

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**İÇEDÖNÜK ÇOCUKLARIN DIŞAVURUMCU
RESİMLERİNDE PSİKOLOJİK İŞLEVLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep HASIRCI

BURSA

2021

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

İÇEDÖNÜK ÇOCUKLARIN DIŞAVURUMCU

RESİMLERİNDE PSİKOLOJİK İŞLEVLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep HASIRCI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN

BURSA

2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Zeynep HASIRCI

01/02/2021

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih:01/02/2021

Tez Başlığı / Konusu: **"İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler"**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç-Tartışma-Öneriler kısımlarından oluşan toplam 289 sayfalık kısmına ilişkin, 01/02/2021 tarihinde şahsım tarafından *turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
- 4- Görseller ve Ekler hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
01.02.2021

Adı Soyadı: Zeynep Hasırcı
Öğrenci No: 801842001
Anabilim Dalı: Güzel Sanatlar Eğitimi
Programı: Resim-İş Eğitimi
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN 01.02.2021

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler” adlı Yüksek Lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Zeynep HASIRCI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN

Güzel Sanatlar Eğitimi Bölüm Başkanı

Prof. Dr. Sezen ÖZEKE

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda 801842001 numara ile kayıtlı Zeynep Hasırcı'nın hazırladığı "İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 18/02/2021 günü 14.00 -15.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının **başarılı** olduğuna **oybirliği** ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı)
Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
(Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Ahmet SABAN
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Üye
Doç. Gonca ERİM
Bursa Uludağ Üniversitesi

ÖNSÖZ

Bu çalışma, içedönük yaşantım ve bunun bir sonucu olarak resim sanatına duyduğum yoğun ilgiden doğmuştur. İçedönük mizacın yakından tanınması ve ön yargıların yıkılması konusunda atılmış önemli adımlardan biridir. İlgisi ve katkısı olan herkese teşekkürlerimi sunar, özel teşekkürlerimi belirtmekten mutluluk duyarım.

İlk olarak, düşünceleriyle ufkumu açan, nitel araştırma ruhunu aşıl原因 ve yüksek lisans öğrenimim boyunca beni desteklemiş olan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN'a teşekkürlerimi sunarım. "İçedönük bir çocuğu anlamak: Bir anlatı araştırması" adlı ilham verici çalışmasıyla, yüksek lisans öğrenimime başladığım ilk gün tez konumu bulmama vesile olan Prof. Dr. Ahmet SABAN ve Serap SARIÇELİK'e teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma için daima görüş ve önerilerini paylaşan değerli öğretmenim Doç. Dr. Rasim BAŞAK'a teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans öğrenimim boyunca, üzerimde olumlu bir etkisi olduğunu hissettiğim ve rol model olarak gördüğüm değerli öğretmenim Doç. Gonca ERİM'e teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve yüksek lisans öğrenim sürecimde, güzel sohbetini ve desteğini esirgemeyen değerli öğretmenim Prof. Dr. Sezen ÖZEKE'ye teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma sayesinde tanıma şansı elde ettiğim, Prof. Dr. Hülya KARTAL ve Prof. Dr. Asude BİLGİN'e görüş ve önerileri, hoş sohbeti ve güler yüzü için teşekkürlerimi sunarım.

Her konuda bana inanan, güvenen, en büyük şansım ve destekçim, ilk öğretmenim ve sevgili annem Nesibe HASIRCI'ya teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte daima yanımda olan, beni eğlendiren ve motive eden sevgili kardeşim Kaan GÜNEŞ'e çok teşekkür ederim. Ablam Güler GÜNEŞ ve eniştem Mehmet GÜNEŞ'e maddi ve manevi destekleri için teşekkürlerimi sunarım. Resim çalışmalarıyla, çocuk resminin gelişim evrelerini yakından gözlemlene fırsatı veren tatlı yeğenim, Mehmet Tuna GÜNEŞ'e ayrıca teşekkür ederim. Değerli arkadaşım Remziye ERSOY'a, bu çalışmayla ilgili fikirlerimi dinlediği, düşüncelerini paylaştığı ve

benden daha çok heyecan duyduğu için teŖekkürlerimi sunarım. Son olarak, beni destekleyen ve desteklemeyen ama hayatımda olumlu bir etkisi olduğunu hissettiğim herkese teŖekkür ederim.

Zeynep HASIRCI

Bursa, 2021

Özet

Yazar : Zeynep HASIRCI
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Ana Bilim Dalı : Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XXII+336
Mezuniyet Tarihi : 2021
Tez : İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN

İÇEDÖNÜK ÇOCUKLARIN DIŞAVURUMCU RESİMLERİNDE PSİKOLOJİK İŞLEVLER

Geçmişten günümüze kişiliği açıklamada içedönüklük ve dışadönüklük kavramları kullanılmaktadır. İçedönüklük, dışadönüklük ile kıyaslandığında anlaşılması güç, gizemli bir kişilik yapısıdır. Özellikle, içedönük çocukların; duygularını bastırmaları, kendi iç dünyasındaki anlamlara odaklanmaları, sessiz ve dış dünyaya karşı güvensiz olmaları, sosyal açıdan kapalı bir tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Bu durum, gelişme çağındaki içedönük çocukları anlamamızı zorlaştırmakta, ihtiyaçlarını, olası problemlerini veya mevcut sorunlarını görmemize engel olmaktadır. Bu araştırmada, içedönük çocukları duyum, düşünme, duygu ve sezgi psikolojik işlevleri açısından tanımak hedeflenmiştir. Araştırmanın amacı: İçedönük çocukların psikolojik işlevlerini, dışavurumcu resimlerinde yer alan biçim ve içerik özellikleri yoluyla keşfetmektir. Bu amaçla, derinlemesine bir bakış sunan nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve içedönük çocukların dışavurumcu resimlerinin incelenmesi, psikolojik işlevlerle sınırlı tutularak tekli durum deseni temel alınmıştır. Katılımcıların

belirlenmesinde, amaçlı örnekleme stratejisi kullanılmış ve belirgin bir grubu derinlemesine incelemek için ilkokul ikinci sınıf düzeyi altı içedönük çocuk ve üç sınıf öğretmeninden oluşan küçük ve homojen bir grupta çalışılmıştır. Verilerin elde edilmesinde, nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliği sağlama stratejilerinden biri olan çeşitleme ilkesi benimsenmiş; görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, nitel analiz yöntemlerinde tümdengelimci bir yaklaşım olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz için var olan kavramsal çerçeveden hareketle, Carl Gustav Jung'un *Psikolojik Tipler* kuramında yer alan duyum, düşünme, duygu ve sezgi psikolojik işlevleri kullanılarak bir çerçeve oluşturulmuştur. Betimsel analizden elde edilen bulgular, detaylı olarak yorumlanmış ve sonuçlar kısmında indirgemeci bir yaklaşımla sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar, ilgili alanyazın ile tartışılmış ve araştırmacılar, uygulayıcılar ve diğer yararlanıcılar için gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Jung, Psikolojik Tipler, İçedönüklük, Durum Çalışması, Kişilik.

Abstract

Author : Zeynep HASIRCI
University : Bursa Uludağ University
Field : The Department of Fine Arts Education
Branch : Visual Arts Programme
Degree Awarded : Master thesis
Page Number : XXII+336
Degree Date : 2021
Thesis : Psychological Functions in Expressionist Paintings of Introverted
Children
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN

PSYCHOLOGICAL FUNCTIONS IN EXPRESSIONIST PAINTINGS OF INTROVERTED CHILDREN

From the past to the present, the concepts of introversion and extroversion are used to explain personality. Introversion is a personality structure that is difficult to understand when compared to extroversion. In particular, introverted children suppress their emotions, focus on meanings in their own inner world, and become silent and insecure about the outside world. Therefore, they have a socially closed position. This situation, makes it difficult for us to understand the introverted children who are still in their developmental age and prevents us from seeing their needs and problems. This study intended do recognize introverted children in terms of such psychological functions as sensation, thinking, emotion, and intuition. The aim was to reveal introverted children's psychological functions through their expressionist paintings' form and content features. For this purpose, the qualitative research method, which provides an in-depth view was preferred, the examination of the expressionist paintings of

introverted children was limited to psychological functions, and the single-case pattern, which is one of the qualitative research designs was used. In determining the participants, the purposeful sampling strategy was used, and a small and homogeneous group consisting of six introverted children and three classroom teachers was studied to examine a specific group in depth. The diversification principle, which is one of the strategies to ensure validity and reliability in qualitative research, has been adopted in obtaining data; qualitative data collection techniques such as interview, observation and document analysis were used. The descriptive analysis approach, which is a deductive approach among qualitative analysis methods, was used to analyze the collected data. Based on the existing conceptual framework for descriptive analysis, a descriptive framework was created using the sensory, thinking, feeling and intuition functions in Carl Gustav Jung's Psychological Types Theory. The findings obtained from the descriptive analysis were interpreted in detail, presented with a reductionist approach in the results section, and after discussion with the relevant literature, necessary suggestions were made for researchers, practitioners, and other beneficiaries.

Keywords: Jung, Psychological Types, Introversion, Case Study, Personality.

İçindekiler

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
İNTİHAL YAZILIM RAPORU	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI	iii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ	xvii
GÖRSELLER LİSTESİ	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ	xxii
1. Bölüm: Giriş	1
1.1. Problem Durumu	4
1.1.1. Araştırma soruları	8
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Araştırmada Kullanılan Terimlerin Tanımları	9
2. Bölüm: Kavramsal Çerçeve	11
2.1. Kişilik Kavramına Tarihsel Bir Bakış	11
2.1.1. Modernite öncesi kişilik kavramı	11
2.1.2. Modern dönemde kişilik kavramı	14
2.1.3. Geç modern ve postmodern dönemde kişilik kavramı	25
2.2. Carl G. Jung ve “Psikolojik Tipler Kuramı”	31

2.2.1. İçedönük ve dışadönük tutumun biyolojik temelleri	36
2.2.2. Psikolojik Tipler Kuramındaki sekiz farklı kişilik tipi	38
2.2.3. İçedönük tutumun psikolojik işlevleri	43
2.3. Kişilik Gelişiminde İçedönüklük	46
2.4. Eğitim Durumlarında İçedönüklük ve Dışadönüklük	51
2.5. İçedönüklük ve Dışavurumcu Sanatsal Eğilim	56
2.6. Çocuk Resimlerinin İncelenmesi ve Kullanılan Yaklaşımlar	65
2.7. Çocuk Resminin Gelişim Evreleri ve Dışavurum	67
2.7.1. Karalama evresi (2-4 yaş)	68
2.7.2. Şema öncesi evresi (4-7 yaş)	69
2.7.3. Şematik evre (7-9 yaş)	70
2.7.4. Gerçekçilik evresi (9-11 yaş)	70
2.7.5. Doğalcılık evresi (12-14 yaş)	71
2.7.6. Çocuk resminin gelişim evrelerinde dışavurum	71
2.8. İlgili Araştırmalar	72
2.8.1. Çocuğun sosyal gelişimiyle ilgili araştırmalar	73
2.8.2. İçedönük kişilik yapısıyla ilgili araştırmalar	76
2.8.3. İçedönüklük ve eğitim durumları ile ilgili araştırmalar	79
2.8.4. İçedönüklük ve renk tercihleriyle ilgili araştırmalar.....	92
2.8.5. İç dünyanın yansımada çocuk resimleri ile ilgili araştırmalar	94
3. BÖLÜM: YÖNTEM	97
3.1. Araştırmanın Deseni	98
3.2. Araştırmanın Fiziksel ve Sosyal Bağlamı	99
3.2.1. Fiziksel bağlam	99
3.2.2. Sosyal bağlam	99

3.3. Çalışma Grubu	100
3.3.1. Araştırmanın katılımcıları olan sınıf öğretmenlerinin tanıtılması	100
3.3.2. Araştırmanın katılımcıları olan içedönük çocukların tanıtılması	102
3.4. Araştırmacının Bakış Açısı	108
3.5. Veri Toplama Süreci	111
3.6. Veri Toplama Teknikleri	112
3.6.1. Görüşme tekniği	113
3.6.2. Gözlem tekniği	114
3.6.3. Doküman inceleme	115
3.7. Araştırmacının Rolü	116
3.8. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirlik Stratejileri	116
3.8.1. İç geçerlik / inandırıcılık	116
3.8.2. Dış geçerlik / transfer edilebilirlik	117
3.8.3. Güvenilirlik / denetlenebilirlik	117
3.8.4. Nesnellik / teyit edilebilirlik	117
3.9. Araştırmada Etik Hususlar	118
3.10. Veri Analiz Süreci	118
3.10.1. Betimsel analiz işlem basamakları	119
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	121
4.1. İçedönük Çocukların Duyum İşlevine Dair Bulgular	122
4.1.1. Duyum işlevinde ‘Benlik algısı’ kategorisine dair bulgular	124
4.1.2. Duyum işlevinde ‘Yaşamsal algılar’ kategorisine dair bulgular	134
4.1.3. Duyum işlevinde ‘İrrasyonel bağlantılar’ kategorisine dair bulgular	140
4.1.4. Duyum işlevinde ‘Duyuş temsili’ kategorisine dair bulgular	142
4.1.5. Duyum işlevinde ‘Duyuş hazzı’ kategorisine dair bulgular	149

4.1.6. Duyum işlevinde ‘Nesnelerden etkilenme’ kategorisine dair bulgular	154
4.1.7. Duyum işlevinde ‘Öznel duyular’ kategorisine dair bulgular	157
4.1.8. Duyum işlevinde ‘İmge iletme’ kategorisine dair bulgular	162
4.1.9. Duyum işlevinde ‘Öznel farklılıklar’ kategorisine dair bulgular	163
4.1.10. Duyum işlevinde ‘Nesnelerin arka planı’ kategorisine dair bulgular	168
4.1.11. Duyum işlevinde ‘Nesneden bağımsız algı’ kategorisine dair bulgular	171
4.2. İçedönük Çocukların Düşünme İşlevine Dair Bulgular	172
4.2.1. Düşünme işlevinde ‘İçedönük düşünüş’ kategorisine dair bulgular	173
4.2.2. Düşünme işlevinde ‘Rasyonellik kaygısı’ kategorisine dair bulgular	174
4.2.3. Düşünme işlevinde ‘Önemsiz dış dünya-dalgın profesör’ kategorisine dair bulgular	181
4.2.4. Düşünme işlevinde ‘Olguların kuramsal yanları’ kategorisine dair bulgular ...	183
4.2.5. Düşünme işlevinde ‘Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak’ kategorisine dair bulgular	184
4.2.6. Düşünme işlevinde ‘Anlaşılmama düşüncesi’ kategorisine dair bulgular	188
4.2.7. Düşünme işlevinde ‘Soğuk yargı’ kategorisine dair bulgular	189
4.2.8. Düşünme işlevinde ‘Sert yargı’ kategorisine dair bulgular	189
4.2.9. Düşünme işlevinde ‘Acımasız yargı’ kategorisine dair bulgular	190
4.2.10. Düşünme işlevinde ‘Keyfi yargı’ kategorisine dair bulgular	190
4.3. İçedönük Çocukların Duygu İşlevine Dair Bulgular	192
4.3.1. Duygu işlevinde ‘İçsel değer yargıları’ kategorisine dair bulgular	194
4.3.2. Duygu işlevinde ‘Dışsal değer yargıları’ kategorisine dair bulgular	200
4.3.3. Duygu işlevinde ‘Kabul edilen değerler’ kategorisine dair bulgular	206
4.3.4. Duygu işlevinde ‘Reddedilen değerler’ kategorisine dair bulgular	213

4.3.5. Duygu işlevinde ‘Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme’ kategorisine dair bulgular	220
4.3.6. Duygu işlevinde ‘Anlaşılması güç-derin duygular’ kategorisine dair bulgular	228
4.3.7. Duygu işlevinde ‘Persona’ kategorisine dair bulgular	231
4.3.8. Duygu işlevinde ‘Nesneden özgürleşme’ kategorisine dair bulgular	233
4.3.9. Duygu işlevinde ‘Geleneksel değerlerden vazgeçme’ kategorisine dair bulgular	236
4.3.10. Duygu işlevinde ‘Öznel eylemler’ kategorisine dair bulgular	236
4.4. İçedönük Çocukların Sezgi İşlevine Dair Bulgular	238
4.4.1. Sezgi işlevinde ‘Kültürel etkiler’ kategorisine dair bulgular	240
4.4.2. Sezgi işlevinde ‘İrrasyonel temsiller’ kategorisine dair bulgular	243
4.4.3. Sezgi işlevinde ‘Bilinçdışı kaynaklar’ kategorisine dair bulgular	247
4.4.4. Sezgi işlevinde ‘Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma’ kategorisine dair bulgular	251
4.4.5. Sezgi işlevinde ‘Bilinçdışı anlamlara açıklık’ kategorisine dair bulgular	252
4.4.6. Sezgi işlevinde ‘Dışavurumcu temsil yolları’ kategorisine dair bulgular	254
4.4.7. Sezgi işlevinde ‘Bağlantılara sezgisel yaklaşma’ kategorisine dair bulgular ...	257
4.4.8. Sezgi işlevinde ‘Arketiplere yakınlık’ kategorisine dair bulgular	262
4.4.9. Sezgi işlevinde ‘Kendini ifade etmede zorluk’ kategorisine dair bulgular	266
4.4.10. Sezgi işlevinde ‘Hayalci yaklaşım’ kategorisine dair bulgular	267
4.4.11. Sezgi işlevinde ‘Sanatçı yaklaşım’ kategorisine dair bulgular	272
5. BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	278
5.1. Sonuç	278

5.1.1. İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri	278
5.1.2. İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri	281
5.1.3. İçedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri	283
5.1.4. İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri	285
5.2. Tartışma	288
5.2.1. İçedönük çocukların resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması	288
5.2.2. İçedönük çocukların resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren içerik özelliklerinin tartışılması	298
5.3. Öneriler	309
5.3.1. Ailelere yönelik öneriler	309
5.3.2. Öğretmenlere yönelik öneriler	309
5.3.3. Araştırmacılara yönelik öneriler	310
Kaynakça	312
Ekler	324
Ek 1: Yapılandırılmış Görüşme Formu	324
Ek 2: Yapılandırılmış Gözlem Formu	325
Ek 3: Ürün Değerlendirme Formu	328
Ek 4: Katılımcı Öğretmen İzin Formu	329
Ek 5: Veli İzin Formu	330
Ek 6: Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Kararı	331

Ek 7: Bursa Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni	332
Özgeçmiş	333

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>	<i>Sayfa</i>
2.1 Erikson'un Sekiz Gelişim Evresi	23
3.1 Veri Toplama Süreci	112
4.1 İçedönük Çocukların Duyum İşlevini Gösteren Bulgular	122
4.2 İçedönük Çocukların Düşünme İşlevini Gösteren Bulgular	172
4.3 İçedönük Çocukların Duygu İşlevini Gösteren Bulgular	192
4.4 İçedönük Çocukların Sezgi İşlevini Gösteren Bulgular	239

Şekiller Listesi

<i>Şekil</i>	<i>Sayfa</i>
2.1. Eysenck'in iki temel kişilik boyutuyla ilişkili özellikler	30
3.1. Betimsel analiz sürecinde izlenen adımlar	120

Görseller Listesi

<i>Görsel</i>	<i>Sayfa</i>
2.1. Henri Matisse, Şapkalı Kadın, 80 x 65 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1905, Özel Koleksiyon, San Francisco	59
2.2. Ernst Ludwig Kirchner, Postdam Alanı, 200 x 150 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1914, Nationalgalerie, Berlin	60
2.3. Franz Marc, Hayvanların Kaderi, 195 x 263.5 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1913, Özel Koleksiyon, Kunstmuseum, Basel	61
2.4. Arshile Gorky, Soçi Bahçesi, 78,5 x 99 cm, Tuval üzerine yağlı boya, 1943,	

The Museum of Modern Art, New York	62
2.5. Mark Rothko, İsimli (Gri Üstüne Siyah), 204 x 175,5 cm, Tuval üzerine akrilik, 1970, Solomon R. Guggenheim Museum, New York	63
2.6. Lucio Fontana, Uzamsal Kavram, Bekleyiş (Concetto Spaziale, Attese), Tuval üzerine yağlı boya, 90.8 × 90.8 cm, 1959, Olnick Spanu Collection, New York	64
4.1. Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya	125
4.2. Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya	127
4.3. Aylin, “Aylin ve arkadaşı” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	128
4.4. Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya	129
4.5. Mine, “Süper park” (detay), pastel boya	130
4.6. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya	131
4.7. Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	133
4.8. Merve, “Okul”, pastel boya.	134
4.9. Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	136
4.10. Aylin, “Parkı çok seviyorum”, pastel boya	138
4.11. Mine, “Mine’nin okulu”, kuru boya ve keçeli kalem	139
4.12. Sena, “Eğlence”, desen kalemleri ve suluboya	140
4.13. Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm” (detay), desen kalemleri ve suluboya	141
4.14. Merve, “Okul”, pastel boya	143
4.15. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” (detay), pastel boya	144
4.16. Ece, “Sihirli şato”, pastel boya	145
4.17. Mine, “Süper park”, pastel boya	146
4.18. Merve, “Okul” (detay), pastel boya	147
4.19. Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya	148
4.20. Mine, “Mine’nin okulu” kuru boya ve keçeli kalem	149

4.21.	Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	151
4.22.	Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	152
4.23.	Mine, “Mine’nin okulu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	153
4.24.	Sena, “Eğlence”, desen kalemleri ve suluboya	154
4.25.	Mine, “Süper park” (detay), pastel boya	155
4.26.	Merve, “Okul”, pastel boya	156
4.27.	Mine, “Süper park”, pastel boya	158
4.28.	Merve, “Seksek oyunu”, kuru boya ve keçeli kalem	159
4.29.	Ece, “Ece ve Okul” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	160
4.30.	Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya	161
4.31.	Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	163
4.32.	Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya	165
4.33.	Mine, “Süper park”, pastel boya	166
4.34.	Aylin, “Parkı çok seviyorum”, pastel boya	167
4.35.	Ece, “Sihirli şato”, pastel boya	168
4.36.	Merve, “Okul”, pastel boya	170
4.37.	Mine, “Mine’nin okulu”, kuru boya ve keçeli kalem	171
4.38.	Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	174
4.39.	Mine, “Mine’nin okulu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	176
4.40.	Aylin, “Parkı çok seviyorum” (detay), pastel boya	178
4.41.	Mine, “Süper park”, pastel boya	179
4.42.	Ece, “Saklambaç”, desen kalemleri ve suluboya	181
4.43.	Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya	184
4.44.	Aylin, “Parkı çok seviyorum” (detay), pastel boya	185
4.45.	Merve, “İp atlamak”, desen kalemleri ve suluboya	187

4.46.	Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya	188
4.47.	Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya	192
4.48.	Mine, “Mine’nin okulu”, kuru boya ve keçeli kalem boya	195
4.49.	Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	196
4.50.	Ece, “Sihirli şato” (detay), pastel boya	197
4.51.	Ece, “Saklambaç”, desen kalemleri ve suluboya	199
4.52.	Mine, “Mine’nin okulu”, kuru boya ve keçeli kalem boya	201
4.53.	Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	203
4.54.	Mine, “Mine’nin okulu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	205
4.55.	Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” (detay), pastel boya	206
4.56.	Merve, “Okul”, pastel boya	207
4.57.	Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya	209
4.58.	Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya	211
4.59.	Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya	213
4.60.	Merve, “Seksek oyunu”, kuru boya ve keçeli kalem	215
4.61.	Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	217
4.62.	Aylin, “Parkı çok seviyorum” (detay), pastel boya	219
4.63.	Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	220
4.64.	Ece, “Sihirli şato” (detay), pastel boya	221
4.65.	Merve, “Seksek oyunu”, kuru boya ve keçeli kalem	223
4.66.	Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	224
4.67.	Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya	225
4.68.	Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	226
4.69.	Ece, “Saklambaç” (detay), desen kalemleri ve suluboya	228
4.70.	Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	230

4.71.	Ece, “Saklambaç”, desen kalemleri ve suluboya	233
4.72.	Arda, “Okul, insanlar, evler ve kare”, pastel boya	235
4.73.	Ece, “Sihirli şato” (detay), pastel boya	236
4.74.	Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya	237
4.75.	Ece, “Saklambaç”, desen kalemleri ve suluboya	241
4.76.	Aylin, “Parkı çok seviyorum” (detay), pastel boya	242
4.77.	Merve, “Seksek oyunu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	243
4.78.	Mine, “Süper park” (detay), pastel boya	245
4.79.	Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	246
4.80.	Ece, “Sihirli şato”, pastel boya	247
4.81.	Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	249
4.82.	Mine, “Süper park”, pastel boya	250
4.83.	Ece, “Sihirli şato”, pastel boya	252
4.84.	Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	253
4.85.	Merve, “Okul” (detay), pastel boya	254
4.86.	Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya	255
4.87.	Aylin, “Parkı çok seviyorum”, pastel boya	256
4.88.	Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” (detay), pastel boya	257
4.89.	Arda, “Okul, insanlar, evler ve kare”, pastel boya	258
4.90.	Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya	260
4.91.	Ece, “Ece ve Okul” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	261
4.92.	Ece, “Sihirli şato” (detay), pastel boya	262
4.93.	Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	263
4.94.	Ece, “Ece ve Okul” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	265
4.95.	Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	266

4.96.	Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” (detay), desen kalemleri ve suluboya	267
4.97.	Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya	268
4.98.	Aylin, “Parkı çok seviyorum”, pastel boya	269
4.99.	Ece, “Saklambaç” (detay), desen kalemleri ve suluboya	270
4.100.	Ece, “Sihirli şato”, pastel boya	272
4.101.	Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya	273
4.102.	Mine, “Mine’nin okulu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem	274
4.103.	Ece, “Sihirli şato” (detay), pastel boya	275
4.104.	Ece, “Saklambaç” desen kalemleri ve suluboya	276

Kısaltmalar Listesi

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ÜDF: Ürün değerlendirme formu

KÇ: Kendini çiziniz (1. Etkinlik)

SM: Sevdiğiniz bir mekân çiziniz (2. Etkinlik)

SO: Sevdiğiniz bir oyun çiziniz (3. Etkinlik)

AG: Araştırmacı günlüğü

öd: Öznel davranışlar (Etkinlik öncesi gözlem kriteri)

öi: Öğretmenle iletişim (Etkinlik öncesi gözlem kriteri)

ai: Arkadaşlarla iletişim (Etkinlik öncesi gözlem kriteri)

1.Bölüm

Giriş

İnsanın kendisi ve çevresi ile uyum içinde olmasını sağlayan en önemli etmenlerden biri kişilik yapısıdır. Kişiliği açıklamada, içedönüklük ve dışadönüklük kavramları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kavramlar, ilk kez 1921 yılında İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung'un *Psikolojik Tipler* kuramında kullanılmıştır (Jung, 2019). Kurama göre, her insanın içedönük ve dışadönük eğilimleri olmasına rağmen, biri diğerine kıyasla daha baskın olabilmektedir. Dışadönüklük, bireyin yaşam enerjisinin kendisinin dışındaki varlıklara; içedönüklük ise bireyin yaşam enerjisinin kendi iç dünyasına yoğunlaşması anlamına gelmektedir. Moses'e (2014) göre, içedönüklük ve dışadönüklük biyolojik temelli olup, kişilik çizgisinde birbirine zıt olan uç noktaları temsil etmektedir. Çizginin ortasında, ya da dengede bulunan kişiler ise 'ambivert' olarak nitelendirilmektedir (akt. Willis, 2017).

Psikolojik tipler kuramında; duyum, düşünme, duygu ve sezgi olmak üzere dört temel işlev bulunmaktadır. Bu dört temel işlev, her insanda bulunmakta ancak bireyin zihinsel, kültürel ve sosyal düzeyine göre biri daha ağır basmaktadır (Jung, 1997). Böylece, bireysel farklılıkları, iki genel tutum ve dört temel işlevden hangilerinin baskın olduğu belirlemektedir (Jung, 2019). Bu nedenle; dışadönük düşünceli tip, dışadönük duyusal tip, dışadönük sezgili tip, dışadönük duygusal tip ve içedönük düşünceli tip, içedönük duyusal tip, içedönük sezgili tip, içedönük duygusal tip olmak üzere sekiz farklı kişilik tipinden söz edilmektedir.

Duyum işlevi varlıkları algılamak, düşünme işlevi varlıkları anlamlandırmak, duygu işlevi varlıkların anlamını değerlendirmek, sezgi işlevi varlıkların anlamına dair olasılıkları tahmin etmek anlamına gelmektedir (Jung, 2019). Tutum tipleri, yani içedönüklük ve dışadönüklük biyolojik temelli olup doğuştan gelmekte, işlevsel tipler ise zamanla doğal biçimde gelişmekte ve bilinçli bir çaba ile değiştirilip, bastırılabilir (Jung, 1997). Çocukluk döneminde, bu dört işlevden biri henüz sağlam ve belirgin bir nitelik elde etmemiş, gelişmemiştir. Ergenlik

çağına gelindiğinde baş işlevin gelişip, sağlamlaşması beklenmektedir (Jung, 1997). Bireyin sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi, doğasına uygun bir tutum geliştirmesiyle mümkündür (Jung, 2019).

Dışadönük tutum tipi enerjik, konuşkan, sosyal, duygularını bastırmakta zorlanan ve heyecana yönelik; içedönük tutum tipi ise sessiz, yalnız kalmayı tercih eden, duygularını bastıran, sakinlikten yana olan kişileri tanımlamaktadır (Jung, 2019). Eysenck, içedönüklüğü duygu ve isteklerini bastırmaya meyilli, yoğun hayale dönüklük olarak tanımlamış, dışadönük ve içedönük kişiler arasındaki temel farkın biyolojik ve genetik olduğunu belirtmiştir (Schultz & Schultz, 2009). Eysenck'in çalışmaları ve sonrasında Bullock ve Gilliland (1993), Stelmack (1990), Swickert ve Gilliland (1998) gibi araştırmacıların çalışmalarında, içedönük kişilerin kortikal uyarımları yüksek, dışadönük kişilerin ise kortikal uyarımları düşük bulunmuştur (akt. Burger, 2016). DeYoung ve Gray (2009), Eysenck (1990) ve Ryckman'a (2008) göre dışadönük kişiler uyarıcı aramakta ve kortikal bir dengeye ulaşmaya çalışmakta, içedönük kişiler ise kortikal uyarımlarının fazla olması nedeniyle, heyecan ve uyarıcılardan uzak durmaya çalışmaktadırlar (akt. Demirtaş-Zorbaz, 2019). Sonraları, nörobilim alanında yapılan çalışmalardan, içedönük ve dışadönük kişilerin beyin yapısının ve işleyişinin birbirinden farklı olduğu ortaya çıkmıştır (Holmes ve diğerleri, 2012; Rammsayer, 2003).

İçedönük mizaçtaki kişiler için dış dünyanın nesnelere olumsuz, talepkâr, bunaltıcı ve tehditkâr gibi görünebilmektedir (Jung, 2019). İç dünyanın, güvenli ve huzur verici bir yer olduğunu düşünerek, dışarıdan gelen etkilere karşı savunma durumundadırlar. Özellikle, içedönük çocuk çekingen ve karasız olma, yeniliklerden hoşlanmama, tek başına oynama ve birçok arkadaş yerine tek bir arkadaşı yeğleme eğilimindedir (Fordham, 1996).

Dışadönüklüğün yaygın ve geçerli kabul edilmesinden dolayı bu durum ailelere kaygı verebilmektedir. "Fakat onlar da öteki tip çocuklar kadar normal ve zekidirler. Nazik ve düşüncelidirler ve genellikle zengin bir hayal dünyaları vardır. En çok gereksinim duydukları

şey, daha belirginleşmemiş olan yeteneklerini geliştirmek ve dış dünyada kendilerini evindeymiş gibi hissetmektir” (Fordham, 1996, s. 37). Örneğin, bir anlaşmazlık sırasında dışadönük çocuk bunu bağırma, öfke nöbeti veya ağlama ile dışa vurabilirken, aynı durumdaki içedönük bir çocuk pek çok duyguyu içine atmaktadır. Bu nedenle, Goldstein ve diğerleri (1980) içedönük çocukların, sıklıkla; rahatsızlık hissi, korku, kaygı, fiziksel yakınmalar ve mutsuzluk gibi psikopatolojik belirtiler gösterdiğine değinmiştir (akt. Dikmeer-Altinoğlu, 1997). Kişinin bilinçaltı süreçlerinde yer alan ilişkilerin, çatışmaların, uyumsuzluğun veya uyumun görünür hale gelmesi, anlaşılması ve yorumu, çeşitli anlatım yollarıyla mümkündür. Resim yapmak, çocuklarda rahatlık ve güven duygusu oluşturması nedeniyle psiko-pedagojik açıdan önemli bir iletişim aracıdır. Dışavurum kavramı, çocukların resim yoluyla kendini ifade etme ihtiyacını doğrudan karşılamaktadır.

Sanat tarihinde de sanatçıların dışavurumcu anlatımlar yaptıkları dönemler; tarihsel, sosyolojik ve psikolojik açıdan içedönük tavrın olduğu dönemlerdir. Bununla beraber, 20. yüzyılda dışavurumculuk “anlatımcılık” da denilen bir sanat akımı haline gelmiştir. Hızlı modernleşme, kentleşme olguları ve endüstri toplumunda içine kapanan bireylerin yaşadığı sıkıntılar, dışavurumcu sanatsal üretilere dönüşmüştür. Dışavurumculuk, Fransa’da “Fovizm”, Almanya’da “Die Brücke” ve “Der Blaue Reiter” gibi sanatçı gruplaşmalarının ortak noktası olmuştur. 1911 yılında Berlin’de dönemin avangard sanatını destekleyen galeri ve dergi Der Sturm’un sahibi Herwarth Walden’in gözlemlediği üzere, “dışarının izlenimi yerine, içerinin dışavurumuna yönelimdir” (Antmen, 2016, s. 34). Dışavurumcu sanatçıların biçim bozmacı tavırları, rengin özellikle simgesel ve duygusal etkilerinden yararlanmaları; boyanın yoğun dokunsallığıyla rengi natüralist bağlamından özgürleştirmeleri; abartılı perspektif ve desen anlayışını benimsemeleri gibi ortak noktaları bulunmaktadır (Antmen, 2016). Kişinin ruh haline dikkat çeken bu özellikler, konudan önce ifadenin algılanmasına neden olmaktadır.

İçedönüklük, dışadönüklük ile kıyaslandığında anlaşılması güç bir kişilik yapısıdır. Bu durum, henüz gelişme çağındaki olan içedönük çocukları anlamada daha da zorlayıcı olmaktadır. İçedönük çocukların, yetişkinler tarafından doğru anlaşılması, ileride sağlıklı bireyler olabilmeleri adına önem taşımaktadır. Araştırmalardan, içedönük kişilerin yansıtmaya önem verdiği ve içedönük çocukların yansıtıcı çizim ve yazım yoluyla kendini ifade ettiği görülmüştür (Maidella, 2018; Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018). İlkokul sürecindeki öğrenci resimlerinde, gözleme dayalı resim anlayışı henüz başlamadığı için kelime dağarcığı geliştirmekte olan çocukların dışavurumcu anlatımlar yaptığı bilinmektedir (Tuncalp, 2013). Dışavurumcu resimler, çocukların duygu ve düşüncelerini rahat ve özgürce, estetik bir biçimde ifade edebilmesine imkân vermektedir. Böylelikle, bu araştırmada içedönük çocukların psikolojik işlevlerini, dışavurumcu resimlerdeki biçim ve içerik özelliklerinden keşfetmek amaçlanmıştır.

1.1.Problem Durumu

Bu çalışmanın problem durumu, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan araştırmaların; çocuğun sosyal gelişimi, içedönük kişilik yapısı, içedönüklük ve eğitim durumları, içedönüklük ve renk tercihleri, iç dünyanın yansımada çocuk resimleri kapsamında değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

Çocuğun sosyal gelişimi ile ilgili araştırmalardan, çocukların sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyerek içine kapanmasına neden olabilecek bazı ebeveyn davranışları olduğu görülmüştür. Bu araştırmalardan; annelerin aşırı kontrolcü davranışları arttıkça çocuklardaki anksiyete/depresyon, sosyal içedönüklük düzeyi ve düşünce sorunları ile içe yönelme düzeylerinin arttığı (Doksat, Ersoy, Sönmez & Doksat, 2018), narşist kişilik özellikleri olan annelerin çocuklarında sosyal yetkinliğin azaldığı, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklüğün arttığı (Güler, 2019), çocukların sürekli kaygıları arttıkça sosyal uyum ve becerilerinin olumsuz yönde etkilendiği (Solak, 2019), kaotik olmayan veya daha az kaotik

bir ev ortamında yaşayan çocukların daha uyumlu sosyal beceriler gösterdiği görülmüştür (Öner, 2019). Bu durumun, çocukların olumlu veya olumsuz duygu ve düşüncelerini ifade etmesini zorlaştıracığı ve özellikle içedönük mizaçtaki bir çocuğun daha da içe dönmesine yol açarak, kendini sosyal olarak kapatmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

İçedönük kişilik yapısıyla ilgili araştırmalara bakıldığında, Moore (2016) içedönük kişilerin ofis politikalarını pek sevmedikleri, sadece içedönüklüğe özgü davranışları nedeniyle dışadönük bir toplulukta kendini değersiz hissettikleri, aidiyet sorunu yaşadıkları, toplumda yanlış anlaşıldıkları ve yaşadıkları hayal kırıklıklarının aşırı tepki vermelerine neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Güneri-Yöyen'in (2017) çalışmasına göre, olumsuz duygular içedönüklüğü arttırdığı bilinen öfke ve düşmanlığa yol açtığına, sosyal uyumsuzluk ile yeniliğe kapalı olma durumları ortaya çıkmaktadır. Turan'ın (2017) araştırmasında, içedönük kişilerin depresyon ve psikotizm değerleri yüksek olabileceği görülmüştür. Diğer taraftan, içedönük kişilerin mutluluk deneyimlerinin barış, huzur ve memnuniyet, bağımsızlık, yakın ilişkiler, öz-kabul olduğu bilinmektedir (Thomas, 2011). Kişinin öz kabulünün gerçekleşmesi, toplumun mizaç konusunda bilinçli hale gelmesiyle oluşacak farkındalık ve saygıyı gerektirmektedir. İçedönük mizacın yeterince tanınmıyor olması ve içedönük çocuklarla etkili iletişim kurulamaması, aile ve eğitim ortamındaki ihtiyaçlarının ihmal edilmesine neden olabilmektedir (Jacobs, 2017; Nicolini, 2016; Stewart, 2019).

İçedönük kişilik ve eğitim durumları ile ilgili araştırmalar; içedönük öğrencilerin yalnız çalışmayı tercih ettiğini, sınıfta konuşmadıklarını ve düşünmek için zaman ayırdığını göstermiştir (Pantaleon 2016; Rosheim, 2018; Zafonte, 2018). İçedönük öğrencilerin sessizlikleri, akademik çalışmalara katılım eksikliğinin bir ifadesi değildir; bu öğrenciler ne öğrendiklerini derinden düşünmekte ve sınıfta farklı katılım ifadeleri sergilemektedir (Maidella, 2018). Hazırlık, yansıtma, kontrol, bağımsız düşünce ve keşiflere değer veren içedönük öğrencilerin (Maidella, 2018); doğrudan öğretim, entegrasyon, tümevarım ve

öğretmen liderliğindeki tartışmalar gibi yöntemleri içeren öğretmen odaklı derslerden oluşan bir eğitim dengesine ihtiyaç duyduğu bilinmektedir (Lawrence, 2013). Duygusal zekâ ve sosyal kontrolünün dışadönük öğrenciler kadar yüksek olmadığı bildirilen içedönük öğrencilerin (Cox, 2019; Tadjuddin ve diğerleri, 2020), sessizlikleri nedeniyle öğretmenler tarafından yanlış anlaşılması, başarısız görülmeleri ve dışadönük olmaya yöneltilmelerinin kişilik gelişimlerini ve eğitim hayatını olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur (Jacobs, 2017; Sparks, 2012). Diğer taraftan akademik başarı konusunda, üniversite düzeyindeki içedönük öğrencilerin akademik katılımlarının (Toma, 2015) ve not ortalamalarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Baran & Kılıç, 2015). İlköğretim düzeyindeki içedönük çocukların, iletişim kurmada düşüncelerini işlemek, kendini ifade etmek için yansıtıcı çizim ve yazımı tercih ettikleri görülmüştür (Maidella, 2018; Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018). İçedönük çocuklar, sanatın kendilerine düşünme ve yansıtma için yardımcı olduğu görüşünü paylaşmış, yaratıcı olma tercihlerini sadece ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda yaratıcılıklarını göstermiştir (Pantaleon, 2016). Lise düzeyi öğrencilerle yapılan bir çalışmada, içedönük öğrenciler, dışadönük öğrencilere kıyasla daha yaratıcı bulunmuştur (Perveen & Ramzan, 2013). Sınıfta sanat aracılığıyla çeşitli ifade biçimleri, içedönük öğrenciler için hem yansıtma hem de şarj olmayı sağlamaktadır (Pantaleon, 2016). Sanat, öğrencilerin sesini kullanmadan sınıfa katılmaları için bir yöntemdir. Çoğunun üstün zekâlı olduğu bilinen içedönük öğrencilerin (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017), anlaşılması ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim alması, verimli ve sağlıklı bir eğitim ortamı bakımından gereklidir. Bu konuda Ely (2010), içedönüklüğün beyin gelişimi ve aktivitesinden etkilenen kalıtsal bir özellik olmasına rağmen bir seçilmiş gibi kalıplaştığını ifade etmiştir. Bu kalıp yargı, olumsuz bir çağrışımdır ve üstün zekâlı çocukların üzerinde hiçbir kontrolü olmayan yıkıcı bir tanımlama etiketi oluşturmuştur. İçedönüklüğü

nedeniyle eleştirilen üstün zekâlı çocuklar, güçlü bir benlik duygusu geliştirmekle mücadele edebilir, kimliği zedelenebilir ve depresyona girebilirler.

İçedönüklük ve renk tercihleri ile ilgili araştırmalardan, üniversite düzeyindeki içedönük öğrencilerin soğuk renklere ilgi duyduğu ve resim çalışmalarında renk alan resmindeki gibi monokrom renk düzenlerini tercih ettikleri bildirilmiştir. “Monokrom” resimde tek rengin farklı tonlarının kullanılmasını ifade eden bir sözcüktür. Bu bağlamda, Per’in (2010) araştırmasında, dışadönük üniversite öğrencilerinin; resimlerinde çok renkli çalışmayı, içedönüklerin ise monokrom renk düzenlerini tercih ettiği görülmüştür. Demir ve Altun’un (2019) gerçekleştirdiği eğitsel yazılım arayüz arka plan renklerinin tercih edildiği çalışmada, dışadönük kişiler enerjisi yüksek olan sıcak renkleri, içedönük kişiler ise odaklanmayı sağlayan soğuk renkleri tercih etmiştir.

İç dünyanın yansımada çocuk resimleri ile ilgili araştırmalardan; çocukların aile içi yaşantıları ve şiddeti resimlerinde dışa vurduğu (Göktaş, 2014), kaygılarını kaygı envanterinden daha çok resimlerinde belirttikleri (Özlu, 2015), çocuk resimlerinin içerdiği semboller, duygu elemanları ve görsel imgelerle çocuğun tanınmasına olanak sağladığı (Aydemir, 2011) ve depresif düzeyleri, özsaygı dereceleri ve kaygı durumları gibi ruh sağlığı değişkenlerini yansıttığı görülmüştür (Çelik, 2018). Tuncalp’in (2013) çalışmasında, 7-11 yaş arasındaki çocukların dışavurumcu sanat öğrenimiyle kendini ifade etmesinin, akıl, ruh ve kişilik gelişimini derinden etkileyeceği düşünülmüş, eğitimde dışavurumcu sanatın yeri ve önemi vurgulanmıştır. Batı’nın (2012) araştırmasında, görsel sanatlar dersinin çocukların sıkıntılarının, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin izlendiği bir ders olduğu, bu nedenle de resim öğretmenlerinin yeterli donanıma sahip olarak alanda görev yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmalarda, çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyerek içedönüklüğe yol açan bazı ebeveyn davranışları olduğu görülmüş (Doksat ve diğerleri, 2018; Güler, 2019;

Öner, 2019; Solak, 2019), içedönük öğrencilerin üstün zekâlı olabilme durumuna değinilmiş (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017), içedönük öğrencilerin özellikleri ve eğitim ihtiyaçları üzerinde durulmuş (Baran & Kılıç, 2015; Cox, 2019; Maidella, 2018; Pantaleon 2016; Rosheim, 2018; Tadjuddin ve diğerleri, 2020; Toma, 2015; Zafonte, 2018), içedönüklük özellikleri, içedönük yetişkinlerin durum ve deneyimleri incelenmiş (Güneri-Yöyen, 2017; Moore, 2016; Thomas, 2011; Turan, 2017), içedönük kişilerin renk tercihlerini ve iç dünyanın yansımada çocuk resimlerinin önemini gösteren çalışmalar yapılmıştır (Aydemir, 2011; Batı, 2012; Çelik, 2018; Demir & Altun, 2019; Göktaş, 2014; Özlü, 2015; Tuncalp, 2013; Per, 2010). İçedönük çocukların yansıtmaya önem verdiği ve kendini sanat aracılığıyla ifade ettiği bilinmekle birlikte (Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018), resim çalışmalarının özelliklerini incelemeye eğilen araştırmalara rastlanmamış ve bu durum araştırmanın problem durumunu oluşturmuştur. Bu bağlamda, içedönük çocukların resim çalışmalarındaki biçimsel özelliklerin ve içeriklerindeki niteliklerin bilinmesine yönelik bir ihtiyaç oluşmuştur.

1.1.1.Araştırma soruları.

1. İçedönük çocukların dışavurumcu resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren biçimsel özellikler nelerdir?
2. İçedönük çocukların dışavurumcu resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren içerik özellikleri nelerdir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Yapılan araştırmalardan, içedönük çocukların yansıtmaya önem verdiği, çizim ve yazım aracılığıyla iletişim kurmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Yazılı anlatımdan farklı olarak resimler, sözel ifadelerin yetersiz kaldığı durumlarda, bilinç ve bilinç dışındaki imgeleri, simgelerle ortaya koymayı sağlayan etkili bir iletişim aracıdır. Özellikle, ilkökul sürecindeki öğrenci resimlerinde; gözleme dayalı resim anlayışı henüz başlamadığı için,

kelime dağarcığı geliştirmekte olan çocukların, kendilerini özgürce ifade edebilmelerine imkân sağlayan dışavurumcu anlatımlara başvurdukları görülmektedir. Dışavurumcu resimler, sosyal açıdan kapalı bir duruş sergileyen içedönük çocukların iç dünyasını ifade etmesi, ihtiyaç ve sorunlarının anlaşılması bakımından önemlidir. Bu nedenle, bu durum çalışmada içedönük çocukların psikolojik işlevlerini, dışavurumcu resimlerinde yer alan biçim ve içerik özellikleri yoluyla keşfetmek amaçlanmıştır. Psikolojik işlevler, içedönük çocuklar hakkında duyum, düşünme, duygu ve sezgi yönünden ayrıntılı ve ayırt edici bilgi sağlamak için ele alınmıştır. Böylece, içedönük çocukların yakından tanınması, olası problem veya sorunlarının anlaşılabilir hale gelmesi, aile ve sınıf ortamına daha kolay dâhil edilmeleri beklenmektedir.

1.3.Araştırmanın Önemi

Uluslararası alanyazında, içedönük kişilik yapısı yakından incelenmiş, eğitim ve öğretim süreçlerinde içedönük öğrencilerin ihtiyaçları üzerinde duran birçok çalışmayla karşılaşmıştır. İçedönük çocukların yansıtmaya önem verdiği ve sanat aracılığıyla kendini ifade ettiği bilinmekle beraber, içedönük çocuk resimlerinin biçim ve içerik özellikleri bakımından incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ulusal alanyazında ise doğrudan içedönüklüğe eğilen ve içedönük kişilerle çalışılan araştırmaların azlığı, içedönük kişilik yapısına değinen çalışmaların derinlikli bir anlayışın oluşması açısından yetersiz olması, içedönük çocukların anlaşılmasında boşluk oluşturmaktadır. Böylece, bu araştırma ulusal ve uluslararası çalışmalar dikkate alınarak, alanyazına katkıda bulunulması bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmanın ailelere, sınıf öğretmenlerine, rehber öğretmenlere, psikolog ve pedagoğlara yararlı olması beklenmektedir.

1.4.Araştırmada Kullanılan Terimlerin Anlamı

İçedönük Kişilik Tipi. Kortikal uyarımları yüksek olduğu için heyecan ve uyarıcılardan kaçınan, ilgi ve enerjisini iç dünyasına odaklama eğiliminde olan kişilik tipidir (Eysenck,

1990; Jung, 2019). Genellikle, düşünme ve odaklanmaya önem vermekte, sessiz ve sakin bir duruş sergilemekte, tek başına veya az sayıda kişi ile zaman geçirmeyi tercih etmektedirler.

Psikolojik İşlevler. Jung *Psikolojik Tipler* kuramında, içedönük ve dışadönük olan iki temel tutum tipine ek olarak, bireysel farklılıkların açıklanmasında dört psikolojik işlevden söz etmiştir. Bunlar duyum, düşünme, duygu ve sezgidir. Duyum duyu organlarıyla varlıkları algılamayı, düşünme varlıkların anlamına ilişkin mantık yürütmeyi, duygu varlıkların anlamını değerlendirmeyi, sezgi varlıkların anlamına dair olasılıkları tahmin etmeyi ve bilinçdışı yolları ifade etmektedir (Jung, 2019).

Dışavurumcu Resim. Dışavurumculuk (ekspresyonizm), duyguların ve iç dünyanın ifade edilmesine dayalı bir sanat anlayışı, akımıdır. Dışavurumcu resimlerin bazı karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Bunlar: Rengin özellikle simgesel, duygusal ve dekoratif etkilerinden yararlanılması; boyanın yoğun dokusal kullanımı ile rengin natüralist bağlamından koparılması; abartılı bir perspektif ve desen anlayışıdır (Antmen, 2016). Ayrıca, denge veya güzellik gibi geleneksel kavramlardan uzaklaşılması, sıklıkla biçim bozma yaklaşımının uygulanmasıdır (Rona, 1998). Dışavurumcu bakışa göre, gerçek kişinin içinde, ruhundadır ve varlıkların anlamı dış görünüşün ötesindedir. İlkokul sürecindeki öğrenci resimlerinde gözleme dayalı resim anlayışı henüz başlamadığı için çocuğun iç dünyasını yansıtan dışavurumcu anlatımlar görülmektedir (Tuncalp, 2013). 7-9 yaş aralığı çocuk sanatında şematik evreyi denk gelmektedir ve araştırmacılar bu evrenin resimle anlatımın altın çağını temsil ettiğini, çok yaratıcı olduğunu ve çekingen olmadığını, modern ressamların işlerini andırıldığını saptamıştır (Malchiodi, 2013).

2.Bölüm

Kavramsal Çerçeve

2.1.Kişilik Kavramına Tarihsel Bir Bakış

2.1.1.Modernite öncesi kişilik kavramı.

İlkel dönemlerde, insanı anlama ve davranışlarını tahmin etme çabaları, yıldızlar ve doğa üstü güçlerle ilişkilendirilmiştir (Aytaç, 2009). Gökyüzünden elde edilen bilgilerle; takvim ve haritaların oluşturulması astronomi biliminin, geleceğe dair yapılan kehanetler ise astrolojinin doğmasını sağlamıştır (Uyar, 2015). Yıldızların yeryüzündeki olaylar ve insanlar üzerindeki etkisinin incelenmesiyle, geleceğe dair kehanetlerde bulunma işine astroloji denilmektedir. Çelik (1994), antik astrolojinin ortaya çıktığı ve ilk astronomik gözlemlerin gerçekleştirildiği dönemin, M.Ö. 3500-3000 yılları arasında olduğunu belirtmiştir (akt. Bozkurt, 2018). Sümer, Akat, Mısır, Hint, Çin, Maya, İnka, Yunan, Roma ve Arap uygarlıkları astrolojiye ilgi duyan topluluklardan bazılarıdır. İlk doğum haritaları ve “Burçlar Kuşağı” şeması, M.Ö. 1500-300 yılları arasında Mezopotamya’da oluşturulmuştur. Eski Babil Zodyak’ında 18 takımyıldızı bulunmaktadır. Daha sonra Babiller, M.Ö. 600’de Zodyak’ın 12 takımyıldızını oluşturmak için burçlar kuşağını 12 eşit parçaya bölmüşlerdir (Döşer, 2014). Bununla birlikte, insan kişiliği 12 ay ile ilişkilendirilmiş ve 12 burç 12 farklı kişiliği temsil etmiştir. Bilinen Asur ve Bâbil burçları şunlardır: “Kusarikku (Koç), Alpu (Boğa), Tuâmu rabû-ti (İkizler), Pulukku (Yengeç olmalı), Arû (Aslan), Sim (Başak), Zibânitu (Pençe, tam bilinmiyor), Akrabu (Akrep), Qastu (Ok), Saha (Keçi, tam bilinmiyor), Kâ (Kova olmalı), Nunu (Balık)” (Demirci, 1992).

Mezopotamya geleneğinde gökyüzünden elde edilen bilgilerin ilahi olarak görülmesiyle, gök cisimleri tanrı olarak kabul edilmiştir. Buna göre, insanın kişiliğini doğduğu burcun tanrısının özellikleri belirlemektedir. Örneğin, boğa burcunda doğanlar savaş tanrılarının himayesi altında oldukları için iyi birer savaşçı kişilik olduğu kabul edilirken, akrep burcunda

doğan kişilerin karanlık güçlerin etkisi altında olduğu düşünülmüştür (Özer, 2015). Sümer, Babil, Antik Yunan, Hint ve Çin medeniyetlerinde güneş sistemindeki gök cisimlerine birbirinden farklı tanrı isimleri verildiği görülmüştür (Aydın, 2019). Bu gelişmelerden, astroloji ile birlikte mitolojinin de geliştiği görülmektedir. Antik Yunan burçları da tanrılarla bağlantılıdır (Özer, 2015). Örneğin, Zeus'un oğulları olan "Castor" ve "Pollux" ikizler burcunu sembolize etmesi ve oğlak burcunun tanrı pan ile ilişkili olması gibi... Asımgil (2006), astrolojinin ilk dönemlerinden günümüze kadar burçların kişilik özelliklerine göre dört temel element üzerinden sınıflandırıldığını belirtmiştir (akt. Selvi, 2011, s. 68):

- Ateş Burçları: Koç, Aslan, Yay = Hareketlilik ve enerji
- Toprak Burçları: Boğa, Başak, Oğlak = Sağlık ve sahip olma
- Hava Burçları: İkizler, Terazi, Kova = Entelektüellik ve iletişim
- Su Burçları: Yengeç, Akrep, Balık = Duygusallık ve sezgiler

Günümüzde 'yükselen burç' olarak tanımlanan horoskopik astrolojinin ilk olarak Yunanlılar tarafından kullanıldığı bilinmektedir. M.Ö. üçüncü ve ikinci yüzyıllarda burçların yükselme saatlerinin belirlenmesiyle yükselen burç kavramı ortaya çıkmıştır (Döşer, 2014). Buna göre, bireyin görünüşünü ve sosyal yaşamdaki rolünü doğduğu saatte gökyüzünde yükselmekte olan burç belirlemektedir.

Antik dönemde astroloji ve mitoloji, topluma kimlik kazandırma ve korku ile yönetme konusunda etkili bir rol oynamıştır. M.Ö. beşinci yüzyılda Antik Yunan'da ortaya çıkan ve dramatik bir temsil biçimi olan tragedya, soylu kişilerin ya da Tanrıların hüsrana uğrayıp helak olmaları gibi konuları işlemeyle toplumu uyarmıştır (Aydın, 2019; Ejder, 2015). Sokrates öncesi Yunan felsefesinden etkilenmiş olan Friedrich Nietzsche'nin 'Tragedyanın Doğuşu' adlı ilk eserinde, Apollon ve Dionysos tanrılarının anlamsal açımları ele alınmıştır. Bu tanrılar, birbirinden farklı ve zıt özelliklere sahip olmalarıyla iki farklı kişilik tipini göstermektedir (Jung, 2019). Dionysos bedensel alanın tesirinde, duyuma bağlı hislerini dışa

vurması ile dışadönük bir tutum sergilemektedir. Dionysosçu güdü, içgüdüyü serbest bırakma, hayvani ve ilahi doğanın dizginlenemeyen dinamizmini salıverme anlamı taşımaktadır.

Apollon ise güzelliğin, ölçünün, kontrolün ve orantılı hislerin iç imgelerinin algısıyla ilgilidir.

Apolloncu durumun karakteri “Bir içe bakış, sonsuz fikirlerin hayal dünyasına, içe doğru dönen tefekkür durumudur” (Jung, 2019). Ayrıca, tragedyalarda sahne ve izleyici arasındaki mesafenin fazla olması nedeniyle, oyuncular kişiliğini yansıtmak için ‘persona’ adı verilen maskeleri takmıştır. Böylece, günümüzde kullanılan kişilik sözcüğü İngilizce ‘personality’, Latince maske anlamına gelen persona’dan türemiştir (Tutar, 2018).

Yunan felsefesinin kurucularından Sokrates’in kişilik kavramına dair görüşleri, erdemli olmak ve ünlü ‘kendini bil’ düsturu ile ilgilidir. Kendini bilen insan, doğru ve yanlış ayırt edebilen erdemli bir kimsedir. İnsan özünde iyidir, kötülüklerden kurtulmak ve erdemli bir varlık olmak için iyinin bilgisine sahip olmalı ve iyiyi eylemelidir. Böylece kendini bilmek, başta insan olmanın gereğini kavramayı, kendini anlama ve tanımayı, teorik ve pratik boyutun gerçekleşmesi ile farkını ortaya koymayı ihtiva etmektedir (Gökalp, 2014). Yine Antik Yunan felsefesinde, insan varlığının özü olarak da bilinen ruh kavramı üzerinde durulduğu görülmüştür. Ruha ilk kez değinen filozof Anaksimenes (M.Ö. 585-525), nefes ile bedeni dolduran havanın insan ruhu ile eş olduğunu düşünmüştür (Korkman, 2016). Platon’a göre, ruh bedenlenmeden önce de vardır ve ölümsüzdür. Ruh, yaşam boyunca erdemli olmaya çalışmaktadır. Bunun nedeni, bu dünyada yapılanların ölümden sonraki yaşamı belirleyici olmasıdır (Platon, 1989). Aristoteles, Platon’dan farklı olarak ruhun bedenden bedene dolaşan bir gezgin olmadığını ve yalnızca ait olduğu bedenin bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Aristoteles, 2001). Platon ve Aristoteles iki farklı insan doğası tipini temsil etmektedir. İmgesel ve mistik olan içedönük Platoncu doğalar ile pratik ve düzenli dışadönük olan Aristotelesçi doğalar bugün dahi başka adlar altında hüküm sürmeye devam etmektedir (Jung, 2019).

Antik dönemde kişilik kavramının biyolojik boyutu olan mizaç kavramı üzerinde duran kişi ise günümüzde tıbbın babası olarak kabul edilen Hipokrat olmuştur. Hipokrat, bedenün dört temel salgı bulundurduğunu ve bu salgılardan her birinin bir çeşit duygu ve davranış düzeni anlamında belirli bir mizaçla bağlantılı olduğunu öne sürmüştür. M.S. ikinci yüzyılda Yunanlı hekim Galen bireyin kişiliğini bedeninde hangi salgının baskın olduğu ile ilişkilendirmiş, Hipokrat'ın bahsettiği sıvıları aşağıdaki kişilik mizaçlarıyla bağdaştırmıştır (Gerrig & Zimbardo, 2012, s. 407):

- Kan: Neşeli mizaç, kanlı canlı ve hareketli
- Balgam: Sakin mizaç, ilgisiz ve ağırkanlı
- Kara safra: Melankolik mizaç, üzgün ve düşünceli
- İltihap: Asabi mizaç, sinirli ve telaşlı

Galen'in teorisi Orta Çağ boyunca ilgi görmüş ancak modern zamanlarda yapılan incelemeler bu teoriyi desteklememiştir. Hristiyanlığın Roma'da yayılmaya başlamasıyla, bireyleşmeden uzak, belirli kalıplara sahip din odaklı bir kişilikten söz edilmiştir (Önal, b.t.). Böylece hümanist düşünürler, Orta Çağ'da insanın benliğini kaybetme tehlikesini görmüş ve evren üzerinde sadece tanrının değil, insanın da düşünceleri olabileceğini dile getirmiştir. Bu bakışa göre, Tanrı insanı doğuştan iyi veya kötü yaratmamıştır, kendi kişiliğine şekil verebilecek olan insandır. Rönesansla birlikte, hümanizma Avrupa kültüründe yayılmış ve bireyleşme tekrar önem kazanmıştır. 17. yüzyılda Rönesans hümanistlerinin etkisiyle Descartes, Spinoza, Leibniz gibi filozoflar aydınlanma devrimini gerçekleştiren koşulları hazırlamış, Orta Çağ'ın düşünce kalıplarını reddedilmesiyle kendini ve dünyayı sorgulayabilen bireyler öne çıkmıştır (Önal, b.t.).

2.1.2.Modern dönemde kişilik kavramı.

Modernizmden önce psikoloji felsefeden ayrı bir alan değildir. 19. yüzyılın sonuna doğru insan davranışlarına dair sorulara bilimsel yöntemle cevap aranmış ve psikoloji bağımsız bir

alan haline gelmiştir. Duyum, algı ve zihinsel sürecin hızını anlamaya odaklanan Alman filozof ve fizyolog Wilhelm Wundt, 1879 yılında ilk psikoloji laboratuvarını kurmuş ve yapmış olduğu deneysel çalışmalarla psikolojinin bir bilim dalı olmasına öncülük etmiştir (Myers & Dewall, 2016). Zamanla psikoloji bilimine dair çeşitli yaklaşımlar ortaya çıkmış ve modern psikolojinin tanımı “davranışın ve zihinsel süreçlerin bilimi” olarak yapılmıştır (Myers & Dewall, 2016). Davranış, organizmanın yaptığı gözlenebilen herhangi bir şey, zihinsel süreçler ise davranıştan çıkarsadığımız duyum, algı, düşünce, duygu, rüya, inanç gibi içsel ve öznel deneyimlerdir.

Bilinen ilk kişilik kuramcısı olan ve psikoloji bilimine bilinçaltı kavramını kazandıran Sigmund Freud, 19. yüzyılın sonunda Psikanalitik Kuramı geliştirmiştir. Bu bağlamda Freud, kişiliği açıklamada topografik model, yapısal model, libido ve thanatos, savunma mekanizmaları, psikoseksüel gelişim dönemleri ve bilinçaltı malzemesine ulaşma tekniklerinden söz etmiştir (Burger, 2016). Topografik modele göre kişilik bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı olarak üçe ayrılmaktadır (Üçok & Öztemür, 2019). Bilinç “aklımda” dediğimiz, farkında olduğumuz duygu ve düşünceleri içermektedir. Ancak, aklımızda olan bilgilerin çok az bir kısmı bilinçtedir. Sayısız düşüncenin bilince çağırılması, yani bu geniş erişilebilir hafıza, bilinç öncesini oluşturmaktadır. Bilinç ve bilinç öncesi buz dağının görünen ucu gibidirler. Psikanalitik bakış açısına göre, düşüncelerimizin büyük ve en önemli kısmı bilinçaltında bulunmaktadır. Olağan dışı koşullar hariç, bilinçaltındaki bilgiyi bilinç düzeyine getiremeyiz ama günlük davranışlarımızın çoğunun altında bilinçaltındaki malzeme yatmaktadır. Dürtülerin gerçek niteliği benlik tarafından bastırılabilir, çoğu kılık ya da biçim değiştirmiş olarak dışa vurulmaktadır. Freud, rüyaları bilinçaltına giden ana yol olarak tanımlamış ve alt benliğin dürtülerinin sergilendiği bir sahne olarak görmüştür (Burger, 2016). Bilinçaltı malzemesine ulaşmada; Rüyalar, Yansıtıcı Testler, Serbest Çağırışım, Freud

Sürçmesi, Hipnoz, Kazalar, Simgesel Davranış olmak üzere kullanılabilir yedi farklı teknikten söz etmiştir.

Sonraları, Freud insan kişiliğini açıklamada topografik modeli sınırlayıcı bulmuş ve ek olarak ‘alt benlik’ (id), ‘benlik’ (ego) ve ‘üst benlik’ (süperego) kavramlarından oluşan yapısal modele değinmiştir (Burger, 2016). Doğduğumuzda tek bir kişilik yapısının yani alt benliğin var olduğunu ve alt benliğin yalnızca kişisel tatmin sağlayan haz ilkesine göre hareket ettiğini belirtmiştir. Buna göre, alt benlik ilkel, dürtüsel, bencil yanımızdır ve kişisel isteklerimizi tatmin etmeye çalışmaktadır. Benlik kavramı, çevre ile etkileşime geçen iki yaş ve altı çocuklarda gelişmekte ve gerçeklik ilkesine göre hareket edilmektedir. Artık alt benliğin dürtülerini tatmin etmede içinde bulunulan gerçeklikler dikkate alınmaktadır. Aynı zamanda alt benlikten farklı olarak benliğimiz, beynimizin bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı kesimlerinde serbestçe hareket edebilmektedir. Çocuk beş yaşına geldiğinde, üst benlik gelişmekte, öncelikle anne ve baba olmak üzere toplumun değer yargılarını ve standartlarını benimsemektedir. Üst benlik neyi yapabileceğimiz veya yapamayacağımız konusunda kısıtlamalar getirdiği için bazı kişiler tarafından ‘vicdan’ olarak kabul edilmektedir. Sağlıklı bir kişinin benliği, alt benlik ve üst benliğin kişilik üzerinde aşırı kontrol sahibi olmasına izin vermemektedir.

Freud, kişiliği harekete geçiren insan davranışlarının, ‘libido’ olarak adlandırılan yaşam ya da cinsellik içgüdü ve ‘thanatos’ olarak adlandırılan ölüm ya da saldırganlık içgüdü tarafından güdülendiğini belirtmiştir (Burger, 2016). En başlarda çatışma halinde olan bu iki güç, sonraları birlikte hareket etmekte ve hem erotik hem de saldırgan dürtülerin kaynağı olmaktadır. Ayrıca, Freud anksiyetenin uygarlaşma için ödediğimiz bir bedel olduğunu düşünmektedir (Myers & Dewall, 2016). Benliğin istenmeyen duygular ve arzularla başa çıkmaya çalışması; Bastırma, Yüceltme, Yer Değiştirme, İnkâr, Karşıt Tepki Geliştirme, Akla Bürüme ve Yansıtma gibi savunma mekanizmalarına yol açmaktadır. Freud’a göre içgüdüsel

biyolojik enerji, insan motivasyonunun kaynağıdır ve savunma mekanizmaları kaygının azaltılması ve öz saygının güçlenmesi için geliştirilmiştir (Gerrig & Zimbardo, 2012).

Freud, psikoseksüel gelişim dönemleriyle ilgili olarak, yetişkin kişiliğimizin yaşamımızın ilk beş veya altı yılındaki deneyimlerimizle oluştuğunu savunmuş, bu durumu cinsel bir çerçevede yorumlamıştır (Burger, 2016). Buna göre, psikoseksüel gelişimin erken aşamalarında herhangi bir evrede fazla doyum veya hayal kırıklığı yaşanması saplantıya yol açmaktadır. Çocukların geçtiği birinci evre, hayatın ilk 18 ayını içine alan oral dönemdir. Ağız, dudaklar ve dil cinsel yönden birincil derecede duyarlıdır. Anne sütünü bırakma ve beslenmeyle ilgili yaşanan sorunlar psişik enerjinin sapanmasına yol açmaktadır. Oral kişilik özelliğine sahip yetişkinler bağımlı hale gelmekte, özellikle dişlerin çıkmasından sonra sapanma yaşayan kişiler yetişkinlikte saldırgan olabilmektedir. Çoğunlukla ağız yoluyla tatmin olmayı isteyen bu kişiler, çok sigara içebilir ve ellerini sürekli ağzına götürebilirler. Çocuklar 18 aylık olduklarında anal bölge cinsel yönden en duyarlı bölge olmakta ve anal döneme geçilmektedir (Tutar, 2018). Bu dönemde tuvalet eğitimi alınması şaşırtıcı değildir. Sarsıcı bir tuvalet eğitimine bağlı olarak sapanma yaşanması anal kişiliğe yol açmaktadır. Aşırı ve az doyurulmayla ilgili olarak tuvaletini tutmaya sapanma, katı, çok tertipli, cimri ve biriktirmeye eğilimli kişilik özellikleriyle, çıkarmaya sapanma ise gevşek, cömert, aşırı umursamaz ve pasaklı kişilik özellikleriyle sonuçlanmaktadır. Çocuk 3-6 yaşları arasındayken en önemli evre olan fallik dönemine geçmektedir (Tutar, 2018). Bu dönemde çocuklar kendi cinselliklerini fark etmekte ve ebeveynleri de dâhil olmak üzere karşı cinse çekim hissetmektedirler. Freud bu duruma Yunan mitolojisinden esinlenerek ‘Oidipus Kompleksi’ adını vermiştir (Burger, 2016). Karşı cinse olan ilginin bastırılması durumunda aynı cinsiyetteki ebeveyn ile özdeşleşme yaşanmaktadır (Tutar, 2018). Erkek çocuk babasıyla özdeşim kuramaz ve fallik döneme sapanırsa, yetişkinlikte kibirli, bencil, güç edinme ve gücünü göstermeye düşkün olabilir. Kız çocuklar anneleriyle özdeşim kuramaz ve bu

dönemde saplantı yaşarsa, yetişkinlikte baştan çıkarıcı davranma, çekingen/utangaç olma ve kendini erkeklerden aşağı görme eğilimleri ortaya çıkabilir. Altı yaştan ergenliğe kadar süren gizil dönemde ise cinsel istekler azalmış durumdadır, kızların kızlarla ve erkeklerin erkeklerle oynadığı dönemdir (Tutar, 2018). Libidonal enerji, sosyal ve zihinsel etkinliklere yönelmiştir. Çocuk ergenliğe eriştiğinde, genital dönem başlamakta, cinsel istekler güçlü bir şekilde geri dönmektedir. Bu dönemdeki çatışmaların çözümü, önceki ilk üç dönemin çatışmalarının çözülmüş olmasını gerektirmektedir. Çatışmalar başarılı bir şekilde çözülmüşse, sevgi dolu ilişkilerle sağlıklı ve olgun bir kişilikten söz edilmektedir.

Freud'un görüşleri yaşadığı dönemde büyük tartışmalara neden olmuştur. Jones'un (1957) belirttiği üzere Freud, "Orta Çağ'da beni yakarlardı, şimdi ise kitaplarımı yakmaktan zevk alıyorlar" demiştir (akt. Myers & Dewall, 2016, s. 576). Buna rağmen, Freud'un Psikanalitik Kuramı kişiliği anlamaya çalışan en eski ve güçlü kuramdır ve kendinden sonraki kuramcılar da etkilemiştir (Burger, 2016). Bu kuramcılar, Freud'un kuramındaki eksikliklere değinerek, farklı yaklaşımlardan söz etmeleriyle Yeni-Freudyenler olarak adlandırılmıştır (Myers & Dewall, 2016). Freud'un kuramında görülen temel eksiklikler, kişiliğin yaşamın ilk birkaç yılından sonra değişmediği iddiası, toplumsaldan çok içgüdüsel etkiler üzerinde durması ve insan doğasını karamsar biçimde tanımlamasıdır.

Ferguson'a (2003) göre, Alfred Adler ve Karen Horney çocukluğun önemi konusunda Freud'a katılmış ama kişilik gelişiminde çocukluktaki cinsel gerilimler yerine sosyal gerilimlerin etkili olduğuna inanmışlardır (akt. Myers & Dewall, 2016). Alfred Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramına göre, aile iletişiminin niteliği ve çocukluk çağında yaşanan deneyimler kişiliğin temelini oluşturmaktadır (Topçu-Kabasakal, 2019). Aileyi temel toplumsal çevre olarak kabul etmesiyle, Adler'in kuramı sosyal odaklı bir kuram olarak bilinmektedir. Adler, hepimizin yaşama doğar doğmaz aşağılık duygusuyla başladığını ve yaşam boyu bu duygumuzla başa çıkmamızın üstünlük çabası olduğunu belirtmiştir (Burger,

2016). Bunun ilk örneği ise güçsüz ve çaresiz bir çocuğun yetişkinlere bağımlı olmasıdır. Freud, kişiliği harekete geçiren insan davranışlarının cinsellik veya saldırganlık temalarıyla güdülendiğini açıklarken, Adler yaşamdaki güdüleyici gücün üstünlük çabası olduğunu öne sürmüştür. Uyum sağlayan insanlar üstünlük mücadelelerini toplumsal çıkarlar yönünde, uyum sağlayamayan insanlar ise üstünlük mücadelesini bencillik ve kişisel zaferlere yönelik gerçekleştirirler. Kişinin kendini herkesten daha aşağılık görmesi durumunda aşağılık kompleksi ortaya çıkmakta ve üstünlük dürtüsü yerini çaresizlik duygusuna bırakmaktadır. Adler, kişilik gelişiminde doğum sırasını da dikkate alarak ortanca çocuğun daha başarılı ve psikolojik sorun yaşamaya daha az eğilimli olduğunu belirtmiştir (Burger, 2016). Karen Horney, Psikanalitik Sosyal Kuramında çocukluk yaşantılarının etkisini önemseyerek aile ilişkilerinin kişilik gelişiminde anahtar role sahip olduğunu vurgulamış ve kişilik üzerinde çocukluktan sonraki toplumsal ve kültürel yaşantıların da etkili olduğunu öne sürmüştür (Yalçın, 2019).

Yeni Freudyen kuramcılardan Carl Gustav Jung, sıkı bir Freud takipçisi olarak yola çıkmış ve Freud tarafından psikanalitik hareketin lideri olmaya aday görülmüştür (Burger, 2016). Freud ile yaşadığı uzun süreli ve yoğun bir görüş ayrılığından sonra kendi yolunu çizmiş ve Analitik Psikoloji Kuramını ortaya koymuştur. Jung, Freud'un bilinçaltına verdiği öneme katılmakla birlikte, türümüzün evrensel deneyimlerinden miras kalan ortak bir bilinçaltı olduğunu öne sürmüş ve buna *kolektif bilinçdışı* adını vermiştir (Yalçın, 2019). Kolektif bilinçdışı insanın evrimsel sürecinde oluşmakta ve genetik olarak bireye aktarılmaktadır. Kolektif bilinçdışının malzemesi olan imgelere ise *arketipler* denilmektedir. Arketipler, belirli bir deneyim veya nesnenin ilkel ve sembolik olan evrensel bir temsilidir (Gerrig & Zimbardo, 2012). Bu nedenle, arketip bilinç düzeyine yükseldiğinde, aydınlanma süreci yalnızca birey için değil, evren için de geçerlidir. Freud, çocukluk deneyimlerinin kişiliğin en önemli belirleyicisi olduğunun altını çizerken, Jung kişiliğin kısmen çocukluk deneyimleri, kısmen de

persona, anima, animus, gölge ve ben olarak tanımlanan arketipler tarafından şekillendiğini öne sürmüştür (Derin, 2019). Jung'a (1997) göre, 'persona' kişinin çevresine uyum sağlamada kullandığı maskelerdir ve kolektif yönü süregelen toplumsal görgü kurallarıdır. 'Ben' ise bilinç ve bilinçdışı çevreye bir çember, kişiliğin bütünlüğünün merkezidir. Dıştan görülen ruhsal durumumuzu gösteren hem ben, hem de personadır. Bu nedenle, sürekli bir maskenin ardında saklanan kişi gerçek kişiliğinden mahrum kalabilmektedir. Doğal ruhsal mizaca karşı gelme, nevroza yol açmasa bile zorlanımlı ve yapmacık denebilecek mekanik bir kişilik oluşturmaktadır. 'Gölge' ise kişiliğimizde etik, estetik vb. nedenlerden dolayı benimsemediğimiz ve bastırdığımız yönümüzdür. Öteki veya karanlık tarafımız da denilmekte, kolektif olarak şeytan, cadı vb. ile ifade edilmektedir (Derin, 2019; Jung, 1997). Bireyin kişilik idealine ve toplumsal standartlara uymayan vahşi istekler ve duygular söz konusudur. Bu bakımdan, gölgeyi Freud'un id (alt benlik) kavramına benzetmek mümkündür. Çocukluk döneminde benlik dengelenip gelişmediği için gölge belirgin değildir. Yaşamımızda sürekli bastırdığımız yönlerimiz olduğu için gölgenin tam olarak bilinç yüzeyine çıkarılması söz konusu değildir. Gölgenin bilince taşınması ve yüzleşme yapılması, kişiliğin bütünleşmesi için gereklidir. Gölgesini sahiplenen kişi onun sorumluluğunu da alarak daha bilinçli olur ve daha az dürtüsel bir ahlak yapısına kavuşur (Stevens, 2014). Diğer taraftan, 'anima' ve 'animus', ben ile bilinçdışı arasında aracılık etmektedir. Anima arketipi erkekteki kadın imgesini, animus ise kadındaki erkek imgesini temsil etmektedir. Her erkeğin bilinçaltında bir kadın imgesi olduğu gibi her kadının bilinçaltında bir erkek imgesi vardır. Bir kadın ve erkeği birbirine çeken budur. Partnerimiz bu ölçütlerimize ne kadar uyarsa o kadar etkili bir ilişkiden ve kişiliğin tamamlanmasından söz edilebilir (Burger, 2016).

Jung insan kişiliğinin tamamını bilinçli, bilinçsiz bütün düşünce ve duygular olmak üzere "ruh", "can" ya da "zihin" anlamında kullanılan *psişe* kavramı ile açıklamaktadır. Bireydeki psişik enerji eşdeğerlilik, entropi ve karşıtlıklar ilkesine göre faaliyet göstermekte ve sürekli

denge arayışı içine girmektedir (Derin, 2019). Psişeyi harekete geçiren ve dinamizmini sağlayan, görülemeyen, dokunulamayan ama etkileri aracılığıyla varlığı hissedilen psişik enerjidir (Derin, 2019). Bu enerji libidodur ve Jung, Freud'un daha çok cinsel enerjiyi ifade ettiği libido kavramını ruhsal enerji olarak genişletmiştir (Jung, 1997). Jung, Psikolojik Tipler Kuramında, *dışadönük* ve *içedönük* olmak üzere libidonun yönünü belirleyen iki davranış tipinden söz etmiştir. Dışadönük kişi enerjisini dış dünyaya yöneltmekte ve çevresiyle uyum sağlamaktadır. İçedönük kişi ise enerjisini iç dünyasına yöneltmekte ve çoğunlukla çevresine uymamakta, bağımsız bir kişilik sergilemektedir (Jung, 2019). Jung'a göre, davranış tipleri biyolojik yapımızdan yani doğuştan gelmektedir. Kişiliğin dört temel psikolojik işlevi ise duyum, düşünme, duygu ve sezgidir. Bu dört işlevin hepsine sahip olmamıza rağmen, ergenlik dönemiyle bir tanesi daha baskın olmakta ve ben bilincini geliştirmektedir (Jung, 1997). Hangi işlevin baş işlev olacağı bireyin toplumsal, zihinsel, kültürel düzeyine göre değişmektedir.

Jung'a (2015a) göre, kişilik yaşam boyunca yavaş aşamalarla gelişen bir tohumdur ve kesinliği, bütünlüğü ve olgunluğu olmayan hiçbir kişilik yoktur. Jung, kişiliği yetişkin ideali olarak tanımlamış, ideallerin bir amaç değil yol gösterici olduğunu belirtmiştir. Kişiliği tanımak ya da analitik psikolojideki adıyla bireyleşme, kişiliği gerçekleştirmekten daha önemlidir. Kişiliğini yeterince tanımayan bir insanın kendini tam anlamıyla gerçekleştirdiğini söylemek doğru olmayacaktır. İnsan yaşamının ilk yarısı dış gerçeklere alışma ile geçmektedir. Davranış tipi ve temel işlevin ayrışması ve persona ile çevreye uyum sağlanması söz konusudur. Yaşamın ikinci yarısı ise iç gerçeğe alışma; kendini ve insanlığı daha iyi tanımadır (Jung, 1997). Bu dönemde, kişiliğin tamamlanarak bölünmez bir bütün haline gelmesi 'özben'e ulaşmakla mümkündür. Bunun için bilinç, bilinçaltı ve kolektif bilinçdışı arasında canlı bir ilişki kurulması gerekmektedir. Bilinç, bireyin algıladığı ve farkında olduğu şeyleri, kişisel bilinçaltı bireye özgü bastırılmış düşünce ve duyguları, kolektif bilinçdışı

genetik miras olan arketipleri içermektedir. Dolayısıyla bilinç, bilinçdışı kadar derin olmamaktadır. Bilinçdışına ulaşmanın en iyi yolu bilincin karşıt tarafı olan düşlerdir. Bu konuda Jung (1997), “Düş ruhun karanlık ülkesinden gelen, anlaşılması güç bir bildiridir” demiştir (s. 61). Ancak, bilincin içeriğinin bilinçdışının içeriği ile etkileşime geçmesi tehlikeli bir yolculuktur. Bilinçdışı içeriğin kükreyerek saldırması durumuna karşı, bilinç sıkı denetim altında tutulmalıdır. Diğer yandan, kişiliğin gelişmesi bireyin bilinçsiz insanlardan bilinçli ve karşı konulamaz bir şekilde ayrılıp yalnız kalmasına yol açmaktadır. Yalnız başına ayakta durabilmek, her şeyden önce iç sesinin gücünü bilinçli olarak benimseyen kişilik sahibi bireyle gerçekleşmektedir.

Diğer bir Yeni Freudyen olan psikolog Erik H. Erikson, Psikososyal Gelişim Kuramını öne sürmüştür. Önceleri kimlik arayışındaki genç bir ressam olan Erikson, Freud’un kızı olan Anna Freud ile tanıştıktan sonra psikanaliz eğitimi almış, Freud’un alt benlik ve üst benlik arasında arabulucu olarak gördüğü benlik kavramını, kişiliğin güçlü ve bağımsız bölümü olarak tanımlamıştır (Burger, 2016). Erikson’a göre, benliğin birinci işlevi kimlik duygusu oluşturma ve korumaktır. Erikson, kişilik gelişiminin yaşam boyu devam ettiğini belirterek her bireyin sekiz aşamadan geçtiğini ifade etmiştir. Bir yol üzerinde yürüdüğümüzü farz edersek, sekiz ayrı noktada önümüzdeki yol çatallaşır, ilerlemek için ikisinden birini seçmemiz gerekir. Bunlar kişilik gelişiminin dönüm noktalarıdır ve Erikson bu noktalara ‘bunalım’ demektedir. Bu bunalımları nasıl aşacağımız ise kişiliğimizin nasıl olacağını belirlemektedir. Erikson’un sekiz gelişim evresi, yaş aralıkları ve çatışmalarla birlikte Tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1

Erikson'un Sekiz Gelişim Evresi

Evreler	Yaş Aralığı	Çatışmalar
1.Gelişim Evresi	0-1,5 Yaş	Güvene Karşı Güvensizlik
2.Gelişim Evresi	1-3 Yaş	Özerkliğe Karşı Utanma ve Şüphencilik
3.Gelişim Evresi	3-5 Yaş	Girişkenliğe Karşı Suçluluk Duygusu
4.Gelişim Evresi	5-11 Yaş	Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu
5.Gelişim Evresi	12-19 Yaş	Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası
6.Gelişim Evresi	20-30 Yaş	Yakınlık Kurmaya Karşı Soyutlanma
7.Gelişim Evresi	30-60 Yaş	Üretkenliğe Karşı Durgunluk
8.Gelişim Evresi	60+Yaş	Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Kaynak: Oğuz-Duran, N. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), Psikososyal gelişim kuramı: Eric H. Erikson (s. 203). Ankara: Pegem Akademi (Uyarlanmıştır).

Diğer bir kişilik kuramcısı Harry Stack Sullivan, Psikanalitik Kurama duyduğu yakınlıkla kaygı ve bilinçaltı kavramlarını olduğu gibi kabul etmiş, ancak Freud kişiden kaynaklanan nedenler üzerinde dururken, Sullivan kişiler arası ilişkilerle ilgilenmiştir (Burger, 2016). Sullivan'ın Kişilerarası İlişkiler Kuramına göre, gerçek ya da hayal ürünü kişiler arası ilişki olmadan kişilik var olamaz ve insanları anlamının tek yolu çeşitli kişiler arası durumlarda nasıl davrandıklarını gözlemlemeyi gerektirir. Kendimiz ve başkaları için bazı zihinsel imgeler oluşturur ve kişileştirmeler yaparız. Kendimizle ilgili imgelerimiz, iyi hissettiğimiz ve geçmişte ödüllendirildiğimiz iyi-ben olurken, düşünmek istemediğimiz ve geçmişteki olumsuz deneyimlerimizi içeren kötü-ben olur, bilinçaltında sakladığımız ise ben-değil'dir. İnsanın gelişim evrelerinin toplumsal durumlarla belirlendiğini düşünen Sullivan, ergenlik

yıllarına önem vermiş ve bu yıllarda yaşanan olumsuz ilişkilerin, yetişkinlikte tatmin edici ilişkiler kuramama gibi sorunlara neden olduğunu belirtmiştir (Burger, 2016).

Karl Marx ve Freud'un görüşlerinden etkilenen Erich Fromm'un kuramının adı ise Özgürlükten Kaçış'tır. Freud kuramında kişiliğin biyolojik etkenlerden etkilendiğine vurgu yapmış, Marx ise kişiliğin ekonomik ve toplumsal etkenlerden etkilendiğine değinmiştir (Tagay & Karataş, 2019). Fromm bu iki determinist görüşe özgürlük fikrini de ekleyerek, bunun insan doğasının temel bir özelliği olduğunu öne sürmüştür. İnsanlar bağımsızlaştıkça daha özgür ve yalnız olmakta ve beraberinde kendini önemsiz ve güçsüz hissetme kaygıları ortaya çıkmaktadır (Burger, 2016). Bu durumda ya özgürlükten kaçarsınız ya da olumlu bir özgürlüğe doğru ilerlersiniz, özgürlükten kaçan insanlar için üç stratejiden söz edilmektedir. Otoritecilik'e başvuran otoriter kişiler kendi bireyselliklerinden kaçarak aşağılık duygularını yenmeye çalışmakta, Yıkıcılık'a başvuran kişiler yaşamın tehdit edici durumlarından onları yok ederek kurtulmaya çalışmakta, Mekanik Bir Uyumluluğu (Konforizm) tercih eden kişiler ise toplumun bizim için uygun gördüğü rolü ve yaşam tarzını benimsemektedirler. Çoğu kişi konforizmi tercih ederek sağlam bir iş bulup kendi düzenini kurmakta ve makinenin çarklarından biri olmaktadır (Burger, 2016). Herkesin davrandığı gibi davranmak, kişisel özgürlük bilincinin getirdiği kaygılardan uzaklaştırmaktadır. Fromm'a göre insanın kendini bilmesi ve kendisi olması mutluluğun anahtarıdır ve özgürlükten kaçmak yerine onu kucaklamayı seçebiliriz. Ne yapmamız gerektiğini değil, ne yapmak istediğimizi anladığımızda bireyleşme gerçekleşir.

1921'de Ayırıcı Özellikler Kuramı üzerinde çalışan Gordon Allport, Yeni Freudyen kuramcılardan biri değildir ama kuramı Freud ile görüşmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Allport, Freud'un bilinçaltı konusuna çok fazla odaklanırken, gözle görünür davranışları ve bu davranışların tutarlı yanlarını kaçırdığını fark etmiştir (Burger, 2016). Allport'a göre kişilik "bireyin kendi içindeki karakteristik davranış ve düşünceyi belirleyen psiko-fiziksel

sistemlerin dinamik bir organizasyonudur” (Şahin, 2019, s. 511). İnsanın sinir sisteminden gelen ayırıcı özellikler, kişiliğin temel birimleri ve benliğin anahtar yapılarıdır. Bireyin davranışını başlatır ve yönlendirirler (Şahin, 2019). Kişiliğimizin ayırıcı özellikleri, göreceli olarak genellenmiş ve dayanıklı yapıdadır ve çevre ile olan etkileşimimizi belirlemektedir. Allport, ayırıcı özelliklerimizin her zaman ve her durumda, tutarlılık göstermeyebileceğini ama hiç tutarlı olmasaydılar büyük bir karmaşa yaşanacağını düşünmektedir.

2.1.3.Geç modern ve postmodern dönemde kişilik kavramı.

Psikanalitik yaklaşımın ortaya attığı kavramların bilimsel olarak incelememesinden sonra, kişiliğin sadece gözlemlenebilen davranışların incelenmesiyle açıklanabileceği yaklaşımının benimsendiği Davranışçı Kuram, 1960’lı yıllarda en hâkim dönemini yaşamıştır (Özeke-Kocabaş, 2019). Böylece, insan kişiliği kişinin içsel süreçleri yerine, çevrenin etkisiyle oluşan davranışlar bakımından laboratuvar ortamında incelenmeye başlanmıştır. Davranışçı yaklaşımın temsilcileri arasında, J. B. Watson, Pavlov ve Skinner sayılmaktadır (Özeke-Kocabaş, 2019). Davranışçı yaklaşıma göre insan boş bir levha niteliğinde doğmakta, yaşantısı sonucu çeşitli uyarıcılarla çeşitli tepkiler ile bağlantı kurmakta, kurulan bu bağlarla ortaya çıkan koşullanma kişiliği belirlemektedir (Seçer, 2019). Pavlov, klasik koşullanma deneyi ile başlangıçta nötr olan bir uyarıcının zamanla organizmada koşullu bir uyarıcı haline geldiğini, Watson ise “Küçük Albert” deneyi ile başlangıçta nötr olan bir uyarıcıya karşı organizmada korku tepkisi geliştirilebileceğini göstermiştir. Watson, kişiliği alışkanlık sistemlerimizin bir son ürünü olarak tanımlamıştır (Burger, 2016). Kalıtsal özellikleri, zekâ, aile etkisi fark etmeksizin sağlıklı bir çocuğu koşulları uygun bir ortamda doktor, avukat, sanatçı, dilenci veya hırsız olarak yetiştirebileceğini ifade etmiştir (Burger, 2016). Skinner, organizmanın beklenen davranışının pekiştirilmesine dayalı edimsel koşullanma yöntemiyle öğrenmeyi geliştirmiştir. Skinner’a göre kişilik, önceki öğrenmelerimiz ve koşullanmalarımız sonucu ortaya çıkan davranışlardır (Özeke-Kocabaş, 2019). Bebeklikten itibaren yapmış

olduğumuz pek çok davranıştan pekiştirilmiş olanlar güçlenerek örüntü oluştururken, pekiştirilmeyen davranışların gerçekleştirilme olasılığı azalacaktır. Ewen'a (2014) göre, böyle bir durumda insanların ne kadar özgür iradeleriyle hareket ettiği konusu düşündürücüdür (akt. Yalçın, 2019). Davranışçı kuram, günümüzde sınırlı bulunan ve kişiliğin sadece bir yönünü açıkladığı savunulan bir yaklaşımdır (Burger, 2016).

Albert Bandura'nın, Sosyal Öğrenme Kuramına göre içsel durumlar, çevre ve davranış karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Bireyin ileride nasıl bir kişilik sahibi olacağı konusunda en etkili güç bireyin kendisidir ve birey gözlemleyerek öğrenme, öz yeterlilik, pekiştirme güçlerini kullanarak kişiliğine yön vermektedir (Tanrıkulu, 2019). Kuram, nesnel olması ve halen laboratuvar ortamında uygulanabilmesine rağmen yalnızca gözlemlenebilen davranışlar üzerinde durması ve kişiliğin önemli bir özelliği olan düşünce ve duyguların nasıl ortaya çıktığını açıklayamaması bakımından eleştirilmiştir (Tanrıkulu, 2019). İnsan kişiliğini incelemede düşünmenin önemini vurgulayan diğer bir yaklaşım olan Kişisel Yapılar Kuramına göre, insan davranışını içgüdüler yerine olayları nasıl yorumladığımız ve değerlendirdiğimiz belirlemektedir. Kuramın kurucusu, George Kelly'e göre insanlar gündelik yaşamda bilim insanı gibi hipotezler geliştirmekte ve bunları deneysel olarak sınamaktadırlar (Yalçın, 2019). Dış dünyayı yorumlama biçimimiz kişiliğimizi oluşturmakta, benzersiz olan kişilik yapımız ortaya çıkmaktadır. Kurama gelen eleştirilerden biri varsayımsal olması, diğeri çocukluk ve ergenlik yaşantılarının kişilik gelişiminde etkili olmadığını söyleyerek kişilik gelişimi konusunu çok iyi açıklayamamasıdır (Tanrıkulu, 2019).

1960'lar ve 1970'lerde İnsancıl (Hümanist) Kuramın popüler olması birçok kişinin kendini "hümanist" olarak tanımlamasına yol açmıştır (Burger, 2016). İnsancıl kuram, Psikanalitik Kuramın insan doğasına dair karamsar bakışına ve davranışçı yaklaşımın edilgen bakış açısına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Kuramın temsilcileri Carl Rogers ve Abraham Maslow, her insanın davranışından sorumlu olduğu ve insanın özünde iyi olduğu görüşündedir.

Birey, kendini gerçekleştirme kapasitesi ve eğilimi ile dünyaya gelmektedir. Rogers, benlik ve ideal benlik kavramlarından söz etmektedir (Çetinkaya-Yıldız & Gençtanırım-Kurt, 2019). Benlik kavramının kişiliğin özü ve bireye özgü olduğunu, bu nedenle diğer kişilere tam açık olmayacağını belirtmiştir. İdeal benlik ise kişinin sahip olmak istediği benliktir. Benlik ile ideal benlik arasında büyük bir fark olması, sağlıksız bir kişiliğe yol açmaktadır. Rogers, insanın hayatın yükü altında ezilmeden tatmin edici bir varoluş noktasına doğru ilerlemesini ‘potansiyelini tam kullanan kişi’ olarak tanımlamıştır. Benzer bir şekilde, Maslow da ‘kendini gerçekleştirme’ kavramından söz etmiştir. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için sırasıyla fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, sevgi-ait olma, saygınlık ihtiyaçları giderilmelidir. Sağlıklı gelişim için ham madde her insanda olsa da temel ihtiyaçlar karşılanmadığında insanlar yalan söyleyebilir, hile yapabilir, cinayet işleyebilirler. Kendini gerçekleştirme bir süreçtir ve “kendini gerçekleştirmiş kişi fazladan bir şeyler eklenmiş biri değil, aksine sahip olduklarını yaşamında tam olarak ifade edebilmiş biridir” (Çetinkaya-Yıldız & Gençtanırım-Kurt, 2019, s. 464). Maslow’a göre kendini gerçekleştirmiş kişiler, gerçeği olması gerektiği gibi değil, olduğu gibi görmektedirler ve yaşama daha yapıcı yaklaşmaktadırlar. Bu noktada, manevi bir birikimden söz edilmektedir.

İnsancıl bakış açısına göre, yaşamlarımızı olduğu gibi kabul etmeyi öğrenmedikçe, asla potansiyelini tam kullanan kişiler olamayız. Geçmiş ya da gelecek üzerine düşünmek yararlı olabilir, ancak insanların çoğu zaten yaşanmış ya da henüz yaşanmamış olaylar üzerinde düşünerek çok fazla zaman kaybeder. Bu etkinliklere harcanan zaman, kayıp zamandır; çünkü hayatı dolu dolu yaşamının tek yolu şimdi ve burada yaşamaktır (Burger, 2016, s. 420).

İnsancıl Kurama göre, insanların geçmişteki olumsuz deneyimlerinden dolayı utangaç ya da edilgen olmalarına gerek yoktur. Olduğumuz yapılar, olacaklarımızı etkilememelidir.

Psikanalitik ve Davranışçı Kuram sonrasında psikolojide üçüncü bir güç olarak görülen İnsancıl Kurama yapılan başlıca eleştiriler, ‘kendini gerçekleştirme’ ya da ‘potansiyelini tam kullanan birey’ kavramlarının muğlak bulunması olmuştur (Çetinkaya-Yıldız & Gençtanırım-Kurt, 2019).

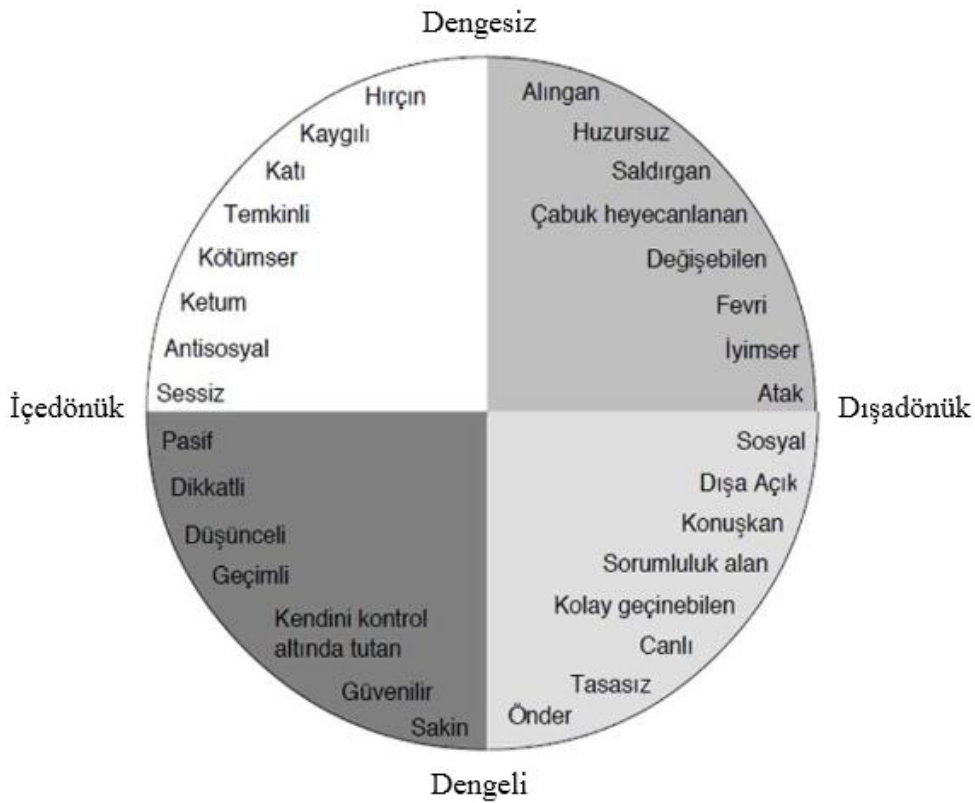
Köklerini felsefedeki fenomenolojik yaklaşımdan alan Varoluşçuluk Kuramının psikoloji alanındaki önemli kuramcıları Rollo May, Viktor Frankl, Irvin Yalom’dur. Varoluşçuluk Kuramına göre insan her şeyden önce bir varoluştur ve insan kişiliği bir kişilik kuramı çerçevesinde incelenemez (Talu, 2019). Elinde olmadan bu dünyada varlık bulan insan, varlığının neden ve niçinlerini sorgulayarak anlam aramaktadır. Evrende seçme özgürlüğü ve kararlarının sorumluluğunu üstlenme yeteneği olan tek varlık insandır. Kişiliği belirleyen ve yaşamı anlamlı kılan da budur. İnsan fenomenolojik bir oluş olduğuna göre, onun özgünlüğü belirli kalıplara sokulmadan, yalnızca fenomenolojik bir yaklaşımla incelenmelidir (Talu, 2019). Bu yaklaşıma yapılan başlıca eleştiriler, otantik ve subjektif olması, kuramsal ilke ve uygulamaların sistematik bir yapısının olmamasıdır.

Henry Murray, kuramını Kişilikbilim (Personoloji) olarak adlandırmış ve psikolojik kökenli gereksinimlerle ilgilenmiştir. Her insanda gereksinimler hiyerarşisi bulunmaktadır ve bunlar kişiliğimizi belirleyen ayırıcı özelliklerdir (Burger, 2016). Örneğin, çok sayıda yakın arkadaşla ihtiyaç duyan bir kişinin yakın bir ilişki gereksinimi vardır ve bu kişinin ayırıcı özelliklerinden biridir. Allport ve Murray gibi ayırıcı özellik yaklaşımını benimseyen ve bir kimyager olan Raymond B. Cattell ise Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramını ortaya koymuştur. Cattell’e göre özellikler, kişiliğin temel birimleri ve nispeten kalıcı reaksiyon eğilimleridir. İnsan kişiliğini oluşturan temel özellikleri, ‘faktör analizi’ adlı istatistiksel bir işlem kullanarak bulmaya çalışmıştır (Burger, 2016). Büyüköztürk’e (2017) göre, faktör analizi çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı değişkenler bulmayı amaçlayan bir istatistik olarak tanımlanmaktadır (akt. Şahin, 2019).

Kuramın eleştirilen yönleri, faktör analizine çok bağlı kalması ve testi hazırlayan kişinin davranışın hangi yönlerini ölçeceğine karar vermesi, hangi istatistiksel önem derecesini kabul edeceği gibi nedenlerden dolayı öznel görülmesidir (Şahin, 2019).

Ayrılcı Özellikler Kuramı çatısı altında, Cattell'in çalışmalarından sonra Robert R. McCrae ve Paul T. Costa, farklı verileri kullanarak kişiliğin beş boyutuna dönük kanıtlar bulmuş ve ampirik bir yaklaşım olan Büyük Beşli Kuramından söz etmiştir. Kalıtsal ve çevresel temelleri olduğu varsayılan bu boyutlar Nevrotiklik, Dışadönüklük, Açıklık, Uyumluluk ve Özdisiplin'dir (Burger, 2016). Duygusal sıkıntı yaşayan ya da duyguları çok fazla değişen insanlar, nevroitiklik boyutunda yüksek puan alanlardır. Nevrotiklik düzeyi düşük olan bireyler ise sakin ve uyumlu kişilerdir. Dışadönüklük boyutunda, bireyler oldukça sosyal, sıcakkanlı ve girişken olarak tanımlanmıştır. Costa ve McCrae (1992), bu boyutun diğer ucunda olan içedönüklerin soğuk değil çekingen, izleyici değil bağımsız, uyuşuk değil ağır adımlı insanlar olduğunu belirtmiştir (akt. Burger, 2016). Açıklık boyutunda ise deneyimlere açık olma durumundan bahsedilmiştir. Feist (1998), gelenek dışı ve bağımsız düşüncelere sahip kişilerin bu boyuttan yüksek puan aldığını, yenilikçi bilim insanları ve yaratıcı sanatçıların açıklık boyutunun yüksek kabul edildiğini ifade etmiştir (akt. Burger, 2016). Uyumluluk boyutunda yüksek puan alan kişiler yardımsever, güvenilir ve şefkatlidir. Bu boyutun diğer ucunda ise düşmanca ve kuşkulu insanlar bulunur. Özdisiplin boyutunun yüksek ucunda yer alan kişiler düzenli, planlı ve kararludur, düşük ucunda yer alan kişiler de dikkatsiz ve güvenilmezdir. Kuramda, temel kişilik özelliklerinin 30 yaşına kadar esnek olduğu ancak ömrün geri kalanında tutarlı hale geldiği belirtilmiştir (Şahin, 2019). Kuramdaki beş faktör, kendini değerlendirme anketi sonuçlarından elde edilmektedir (Burger, 2016). Beş Faktör Kuramına yönelik olumsuz eleştiriler, kişiliği açıklamada yüzeysel bulunması, beş faktör dışında kişiliğin başka boyutlarının da olabileceğidir (Şahin, 2019).

Biyolojik Kuramın temsilcisi Hans Eysenck, kalıtımın sadece göz rengi, boy vb. gibi dış görünüşü etkilemediği aynı zamanda kişiliği de etkilediği görüşündedir (Burger, 2016). Çağdaş kişilik kuramlarının karmaşık kavramlarla dolu, anlaşılması güç ve ölçülemez olduğunu düşündüğü için az sayıda açık ve net kişilik boyutlarına eğilmiştir. Eysenck, yıllar süren araştırmaları ve yaptığı faktör analizleri sonucunda, iki temel kişilik boyutundan söz etmiştir. Bunlar, daha önce Carl Jung'un değindiği dışadönüklük-içedönüklük ve dengesiz (nevrotik) ile dengelidir. İnsanlar tüm kişilik özelliklerini belirli miktarda barındırmaktadır ve hangi özelliklerin baskın olacağı biyolojik yapıımız tarafından belirlenmektedir (Demirtaş-Zorbaz, 2019). Eysenck'in iki temel kişilik boyutu ile ilgili özellikler Şekil 2.1'de gösterilmektedir.

Şekil 2.1. Eysenck'in iki temel kişilik boyutuyla ilişkili özellikler

Kaynak: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/18_19/psikoloji/5/img/5-1.JPG

Şekil 2.1'e göre içedönük veya dışadönük dengeli biri ile içedönük veya dışadönük dengesiz (nevrotik) biri farklı özellikler sergilemektedir. Nevrotiklik, duygusal davranma

eğiliminin göstergesidir. Nevrotik kişiler, çoğumuzdan daha kolay heyecanlanır, öfkelenir veya depresyona girerler (Burger, 2016). Eysenck “Kalıtsallık sabit bir sayı değildir. Neyin kalıtımla geçtiğini bir kez anladıktan sonra bu bilgiyi değişik şekillerde kullanabilirsiniz” demiş (Burger, 2016, s. 349) ve kişiliği “İnsanın gerçek ve gizil davranışlarının tümü” olarak tanımlamıştır (Tutar, 2018, s. 303). Eysenck, içedönük ve dışadönük kişilik tiplerini, fizyolojik bir tabanda incelerken *uyarılma* konusuyla ilgilenmiştir. Eysenck’in çalışmaları ve sonrasında Bullock ve Gilliland (1993), Stelmack (1990), Swickert ve Gilliland (1998) gibi araştırmacıların çalışmalarında, içedönük kişilerin kortikal uyarımları yüksek, dışadönük kişilerin ise kortikal uyarımları düşük bulunmuştur (akt. Burger, 2016). DeYoung ve Gray (2009), Eysenck (1990) ve Ryckman’a (2008) göre, dışadönük kişiler heyecan ve uyarılma ihtiyacı içindedirler, içedönük kişiler de tam tersine heyecan ve uyarılmadan kaçınılmaktadırlar (akt. Demirtaş-Zorbaz, 2019). Eysenck ve sonrasında araştırmacılar, Jung’un yıllar süren gözlemleri sonucunda Psikolojik Tipler Kuramında öne sürdüğü içedönük ve dışadönük kişilik tiplerini, biyolojik alt yapı ile desteklemiştir. Eysenck’in kişilik envanteri dünya genelinde 35 ülkede uygulanmış içedönük ve dışadönük kişilerin özellikleri benzerlik göstererek desteklenmiştir (Myers & Dewall, 2016; Topçu-Kabasakal, 2019). Biyolojik Kurama yapılan eleştiriler ise kişilik gelişiminde sosyal çevrenin etkisini hiç veya az bulması olmuştur (Demirtaş-Zorbaz, 2019).

2.2. Carl G. Jung ve “Psikolojik Tipler Kuramı”

Bu bölümde, içedönük kişilik yapısına ışık tutabileceği düşünülerek kendisini ‘içedönük sezgisel tip’ olarak tanımlayan Jung’un yaşamına değinilecek ve sonrasında Psikolojik Tipler Kuramı açıklanacaktır (Stevens, 2014). İsviçreli psikiyatr ve analitik psikolojinin kurucusu olan Jung, yaşamını bilinçdışının kendini gerçekleştirme öyküsü olarak tanımlamıştır (Derin, 2019). Jung’a (2019) göre, bilinçdışında var olan her şey dışarıya çıkmak ve varlığını göstermek istemektedir. Dış olaylar ve insanlar gelip geçici ama içeride bıraktıkları izler

kalıcı ve eşsizdirler. Dışa bakan rüya görmekte, içe bakan uyanıp kendini keşfetmektedir. Bu nedenle, ‘Anılar, Düşler ve Düşünceler’ adlı otobiyografisinde, dış olaylardan ziyade iç dünyasındaki anlamlar üzerinde durmuş, kendini ancak içinde olup bitenle anlayabileceğini ve anlatabileceğini ifade etmiştir (Jung, 2009).

Carl Gustav Jung, 1875 yılında İsviçre’nin Kesswil kentinde doğmuştur (Stevens, 2014). Vaftiz adını Basel Üniversitesi’nde rektör olmuş ve İsviçre Mason Locası’nda Büyük Üstat mertebesine yükselmiş saygıdeğer bir doktor olan büyükbabası Carl Gustav Jung’tan (1794-1864) almıştır. Babası Johann Paul Achilles Jung, filoloji ve doğu dilleri alanında uzmanlaşmış bir rahiptir ve aralarında birçok rahibin bulunduğu bir aileye mensuptur. Annesi Emilie Preiswerk, Siyonizm’in ilk savunucularından olan Samuel Preiswerk’in en küçük kızıdır (Stevens, 2014). Bu nedenle, çocuk Jung’un ilk sorgulamalarına dini tartışmalarla başladığı bilinmektedir. Altı yaşında okula başlayan Jung, kitaplardaki resimleri incelemekten hoşlanan ve kendi başına oyunlar oynamayı tercih eden içedönük bir çocuktur (Jung, 2009). Sekiz ve onbir yaşları arasında, sürekli olarak savaş sahneleri, deniz harekâtı, bombardımanlar, fetihler vs. konulu resimler çizmiştir. Bütün bir defteri mürekkep lekeleriyle doldurduğunu ve hayallerle süslemekten hoşlandığını ifade etmiştir.

Jung, iç dünyasından uzaklaşmak zorunda kalması ve okuldaki çocuklara karşı yabancılaşma gibi nedenlerle okul hayatında mutsuz biri olmuştur (Stevens, 2014). Derslerle ilgili sıra dışı fikirleri beraberinde uyumsuzluk, başarısız olma korkusu, nefret ve suskunluk getirmiştir (Jung, 2009). Çok sevdiği resim derslerinden yeteneksiz olduğu gerekçesiyle muaf tutulmuştur. Bunun nedeni, resimlerinde iç dünyasını dışa vurmasının engellenmiş olması ve gözleme dayalı resim yapmaya mecbur bırakılmış olmasıdır. Küçükken farklı biri olduğunun bilincinde olması ve sıra dışı düşünceleri nedeniyle kendini bozuk ve değersiz hissetmiştir. Çocukluğu ve gençliği yalnızlığa olan tutkusu ve büyük bir yalnızlıkla geçmiştir. Yaşlılık döneminde, yalnızlıkla ilgili duygu ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Çocukken kendimi yalnız hissedirdim; halâ da öyle hissediyorum çünkü bazı şeyleri biliyorum ve bunları hiç bilmedikleri ya da bilmek istemedikleri anlaşılan insanlara bazı ipuçları vermeye çalışıyorum. Yalnızlık, insanın çevresinde insan olmaması demek değildir. İnsan kendisinin önemseydiği şeyleri başkalarına ulaştıramadığı ya da başkalarının olanaksız bulduğu bazı görüşlere sahip olduğu zaman kendisini yalnız hissederek (Jung, 2009, s. 283).

Jung ergenlik döneminde, babasının kendisi ile ilgili kaygılarına kulak misafiri olmuş ve kendini derslerine adayıp okulda başarılı bir öğrenci olmaya başlamıştır. İletişim becerilerinin zayıflığıyla ilişkili olarak edebiyat, felsefe ve din tarihine yönelmiştir. Schopenhauer ve Kant'ın görüşleri ile büyük bir aydınlanma yaşamış, dünya ve yaşam karşısındaki duruşu üzerinde devrim etkisi yarattığını ifade etmiştir (Stevens, 2014).

Felsefe ve bilime yoğun bir ilgi duyan Jung, uzun süreli bir kararsızlıktan sonra Basel'de tıp eğitimi almayı tercih etmiştir (Jung, 2019). Sonraları psikiyatriye duyduğu ilgiyi keşfetmiş ve meslek yaşamına bu alanda yön vermiştir. 1902 yılında okült fenomenler ve bunların psikoloji ve patoloji ile bağlantıları konusunda doktorasını tamamlamıştır. 1903 yılında, Emma Rauschenbach ile evlenmiş, 36 yaşında 'Uluslararası Psikanaliz' birliğinin ilk başkanı olmuştur (Jung, 2019). 1907 yılında tanışan Jung ve Freud'un, tanıştıkları gün içerisinde 13 saat boyunca sohbet ettikleri bilinmektedir (Wehr, 2012). İlişkileri ilerleyince Freud Jung'u oğlu, yakın arkadaşı ve veliahtı gibi görmüştür. Ancak aralarındaki görüş ayrılıkları, yollarının ayrılmasına neden olmuş ve Jung'un Analitik Psikoloji olarak anılan kendi okulunu kurmasını sağlamıştır (Burger, 2016). Analitik Psikoloji Kuramı, Jung'un farklı kültürlerle olan ilgisi ve birçok ülkeye yaptığı seyahatler neticesinde ortaya çıkmıştır (Derin, 2019). Kuram, psikolojinin yanı sıra felsefe, din ve edebiyatta önem kazanmıştır. Jung, yaşamına 1961 yılında veda etmiştir ancak insan kişiliğine dair görüşleri, dünyanın her yerinde okuyucularını etkilemeye ve şaşırtmaya devam etmektedir (Burger, 2016).

Bu araştırma kapsamında ele alınan ve kişiliğin anlaşılmasında önemli yaklaşımlarından biri olan Psikolojik Tipler Kuramının ortaya çıkmasında, Jung'un Freud ve Adler ile olan dostluğunun etkili olduğu bilinmektedir (Stevens, 2014). Freud ve Adler, suje ve obje arasındaki ilişkiyi irdelerken, Adler obje ne olursa olsun sujenin üstünlüğünü vurgulamakta, Freud ise sujenin arzularını teşvik ettiğini veya engellediğini düşündüğü objeyi vurgulamaktadır. Jung, bu iki yaklaşım arasındaki fark üzerinde durmuş ve kendi içedönük yaklaşımının Adler ile benzediğini ve Freud'un dışadönük yapısına karşıt bir tutum sergileyerek çatıştığını fark etmiştir (Jung, 1997). İlk olarak, 1921 yılında yayınlanan Psikolojik Tipler Kuramının asıl çıkış noktası ise Jung'un çeşitli kişiler ile psikoterapi yaparken edindiği yıllar boyunca süren gözlem ve tecrübeleridir (Jung, 2019). Mitoloji, felsefe ve dinler üzerine yaptığı çalışmalardan sonra kültürel tarihi daha geniş bir çerçevede yeniden değerlendirmiş olması da kuramını büyük ölçüde desteklemiştir (Stevens, 2014). Jung Psikolojik Tipler Kuramı ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

Benim tipolojim hiçbir anlamda insanlara ilk görüşte etiketler yapıştırma değil, karmakarışık ampirik malzemeyi ayıklayıp düzenlemeye yarayan eleştirel bir düzendir daha çok. Bu fizyognomi değil, antropolojik bir sistem değil, tipik olduğunu gösterebilen psişik süreçleri düzenlemeyi ve sınırlandırmayı ele alan eleştirel psikolojidir (Jung, 2019, s. 18).

Psikolojik Tipler Kuramına göre, her insanın içedönük ve dışadönük eğilimleri vardır ancak biri diğerine kıyasla daha baskın olabilmektedir. İçedönük ve dışadönük tutum tipleri arasındaki fark ilgi ve libidonun hareketiyle ayırt edilmektedir (Jung, 2019). İçedönük tip, ilgi ve enerjisini iç dünyasına odaklama eğilimindeyken, dışadönük tipin ilgi ve enerjisi dış dünyaya yöneliktir. Jung, içedönüklük ve dışadönüklük çizgisinin orta kısımlarında yer alan bireylerin daha dengeli kişiler olduğuna değinmiş ancak bu konu üzerinde fazla durmamıştır (Fordham, 1996). Günümüzde de çoğu araştırma içedönük ve dışadönük kişilik yapısına

odaklanmaktadır ancak daha az bilinen üçüncü bir grup bulunmaktadır. Moses'e (2014) göre, içedönüklük ve dışadönüklük bir spektrumun iki farklı uç noktası olarak düşünüldüğünde, çizginin orta kısımlarında yer alan kişiler için 'ambivert' kavramından söz edilmiştir (akt. Willis, 2017). Bu kişiler, içedönüklük ve dışadönüklük kişilik özelliklerini paylaşan daha dengeli bireylerdir. Bu nedenle, diğer kişilik tiplerinden farklı olarak hem uzun süren partilerin, hem de uzun süreli yalnızlığın tadını çıkarabilirler. İçedönük kişilerin dışadönük eğilimlerini ve dışadönük kişilerin de içedönük eğilimlerini geliştirmelerinin yararlı olacağı düşünüldüğünde, ambivert kişilik tipi ideal gibi görünebilir. İçedönük veya dışadönük insanlar daha az gözlemediğimiz, spektrumdaki uç noktalara yakın kişiler olduğuna göre, toplumda yaygın olarak karşımıza çıkan tipin ambivert olduğu düşünülmektedir.

Jung iki temel tutum tipine ek olarak, bireysel farklılıkların açıklanmasında dört psikolojik işlevden söz etmiştir. Bunlar duyum, düşünme, duygu ve sezgidir. Duyum duyu organlarıyla varlıkları algılamayı, düşünme varlıkların anlamına ilişkin mantık yürütmeyi, duygu varlıkların anlamını öznel olarak değerlendirmeyi, sezgi varlıkların anlamına dair olasılıkları tahmin etmeyi, bilinçdışı yolları ifade etmektedir (Jung, 2019). Böylece, iki temel tutum ve dört temel psikolojik işlevden baskın olanlar kişiliğimizi belirlemektedir. Bu durumda, dışadönük duyuşal ve içedönük duyuşal, dışadönük düşünceli ve içedönük düşünceli, dışadönük duygusal ve içedönük duygusal, dışadönük sezgisel ve içedönük sezgisel olmak üzere sekiz farklı kişilik tipinden söz edilmektedir.

Jung'un psikolojik tiplerini ölçmek için yaygın olarak kullanılan ölçek, Katharine Cook Briggs ve kızı Isabel Briggs Myers tarafından oluşturulan Myers-Briggs Tip Göstergesi'dir. Her yıl yaklaşık iki milyon kişinin, 166 maddeden oluşan bu kişilik testini uyguladığı bilinmektedir (Burger, 2016). Teste içedönüklük ve dışadönüklük tutum tipleriyle, duyum, düşünme, duygu ve sezgi işlevlerinin yanı sıra yargılama-algılama bölümleri eklenmiştir. Yargılayıcı tutumu olan insanlar, kararlarını verdikten sonra başka bilgileri önemsemezken,

algılayıcı tutumu olan insanlar ise yeni bilgilere açık, meraklı ve sorgulayıcıdırlar. Eklenen bölümlerle birlikte, Jung tipolojisindeki sekiz kişilik tipi, on altı tipe çıkmıştır. Örneğin, içedönük-sezgili-algılayıcı tip olabileceği gibi, içedönük-sezgili-yargılayıcı tip olması gibi...

2.2.1.İçedönük ve dışadönük tutumun biyolojik temelleri.

Jung tipolojisinin en çok kabul gören yönü içedönüklük ve dışadönüklük ayrımıdır. En başta Eysenck'in çalışmaları ve sonrasında Bullock ve Gilliland (1993), Stelmack (1990), Swickert ve Gilliland (1998) gibi araştırmacıların çalışmaları dâhil olmak üzere pek çok çalışma bu ayrımı doğrulamıştır (akt. Burger, 2016). Dış koşulların istikrarına rağmen kişinin mensup olacağı tipe karar veren bireyin mizacı olmaktadır. Jung'un tip zıtlığını biyolojik temele dayandırma iddiası, ilerleyen yıllarda yapılan araştırmalarla desteklenmiştir. DeYoung ve Gray (2009), Eysenck (1990), Ryckman'a (2008) göre, içedönük kişiler kortikal uyarımları yüksek olduğu için dış uyaranlardan uzaklaşmakta ve iç dünyasından enerji almaktadır (akt. Demirtaş-Zorbaz, 2019). Dışadönük kişiler ise kortikal uyarımları düşük olduğu için dış dünyaya yönelmekte ve enerjisini dış dünyadan toplamaktadır. Basit bir limon suyu deneyinde dâhi, içedönük kişilerin dışadönüklere oranla daha çok uyarıldığı ve bunun sonucunda daha fazla salya ürettiği görülmüştür (Corcoran, 1964).

Nörobilim alanında yapılan çalışmalar, içedönük ve dışadönük kişilerin beyin yapısının ve işleyişinin farklı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Johnson ve diğerleri (1999) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, PET görüntülemelerinden dışadönüklere kıyasla içedönük kişilerin beyinde ön frontal lobun daha aktif olduğu görülmüştür (akt. Myers & Dewall, 2016). Frontal lob davranışları kontrol etme, harekete geçmeden önce düşünme, karar verme ve plan yapmanın merkezidir. Sonuçlar, içedönük kişiler için frontal lobta; geçmiş olayları hatırlamak, geleceği planlamak, problem çözme ve 'kendi kendine konuşma' ile ilişkili bölgelerde artan kan akışını göstermiştir. Holmes ve diğerleri (2012), tarafından yapılan çalışmada, içedönük kişilerde frontal lobun ön uç kısmında yer alan prefrontal korteksin daha

büyük olduğu ve burada daha fazla gri madde bulunduğu tespit edilmiştir. Kişilik üzerinde etkili olan prefrontal korteks, göz hareketleri ve konuşma gibi hareketlerin motor kontrolünü sağlayan davranışlarla ilgili kısımdır (Özen & Rezaki, 2007). Bu çalışmalardan, içedönük kişiler beynin yapmayı idare eden ön tarafında aktif, dışadönük kişilerin de beynin olmayı idare eden arka tarafında aktif olduğu ortaya çıkmıştır (Laney, 2005). Beklenenin tersi gibi görünse de düşünmek, karar vermek ve bilinçli eylemler beynin ‘yapma’ kısmı ile ilgilidir. Ayrıca ek çalışmalar, içedönük ve dışadönüklerin beyinde farklı nörotransmitterler gerektirdiğini göstermiştir (Rammsayer, 2003). Depue ve Collins (1999), Depue ve Morrone-Strupinsky (2005), Wacker, Chavanon ve Stemmler (2006), Wacker ve Stemmler (2006) gibi araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, ağırlıklı dışadönük davranışlarla bağlantılı nörotransmitter olan dopamine odaklanmış, içedönükler için asetilkolin yolağından söz edilmiştir (akt. Thomas, 2011). Bu araştırmalardan, içedönük kişilerin beyinde asetilkolin yolaklarının, dışadönük kişilerin beyinde ise dopamin yolaklarının etkili olduğu anlaşılmıştır. Asetilkolin, düşünme, konsantrasyon ve bilinçli hareketi temsil eder, dopamin ise hareketi, zevki ve eylemi düzenler, heyecana yöneliktir. Dopamin sempatik sinir sistemini, asetilkolin ise parasempatik sinir sistemini çalıştırmaktadır. Laney (2005), sempatik sinir sistemi için ‘gaza basmak’, parasempatik sinir sistemi için ise ‘frene basmak’ ifadelerini kullanmıştır. Buna göre, dışadönük kişiler içsel uyarımları düşük olduğu için ödüllendirici olan ve güzel duygular hissetmelerini sağlayan dopamin yolaklarının bağlı olduğu sempatik sinir sistemiyle harekete geçerler. Dopamin, mutluluk verici olması bakımından bağımlılık yapıcıdır; hızlı ve yoğun haz sağlamaktadır. İçedönüklerin beyindeki asetilkolin yolağı, öğrenmeye dayalı görme ve işitme özelliklerini uyararak yönetici beyin fonksiyonlarının olduğu frontal loba kadar gelmektedir. Asetilkolin yolağı uzun olduğu için duygusal merkez olan amigdalaya en son gelmektedir. Bu nedenle, içedönük kişilerin duygusal tepkileri geç ortaya çıkmaktadır. Asetilkolin, kişinin kendini uyanık hissetmesini ve yaptığı şeyden zevk

alıp rahatlamasını sağlamaktadır. Ayrıca, dopamin kadar mutluluk verici olmasa da ‘hap hits’ denilen küçük ve anlık mutluluklar sağladığı bilinmektedir (Laney, 2005). Sonuç olarak, içedönüklerin beyni fazlasıyla aktiftir ve beyin yakıtını çok hızlı yaktığından bedeninin enerjisini muhafaza edebilmek için ‘frene bas’ sistemini çalıştırmaktadırlar. Tüm bu araştırmalar, kişilik yapımız ve davranışlarımızda genlerimizin ve beyin aktivitelerimizin rolünü göstererek, kişiliğin mizaç boyutunun önemini vurgulamaktadır.

2.2.2.Psikolojik Tipler Kuramındaki sekiz farklı kişilik tipi.

Psikolojik Tipler Kuramına göre, içedönüklük ve dışadönüklük olan tutum tipleri ruhsal enerjimizin yönünü belirlerken; duyum, düşünme, duygu ve sezgi olan psikolojik işlevler kendimizi nasıl yönlendirdiğimizi belirlemektedir (Fordham, 1996; Jung, 1997). Düşünme ve duygu akıl yürütmeyi gereken rasyonel ve birbirine zıt işlevlerdir, sezgi ve duyum ise birbirine zıt olan irrasyonel işlevlerdir. Bu psikolojik işlevlerin dördü de her insanda bulunmakla birlikte, ergenlik döneminde zihinsel ve kültürel düzeyle ilişkili olarak en çok kullanılan işlevlerden biri gelişmekte ve baskın çıkmaktadır. Baskın olan işlev, kişinin bilinci ve deneyimi arasındaki ilişkiyi, dünyayı nasıl algıladığını ve anlamlandırıldığını göstermektedir (Jung, 1997). Jung’un gözlemlerine göre, insanlar genellikle biri rasyonel biri de irrasyonel olmak üzere iki işlev geliştirirler, bunlardan biri öncelikli olan esas işlevdir, diğeri ise yardımcı işlevdir. Geriye kalan iki işlev ise daha çok bilinçdışında olup gölge ile bağdaşmıştır (Stevens, 2014). Bu bağlamda, Psikolojik Tipler Kuramındaki sekiz farklı kişilik tipi ve gölgeleri aşağıda verilmiştir.

Dışadönük düşünen tip.

Dışadönük düşünür, dış dünyaya yönelmekte nesnel gerçeklikleri ve maddi şeyleri çekici olarak bunlarla ilgilenmektedir (Fordham, 1996). Bu nedenle, fikirleri genel gerçekliklerden ve günün geçerli inançlarından oluşmaktadır. Jung (2019) bu tip ile ilgili olarak “haliyle öznel görüşleri de vardır ama bunların belirleyici değeri nesnel koşullarınkinden daha azdır”

demidir (s. 354). Dışadönük düşünür, bildiği şeylerin kendisinin dışında olduğunu düşündüğü için bilinci sürekli olarak dışarıyı gözetmektedir ve davranışlarını dışsal ölçütlerle şekillenen akılcı yaklaşımlar belirlemektedir (Jung, 2019; Stevens, 2014). Bu kişilik tipi, nesnel bir bakış açısıyla dış dünyayı öğrenmeye odaklanmakta, sorun çözme ve işleri çekip çevirmede uzadır. Kuram ve düşünceler yerine, çoğu zaman mevcut koşulları dikkate almaları ve düşüncenin yanında duyguyu küçümsemesi nedeniyle, soğuk ve uzak görünebilirler. Ölüm döşğinde katolikliğe geçerek kendisine kutsal yağ sürülmesini isteyen parlak bir düşünür ve ateist olan Voltaire ve avukatlar, idareciler, yönetim danışmanları, teknisyenler bu tipe örnek gösterilmiştir (Stevens, 2014). Dışadönük düşünürün gölgesi ise içedönük duygudur. Duygu işlevinin gelişmemiş olması ham, uygunsuz ve açıkça ifade edilemeyen duyguların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, diğer insanların duygularını fark etmeme eğilimindedirler.

İçedönük düşünen tip.

İçedönük düşünür, dışadönük düşünürden farklı olarak gerçekler yerine fikirlerle ilgilenir ve davranışlarını içsel ölçütlerle şekillenen akılcı yaklaşımlar belirlemektedir (Fordham, 1996; Stevens, 2014). Kendi görüşlerini, iç dünyasını anlamaya odaklanmakta, dış dünyadaki olayların arkasındaki düşünceleri ve kuramları cezbedici bulmaktadır. Yalnızlık, can yoldaşdır ve zihinsel bakımdan kendi kendine yetebilmesi nedeniyle, düşüncelerinin genel kabulü pek az önem taşımaktadır (Stevens, 2014). Fikirlerinin peşinden giderken inatçıdır ve bağımsız bir duruş sergilemektedir. Başkalarının, özellikle nüfuzlu birinin takdirini kazanmak için yolundan pek dönmez, rakiplerine nasıl yaltaklanacağını hiç anlamaz, tam tersine onların kendisi için ne kadar gereksiz olduklarını gösterebilir (Jung, 2019). Kişisel ilişkilerinde pek az konuşur, dikkatlerden kaçmayı kendisine dert edinecek kadar çok ister, yine de dikkat çekecek kadar ilgisiz ve naiftir (Jung, 2019). İçedönük düşünürün gölgesi, dışadönük duygudur. İçedönük düşünür duygularını anlamakta ve ifade etmekte zorlanır, bu nedenle

donkişotvari beklenmedik çıkışlarla tepkisini ortaya koyabilir, ani duygusal patlamalar yaşayabilir. Filozoflar, “entelektüeller”, matematikçiler, “arı” bilim insanları; Bertrand Russell içedönük düşünür tip için örnek verilmiştir (Stevens, 2014).

Dışadönük duygusal tip.

Jung’a (2019) göre, kadın psikolojinin en belirgin özelliklerinden biri hissetmedir ve en belirgin duygulu tipler de kadınlar arasından çıkmaktadır. Bu tipteki kişilerin değerleri, yargıları ve duyguları gelenekseldir (Stevens, 2014). Çevreyle uyum içerisinde cana yakın, oldukça yardımsever kişilerdir (Fordham, 1996). Yalnız kalmaktan hoşlanmaz, iç gözlem yapmayı ürkütücü ve bunaltıcı bulurlar, ayrıca değişken ve kaprislidirler. Dışadönük duygulu tipin gölgesi içedönük düşünmedir. Düşünme işlevi gelişmediği için düşüncelerini çocukça, ilkel ve olumsuz bir şekilde ortaya koyabilirler (Jung, 2019). Goethe’nin “Faust” adlı eserindeki Wagner’i, aktörler, tv kişilikleri, halkla ilişkiler uzmanları bu tipe örnek gösterilmiştir (Stevens, 2014).

İçedönük duygusal tip.

İçedönük duygusal tip, görünüş olarak dışadönük duygulu tip gibi sıcak ve dost canlısı değildir. Kendine özgü değerleri vardır ve bunları kendine sakladığı için soğuk ve çekingen görünmektedir (Fordham, 1996). Yakın dostlarına, acı çeken insanlara ve ihtiyaç sahibi kişilere karşı genellikle anlayışlı ve sevgi doludurlar. Yabancılara karşı kayıtsız ve soğuk bir tavır takınırlar, sessiz, ulaşılmaz ve anlaşılmazdırlar (Jung, 2019). Bu tipin soğukluğu ve mesafesi dışarıdan hissiz gibi algılanmasına neden olsa da bu durum yanıltıcıdır. Zira “Durgun sular derinden akar” atasözü bu tip için çok uygundur (Fordham, 1996; Jung, 2019; Stevens, 2019). Çok dürüst ve güvenilir kişilerdir, kalıcı dostluklar kurarlar (Fordham, 1996). İçedönük duygulu tipin gölgesi, dışadönük düşünmedir. Düşünme işlevi gelişmediği için ilkel ve katı halledir, ayrıca düşünme yönü dışadönük olduğu için nesnel olguların esiri olmaktadır. Bu nedenle, ayrıntıda boğulma ve büyük resmi görememe söz konusudur. Bir

kadına “Seni seviyorum ama bu seni hiç mi hiç ilgilendirmez” yazan Rainer Maria Rilke bu tipe örnek gösterilmiştir (Stevens, 2014). İçedönük duygu kendisini şiirde, müzikte ve bazen de çarpıcı intihar olaylarında göstermektedir (Fordham, 1996).

Dışadönük duyusal tip.

Nesnel gerçekliğe ilgi duyar, her daim duyumsamak ister ve bundan haz alırlar (Jung, 2019). Tehlikeli sporlar ve ayrıntılardan hoşlanan, pratik kişilerdir. Düsturları ‘ye, iç ve eğlenmene bak çünkü yaşam kısa’ dır (Stevens, 2014). Soyutlamalara, anlamlara ve değerlere harcayacak fazla zamanları yoktur. Anı yaşayan birer *bon viveur* (Fr. iyi yaşayan) olma eğilimindeki bu kişilerle birlikte olmak keyiflidir, ancak yüzeysel ve ruhsuz bulunmaları da olasıdır. Duyum ağır basar ve özne onun gerisinde kaybolursa yozlaşıp, ahlaksız ve verimsiz bir estet haline gelmektedir (Jung, 2019). Dışadönük duyusal tipin gölgesi içedönük sezgidir. Sezgileri, dışsal olaylar yerine içsel olaylarla tetiklendiği için antroposofi gibi ezoterik tutkulara ya da bir çeşit kadim mistisizme sürüklenebilirler. Gelişmemiş olan ve iç dünyaya odaklanan sezgileri, olumsuz duygulara kapılmalarına ve paranoyakça davranmalarına da neden olabilmektedir. Charles Dickens’ın “Zor Zamanlar” adlı romanında kafasını olgularla bozan Bay Gradgrind ve araba yarışçıları, dağcılar, jockeyler, mühendis ve müteahhitler bu tipe örnek verilmiştir (Stevens, 2014).

İçedönük duyusal tip.

Nesnel uyarıların, öznel etkileri tarafından yönlendirilirler (Jung, 2019). Bu tip kişilerde, nesne ve duyum arasında ön görülemeyen gelişigüzel bir ilişki vardır. Mitolojik bir dünyada yaşayabilir, bir tramvaya bakarken ateş kusan canavarlar, doğada insan yüzlü ağaçlar ve birden canlanan cansız maddeler düşünebilirler (Fordham, 1996; Jung, 2019). Ayrıntılara düşkünlürlük ve görüntüler, sesler, konuşmalar, tatlar, dokunsal duyular hafızalarında canlı bir yer tutar (Stevens, 2014). Jung bu tip kişilerin duyum yoğunlukları ile orantılı bir ifade yetenekleri olsaydı çok çarpıcı kimseler olacaklarını ifade etmektedir. Ancak içedönüklüğün

genel karakteristiği olan gizlenme ifade etmeyi güçleştirmektedir. Fordham (1996), çağdaş sanatın aşırı özneliliğiyle içedönük duyuş ve hissetmenin karışımından kaynaklandığını belirtmiştir. İçedönük duyusal tipin gölgesi dışadönük sezgidir. Gelişmemiş olan ve dış olaylarla tetiklenen sezgileri ile gelecekte yaşanacaklara dair bir kâhinmiş gibi karanlık fanteziler üretebilirler (Stevens, 2014). Birçok ressam ve müzisyenin bu tipe örnek olduğu düşünülmektedir (Fordham, 1996).

Dışadönük sezgisel tip.

Dış gerçeklikle başa çıkmada, sezgilerini kullanmayı alışkanlık haline getiren kişilerdir. Bir duruma ait olasılıkları çabucak görebilir ve durumun gelişimini tahmin edebilirler.

Yenilikçidirler ve tekdüzelikten sıkılırlar. Yeni arkadaşlıkları, hobileri ve düşünceleri ilginç bulurlar, farklı bir olasılık gördüklerinde ise bunları çabucak bırakabilirler (Stevens, 2014).

Sezgileri dış nesnelere ve bu nesnelere imkânlarını ortaya çıkarmakla ilgili olduğu için bunları kolayca birer mesleğe dönüştürebilirler. Herhangi bir yenilik için cesaret edinme ve coşku uyandırma kapasitesi rakipsizdir (Jung, 2019). Hep olabilecek şeyler önemlidir ve gelecek için bazı şeyler feda edilmelidir. Gelenekler, din veya yasalardan pek hoşlanmaz, başkalarının duygu ve inançlarına önem vermediği için acımasız bir maceracı görünümü oluştururlar (Fordham, 1996). Bağlanmak zor geldiği için kişisel ilişkileri zayıftır. Yaşamını olasılıklar peşinden harcarken ektiğini biçemeyip, meyveleri başkalarına bırakabilirler.

Dışadönük sezgisel tipin gölgesi içedönük duyumdur. İçedönük duyuları etkinleştğinde, bir hastalık hastasına dönüşebilirler. Birçok zengin tüccar, girişimci, spekülâtör, politikacı, komisyoncu, gazeteci, moda tasarımcısı ve yaratıcı sanatçılar bu tipe mensuptur (Jung 2019; Stevens, 2014).

İçedönük sezgisel tip.

Bilinçdışı kaynaklarından gelen her türlü olasılığın peşinden koşarlar ve parlak iç görüleri sahiptirler. Bu tipteki insanlar ‘cisimleştirme’ mekanizmasını kullanırlar. Yani düşüncelere,

imgelere sanki birer nesneymiş gibi davranabilirler (Stevens, 2014). Kendisi de içedönük sezgisel tip olan Jung, bu tipi “bir yandan hayalci ve kâhin, öte yandan sanatçı ve tuhaf biri” olarak tanımlamıştır (Jung, 2019, s. 418). Sanatçıya bu tipin normal temsilcisi olarak bakılabilir, sanatçı değilse genellikle yanlış anlaşılan bir dahi, bilge ya da psikolojik roman figürüdür. Dili öznel, argümanında aklın ikna edici gücü yoktur, sadece iddia edip duyurmaktadır (Jung, 2019). Fordham’a (1996) göre, bu tip insanlar İsrail’in (Yakup soyu) peygamberlerinin biçimlendiği yapıdandırlar. İçedönük sezgisel tipin gölgesi ise dışadönük duyumdur. Zayıf gerçeklik bağlantılarına derin iç görüşleri eklenince, anlaşılamayan bir dahi olarak nitelendirilebilirler. Kâhinler, şamanlar, peygamberler, sanatçılar, mistikler ve eksantrikler bu tipe örnek verilmiştir (Stevens, 2014).

2.2.3.İçedönük tutumun psikolojik işlevleri.

Psikolojik Tipler Kuramına göre, kendimizi ya da dünyayı nasıl algıladığımızı gösteren psikolojik işlevler duyum, düşünme, duygu ve sezgidir. Bu işlevler, her bireyde bulunmakta olup, çocukluk döneminde belirsiz ve dağınık haldedirler. Ergenlik döneminde, zihinsel ve kültürel etkilerle sık kullanıma bağlı olarak dört işlevden bir tanesi daha baskın hale gelmekte, tutum tipiyle birlikte sahip olduğumuz kişilik tipini belirlemektedir (Jung, 1997). Jung, düşünme ve duygu işlevlerini akıl yürütmeyi gerektirdiği için rasyonel, duyum ve sezgi işlevlerini akıl yürütme sonucunda ortaya çıkmadıkları için irrasyonel olarak tanımlamıştır (Jung, 2019). Düşünme mantık yürütmeyi gerektirirken, duygunun mantıklı bir süreç olması düşündürücüdür (Stevens, 2014). Jung’un bakış açısına göre duygu; geçmiş deneyimler ışığında içsel ve dışsal olaylar karşısında değer yargıları oluşturmak, hoş ya da nahoş, iyi veya kötü gibi karar vermeyi gerektiren akılcı bir işlevdir. Bu bağlamda Stevens (2014), duygu işlevinin değerlere bağlı yargısal bir süreç olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Duyum işlevinde ise önemli olan duyuş gücü ve zevkidir, bu nedenle herhangi bir değerlendirme yapılmaz ve irrasyoneldir (Fordham, 1996). Diğer irrasyonel işlev olan sezgi, bilince yabancı

olan bilinçdışı kaynaktan gerçeklerin algılanmasıdır. İçedönüklük ve dışadönüklük olan tutum tipleri genetik olmasına rağmen, psikolojik işlevler zaman içerisinde bilinçli bir çaba ile bastırılıp değiştirilebilmektedir (Jung, 1997). Kullanılmayan işlevler, içimizdeki karanlık tarafta yani gölgede kalmaktadır. Psikolojik işlevlerin dördü de bilinç yüzüne çıkarılması durumunda ise dört başı mamur, tam insandan söz edilmektedir. Bu bölümde, bu araştırmanın kapsamıyla ilgili olarak içedönüklük bağlamında ele alınan psikolojik işlevler aşağıda açıklanmıştır.

İçedönük duyum.

Duyum işlevinin anlamı, varlıkları duyumsamak ve algılamaktır. Duyularla elde edilen veriler, bilinçte işlenmekte ve dünyayı nasıl algıladığımıza dair algımızı geliştirmektedir (Stevens, 2014). Duyum, doğası gereği nesneye ve nesnel uyaranlara bağlı olduğu için içedönük tutumla çelişir gibi görünmektedir. Ancak, duyumun da öznel etkeni vardır, nesne özneyi etkilemektedir. İçedönük duyum, başta herkesin gördüğü aynı şeyleri görmektir ama saf nesnel etkide kalmayıp, nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel algıyla ilgilenmektedir (Jung, 2019). Böylece, dışadönük kişilere nesnel etkilerin yoğunluğu ve nesnel gerçeklikler yol gösterirken, içedönük kişilere nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel duyum ve öznel gerçeklikler yol gösterir. Bu nedenle, içedönük duyumda nesnel ya ikincil plandadır ya da hiçbir önemleri yoktur (Fordham, 1996). Jung'a (2019) göre, öznel etkenin ne kadar güçlü olduğu özellikle sanat alanında çok açık görülebilmektedir. Jung bu durumu açıklamada, aynı manzarayı çalışan ve farklı sonuçlar ortaya çıkaran ressamı örnek vermiştir. Fordham (1996) ise çağdaş sanatın aşırı özneliği ile içedönük duyum ve duygunun karışımından kaynaklandığını ifade etmiştir. İçedönük duyumun bir imge veya birbirinden farklı imgeler ilettiğini söylenebilir. Öznel algı nesnel algıdan farklıdır ve algılanan şey nesnede olmayabilir veya nesne bunu ancak telkin eder. Nesnenin fiziksel gerçekliğinden ziyade, arka planı önemsenir (Jung, 2019).

İçedönük düşünme.

Düşünme işlevinin anlamı, varlıkların anlamını düşünmek ve mantık yürütmektir. İçedönük düşünüş somut veya soyut nesnelere ilgili olsa da temelde öznel veriler tarafından yönlendirilir ve akıl yürütmeyi gerektiren rasyonel bir işlemdir. İçedönük düşünme, dışarıda gerçekleşen olayların kendisinden ziyade, arkadaki düşünsel ve kuramsal yanları ile ilgilenmektedir (Stevens, 2014). Bu nedenle, dışadönük kişiler dış gerçekler üzerinde dururken, içedönük kişiler fikirlerle ilgilenirler. Dolayısıyla, içedönüklerin düşünmedeki hedefi genişlemek değil, yoğunlaşmaktır. Jung'a (2019) göre, içedönük kişilerin yargısı nesne ile öznenin daha az ilgilendiği için soğuk, sert, keyfi ve acımasız görünebilir. İçedönük kişiler düşüncelerinin başkaları tarafından kolayca anlaşılamayacağı konusunda zor ikna olmaktadır (Jung, 2019). Dışarıdan bakıldığında, içedönük düşünür garip bir kişi olarak görünmektedir. Dış dünya ile ilişkilerine ya çok az önem verir ya da hiç önemsemez, dalgın profesör figürü içedönük düşünürün tipik örneğidir (Fordham, 1996).

İçedönük duygu.

Duygu işlevinin anlamı, varlıkların anlamını değerlendirmektir. İçedönük düşünme gibi içedönük duygu da öznel etkenler tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla, orada düşünülen her şey burada hissedilir. Değerlerin tartıldığı, kabul gördüğü veya reddedildiği akılcı bir işlemdir. Jung, içedönük kişilerin nesnelere tarafından uyarıldıktan sonra öznenin derinlerini doldurmak için nesnenin vahşi doğasından bir menekşe gibi geri çekildiğinden söz etmiştir (Jung, 2019). İçedönük duygu, nesnenin değerini düşürüyor gibi bir his olduğu için olumsuz yönde ortaya çıkabilmektedir. Öznel olarak koşullanan bu duygular, nadiren ortaya çıkmakta ve genellikle yanlış anlaşılmaktadır. İçedönük düşünme öznelliği bakımından zor anlaşıldığı gibi içedönük duygu daha da zor anlaşılmaktadır. Bu nedenle, içedönük kişilerin başkaları ile iletişim kurması için hem kendine yeterli gelen hem de diğer kişilerde benzer bir his oluşturabilecek dış bir biçim bulmaları gerekmektedir. Jung'a (2019) göre, içedönük duygu

“kendini nesneden aşama aşama özgür kılar, kendisine tamamıyla öznel bir eylem ve vicdan özgürlüğü yaratır, hatta bütün geleneksel değerlerden vazgeçebilir” (s. 406). İçedönük duygunun “durgun sular derin akar” atasözünü doğruladığı düşünülmektedir (Fordham, 1996; Jung, 2019; Stevens, 2019).

İçedönük sezgi.

Sezgi işlevi, varlıkların anlamına dair olasılıkları tahmin etmeyi ve bilinçdışı yolları ifade etmektedir. Duyum gibi sezgi de irrasyonel bir işlevdir. İçedönük sezgi, nesne duyumunu bastırır ve kişiyi bilinçdışının içeriği olan iç nesneye yöneltir. İçedönük sezgide düşüncelere, imgelere ya da yaklaşımlara birer nesneymiş gibi davranma söz konusudur (Stevens, 2014). Bu nedenle içedönük sezgi, kişiyi hayalci ve kâhin, sanatçı ve tuhaf biri yapabilir (Jung, 2019). İçedönük sezgiyi, dış nesnelere uyarabilmekle birlikte, sezgi yalnızca dış ihtimallerle ilgili olmamaktadır. Duyumda olduğu gibi sezgide de öznel etken vardır ve belirleyici etken öznelliktir. Duyum şeylerin ne olduğu ile ilgilenirken, sezgi onlarla neler yapabileceği üzerinde durmaktadır. İçedönük sezgi, bilinçdışının ‘a priori’ temellerinden ileri gelen ve sinirsel uyaran iletimine neden olan imgeyi kavramaktadır (Jung, 2019). Üstelik bu imgeler, en eski çağlardan beri süregelen arketipler olabilirler. Ayrıca, içedönük sezgi meydana gelen olaylar kadar, meydana gelebilecek olayları önceden görebilir. Jung’un deyişiyle imgeden imgeye ve düşünceden düşünceye geçen içedönük sezgili kişilerin, “bilinçdışının rahminden çıkıp gelecek her türlü olasılığın peşinden koşmaları” ve olasılıkların altında yatan etkenleri göz ardı etmeleri kendilerini ifade etmelerini zorlaştırmaktadır (Stevens, 2014, s. 132). Fordham’a (1996) göre hem ressam, hem de bir şair olan William Blake içedönük sezgici tipe iyi bir örnektir.

2.3. Kişilik Gelişiminde İçedönüklük

Kagan ve Snidman (2004) 500 bebek ile boylamsal olarak gerçekleştirdikleri çalışmada, bebeklik dönemlerinde yüksek tepkili mizaca sahip olan çocukların büyüdüklerinde içedönük

oldukları ve düşük tepkili mizaca sahip olanların da dışadönük oldukları sonucuna ulaşmıştır (Cain, 2012). Bebekler kaydedilmiş sesler, patlayan balonlar, alkollü çubuklar gibi çeşitli uyaranlara maruz kalmış, yüksek tepkili olanlar bu uyarıcılardan çok etkilenip bağıra çağıra ağlarken, düşük tepkili olanlar sessiz ve uysal davranmıştır. Bebekler iki, dört, yedi ve onbir yaşlarına geldiklerinde yeniden test edilmiştir. Yüksek tepkili bebeklerin ciddi ve dikkatli olduğu, düşük tepkili bebeklerin daha rahat davrandıkları gözlenmiştir. Elde edilen sonuca göre, bebeklik döneminde yüksek tepkililik içedönüklüğün, düşük tepkililik ise dışadönüklüğün temelini oluşturmaktadır. Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan içedönüklük ve dışadönüklük özellikleri, gelişimsel yıllar boyunca istikrar göstermektedir (Morris, 1979). Fordham (1996), içedönük çocukları şöyle tanımlamıştır:

İçedönük çocuk çekingen ve kararsızdır. Yeniliklerden hoşlanmaz ve yeni eşyalara sakıngan, bazen de korkuyla yaklaşır. Tek başına oynamayı sever ve birçok arkadaş yerine tek arkadaşı yeğler. Dışadönüklüğün yaygın biçimde geçerli olması dolayısıyla bu tür çocuklar ailelerine kaygı verirler. Fakat onlar da öteki tip çocuklar kadar ‘normal’ ve zekidirler. Nazik ve düşüncelidirler ve genellikle zengin bir hayal dünyaları vardır. En çok gereksinme duydukları şey, daha belirginleşmemiş olan yeteneklerini geliştirmek ve dış dünyada da kendilerini evindeymiş gibi hissetmeyi öğrenmektir (s. 37).

Diğer taraftan, dışadönük çocuklar daha az sakıngan oldukları için çevreyle kolay uyum sağlamakta ve içedönük bir çocuktan daha hızlı gelişmektedirler. Uyumlu yapıları ve erken gelişimleriyle, anne ile babanın ve öğretmenlerin sevgilisi olan çocuk tipidirler (Fordham, 1996). İçedönükler, toplam nüfusun küçük bir yüzdesinde yer alan azınlıktaki kişilerdir (Burruss & Kaenzig, 1999). Ayrıca, içedönüklük utangaçlık kavramı ile karıştırılmamalıdır. Çünkü hem içedönük hem de dışadönük kişiler arasında utangaç kişiler olabilir. Helgoe (2008), içedönük bir kişi ve utangaç bir kişinin partide duvara karşı duruyor olabileceğini ama

İçedönük kişinin orada olmayı tercih ettiği için orada olduğunu, utangaç bireyin ise başka seçeneği olmadığını hissettiği için orada olabileceğini belirtmiştir (akt. Thomas, 2011).

İçedönük kişilerde beynin düşünme ve planlama ilgili olan ön frontal lobu aktiftir ve uyarılma, konsantrasyon, uyanıklığı ifade eden beynin asetilkolin yolları ile dinlenip yenilenmeden sorumlu parasempatik sinir sistemi etkilidir. Bu nedenle, farklı beyin yapıları ve yaşam tarzı olan dışadönük mizaçtaki kişiler tarafından anlaşılmaları kolay değildir (Burruss & Kaenzig, 1999). Bu dışadönük kişi ebeveyn, kardeş, arkadaş, öğretmen vs. olabilir. İçedönük kişilerin sadece farklı biyolojik yapılarından dolayı yanlış anlaşılması, etiketlenmeleri yani olumsuz bir bakış açısına maruz kalmaları söz konusudur (Cain, 2012). “İçedönüklük patolojik bir durum ve dünyaya anormal bir yanıt değildir” (Burruss & Kaenzig, 1999, s. 1). Aksine, Gallagher (1990), Hoehn ve Birely (1988) içedönüklüğün normal nüfusta bir azınlık, ancak üstün zekâlı nüfusta çoğunluk olduğunu belirtmiştir (akt. Burruss & Kaenzig, 1999).

Laney (2005), ergenlik dönemine has abartılı davranışlar nedeniyle içedönük kişiler için ergenliğin sert geçebileceğini düşünmektedir. Ergenlik döneminde yaygın olan gruplaşmalar düşünüldüğünde, bağımsız bir yapı sergileyen ve yalnızlıktan hoşlanan içedönüklerin grup zihniyetini anlamada yardıma ihtiyaçları olabilir. “Doğuştan sahip olduğu dinleme becerilerini kullanabilir, arkadaşının söylediklerini yansıtabilir ve bir çözüm bulmaya çalışabilirler” (Laney, 2005, s. 247). Diğer taraftan Cain (2012), ergenlik yıllarında neşe ve girişkenliğin revaçta olduğunu ve içedönük özellikler olan duyarlılık ve derinliğin pek te önemsenmeyen nitelikler olduğunu ifade etmiştir.

Henjum (1982), içedönük kişileri iki ayrı gruba ait olarak görmektedir (akt. Burruss & Kaenzig, 1999). Buna göre, A grubundaki içedönük kişiler kendine yeten, kendine güvenen, çalışkan, sağlam hedeflerle kendini gerçekleştiren, iç deneyim ve iç gözlem içeren aktiviteleri tercih eden kişilerdir. B grubundaki içedönük kişiler ise utangaç, çekingen, düşük benlik

kavramı ile geri çekilen, iletişim becerilerinde eksiklik ve insan korkusu gösteren, başkalarının önünde bir şeyler yapmaktan korkan ve yalnız kalmayı tercih eden kişilerdir.

İçedönük yetişkinler, sosyal etkileşimleri minimum düzeyde tutan ve enerjilerini fazlasıyla kendilerine ayıran kişilerdir, olağanüstü bilgi sahibi oldukları ve ortalamanın üzerinde bazı yetenekler geliştirdikleri görülmektedir (Fordham, 1996). Yalnız olduklarında ve küçük bir dost grubuyla olduklarında oldukça etkindirler. Dostlukları az ve öz, kalıcı ve içtendir. Kendi görüşleri, genel olarak kabul gören görüşlerden daha değerlidir. Kararlarında bağımsızdırlar, bu nedenle popülarite ile fazla ilgilenmezler. İç dünyalarını kolayca açmaz, üstün yönlerini kendilerine saklarlar. Bir iç rehberi takip etmeyi tercih ederler ve işgal edildiklerini hissettikleri zaman, merkezi kaynaklarını korumak için otomatik olarak içe dönerler. Dışarıdakilere daha az değer verirler ve orada daha az enerji harcarlar; bu yüzden içedönük eğilimleri yanlışlıkla fobi veya sorun olarak görülmemelidir (Jalili & Amiri, 2015). Helgoe (2008), içedönük kişilerin içsel yansıma ile enerji ve güç kazandığını, dış faaliyetlerden ziyade fikirler tarafından daha çok heyecanlandığını ifade etmiştir (Jalili & Amiri, 2015). İçedönükler, iyi bir dinleyicidirler ve başkalarının kendilerini iyi dinlemelerini beklerler, önce düşünürler ve sonra konuşurlar; geri çekilme, sakin olma ve perspektif kazanma yeteneğine sahiptirler. Yazmayı severler, çünkü kendilerini yansıtmaları için etkili bir yoldur. Etraflarında çok sayıda insan olabilir ama diğerlerinin yolundan gitmek yerine kendi yollarını çizerler. İçedönük olduğu belirtilen kişilerden bazıları; Abraham Lincoln, Mahatma Gandhi, Albert Einstein, Isaac Newton, Bill Gates, Lewis Carroll ve Van Gogh'dur (Cain, 2012). Sinemadan örnek verilirse, yerel yapımlardan *İssız Adam* filmindeki baş karakter olan Alper içedönük bir kişilik sergilemektedir (Altan, 2014).

Moore'un (2016) çalışmasında, dışadönük bir dünyada içedönük olarak yaşamının ne anlama geldiği incelenmiştir. Bu çalışmadan, içedönük kişilerin ofis politikalarını pek sevmediği, yalnızca içedönüklüğe özgü davranışları nedeniyle dışadönük bir toplulukta

kendini değersiz hissettiği, aidiyet sorunu yaşadığı, toplumda yanlış anlaşıldığı ve yaşadıkları hayal kırıklıklarının aşırı tepki vermelerine neden olduğu görölmüştür. İçedönük kişiler, düşüncelerini işlemek ve analiz etmek için zaman harcamayı tercih ettiklerinde konuşmaya zorlanmaktadırlar. Genellikle, sessizce oturup başkalarının konuştuklarını dinlemeyi tercih etmekte ve işlerine odaklanmaktadırlar. Thomas'ın (2011) içedönüklük ve mutluluk deneyimlerini incelediği araştırmasında, içedönük kişilerin mutluluğu; barış, huzur ve memnuniyet, bağımsızlık, yakın ilişkiler, öz-kabul ve toplumdaki dışadönük baskılara rağmen gelişme becerisi olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Laney (2005), yaşlılık dönemindeki içedönük kişileri; hayattaki küçük şeylerden zevk alan, derin sohbetler eden, nazik ve anlayışlı kişiler olarak tanımlamıştır. Tüm bu anlatılanlar ile Hirsh ve Kummerow, (1989), Keirse ve Bates (1984), Lawrence (1985), Myers ve Myers (1980) gibi araştırmacıların değindiği içedönük kişilik özellikleri toparlandığında, içedönük kişilerin genel karakteristik özellikleri aşağıdaki gibidir (akt. Burruss & Kaenzig, 1999, s. 2):

- Bölgesellik - özel alan ve zaman isteyen
- Yalnız olmaktan mutluluk duyan - kalabalıkta yalnız olabilen
- Büyük insan grupları etrafında süzölüp katılmaktan hoşlanmayan
- şarj olmak için yalnız zamana ihtiyaç duyan
- Grup çalışması yerine kendi başına çalışmayı tercih eden
- İnsanlarla tanışırken dikkatli davranan
- Ayrı duran, sessiz ve tedbirli
- İlgi odağı olmaktan zevk almayan
- Özel düşünceleri herkesle paylaşmayan
- Birkaç derin ilişki oluşturan
- Konuşmadan önce dikkatlice düşünen
- Yansıtmayı çok önemli gören

- İyi ve derin odaklanan
- Düşünce ve fikirlere dalan
- İlgi alanları sınırlı olup derinlemesine keşfeden
- En iyi birebir iletişim kuran
- Yalnız veya rahatsız edilmeden yeterli zaman geçirmediyse, tedirgin ve heyecanlı olan
- Faaliyetlerini dikkatli ve düşünceli bir şekilde seçen

2.4.Eğitim Durumlarında İçedönüklük ve Dışadönüklük

Eğitimciler, genellikle sessiz çocukları kabuklarından çıkarmanın yollarını aramaktadırlar. Fakat araştırmalar, okullarda içedönük çocuklara olan baskının azaltılmasını ve kendilerini yansıtmaları için daha fazla zaman verilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Sparks, 2012). Bir önceki bölümde de değinildiği üzere, içedönüklük utangaçlıktan farklıdır. Utangaç bireyler, sosyal ilişkilerinde kaygı duyarken, içedönük bireyler için yalnız geçirilen zaman hem ihtiyaç, hem de tercihtir. Ayrıca, yapılan araştırmalardan ilkökul ve ortaokul öğretmenlerinin çoğunlukla dışadönük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akdeniz, 2016; Burruss & Kaenzig, 1999; Gökçe, 2009). İlkokul ve ortaokuldaki sınıf ortamlarının dinamik yapısı düşünüldüğünde, öğretmenlerin dışadönük olması oldukça anlamlıdır. Ancak, dışadönük bir öğretmenin içedönük mizacı anlaması ve içedönük öğrencilerle etkili bir iletişim kurması zor olabilir. Öncelikle, öğretmenlerin sessiz öğrencilerin daha az yetenekli olduğuna veya daha az başarılı olabileceğine dair ön yargılarından kurtulmaları gerekmektedir (Sparks, 2012). Çünkü içedönük ve dışadönük öğrencilerin öğrenme özellikleri birbirinden farklıdır. Örneğin, dışadönük öğrenciler için yeterince teşvik edici bir öğrenme ortamı, içedönük öğrenciler için çok uyarıcı olabilir (Schmeck & Lochart, 1983). Mamchur (1996) dışadönük ve içedönük öğrencilerin bazı öğrenme özelliklerini şu şekilde sıralamıştır (akt. Saban & Sarıçelik, 2018, s. 227).

Dışadönük öğrenciler:

- Sesli düşünmeyi tercih ederler, çünkü sınıfta konuşmaya fırsat buluncaya kadar ne bilip ne bilmediklerinden emin olamazlar.
- En iyi yaparak ve yaşayarak öğrenirler, çünkü etkinliklere aktif olarak katılmayı ve ilk elden tecrübe edinerek öğrenmeyi severler.
- Birlikte (işbirliği içinde) öğrenmeyi tercih ederler, çünkü fikirlerini diğer öğrencilerle paylaşmaktan çok hoşlanırlar.
- Sınıfta çeşitlilik isterler, çünkü sürekli hareket halinde olmayı ve çeşitli aktivitelerle meşgul olmayı çok severler.
- Öğretmenlerden ve arkadaşlarından geribildirim almayı isterler, çünkü başarılı olup olmadıklarını ancak bu şekilde bilebilirler.

İçedönük öğrenciler:

- Başkalarının önünde konuşma riskini göze almadan önce, her şeyi enine boyuna tartmaya, düşünmeye ve kafalarındaki içsel süzgeçten geçirmeye ihtiyaç duyarlar.
- Genellikle sınıfın en sessiz ve düşünceli üyeleridirler; kendilerine doğrudan soru sorulmasından ziyade sorulara gönüllü olarak cevap vermeyi yeğlerler.
- Bağımsız ve özel bir kişiliğe sahip olduklarından dolayı kolayca incinebilecek bir öğrenme özelliği sergilerler.
- Başkalarının önünde herhangi bir performansı sergilemeden önce, o performansa ilişkin yeterince bilgi ve beceri sahibi olduklarından emin olmak isterler.
- Kendilerine herhangi bir müdahalede bulunulmadan enerjilerini uzun süre yoğunlaştırabilecekleri sessiz bir çalışma ortamına ihtiyaç duyarlar.

Farklı eğitim düzeylerindeki, içedönük kişilik ve eğitimle ilgili araştırmalar; içedönük öğrencilerin yalnız çalışmayı tercih ettiğini, sınıfta konuşmadıklarını ve düşünmek için zaman ayırdığını göstermiştir (Pantaleon 2016; Rosheim, 2018; Zafonte, 2018). Hazırlık, yansıtma,

kontrol, bağımsız düşünce ve keşiflere değer veren içedönük öğrencilerin; doğrudan öğretim, entegrasyon, tümevarım ve öğretmen liderliğindeki tartışmalar gibi yöntemleri içeren öğretmen odaklı derslerden oluşan bir eğitim dengesine ihtiyaç duydukları bilinmektedir (Maidella, 2018; Lawrence, 2013). Özellikle, ilk ve ortaokul düzeyi içedönük öğrencilerin düşüncelerini işlemek, kendini ifade etmek için yansıtıcı çizim ve yazımı tercih ettikleri bilinmektedir (Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018).

Baudson ve Preckel (2013) yaptıkları araştırma sonucunda, üstün zekâlı olarak bilinen öğrencilerin öğretmenler tarafından daha içedönük, duygusal olarak daha az istikrarlı, yeni deneyimlere daha açık ve daha az uyumlu olarak algılandığını belirtmiştir. Pek çok çalışmada üstün zekâlı öğrencilerin çoğunun içedönük olduğuna değinilmektedir (Gallagher, 1990; Hoehn & Bireley, 1988; Myers, 1962). İçedönüklük normal nüfusta azınlıktayken, üstün zekâlı nüfusta çoğunluktadır (Burruss & Kaenzig, 1999). Fall'ın (2017) araştırma sonucuna göre, içedönüklük üstün zekâyı gösteren güçlü bir öz-kavram göstergesidir ve içedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyması, gözlemleyerek öğrenmesi, bir seferde bir etkinliği tercih ederek odaklanmasının öz kavramı geliştirdiği düşünülmektedir. Okul ortamı, üstün zekâlı ve içedönük bir çocuk için olumlu bir deneyim olmayabilir. İçedönük çocuklar okulu yüksek sesli, kalabalık, yüzeysel, sıkıcı ve aşırı uyarıcı bulabilirler (Burruss & Kaenzig, 1999). İçedönüklükleri nedeniyle eleştirilen üstün zekâlı çocuklar, güçlü bir benlik duygusu geliştirmekle mücadele edebilir ve kimlik zedelenmesi yaşayabilirler (Ely, 2010).

İlkokul ve üniversite düzeyinde gerçekleştirilen bazı çalışmalardan, dışadönük kişiliği olan öğrencilerin duygusal zekâsının, içedönük öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür (Cox, 2019; Tadjuddin ve diğerleri, 2020). Bunun nedeni olarak, içedönük kişilerin daha az konuşması ve ben merkezli olması ifade edilmiştir. İçedönük öğrenciler iş birliği yapmak yerine bağımsız çalışmayı tercih etmektedirler. Bu bağımsızlık, yaratıcılık bakımından düşünülürse Perveen ve Ramzann (2013), içedönük öğrencilerin dışadönük öğrencilerden

daha yaratıcı olduğunu tespit etmiştir. Bağımsızlık kurallara uymama bakımından düşünülürse, Havuş (1993) disiplin cezası alan lise öğrencilerinin; ortalamaya yakın olarak etkinlik ve sosyal özelliklerine göre dışadönük, sorumluluk özelliklerine göre ise içedönük olduğunu tespit etmiştir.

Michael (2002), çalışmasında ilköğretim sürecindeki dışadönük ve içedönük öğrencilerin küçük grup tartışmalarına katılmaları arasındaki farklılıkları incelemiştir. Sonuç olarak, dışadönük öğrencilerin daha fazla çelişkili söylem kullanma eğilimi gösterdiği, içedönük öğrencilerin yaratıcı çözümler geliştirmek için birbirleriyle iş birliği içinde çalıştıkları görülmüştür. Jacobs (2017), öğretmenlerin işbirlikçi öğrenme konusunda içedönük öğrencilerini dışadönük olmaları için değiştirmeye çalışmak yerine; dikkatli dinleyici, ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünürler olmaları gibi güçlü yanlarının takdir edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Flanagan ve Addy (2019), aktif öğrenme tekniklerine ve özellikle de akran tartışmalarına büyük ölçüde güvenen öğretmenleri içedönük öğrenciler konusunda bilgilendirmiştir. Üniversite düzeyi öğrenciler ile çalışılan araştırmada, içedönük öğrencilerin performans, akranlar tarafından değerlendirme veya ders deneyiminin duygusal ölçümleri açısından dezavantajlı olmadıklarını göstermiştir. Ayrıca, üniversite düzeyindeki içedönük öğrencilerin, akademik katılımlarının ve not ortalamalarının yüksek olduğunu bildiren araştırma sonuçları mevcuttur (Baran & Kılıç, 2015; Toma, 2015). İçedönük öğrencilerin bilinç, farkındalık, merak vb. düşüncelerini işlemeye yönelik kelimelere gönderme yapma olasılığının daha yüksek olduğu, dışadönüklerin ise zamana ve nesnelere gönderme yapmalarının daha olası olduğunu bilinmektedir (Davis & Johnson, 1983).

İnternet kullanımını açısından, içedönük öğrencilerin interneti araştırma yapmak için kullandığı ve akademik ödevleri tamamlarken düzenli olarak e-posta kullandıkları görülmüştür (Kunderewicz, Michener & Chambliss, 2001). Diğer taraftan, daha büyük bir arkadaşlık arayışında olan dışadönük öğrenciler, e-postayı çalışmak için yıkıcı bulmuş, yalnız

hissetmekten kaçınmanın bir yolu olarak kullanıyor gibi görünmüştür. Buna paralel olarak, Harrington ve Loffredo (2010), içedönük üniversite öğrencilerinin istatistiksel olarak önemli bir çoğunluğunun, çevrimiçi sınıfları ve dışadönüklerin yüz yüze sınıfları tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak, çevrimiçi dersleri tercih eden öğrenciler, sıralama düzeninde tercih ettiklerinin kolaylık, bilgisayar teknolojisinin kullanımı ve yenilikçilik arzusundan kaynaklandığını belirtirken; yüz yüze dersleri tercih edenler, gereksinimlerine hitap eden sınıf yapısından etkilendiklerini bildirmişlerdir. Voorn ve Kommers'ın (2013) araştırmasında, içedönük öğrencilerin sosyal medyanın işbirlikçi öğrenme performanslarını ve özgüvenlerini artırmak için daha yararlı olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Bu öğrenciler, gerçek doğalarının yüz yüze iletişimde engellendiğini ve yüz yüze iletişimden ziyade sosyal medya üzerinden iletişim kurmayı tercih etmeyi düşünmektedir. Ayrıca, bu çalışmadaki tüm öğrenciler eğitimcilerin sosyal medyadan daha fazla faydalanmalarını istediklerine işaret etmiştir. Yine dijital öğrenme ortamı ile ilgili olarak Demir ve Altun'un (2019) gerçekleştirdiği eğitsel yazılım arayüz arka plan renklerinin tercih edildiği bir çalışmada, dışadönük kişiler enerjisi yüksek olan sıcak renkleri tercih ederken, içedönük kişiler daha az uyarıcı olduğu bilinen ve odaklanmayı sağlayan soğuk renkleri tercih etmiştir.

Dışadönük ve içedönük öğrenciler arasındaki öğrenme tercihlerindeki farklılıklar, öğretmenler kişilik tiplerinin farkındaysa ele alınabilir. Dışadönük ve içedönük öğrenciler, öğrenme ve değerlendirme stilleri için neredeyse ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca, içedönük öğrencilerin çoğu üstün zekâlı olduğu için farklı bir eğitim dengesine ihtiyaç duyulabilir. İçedönük öğrencilerin, kişilik tercihlerine uygun aktiviteler seçmelerine izin vermek, onları daha fazla risk almaya teşvik edebilir ve okulda iyi olma motivasyonlarını artırabilir. Öğretmenler çeşitli yöntem ve stilleri kullanmaya açık olmalıdır. En iyi öğretmenler, tüm kişilik türlerini ve akademik yetenekleri içerecek şekilde, öğretme ve öğrenme yöntemlerini değiştirebilen öğretmenler olabilir (Bjerkce, 2006). Son olarak, kendisini içedönük ve aktivist

olarak tanımlayan genç Marsha Pinto'nun öğretmeninin onun hakkında anlamasını istediği özellikler aşağıda verilmiştir (Rosheim, 2018, s. 8):

1. Sessiz olmak bizi daha az akıllı yapmaz.
2. Biz çözeniz gereken bir sorun değiliz.
3. Bu cümleyi duymakla gelen duygu, "Konuşun! Sizi duyamıyorum."
4. Grup projeleri gerçekten stresli olabilir.
5. Söyleyecek bir şeyimiz olmadığında konuşmayacağız.
6. Bir kişiliğimiz var.
7. Sessiz olmamız bizden vazgeçmeniz gerektiği anlamına gelmez.

2.5.İçedönüklük ve Dışavurumcu Sanatsal Eğilim

İçedönük kişiler, kortikal uyarımları yüksek olduğu için dış uyarıcılardan kaçınmakta, ilgi ve enerjilerini kendi iç dünyalarına yöneltmektedirler. Dışavurumcu sanatın konusu da sanatçının kendisi, iç dünyasıdır ve dışavurumcu sanat yapıtlarında sanatçının iç dünyasını ifade etmesi amaçlanmıştır. Resim yapmak, uyarıcılardan kaçınan ve yansıtmaya önem veren içedönük kişilerin kendisini ifade etmesi için rahat ve estetik bir yoldur. İlkel toplumlardaki mağara resimlerinden günümüze pek çok sanat yapıtında doğanın nesnel bir taklidinin yanı sıra, öznel yorumlar ve duygulardan beslenen dışavurumcu sanatsal eğilimler görülebilmektedir. Ancak, sanatın doğrudan bir adlandırmayla, dışavurumcu bir duruş sergilediği ve sanat tarihinde 'Ekspresyonizm' (dışavurumculuk) adını aldığı dönem modernizme denk gelmektedir.

19. yüzyılda, endüstri kentlerinin oluşmaya başlamasıyla, toplumda görülen bunalımlar güzel sanatlarda ekspresyonist ve sürrealist (gerçeküstücü) anlatımlar olarak ortaya çıkmıştır (Turani, 1998). Bu bunalımların başında, endüstri işçisinin katı iş saatlerine bağlandığı, monoton ve statik yaşamına değinebilir. Yeni endüstri işçisi, 20 saate kadar varan iş saatleri ile hür değildir ve çıkarı için gününü satmak durumundadır. Üstelik tek bir parçanın üretimi

gibi küçük bir işçiliğe katılıyor olmasıyla, yaratıcılık veya yapıcılığın tümü kendisine ait olmamıştır. İşinde tatmin olamama, çıkar karşılığı iş yapma, her şeyin bir karşılığı olması toplumda duygusuzlaşmaya yol açmıştır. Gazete, radyo, televizyon, telefon vs. kitle bilincinin doğmasıyla, birey sürekli dışarıya yönelik olma durumuna sokulmuş, kendine ait özel bir zamanı bırakılmamıştır. Moda, toplumu büyülemişçesine kitle robotluğuna sürüklemiştir. Böyle olunca, kişinin kendi hayatını yaşama ve içe dönme arzusu bilinçaltında birikmeye başlamış ve Freud işte böyle bir ortamda psikoloji alanında bilinçaltı kavramı üzerinde durmuştur (Turani, 1998). Bu bağlamda, Ekspresyonizm ve Sürrealizmin kaynağı da insanın bilinçaltı olmuştur.

Endüstrileşmenin getirdiği olumsuzluklarla birlikte, dışavurumcu sanat hareketi planlanmış değildir; aksine kaos, isyan ve başkaldırıdan doğmuştur. Siyasi ve ekonomik adımların çözümsüzlüğü karşısında sanatçılar sessiz kalamamıştır. İç dünyasına çekilen sanatçılar, yaşadığı olumsuz duygularını eserlerine yansıtarak aynışmaya, adaletsizliğe, sömürülmeye vb. karşı çıkmıştır. Böylece, başlangıçta ümitsizlik olarak ortaya çıkan içe dönme durumu, sanatsal bir aydınlanma hareketi olan dışavurumcu sanat akımıyla sonuçlanmıştır.

Gombrich (2004), Van Gogh'un dışavurumcu sanatın öncü sanatçılarından biri olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, James Ensor, Ferdinand Hodler, Edvard Munch ve Oscar Kokoscka öncü dışavurumcu sanatçılardır (Rona, 1998). Dışavurumcu sanat anlayışından önce İzlenimcilik (Empresyonizm) sanat akımı gündemdedir. İzlenimciler, doğadaki unsurların duygusal izlerini yansıtmayı hedeflemiştir. Bu konuda Van Gogh, sanatın görsel izlenimlerin tutsağı olduğunda, sanatçının öteki insanlara duygularını ifade etmesini sağlamasını, yoğunluğunu ve tutkusunu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu hissetmiştir (Gombrich, 2004). Van Gogh'un içedönük bir kişilik sergilediği bilinmektedir (Cain, 2012). İçedönük kişilere nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel etkenler yol göstermektedir (Jung,

2019). Bu durumu açıklamak için Van Gogh'un çok sevdiği bir arkadaşını resmetmeye nasıl başladığını anlattığı mektubu örnek verilebilir:

Saçların açık rengini abartıyorum, portakal rengini, krom rengini, limon rengini alıyorum ve başın arkasına, odanın sıradan duvarını değil, sonsuzluğu boyuyorum. Paletin verebileceği en yoğun ve zengin maviyle basit bir arka plan boyuyorum. Sarışın ve parlak baş, bu güçlü mavi arka planın üstünde, gökteki bir yıldız gibi gizemli bir şekilde duruyor. Ne yazık ki, sevgili dostum, halk bu abartmada karikatürden başka bir şey görmüyor. Ama umurumuzda mı bizim? (Gombrich, 2004, s. 565).

19. yüzyılda ilkel toplulukların sanat ve etnografik eşyaları araştırılmaya ve batı sanat merkezlerinde müzeler kurulmasıyla sergilenmeye başlanmıştır. Böylece dışavurumcu sanatçılar, ilkel toplumların sanat yapıtlarındaki basit ve kaba dışavurumcu ifadelerden etkilenmiştir (Turani, 1998). Dışavurumcu sanatçıların ortak noktaları, rengin özellikle simgesel, duygusal ve dekoratif etkilerinden yararlanmaları; boyanın yoğun dokusal kullanımı ile rengi natüralist bağlamından koparmaları; abartılı bir perspektif ve desen anlayışını benimsemeleridir (Antmen, 2016). Ayrıca, denge veya güzellik gibi geleneksel kavramlardan uzaklaşarak, sıklıkla biçim bozma yaklaşımını uygulamalarıdır (Rona, 1998). Dışavurumcu bakışa göre, gerçek kişinin içinde, ruhundur ve varlıkların anlamı dış görünüşün ötesindedir.

Dışavurumculuk akımı ilk kez 1905 dolaylarında Fransa'da 'Fovizm' Almanya'da 'Die Brücke' ile gündeme gelmiş, aynı yıllarda Avrupa'da pek çok ülkeye yayılmıştır. Fovizm, 20. yüzyılın adı konmuş ilk dışavurumcu sanat akımı olarak tarihe geçmiştir ve adını Fransız eleştirmen Louis Vauxelles'in (1879-1943) 'fovlar' yani 'vahşiler' yakıştırmalarından almıştır (Antmen, 2016). Henri Matisse, Maurice de Vlaminck ve André Derain'in canlı renkleriyle dikkat çeken resimlerinin arasında klasik bir heykel gören ve "Donatello'nun çevresini vahşiler sarmış!" diye yazan eleştirmen Vauxcelles, fovizm akımının adını böyle koymuştur.

Bu bağlamda, Henri Matisse'in *Şapkalı Kadın* adlı yapıtı fovizmin ilk örneklerinden biridir (Görsel 2.1.). Sanatçının resminde tasvir ettiği kişi, zarifçe poz veren eşi Amelie Matisse'dir. Başlangıçta eserde saygısızlık gibi görünen, Matisse'in konuyu yansıtma biçimi olmuştur. Eser, akademik resim geleneğiyle ters düşen devrimci bir niteliktedir. Kullanılan renkler gerçeği yansıtmamakla birlikte, aldırıışsız ve savruk fırça darbeleri söz konusudur. Lynton (1991), bu yapıtın esasında tat almanın ve görsel heyecanın bir ifadesi olduğunu ve sanatçının kadın, renk ve süslere duyduğu sevgiyi, belirli bir canlılığı dile getirdiğini belirtmiştir.

Görsel 2.1. *Henri Matisse, Şapkalı Kadın, 80 x 65 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1905, Özel Koleksiyon, San Francisco.*

Dışavurumculuk, Die Brücke (Köprü) ve Der Blaue Reiter (Mavi Süvari) gibi grupların etkinlikleri sayesinde, genel olarak Almanya'yla özdeşleştirilen bir akım olmuştur (Rona, 1998). Almanya'da dışavurumculuk varoluş sorunundan kaynaklanmakta olup, sanatçılar yeni bir dünya düzeni kurma çabasındadırlar. Ernst Ludwig Kirchner, Erich Heckel, Karl Schmidt-Rotluff ve Fritz Bleyl'den oluşan dört mimarlık öğrencisinin kurduğu dışavurumcu grup Die Brücke sanatçıları figüratif bir dil benimsemiş ve 20. yüzyılın ilk manifestosu olan akımı olmuştur (Antmen, 2016). Bu manifestoda, geleceğin kurucusu olan gençler olarak, eski ve

yerleşmiş güçlere karşı yaşama ve çalışma özgürlüğü istediklerini ifade etmişlerdir (Lynton, 1991). Figüratif anlatımla, gerçek yaşamın karmaşık ve acı dolu duygularını yansıtmayı amaçlamışlardır. Kirchner'in *Postdam Alanı* adlı yapıtı, Alman dışavurumculuğunda öne çıkan eserlerden biridir (Görsel 2.2.). Wolf (2005), bu eseri şöyle açıklamaktadır:

Geride, kırmızı tuğla duvarlarıyla Postdam Garı göze çarpıyor. Önde ise değişik yaşlarda iki sokak kadını duruyor; polislin koyduğu kurallar uyarınca 'hanımefendiler' gibi giyinmişler. Onların arkasında kim olduğu belirsiz, suratları olmayan, siyah giysili adamlar geliyor. Biçimi, uzun adımlarla yürüyen adamların bacaklarında yankılanan üçgen kaldırım, kadınların bir döner sahnedeymiş gibi kendini sunduğu trafik göbeğine doğru mızrak başı gibi uzanıyor. Yuvarlak ve sivri biçimlerin birleşimi açık cinsel yananlamalarla yüklü. Cadde sevimsiz bir yeşille örtülmüş, Roland Marz'ın deyişiyle, "ıslak asfaltta soğuk ışıkla yelpaze gibi açılıyor, kaldırımla göbek arasındaki yatağından taşıyor, sanki sel gibi gelip göbeği basıyor" (s. 56).

Görsel 2.2. *Ernst Ludwig Kirchner, Postdam Alanı, 200 x 150 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1914, Nationalgalerie, Berlin.*

Wassily Kandinsky, August Macke ve Franz Marc'ın bulunduğu Der Blaue Reiter sanatçıları ise soyut anlatımı tercih etmiştir. Soyut anlatımda, mutlak özü ve yaşamın şiirselliğini yansıtacak yeni biçimler bulmak amaçlanmıştır. Örneğin, Franz Marc hayvanların katışıksız saflığını, insanların günahkârlığına tercih ettiğini söyleyen bir sanatçıdır ve resimlerinde hayvan figürlerine özellikle yer vermektedir. Thompson'a (2014) göre, Marc'ın Birinci Dünya Savaşı'nın yaklaştığı 1913 yılında gerçekleştirdiği *Hayvanların Kaderi* adlı yapıtı (Görsel 2.3.), mavi bir antilobun dehşet verici karanlığın çökmeye başlaması ile korku içinde iki ayağı üstünde yükselmeye başladığı bir kehaneti andırmaktadır.

Görsel 2.3. *Franz Marc, Hayvanların Kaderi, 195 x 263.5 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1913, Özel Koleksiyon, Kunstmuseum, Basel.*

Antmen'e (2016) göre, Almanya'da Birinci Dünya Savaşı'na uzanan süreç hem figüratif hem soyut anlamda dışavurumcu 'ruhun' çok çeşitli ve zengin örneklerinin görüldüğü bir dönemdir. Sonraları Almanya'da iktidara gelen, klasik ve akademik sanatı destekleyen Adolf Hitler dışavurumcu sanat için "Bu çürümeyi durdurmak için elimizden geleni yapacağız" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Antmen, 2016, s. 39).

Dışavurumculuk bir sanatsal eğilim olarak, Almanya dışındaki en büyük yankısını 1945'ten sonra ABD'de yapmıştır. Soyut dışavurumculuk, Amerika ve Avrupa'da farklı ve özgün yaklaşımlarla ilerlemeye devam etmiştir. 1940'lı yıllarda Amerika'da "New York

Okulu” olarak da bilinen bu sanatçılarla birlikte soyut dışavurumculukta iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Aksiyon Resmi, Eylem Resmi ya da Hareket Resmi olarak bilinen anlayış, ikincisi ise Renk Alanı Resmi veya Geç Resimsel Soyutlama olarak da bilinen anlayıştır. Soyut dışavurumculuğun ‘action painting’ (eylem, aksiyon, hareket resmi) dalındaki temsilcileri Willem de Kooning, Jackson Pollock, Franz Kline ve Robert Motherwell olmuştur (Aşar-Karabaş & Yıldız, 2016). Bu sanatçıların resimlerinde boyayı dökme, saçma, atma vb. gibi eylemlerden görülebilen otomatizm, özellikle Arshile Gorky’nin yapıtlarında derin bir melankoli ile daha çok psişik otomatizm şeklinde kendini göstermektedir (Lynton, 1991). Gorky, *Soçi Bahçesi* adlı eserinde (Görsel, 2.4.) “estetik alanın kraliçesi” diye nitelediği, kaybettiği annesinin acısını, adak niyetine renkli çaputların bağlandığı kutsal ağacın altında, giysilerini parçalayıp çıplak göğüslerine vurarak ağıt yakan kadınların görüntüsüyle ifade etmiştir (Thompson, 2014).

Görsel 2.4. *Arshile Gorky, Soçi Bahçesi, 78,5 x 99 cm, Tuval üzerine yağlı boya, 1943, The Museum of Modern Art, New York.*

Soyut dışavurumculuğun ‘Renk Alanı Resmi’ ya da ‘Geç Resimsel Soyutlama’ olarak da bilinen ikinci kolunda ise Barnett Newman, Clyfford Still, Ad Reinhardt ve Mark Rothko gibi sanatçılar bulunmaktadır. “Geç Resimsel Soyutlama örnekleri plastik bakımdan; hafif, ince

boya kullanımı, dokulu yüzeylerden kaçınıp, boya tabakasının altından tuvalin görünmesi gibi saydam kompozisyon anlayışıyla üretilmiştir” (Avşar-Karabaş & Yıldız, 2016, s. 363).

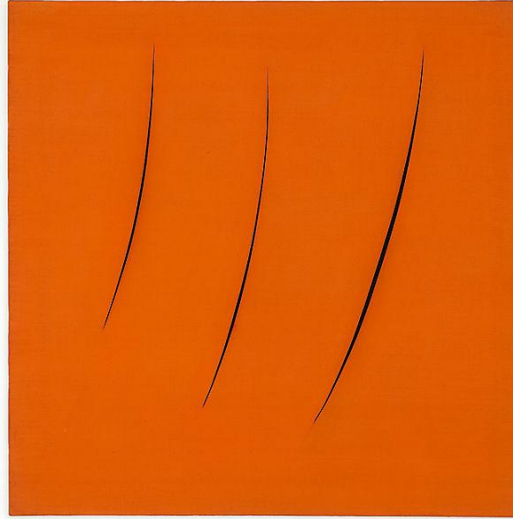
Örneğin, Rothko resmi birbirine şiddetle karşı koyan güçler bağlamında ele almış; yatay-dikey karşıtlığı, aydınlık-karanlık karşıtlığı, sıcak-soğuk renk karşıtlığından yararlanmıştır. İntiharından bir yıl önce yapmış olduğu siyah-gri resimlerinde en karanlık halini sergilemiştir (Görsel 2.5.). Bu siyah-gri resimleri sorulduğunda, yalın bir şekilde bunların ölümle ilgili olduğunu söylemiştir (Thompson, 2014).

Görsel 2.5. Mark Rothko, *İsimsiz (Gri Üstüne Siyah)*, 204 x 175,5 cm, Tuval üzerine akrilik, 1970, Solomon R. Guggenheim Museum, New York.

Bunların dışında, Fransız ressam ve heykeltıraş Jean Dubuffet'nin eserlerinde, ilkel toplulukların sanatında olduğu gibi kaba çizgiler ve kazımlar ile yapılan dışavurumcu eğilimler görülmektedir. Dubuffet, kazanılmış kültürün ürünleri olan sanatı reddetmiş ve kasıtlı olarak primitivist bir yaklaşım izlemiştir. Önceleri akıl hastalarının resimleri ile çocuk resimleri ile ilgilenmiş ve bunları insan yaratıcılığının gerçek özü olarak sergileyip, halka tanıtmıştır (Lynton, 1991). Dubuffet sanatını 'art brut' olarak tanımlamıştır. Fransızca bir kelime olan *brut* hem 'ham' hem de 'saf' anlamlarına gelmektedir (Thompson, 2014). Yine dışavurumcu sanatsal eğilimler arasında tuvali delme, kesikler açma, yarıklar oluşturma gibi

yaklaşımlar, Lucio Fontana ve Antoni Tapies gibi Avrupalı sanatçıların eserlerinde açıkça görülebilmektedir (Lynton, 1991). Özellikle, Fontana'nın yapıtlarındaki kesikler, bedene uygulanan şiddeti anlatmaktadır ve hem dini hem de cinsel çağrışımları vardır (Thompson, 2014).

Görsel 2.6. *Lucio Fontana, Uzamsal Kavram, Bekleyiş (Concetto Spaziale, Attese), Tuval üzerine yağlı boya, 90.8 × 90.8 cm, 1959, Olnick Spanu Collection, New York.*

1970'li yılların sonunda Minimalizm ve Kavramsal Sanat uygulamaları uluslararası alanda etkin olmuş, tuval resminin giderek azaldığı, ancak birbirinden kopuk bireysel çalışmalar halinde sürdüğü görülmüştür (Erzen, 1998). Bu yıllarda, figüratif ve simgeci özellikleri birlikte taşıyabilen bir akım olarak Yeni Dışavurumculuk; Almanya, Amerika ve İtalya'daki sanatçılarla sahneye çıkmıştır. Yeni dışavurumculuğun özünde kavramsal temelli yaklaşımlara bir tür tepki olarak değerlendirilebileceğimiz bir anlayış vardır; bu ressamlar yeniden resim, yeniden boya, yeniden figür, yeniden anlatı gibi bir dizi geriye dönüş gereksinimiyle ortaya çıkmışlardır. Böylece, Yeni Dışavurumcu resimde modernist resme hâkim olan biçimsel kaygılar geri plana atılırken üslupsal özgürlükler ve öznel anlatılar ön plana geçmiştir (Antmen, 2016). Sonuç olarak, dışavurumcu sanatın köktenci duruşu günümüzde de yabancı kimliğiyle etkindir, sanatın kendini beğenmiş ve kendini tekrarlayan

bir duruma gelme tehlikesi karşısında panzehir görevi görmektedir ve iyi sanatın temelinde yatması gereken coşkuyu bize anımsatmaktadır (Wolf, 2005).

2.6.Çocuk Resimlerinin İncelenmesi ve Kullanılan Yaklaşımlar

Çocuk resimlerine dair resmi araştırmalar, 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başında psikopatoloji alanındaki yaklaşımlara ve Freud ile Jung'un çalışmalarına artan ilgi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, psikopatolojik bakımdan rahatsız olan kişilerin yaptığı resimler, tanı ve tedavi sürecinde önemli bir rol oynamıştır (Malchiodi, 2013). Freud, imgelerin unutulmuş veya bastırılmış anılar olduğunu ve rüyalarda ya da resimle anlatımda sembol olarak ortaya çıkabileceğini gözlemlemiştir. Bu gözlem, resimle anlatımın insan ruhunun iç dünyasını anlamaya giden bir yol olduğu inancını önce uyandırmış, sonra da doğrulamıştır (Malchiodi, 2013). Jung ise içimizde gördüklerimizin resmini yapmanın önümüzde gördüklerimizin resmini yapmaktan çok farklı olduğunu dile getirerek, hastalarından rüyalarını ve hayallerini resmetmesini istemiştir. Kişinin yaratıcılıkla bağlarından kurtulabileceğini ve kendi kendini resmederek kendine şekil verebileceğini belirtmiştir. Kişinin içinden geçenleri resimlerinde sergilemesi, aslında içinde olan ama yabancı olduğu yeni benliğine kavuşmasını sağlamaktadır (Jung, 2015b). Tüm bu yaklaşımlarda patoloji ve sorunları vurgulanarak, zekâ ve kişilik ölçümünde kullanılan teknikler arasında resimlerden yararlanılmıştır.

Çocukların resimle anlatımına dair ilk çalışmalarda, Cooke (1885) farklı yaş gruplarına odaklanmış, sanatsal davranışların gelişimini ve evrelerini incelemiştir (akt. Malchiodi, 2013). İlerleyen süreçte, çocuk resimleri zekâ seviyesinin belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Zekânın değerlendirilmesinde çocukların insan figürü çizimlerinin kullanılmasıyla, resimler gelişim ve kişilik özelliklerinin de belirleyicisi olarak görülmeye başlanmıştır (Malchiodi, 2013).

Çocuk resmine ilişkin yaklaşımlardan bazıları gelişimsel, projektif, sanatsal ve sembolik yaklaşımlardır. Gelişimsel yaklaşım, çocuğun resim faaliyetini oyunu açıklamaya çalışan kuramlar üzerinden değerlendirmektedir (Yavuzer, 2016). Bu doğrultuda çocuk resimleri, Fazla Enerji Kuramına göre çocuğun enerjisini akıtabilme yolu, Alistırma Öncesi Kuramına göre ergenlik döneminde faydalı olacak beceri ve yeteneklerin geliştirilmesi, Yineleme Kuramına göre ise ilkel içgüdülerin simgesel olarak dışavurumu olarak açıklanmıştır. Piaget'e göre çizimler, zihinsel imgelerin kâğıt üzerine yansması ile oluşan sembolik oyunlardır. Piaget, çocukların sosyal ve fiziksel dünyaya uyum sürecinin zorlayıcı yanlarını düşünerek, deneyimlerin özümsemesi ve anlamlandırılması bakımından oyun etkinliğinin önemini belirtmiştir.

Çocuk resmine ilişkin projektif yaklaşımın temelinde, Sigmund Freud tarafından öne sürülen Psikanalitik Kuram bulunmaktadır. Bilinçaltı cinsel doyum, saldırganlık ve yıkıcılık gibi güdülerin kaynağıdır. Resim yapmanın bilinçaltında yatan istek ve duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği bir yol ve katarsis olduğu düşünülmektedir (Yavuzer, 2016). Resimler, çocuğun iç dünyasının incelenmesi amacıyla kullanılmış, çocukların kişiliğini, algısını ve tavırlarını yansıtabileceği insanlar, evler veya ağaçlar gibi genel temalardan yararlanılmıştır (Malchiodi, 2013). Resim testleri, cümle tamamlama testleri, Rorschach mürekkep testi gibi projektif yöntemler, çocuğun kişiliğine, gelişimine ve bilişsel yeteneklerine sınırlı bir bakış getirdiği konusunda eleştirilmiştir (Malchiodi, 2013; Yavuzer, 2016).

Sanatsal yaklaşımlar, çocuk resmini sanatın saf ve yalın bir kökeni olarak ele almakta, sanatsal gelişimin özünün algısal gelişme olduğunu öne sürmektedir. Yaş, zaman, mekân fark etmeksizin sanatsal gelişim bilinci, her bireyde yalından karmaşığa doğru dinamik bir şekilde ilerlemektedir (Batı, 2012). Çocuk resim yaparken sanatçıdan farklı olarak estetik kaygıdan ziyade, tükettiği çabadan zevk duymaktadır (San, 1977). Kellogg (1970) çocuğun resimden aldığı zevki, motor ve görsel zevk olarak ikiye ayırmıştır (akt. Yavuzer, 2016). Çocuk resmini

yapma esnasında motor zevk duymakta ve resmini incelerken görsel zevk duymaktadır. Kellogg, çocukların doğuştan gelen ve evrensel olan bir görsel düzene sahip olduğunu da belirtmektedir. Buna göre, çocuklar iki yaşına doğru basit karalamalar yapmakta, iki ve üç yaşlarında ise belirgin şekiller oluşturmakta, üç ve dört yaşlarında anlamlı şekiller çizebilmektedirler (Yavuzer, 2016). Basit karalamalar ve belirgin şekiller kendiliğinden, anlamlı şekiller ise üzerinde düşünülerek ortaya çıkmakta, daire, dikdörtgen, kare gibi geometrik desenlerden oluşmaktadırlar. Anlamlı şekiller arasında mandala ve radyal olarak nitelendirilen dengeli çizgilere rastlanmaktadır. Jung psikolojisinde mandala, hemen hemen her kültürde karşılaşılan bir bölünmezlik simgesidir (Jung, 1997). Mandala matematiksel yapısıyla, ruhun ilk düzenidir ve amacı kaosu kozmosa dönüştürmektir.

Çocuk resmine olan yaklaşımlardan biri de fenomenolojik yaklaşımdır. Bu yaklaşım, çocukların resimlerini incelerken çeşitli anlamlara, yaratıldıkları bağlama ve resmi yapan çocuğun dünyasına açık olmayı gerektirmektedir. Her çocuk resme farklı bir yol ile yaklaşmakta, kendine özgü bir stilde çalışmaktadır. İzleyici, çocukların anlatımcı resimlerini incelerken; ön yargılarından kurtulmalı ve gelişimsel, duygusal, kişilerarası vb. çeşitli perspektiflerden bütüncül bir bakış getirmelidir (Malchiodi, 2013). Betensky (1995), gördüğünü tarif etmenin gerçek fenomenolojik izlemeden ayrıldığını belirtmektedir (akt. Malchiodi, 2013). Bu nedenle, çocuk resimlerini anlamada, resmi yapan çocuğun merkeze alınmasını ve imgelerin anlamlarına dair yanıtlarının elde edilmesini talep etmektedir.

2.7.Çocuk Resminin Gelişim Evreleri ve Dışavurum

Resim yapmak, çocuğun kendini ifade edebileceği etkili bir yol ve yalın bir iletişim aracıdır. Çocuğun kendisi ve çevresiyle ilgili olumlu ya da olumsuz duygularının ortaya çıkarılmasına imkân tanımakta ve hikâye anlatma, metaforlar iletme, dünya görüşlerini sunma potansiyeli sağlamaktadır (Malchiodi, 2013). Böylece, çocuklar farkında olduğu ya da olmadığı duygu ve düşüncelerini resimle daha iyi anlatabilmektedir. Çizilen resimler üzerinde

yapılan görüşmeler, çocukların duygu ve düşünceleri anlaşılabilir hale getirmektedir (Halmatov, 2015). Venger'e (2011) göre, resim bilinç düzeyi ile bilinçaltı düzeyinin ortak ürünü ve "içten" gelen hikâyedir (akt. Halmatov, 2015). Çocuklar, zihinsel ve bedensel gelişimleri yönünde belirli sanatsal gelişim evrelerinden geçmektedir. Bu evreler, kâğıda yapılan ilk işaret ve çizgiden başlayarak, ergenlik dönemine kadar devam etmekte ve evrensel olarak geçerli kabul edilmektedir (Yavuzer, 2016). Her çocuğun bir sanat evresinden diğerine aynı zamanda ulaşması söz konusu değildir. Bilişsel, duygusal, sosyal ve bedensel büyüme gibi etkenler sanatsal gelişimi biçimlendirmektedir. Çocuklar büyüdükçe, resimlerindeki detayların arttığı ve daha gerçekçi anlatımların ortaya çıktığı görülmektedir.

19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başında çocukların resimle anlatımlarına ilgi duyan araştırmacılar, karalama, şematik ve naturalistik olmak üzere üç genel sanatsal gelişim evresi tanımlamıştır. Çocuk resminde, karalama evresiyle sistematik olmayan çizgiler ile dairesel biçimli karalamaları, şematik evreyle insan figürleri ile çevreyi temsil eden şemaların geliştirilmesini, naturalistik evreyle gerçekçi ve canlı gibi görünen ayrıntılar oluşturulması kastedilmiştir (Malchiodi, 2013). Bu sınıflama, Burt ve Goodenough gibi araştırmacılar sayesinde daha kapsamlı ve detaylı bir hal almıştır. En bilinen ve kabul gören sanatsal gelişim evreleri ise Lowenfeld tarafından belirlenmiştir. Lowenfeld'in sanat eğitimi alanında çalışan birçok çağdaş teorisyen tarafından kabul gören sanatsal gelişim evreleri sırasıyla şunlardır (Artut, 2013): Karalama evresi (2-4 yaş), Şema öncesi evresi (4-7 yaş), Şematik evre (7-9 yaş), Gerçekçilik evresi (9-11 yaş) ve Doğalcılık evresi (12-14 yaş).

2.7.1.Karalama evresi (2-4 yaş).

Bu evre, 18. ay civarında çocuğun ilk işaretlerini kâğıda, duvarlara veya uygunsuz yüzeylere çizmesi ile başlamaktadır. Duyusal motor deneyimleri açısından, çocuğun yaşamında kinestetik olarak düşündüğü ve el göz koordinasyonu kurmaya çalıştığı bir evredir (Malchiodi, 2013). Çocuğun içgüdüsel olarak gerçekleştirdiği ilk çizimleri, rastgele, belirsiz,

bilinçli olmayan kontrolsüz karalamalar şeklindedir (Artut, 2013). Renk bilinci fazla oluşmadığı için genel olarak renk seçimleri ile ilgilenmezler. Bu evrenin ilerleyen sürecinde, karalamalar kontrollü bir hal almakta ve çocuk yaptığı işaretlerin farkına varmaktadır. Çocuk, çizgilerini herhangi bir varlığın yansıması olarak gördüğünde, yorum yapmaya başlamaktadır. Çizgilerinde fark etmiş olduğu benzerlik başlangıçta rastlantıdan kaynaklandığı için kendini tekrar etmeyebilir. Sonraları çizgilerinde yeniden benzerlik belirir ve çocuk sürekli gerçekleşen bu benzerliği anladıktan sonra çizimlerinde yorum getirmeye, anlamlı şekiller çizmeye başlamaktadır (Yavuzer, 2016). Bu evrenin sonunda çocuk, çizgi kontrolünü sağlayabilmekte ve çizimlerini etrafındaki dünya ile ilişkilendirebilmektedir. Böylece bağımsızlık duygusu belirginleşmekte ve yaşadığı dünyayı anlamaya çalışmaktadır.

2.7.2.Şema öncesi evresi (4-7 yaş).

Bu evredeki çocuklar, figür ve obje çizimlerine ilgi duymaktadır. Yetişkinler tarafından tanınabilir düzeyde biçimler çizmeye başlarlar. Kişilik gelişimlerinin özelliklerini vurgulayan türde resimlerini gösterme ve açıklama arzusundadırlar (Yavuzer, 2016). Resimlerinde ‘çöp adam’ diye tanımlanabilecek çizimlere rastlanır ve renk kullanımlarında cesur ve özgür davranırlar. Varlıkların gerçek renkleri yerine, hoşlandıkları canlı renkleri tercih etmeye eğilimlidirler (Artut, 2013). Sarı, kırmızı ve mavi olan üç ana rengin tanınması ve öğrenilmesine de bu evrede rastlanmaktadır (Yavuzer, 2016). Figür ve nesnelerin içinde veya arkasında yer alması ile görünmeyen kısımları görünüyormuş gibi çizebilirler. Bunun sonucunda ‘röntgen’ veya ‘saydam’ diye nitelendirilen şeffaf resimler ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2016). Bu evrenin sonuna doğru resimlerine el ve ayak parmakları, diş, saç, kulak ve kaş gibi detaylar ekleyebilirler (Malchiodi, 2013). Resimde canlandırılmak istenen varlık ile ilişki kurma kaygısı ve çabası, şematik evre için hazırlık sağlamaktadır.

2.7.3.Şematik evre (7-9 yaş).

Resimle anlatım için görsel şemaların geliştiği evredir. Çocuk, çizimlerindeki uzun tekrarlar sonrasında kendine özgü şemalar oluşturmaktadır. Şemanın oluşumu, çocuğun bir şeyi nasıl gördüğü, o şeye verdiği duygusal anlam ve deneyimleri ile ilgilidir (Yavuzer, 2016). Şemalar insan figürlerini, hayvanları ve çevresinde görmüş olduğu nesnelere temsil edebilirler. Çocuk daha az ben merkezli olmakta ve şema öncesi dönemden farklı olarak, figür ve nesnelere arasında ilişki kurmaktadır. Özellikle, insan figürü çizimlerinde ovaler, üçgenler, dikdörtgenler ya da düzensiz şekillere rastlanmaktadır (Yavuzer, 2016). Bu evrede, renk ve varlıklar arasındaki ilişkinin keşfedilmesiyle, bazen varlıkların gerçek renkleri kullanılmaktadır. Resimdeki objelerin üzerinde durduğu bir yer çizgisine ve bunun yanı sıra bir gök çizgisine rastlanabilmektedir (Malchiodi, 2013). Röntgen resim özelliği bu evrede de görülebilmektedir. Ayrıca, resimlerde peş peşe olayların olabileceği bir zaman sıralaması gösterilebilir. Önemle ilişkili olarak boyutlarda abartma ve vurgu yapma bu evrede normaldir. Zengin bir şeması olan çocuğun çevresiyle daha çok etkileşim halinde olduğu ve farkındalığının yüksek olduğu söylenebilir. Çocuğun zihinsel gelişimine bağlı olarak sahip olduğu bilgi, dünyayı anlayışını ve ilgilerini açıklamaktadır (Yavuzer, 2016). Bu evrede, çocuk toplumun bir üyesi olduğunun farkındalığı içindedir ve bilişsel, sosyal, motor becerilerinde süreklilik ve artış görülmektedir. Araştırmacılar bu evrenin resimle anlatımın altın çağını temsil ettiğini, çok yaratıcı ve çekingen olmadığını, modern ressamın işlerini andırıldığını saptamıştır (Malchiodi, 2013).

2.7.4.Gerçekçilik evresi (9-11 yaş).

Ön ergenliğe geçişi temsil eden bu evrede, resimle anlatımın artistik özelliklerinin sonlandığı görülmektedir. Çocuklar, gerçeklere uyma ve çevrenin istemlerine yanıt verebilme ikilemini yaşamaktadır (Artut, 2013). Yapılan resmin beğenilmesi kaygısıyla, ayrıntılara ilgi duyulmakta ve gerçeğe uygun renkler tercih edilmektedir. Geometrik çizgilerden uzaklaşma

söz konusudur. Nesnelere, olaylar ve gerçekler arasında ilişki kurabilme yetisi gelişmiştir ve perspektif etkileri görülmektedir. Kız ve erkekler arasında cinsiyet farklılığından kaynaklanan konu seçimleri yapılmaktadır (Artut, 2013). Kişi veya çevrelerini ne kadar iyi anlatabilirlerse o kadar iyi bir resim yaptıklarını düşünürler. Bu evrede, çocuğun yaptığı resmi beğenmemesi ve bunun sonucunda cesaretinin kırılması olası bir durumdur. Lindstorm'a (1957) göre, kendi çizimlerinden memnun olamayan çocuk, yaratıcı anlatım ve özgün kişisel ifadelerden uzaklaşmaktadır (akt. Malchiodi, 2013). Ayrıca, araştırmacılar bu evrede yapılan resimlerin daha az özgür ve daha az sevimli olduğunu düşünmektedir (Malchiodi, 2013).

2.7.5.Doğalcılık evresi (12-14 yaş).

Ergenliğin getirileri ile bedensel ve zihinsel yönden değişikliklerin yaşandığı kritik bir evredir. Bu evredeki çocuklarda entelektüel düşünce, araştırmacı tutum ve davranışlar görülmektedir (Artut, 2013). Sanat yapıtlarına merak ve ilgi duymaktadırlar. Kendinin veya başkalarının resimlerini sıkça eleştirme ama eleştirilmeye karşı tahammül edememe durumu vardır. Resimlerde soyut düşünceleri yorumlama ve yansıtma yetisi görülmektedir. Dramatik ve duygusal konular seçmekte, oran ile orantıya, perspektif ve ince ayrıntılara özen göstermektedirler (Artut, 2013). Renk değerlerine dikkat edilmekte ve renk en iyi biçimde kullanılmaktadır (Yavuzer, 2016).

2.7.6.Çocuk resminin gelişim evrelerinde dışavurum.

Çocuk resminin gelişim evreleri arasında, 4-7 yaş grubunu kapsayan şematik evrenin fazlasıyla dışavurumcu olduğu bilinmektedir (Malchiodi, 2013). Çocuk sanatında altın çağ olarak görülen bu dönem, Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramına göre sezgisel bir dönemdir. Sezgisel dönemdeki çocuklarda, görsel algı ön plandadır ve sıkıntılarını mantık yerine sezgileriyle çözmeye yönelmektedirler (Çeri, 2019). Bu dönemdeki çocuk resim yaparken kendisini ve çevresini, oluşturduğu şemalar ile anlatabilecek, yansıtacak düzeye gelmiştir. Şemalar, çocuğun öznel yaşantısının bir sonucu olarak, yaratıcı ve özgün bir dışavurum ile

ortaya koyulmuştur. Çocuğun dış dünya ile olan etkileşiminin artması ve resmine çizdikleri arasında bağlantılar kuruyor olması dışavurumcu anlatımı zenginleştirmektedir. Röntgen resim özelliği, dışavurumcu anlatıma derinlik katmakta, önemli olanın abartılması ve vurgulanması ise dışavurumcu anlatımı güçlendirmektedir. Gerçekçi renk seçiminin yanı sıra ilgi duyulan renklerin tercih edilmesi, renklerin duygusal anlatım imkânından yararlanmayı mümkün kılmaktadır. Gerçekçilik evresine geçildiğinde, öznel bakışın yerini gözleme dayalı olan nesnel bakış almaktadır. Olanı olduğu gibi anlatma ve topluma hitap edecek resimler yapma kaygısıyla birlikte, dışadönük düşünülmemekte ve dışavurum sönmeye başlamaktadır. Doğalcılık evresindeki resimlerde, ergenlik bunalımı, duygusal konu seçimleri, soyut kavramların yansıtılması gibi nedenler ile dışavurumcu anlatımdan söz edilebilir. Ancak nesnel olduğu gibi çizme, gerçek renk değerlerine bağlılık, perspektif ve ince ayrıntılara gösterilen özen, çevrenin görüşlerini önemseme durumları düşünüldüğünde, şematik evre kadar dışavurumcu olmayabilir.

2.8.İlgili Araştırmalar

Bu çalışmada, problem durumunun ortaya çıkmasında etkili olan araştırmalar beş kategori altında sunulmuştur. Bu kategoriler; çocuğun sosyal gelişimiyle ilgili araştırmalar, içedönük kişilik yapısıyla ilgili araştırmalar, içedönüklük ve eğitim durumlarıyla ilgili araştırmalar, içedönüklük ve renk tercihiyle ilgili araştırmalar, iç dünyanın yansımasında çocuk resimleri ile ilgili araştırmalardır. Ulusal alanyazında, içedönük kişilik tipiyle ilgili çalışmaların yetersiz olması nedeniyle, ağırlıklı olarak çocuğun sosyal gelişimi ve çocuk resimlerine dair çalışmalara yer verilmiştir. Uluslararası alanyazında, içedönük kişilik yapısı yakından incelenmiş, eğitim ve öğretim süreçlerinde içedönük öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları üzerinde durulmuştur.

2.8.1.Çocuğun sosyal gelişimiyle ilgili araştırmalar.

Güler'in (2019) *Annelerin narsistik kişilik özellikleri ile çocukların sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* adlı tez çalışmasında, çocuklarda oluşan mükemmeliyetçilik algısının, narsistik kişilik özelliklerine sahip olan ebeveynler tarafından aktarıldığı düşünülmüştür. Nicel araştırma yöntemi ve tarama modelinin kullanıldığı çalışmanın örnekleme, İstanbul ilinde yaşayan 300 anne ve okul öncesi döneminde bulunan 300 çocuktur. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve “Narsistik Kişilik, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgulardan, annelerin narşist kişilik özelliklerinden üstünlük, teşhircilik, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük kişilik boyutu arttıkça; çocuklarda sosyal yetkinlik azalmakta, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklüğün arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Narşist kişilik özelliklerine sahip annelerin çocukları sosyal ortamlarda kendilerini ifade etmede yetersiz kalmakta ve sosyal becerileri azalmaktadır. Bu durum, çocukların ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara, çocukların bakımından sorumlu kişilerin tutumları ve kişilik örüntüleri ile ilgili çocuklardaki davranışsal sorunları incelemeleri önerilmiştir.

Doksat ve diğerleri (2018) *İlköğretim çağı çocuklarında annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının davranışsal sorunlarla ilişkisi* adlı makale çalışmasında, İstanbul'daki bir ilkokuldan 128 çocukla çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak çocukların annelerine “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI)” ve çocuklarda görülen davranış problemlerini belirlemek için “6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL/6-18 yaş için)” kullanılmıştır. Ayrıca, katılan annelerden kendilerine dağıtılan ve araştırmacı tarafından hazırlanmış demografik bilgi formunu doldurmaları istenmiştir. Elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgulardan, annelerin aşırı

kontrolcü tutum puanı arttıkça çocuklardaki anksiyete/depresyon, sosyal içedönüklük puanları ve düşünce sorunları ile içe yönelme düzeylerine yönelik puanlarında artış tespit edilmiştir. Annelerdeki demokratik tutum düzeyi puanı arttıkça çocukların sosyallik puanlarında; baskı ve disiplin puanı arttıkça da çocukların saldırganca davranış, sosyal sorun ve dışa yönelim puanlarında artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha büyük örneklem gruplarında daha fazla faktörün değerlendirilmesiyle, çocuğun aile tutumlarıyla ilişkili olarak geliştirdiği davranışın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı belirtilmiştir.

Solak (2019) tarafından gerçekleştirilen *Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisi, çocuklarının eğitim öğretimine katılması, çocukların kaygısı, sosyal uyum becerileri ve akademik başarıları arasındaki ilişki* adlı tez çalışmasında, Manisa ilinde yedi farklı ilkokuldaki üçüncü ve dördüncü sınıfa giden 249 öğrenci, 236 anne, 238 baba ve 24 sınıf öğretmeni ile çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Çocuk Anababa İlişki Ölçeği”, “Sürekli Kaygı Ölçeği”, “Walker-Mc Connell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ)”, “Kişisel Bilgi Formu ve Aile Katılım Ölçeği” kullanılmıştır. Çocukların akademik başarılarını ölçmek için ise öğretmenler tarafından doldurulan WMC-SYOUÖ'ye, çocuğun akademik başarısının 1-5 arasında değerlendirildiği bir madde eklenmiştir. Verilerin analizinde “SPSS 22” ve “Amos 20” paket programları kullanılmıştır. Bulgulara göre, çocuklarıyla iyi ilişkiler kuran ebeveynlerin çocuklarının sosyal uyum becerilerinin daha yüksek olduğu, çocukların sürekli kaygıları arttıkça sosyal uyum ve becerilerinin olumsuz yönde etkilendiği, ebeveynlerin çocukların eğitim hayatına katılmasının çocukların sosyal uyum ve becerilerini olumlu yönde etkilediği ve çocukların sosyal uyum becerileri arttıkça akademik başarılarının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öner'in (2019) *Ev ortamındaki kaosun çocukların öz düzenleme ve sosyal becerilerine olan etkisi* adlı tez çalışmasında, ev ortamındaki kaosa kültürel bir açıdan bakmak; kaos ile çocukların öz düzenleme becerileri, sosyal davranışları ve dışsallaştırma davranışları

arasındaki ilişkiyi incelemek hedeflenmiştir. Çalışma grubunda, kartopu örnekleme yoluyla belirlenen İzmir ilinin çeşitli semtlerinde yaşayan okul öncesi öğrenimi gören 77 kız öğrenci, 78 erkek öğrenci ve 155 anne yer almaktadır. Çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler iki değişkenli korelasyon analiziyle incelenmiştir. Bulgulardan; ev ortamındaki kaosun ve özellikle rutin eksikliğinin çocukların olumsuz davranışlarının önemli bir belirleyicisi olduğu ve pozitif ebeveynliğin bu ilişki üzerinde koruyucu etkisi olduğu bulunmuştur. Daha az kaotik bir ev ortamında yaşayan çocuklar daha uyumlu sosyal beceriler göstermiştir. Son olarak, çalışmanın daha uzun bir süreçte tekrar yapılmasıyla, kaosun etkisinin daha iyi gözlemlenebileceği belirtilmiştir.

Nicolini (2016) tarafından gerçekleştirilen, *Navigating the noise: an examination of the relationship between introversion, family communication patterns, family satisfaction, and social self-efficacy* adlı doktora tezinde, içedönüklükte aile içi iletişim modelleri ve değiştirilmiş iletişim davranışlarının, algılanan sosyal öz-yeterlik ve aile memnuniyeti düzeyleri ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Katılımcılar çoğunluğu Kafkas kökenli olmak üzere, farklı etnik kökenlerden kartopu örnekleme yoluyla ulaşılmış 359 kişidir. Çalışmada, önerilen hipotezleri incelemek için Marti Olsen Laney tarafından yürütülen araştırma gövdesine dayalı olarak içedönüklerin iletişim ve davranışsal tezahürleri incelenmiş, Laney'nin geliştirdiği ölçekten yararlanılmıştır. Çevrimiçi bir ölçek kullanılarak nicel bir araştırma deseni kullanılmıştır. İçedönüklük düzeylerini, aile iletişim alışkanlıklarını, sosyal öz-yeterlik ve aile memnuniyeti düzeylerini ölçmek için Likert tipi bir ölçek geliştirilmiştir. Veriler, SPSS programı ile analiz edilmiştir. Bulgular, değişik iletişim davranışlarının uygulanmasının sosyal öz yeterlik ve aile memnuniyeti düzeylerini etkilediğini göstermiştir. Buna göre, ebeveynlerin değiştirilmiş iletişim davranışlarını benimsemelerinin içedönük çocuklar için daha destekleyici bir ortam sağlayabilmektedir. İçedönüklerin dışadönüklerden nasıl farklı iletişim kurduğuna ilişkin ek eğitimin ve çocuğun mizacını değerlendirmek için

destek alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Yeniden şarj olmak için zaman tanımak, içedönük kişilerin sosyal etkileşimlerde daha başarılı olmalarını sağlamaktadır. Çocukların farklı sosyal ortamlara girmelerine yardımcı olan ebeveynler, içedönük çocukları destekleyebilirler. Araştırma eğitimciler için de bazı öneriler sunmuştur. Bunlardan ilki, eğitimciler değiştirilmiş iletişim davranışlarından yararlanacak çocukları belirleyerek ve ebeveynlere başarılı stratejileri öğrenme ve uygulamalarında yardım ederek sürece destek olabilirler. İçedönük bir öğrencinin soru üzerine düşünmesi ve bir yanıt formüle etmesi için ek zaman tanınması, daha sağlam bir sınıf tartışmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca, öğretmenler toplulukta yazma gibi öğretim tekniklerini kullanarak daha sessiz öğrencileri konuşmaya davet edebilirler. Toplulukta yazma alıştırmalarında, her öğrenci tahtaya bir cevap yazar ve tüm cevaplar büyük bir grup olarak tartışılır. Bu tür etkinlikler daha sessiz öğrencilere yanıtları yansıtmak ve formüle etmek için ek zaman sağlamaktadır. Çalışma, içedönüklerin harekete geçirdiği gözlem, analiz ve sonrasında sosyal ilişkilerle ilgilenme davranışsal örüntüsünün daha yüksek düzeyde sosyal öz-yeterlik ile sonuçlandığını göstermiştir. Gelecekteki çalışmaların, bu kalıbın hem içedönük hem de dışadönükler için ilişki memnuniyeti ve yakınlığı ile sonuçlanıp sonuçlanmadığına odaklanması önerilmiştir.

2.8.2.İçedönük kişilik yapısıyla ilgili araştırmalar.

Moore (2016) tarafından gerçekleştirilen *A phenomenological study of introversion* adlı doktora tezinde, geçmişteki araştırmaların çoğunun içedönük kişilik tipinde herhangi bir olumlu özellik gözlemlemeye çalışmak yerine, dışadönüklükle karşılaştırmaya dayandığı görülmüştür. İçedönük kişilerin farklı olması ve dışadönük kişilerden daha az sosyal iletişimde bulunması yanlış anlamalara yol açabilmektedir. Bu nedenle, dışadönük bir dünyada içedönük olarak yaşamının ne anlama geldiğini araştırmak için nitel bir çalışma yapılmıştır. Katılımcılar, “Myers-Briggs Tip Göstergesi (MBTI)” ile içedönük olarak tanımlanan ve gönüllük gösteren dört erkek ve dört kadındır. Fenomenolojik bir çalışma

desenlenmiş ve katılımcı görüşmeleri yoluyla, içedönük kişilerin hayatları, sosyal yaşamları, güçlü yanları, zayıf yönleri ve içedönük olarak yaşamının ne anlama geldiği incelenmiştir. Çalışmanın bulgularından; işyeri politikası, uyum iyiliği, kendini tanıma, yanlış anlaşılma ve aşırı tepki olmak üzere beş tema ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, ofis politikalarını dışadönük kişilerden daha az sevdiğini fark etmiştir. Bunun nedeni, iş arkadaşları tarafından dışadönük kişiler kadar kolay kabul edilmemeleri ve sevilmemeleridir. İçedönük kişiler, diğerlerine iyi görünmek için olduğundan farklı davranışlar sergilemekten hoşlanmadıklarını belirtmiştir. Dışadönük kişiliğin yüceltiildiği ABD toplumunda, içedönükler kendini değersiz hissettiğinde olumsuzluk duyguları ait olamama duygusuyla sonuçlanmaktadır. Katılımcılar öz-farkındalık algılarını açıklarken, çoğu insanın tutumlarının, davranışlarının ve inançlarının başkaları tarafından nasıl algılandığını düşünürken çok fazla zaman harcadıklarını hissetmiştir. Bu zamanı, işe odaklanarak ve diğer insanların ne düşündüğü konusunda endişelenmeden geçirmek istemektedirler. Çalışmadan ortaya çıkan dördüncü tema yanlış anlaşılma kavramıdır. Katılımcılar, niyetlerinin ve iletişimlerinin ne sıklıkta yanlış anladıklarını paylaşmıştır. Genellikle sessizce oturup başkalarının konuştuklarını dinlemeyi tercih etmektedirler. Sonuç olarak, içedönük kişiler düşüncelerini işlemek ve analiz etmek için zaman harcamayı tercih ettikleri zaman konuşmada zorlanmaktadır, çünkü en iyi işlerini böyle yapmaktadırlar. Aşırı tepki temasına dair, durumlar ortaya çıktıkça yüzleşmek yerine, düşünceler ve duygular daha sonraya gömülmekte veya bir kenara bırakılmaktadır. Olaylar hemen ele alınmadığında hayal kırıklığı oluşmakta ve yaşanan hayal kırıklıklarının başkaları tarafından daha fazla yanlış anlaşılmaya yol açan öfke patlamalarına neden olma olasılığı yükselmektedir. Araştırmanın önemli sonuçlarından biri de farklı insanlar arasındaki boşlukları kapatacağsak, diğer insanların standartlarına uymalarını istemek yerine tüm bireyleri ve onlar için neyin önemli olduğunu anlamaya istekli olmamız gerektiğidir. İçedönük kişilerin, kendilerinden başka bir şeymiş gibi davranmaya gerek kalmadan, otantik

benlikleri olarak kendini bulmaları ve kabul etmeleri zor olabilir. Bu hakikat nedeniyle, çeşitliliği kucaklamak, insanları ve kişilikleri anlamak ve herkes için kabulü teşvik etmek her zamankinden daha önemli hale gelmektedir.

Güneri-Yöyen (2017), *Şiddet türleri ve kişilik özellikleri* adlı makale çalışmasında, 420 üniversite öğrencisiyle çalışarak, şiddet türleri ve kişilik özelliklerini incelenmiştir. Araştırmanın verilerini “Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu” ile “Buss Perry Agresyon Ölçeği” kullanarak toplanmış ve “SPSS 23.0” paket programı ile “Tanımlayıcı İstatiksel Metotlar”, “Pearson Korelasyon Analizi” ve “Lineer Regresyon” analizi ile çözümlenmiştir. Sonuç olarak, şiddet türlerinden sözel saldırganlığın kişilik özelliklerinden dışadönüklüğü anlamlı ve pozitif yönlü, içedönüklüğü ise anlamlı ve negatif yönlü etkilediği görülmüştür. Sözel saldırganlığın artması, içedönük kişilik özelliğinde azalmaya sebep olurken, şiddet türlerinden öfke ve düşmanlık arttığı zaman içedönüklüğün arttığı, öfke ve düşmanlık alt boyutlarının içedönüklüğü anlamlı ve pozitif yönlü yordadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, sosyal uyumsuzluğu konu alan düşmanlık alt boyutunun artması, kişilik özelliklerinden yeniliğe kapalı olma durumunu arttırmaktadır.

Turan'ın (2017) *İstanbul'da yaşayan 18-60 yaş aralığındaki kişilerin Myers Briggs testi ile belirlenen kişilik tipleri ve SCL-90 değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* adlı yüksek lisans tez çalışmasında, kişilik tipleri ve psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 100 erkek ve 100 kadın oluşturmuştur. Veriler istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Bulgulardan kişilik tipleri ile araştırma çerçevesinde belirlenen ruhsal belirti değerleri incelendiğinde, içedönüklük ve dışadönüklük değerleri dışında bir bağlantı kurulamamıştır. Kişilerin içedönük veya dışadönük olmaları ile depresyon ve psikotizm puanları arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde ilişki söz konusudur. Depresyon ve psikotizm değerlerinin, içedönük ve dışadönük kişilerde yüksek oranda farklılık gösterdiği

görülmüştür. Buna göre, içedönük kişilerin depresyon ve psikotizm değerlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Thomas (2011) tarafından gerçekleştirilen *Introverted perspectives on happiness: a phenomenological inquiry* adlı tez çalışmasında, alanyazında mutluluğu dışadönüklükle ilişkilendiren araştırmalar arasında içedönüklük konusunda boşluk görülmüş, içedönük kişilerin mutluluk deneyimleri incelenmiştir. Çalışmada içedönük bireyler için mutluluğun ve refahın anlamını derinlemesine keşfetmek için nitel yöntem tercih edilmiştir. Katılımcılar, “Myers-Briggs Tip Göstergesi’nde (MBTI)” açık bir içedönüklük gösteren, 25 ve 65 yaşları arasında yedi kadın ve iki erkek olmak üzere dokuz kişidir. Veri toplamada, yarı yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmış ve elde edilen veriler fenomenolojik bir yaklaşım kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgulardan, içedönük kişilerin mutluluğu; barış, huzur ve memnuniyet, bağımsızlık, yakın ilişkiler, öz-kabul ve toplumdaki dışa dönük baskılara rağmen gelişme becerisi olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma ve dayandığı araştırmaların çoğu, Kuzey Amerika perspektifinden yani öncelikle dışadönük odaklı bir kültürdendir. Bu nedenle, içedönüklüğün benzer mutluluk tanımlarının doğru olup olmadığını görmek için farklı kültürlerde araştırma yapılması önerilmiştir.

2.8.3.İçedönüklük ve eğitim durumları ile ilgili araştırmalar.

Cox (2019) tarafından gerçekleştirilen, *A causal-comparative study on the difference in the use of communication skills between introverts and extraverts among college students* adlı doktora tezinde, duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal ifade, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol iletişim becerilerine dayalı olarak içedönük ve dışadönükler arasında farklılıklar olup olmadığını belirlemek için nicel yöntem kullanılmıştır. Çalışma grubu, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki küçük bir okulda öğrenim gören 18-25 yaş arası 271 üniversite öğrencisidir. Katılımcılara demografik bilgileri içeren ölçek, “Myers-Briggs Tip Göstergesi (MBTI) ve Social Skills Inventory (SSI)” uygulanmıştır. Veriler, SPSS programı

ile analiz edilmiştir. Çalışmanın ilginç sonuçlarından biri, altı boyuttan beşinin anlamlı derecede farklı olduğu, ancak sosyal duyarlılığın her iki kişilik türü arasında da önemli ölçüde farklı olmadığıdır. Dışadönükler duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal ifade ve sosyal kontrol üzerinde içedönüklerden daha yüksek puan almıştır. Araştırmacının belirttiği üzere, kişilik türlerinin iletişim becerilerini nasıl farklı kullandığına dair bu anlayış, daha kolay iletişim becerilerine yol açan bulmacanın bir parçası olacaktır. Bu bilgi kişisel anlayışı geliştirerek bireyler, çiftler, eğitimciler, iş ortakları ve topluluklar arasındaki toleransı artırabilir. Çalışmayı daha geniş bir grupta çoğaltmanın sonuçları doğrulayabileceği veya değiştirebileceği düşünülmektedir. Kişilik türü ve iletişim becerileri arasındaki etkileşimde, bölgesel farklılıkları incelemek için çeşitli coğrafi konumlarda benzer bir çalışmanın yapılmasının yararlı olabileceği belirtilmiştir.

Tadjuddin ve diğerleri (2020) *Emotional intelligence of elementary scholar: instructional strategy and personality tendency* adlı makale çalışmasında, ilkokul birinci sınıf 60 öğrenci ile çalışılmış, veri toplamada 2 x 2 faktöryel tasarımlı yarı deneysel yöntem kullanılmış, veri analizi iki yönlü varyans analizi (ANOVA) ile gerçekleştirilmiştir. Bulgulardan dışadönük kişiliği olan öğrencilerin duygusal zekâsının, içedönük öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bunun nedeni olarak, içedönük kişilerin daha az konuşması ve ben merkezli olması ifade edilmiş, dışadönük kişilerin ise sosyalleşmesinin kolay olduğu için duygusal zekâlarını kontrol edebileceği belirtilmiştir.

Sparks (2012) *Studies highlight classroom plight of quiet students* adlı kuramsal makale çalışmasında, eğitimcilerin genellikle sessiz çocukları kabuklarından çıkarmanın yollarını aradığını ancak ortaya çıkan araştırmalardan okullarda içedönük öğrencilere olan baskının azaltılması ve tüm öğrencilere kendini yansıtmaları için biraz daha zaman verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin konuşkan çocuklarla karşılaştırıldığında, varsayımsal sessiz çocukların en düşük akademik yeteneklere ve en az zekâya sahip olduğunu

düşündüğüne değinilmiştir. İlginç bir şekilde, bu öğrencileri utangaç olarak değerlendiren öğretmenler, sessiz öğrencilerin akademik olarak daha az başarılı olacağına karar vermiştir.

Saban ve Sarıçelik (2018) tarafından gerçekleştirilen *İçedönük bir çocuğu anlamak* adlı makale çalışmasında, sınıf öğretmenin içedönük bir öğrencisine ulaşabilmek için izlediği çeşitli yollar incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve anlatı araştırması tasarlanmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiş ve tematik olarak analiz edilmiştir. Bulgulara göre, sınıf öğretmeni içedönük öğrencinin görsel sanatlar dersindeki başarısını fark etmiş ve sanatsal çalışmaları üzerinden onu anlamaya çalışmıştır. Görsel okuma amacıyla sınıfta resimlerin yorumlanması, içedönük öğrencinin derse katılım göstererek kendini açmasını sağlamıştır. Sonuç olarak, içedönük öğrencinin çizdiği resimlerin kişiliğini yansıtmaması ve iç dünyasını dışa vurması bakımından önemli bir anlatım aracı olduğu belirtilmiştir. Bu resimlerden bazılarının sınıf panolarında veya okul koridorlarında sergilenmesinin içedönük öğrencinin özgüveninin gelişmesine önemli bir katkı sağladığı ve sosyal kabul açısından da önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir. İçedönük öğrencilerle ilgili süreçte okul-aile işbirliği bağlamında öğretmen-veli ilişkisinin sağlanmasının avantajlı olacağına değinilmiştir. Ayrıca, zor çocuk tiplerine yönelik kapsamlı anlatı araştırmaları yapılması önerilmiştir.

Stewart (2019) *Supporting introverted students* adlı kuramsal makale çalışmasında, sınıfta içedönük öğrencileri anlamanın, öğrencilerin benzersiz öğrenme ihtiyaçlarının desteklenmesinde önemli bir bileşen olduğu belirtilmiştir. Eğitimcilerin içedönük öğrencilerin sınıf ortamında nasıl öğrendiklerine dikkat etmeleri ve bu sağlıklı kişiliği olumlu bir şekilde nasıl en iyi şekilde entegre edeceklerini belirlemeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, eğitimciler içedönük öğrencilerin ihtiyaçlarını ve öğrenme stillerini karşılayabilecek dersler planlamalıdır. Eğitimciler, öğrencilerin yaşamlarını etkileme ve benzersiz kişiliklerine, öğrenme farklılıklarına katılma potansiyeline sahiptir. Öğretmenlerin

hem içedönük hem de dışadönük öğrencileri desteklemesi önemlidir, çünkü öğrenme stilleri sınıflar ve diğer eğitim ortamlarında olumlu bir kültüre katkıda bulunabilir. Öğrencilerin zihinsel sağlığı, özellikle sessiz, içedönük öğrencilerin zihinsel sağlığı olmak üzere tüm eğitimciler tarafından değerlendirilmelidir. Destekleyici bir ortam, içedönük öğrencileri rahatlık alanlarının ötesine katılmaya ve risk almaya teşvik edicidir. Bu nedenle, içedönük öğrencileri olduğu gibi kabul etmek, benzersiz farklılıklarını kutlamak ve öğrenme yollarında onlara rehberlik etmek, onlara risk alma, değerlerini takdir etme ve dünyadaki yerlerini bulma konusunda ilham vericidir.

Rosheim (2018) tarafından gerçekleştirilen *The quiet continuum: listening and learning from quiet students in the classroom* adlı doktora tezinde, alternatif tez formatı kullanılarak iki çalışma yürütülmüş ve sessiz öğrencilere daha iyi hizmet vermenin yolları bulunmak istenmiştir. Katılımcılar, çağdaş araştırmacılar tarafından kabul edilen içedönüklük ve dışadönüklük özelliklerini içeren 10 soruluk bir anketle belirlenmiştir. Altıncı sınıftan 31 öğrenciye uygulanan ankete, üç öğrencinin tüm yanıtlarında içedönüklük özellikleri gösterdiği görülmüştür. İlk çalışmada, üç içedönük öğrenci ile bir yıl süren eylem araştırması gerçekleştirilmiş, sessiz öğrencilerin düşüncelerini konuşmanın ötesinde başka yollarla nasıl ifade ettiğini ve bunun olumlu öğrenci kimlik gelişimini nasıl destekleyebileceğini öğrenmek amaçlanmıştır. Görüşmeler, gözlemler ve araştırmacı günlüğü gibi kaynaklardan veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde, sessiz öğrenciler için uygun olduğu düşünülen iletişim ve temsili dilden daha fazlasını anlamak için disiplinlerarası bir yaklaşım olan multimodel analiz kullanılmıştır. Bulgulardan, içedönük öğrencilerin sınıf etkinliklerine konuşma dışında, farklı şekilde katılım gösterdikleri görülmüştür. İçedönük öğrenciler, konuşmanın yerine aktif dinleme ve yazmanın, düşünme ve öğrenmede önemli olduğunu kabul etmişlerdir. Düşüncelerini işlemek ve başkalarıyla iletişim kurmak için yazmayı ve çizmeyi yaygın olarak kullanmışlardır. Bağımsız veya işbirlikçi çalışma gibi sınıfta öğrenmeye yönelik özel

tercihlerini savunmuşlardır. Üç içedönük öğrenci de “utangaç” etiketini reddetmiş ve kendini ya da birbirilerini savunmuştur. Kim olduklarından ödün vermeden paylaşılan bir sınıf alanında ihtiyaçlarını savunmayı öğrenmişlerdir. Öğrencilerin kendi tercihlerini ve öğrenme ihtiyaçlarını dile getirme anlayışları ve yetenekleri, öğretim yöntemleri ve pedagoji kullanılarak sağlanmıştır. Yazma ve dinlemeyi sınıfta önemli katılım biçimleri olarak benimsemiş, Susan Cain’ın TED Talk’unu dinleme (Cain, 2012), öğrenme tercihlerini sorgulayan öz değerlendirme anketleri, sınıftaki çeşitli öğrenme ihtiyaçları hakkında konuşma, öğrencilerin gruplamada seçim yapma ihtiyacını desteklemek ve kabul etmek (bağımsız, çiftler, küçük gruplar) ve öğrencilerin kendi ortaklarını seçmelerini sağlamak, gün boyunca çeşitli tercihlerini kabul eden ve barındıran bir öğrenme alanı yaratmaya yardımcı olan pedagojilerdir. İkinci çalışmada, başkaları tarafından ‘seçici konuşmacı’ olarak etiketlenen beşinci sınıf öğrencisi Tina’nın karmaşık ihtiyaçları hakkında iki yıl süren nitel bir durum çalışması sunulmuştur. Araştırmacı, Tina ile sınıf öğretmeni olarak iki yıl birlikte çalışma fırsatı bulmuştur. Veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla elde edilmiş, eş zamanlı olarak multimodal analiz yapılmıştır. Tina’nın tüm öğrenim alanlarını desteklemek için öz-yeterlik geliştirmesine yardımcı olan iletişim uygulamaları, araçları ve öğretim programına odaklanan çalışmalar yapılmıştır. Bulgulardan korkular ve hayal kırıklıkları da dâhil olmak üzere, özellikle yansıtıcı yazımın önemli bir yaklaşım olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tina’nın birinci yılın sonundaki başarılı deneyimleri, öz-yeterlilik duygusunu arttırmış ve becerilerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Tina’nın iletişim kurmak için dijital yolu kullanması beklenenden daha uzun bir süre sonra gerçekleşmiştir. Çalışma değerlendirildiğinde, bir öğrencinin sessiz olmasının nedenleri hakkında varsayımlarda bulunmak yerine, dikkatli gözlem yoluyla, güvenli bir sınıf ortamı oluşturmak ve güvene dayalı bir ilişki kurmak, öğrenme ihtiyaçlarını belirlemek gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu

konuda ek destek gerektiğinde okul psikoloğu, rehber öğretmen, veli görüşlerinden vb. yararlanılabilir.

Pantaleon (2016) tarafından gerçekleştirilen *I want to be heard: promoting communication skills for introverted students* adlı tez çalışmasında, sınıfın sosyal bir ortam olduğuna ve öğrencilerin okul günü boyunca birbirleriyle etkileşime girdiğine değinilmiştir. Grup çalışması, teneffüs ve arkadaşça sohbet öğrencilerin iletişim kurmasına birkaç örnektir. İçedönük öğrencilerin güçlü yanlarını geliştirmeyen veya değer vermeyen bir öğrenme stiline yerleştirilmesinden dolayı bu araştırmanın önemli olduğu ifade edilmiştir. Çalışma, içedönük öğrenciler ile sınıftaki ihtiyaçları arasındaki boşluğu ele almış ve nitel yöntem ile bir eylem araştırması tasarlanmıştır. İçedönük öğrencilerin sınıftaki deneyimlerini anlamak ve büyük grup tartışmalarına daha fazla katılmalarına yardımcı olacak stratejileri keşfetmek amaçlanmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde, Eysenck ve Wilson'dan uyarlanan iki anket kullanılmıştır. Sınıftaki 24 öğrenci arasından içedönük olarak belirlenen 7-8 yaş arası üç kız, bir erkek toplamda dört öğrenciye odaklanılmıştır. Çalışma Kaliforniya'da bir banliyö şehrinde bulunan bir özel okulda gerçekleştirilmiştir. Veri toplamada, gözlem (üç ay), görüşme (beş ay) ve öğrenci çalışmalarından (yazım ve çizim) yararlanılmıştır. Ayrıca, çalışma için alanyazına, verilere, yöntemlere ve analizlere sosyokültürel bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu özel teorik çerçeve Vygotsky'den aktarılmıştır. Vygotsky sosyokültürel perspektifi, dilin, etkileşimin ve sınıf kültüründe öğrenmeye olan bağlantısının önemini vurgulamaktadır. Veri analizinden elde edilen temalar; ifade biçimleri, dostluğun değeri ve konuşulacak bir alandır. Çizim ve yazmanın, içedönük öğrencilerin kendilerini sınıfta yansıtmaları ve ifade etmeleri için çıkış noktası olduğu görülmüştür. Katılımcılarda bağımsız zaman boyunca çizim veya yazma gözlemlenmiştir. Bir oyun oynamak için sınıf arkadaşlarıyla etkileşim kurmak yerine, yazdıkları veya çizimleri sırasında zevk aldıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar yaratıcı olma tercihlerini sadece ifade etmekle kalmayıp, aynı

zamanda yaratıcılıklarını göstermiştir. Sanat, öğrencilerin sesini kullanmadan sınıfa katılmaları için bir yöntemdir. İçedönük öğrenciler, sınıfta arkadaşlarının önemini ifade etmiştir. Gözlemlerden, katılımcıların okul gününün çoğunluğunu bir veya iki arkadaşıyla etkileşime geçerek geçirdiği görülmüştür. İçedönük öğrencilerin tercih ettiği sosyal etkileşim miktarı daha küçük boyuttadır. Öğretmenler yönlendirmedikçe, nadiren büyük grup etkinliklerine katılmaktadırlar. İçedönük öğrenciler eylemlerinde, yakın arkadaşlarıyla sadakat, merhamet ve rahatlık duygusu göstermiştir. Yalnız veya daha küçük bir grupta çalışma tercihlerinde bulunmuşlardır. Grupta ne kadar çok öğrenci ve ses varsa, katılımcılar ses ve düşüncelerinin azaldığını hissettiğini belirtmiştir. Gürültü seviyesi, içe dönük öğrencilerin sınıftaki deneyimini büyük ölçüde etkileyen bir faktördür. Yanıtlarından katılımcıların sese, özellikle de sesin artışına duyarlı oldukları sonucuna varılmıştır. Sınıftaki sesin artması, içedönük öğrencilerin tercih ettiği daha sessiz ortamla çatışmaktadır. En önemlisi, katılımcılar duyulma arzusunu dile getirmektedir. Bu çalışmada ilgi çekici olan şey, katılımcıların kendilerinin ve grup tartışmasında diğerlerinin etkilerinin nasıl bilincinde olduklarıdır. Öğrencilerle çember zamanı etkinliği düzenlendiğinde, elden ele dolaşan oyuncak ayı konuşmak için sırayla söz hakkı almalarını sağlamıştır. Sırayla konuşulması, içedönük öğrencilere seslerini duyurma ve söz hakkı alma fırsatı verdiği için tercih ettikleri bir öğretim yöntemi olmuştur. Araştırmada incelenen alanyazın ve elde edilen sonuca göre, içedönük öğrenciler sınıf ortamında farklı deneyimler yaşamaktadırlar. Öğretmenler, içedönük öğrencileri sessiz, utangaç vs. nitелеmeden önce içedönük çocukların nasıl algıladıkları konusunda bilgi sahibi olmalıdırlar. Bu çalışmadan elde edilen veriler, sınıftaki içedönüklük deneyimini olumlu yönde etkileyen bazı bileşenleri ortaya koymuştur. Veriler küçük grup çalışması ve sanatın iletişim aracı olarak kullanılmasını güçlü bir şekilde desteklemektedir. İçedönük öğrenciler, sanatın kendilerine düşünme ve yansıtma için yardımcı olduğu görüşünü paylaşmıştır. Sanat, içedönük öğrencilerin sadece kendini

yansıtması için zaman yaratmakla kalmayıp, sınıfın gevşemesi ve rahatlaması için de zaman sunmaktadır. Öğretmenler sanat yoluyla, içedönük öğrencilerin gözlemledikleri ve yansıttıkları hakkında bir fikir edinebilirler. Çizim ve yazma, içedönük öğrencilerin ve tüm öğrencilerin fikirlerini ifade etme baskısı olmadan bilgilerini göstermeleri için ortamlar olabilir. Sınıfta sanatın varlığı içedönük öğrencilere hem yansıtma hem de şarj olmaları için zaman tanımaktadır. Veriler, katılımcıların arkadaşlarından keyif aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, daha küçük gruplarda çalışırken büyük gruplara göre hissettikleri rahatlığı ifade etmişlerdir. Bu bulgu şaşırtıcı bir şekilde işbirlikçi öğrenme fikirleriyle uyumludur. Çalışma, içedönüklüğün sınıf ortamına dâhil olan belirli bir öğrenme tarzı olmadığını ortaya koymuştur. Bu boşluğu kapatabilmek için, sınıfta içedönüklük bilincini arttırmaya yönelik araştırmalarda bir artış yapılmalıdır. Çalışma sürecinde, sınıfta içedönük ve dışadönük öğrencileri tanımlamak için evrensel bir araç olmadığı ortaya koyulmuştur. Öğrenciler için evrensel bir testin geliştirilmesi, araştırma sürecine, öğretim uygulamalarına ve tüm öğrenme stillerinden öğrencilere fayda sağlayacaktır. Sınıfta içedönüklük bilinci, tüm öğrenme kişiliklerini onurlandıran alan yaratmada öğretmenleri etkileyebilir. Sınıfta çember oluşturma ve yaratıcı sanatlar gibi stratejiler sayesinde içedönük öğrenciler kendilerini rahat hissettikleri bir sese ve sınıfa sahip olabilirler. Sanat aracılığıyla çeşitli ifade biçimleri sınıfta içedönük öğrenciler için bir gerekliliktir.

Zafonte (2018) *A Phenomenological Investigation of Introverted College Students and Collaborative Learning* adlı doktora tez çalışmasında, 11 içedönük üniversite birinci sınıf öğrencisiyle ilgili; grup deneyimleri, sınıf tartışmaları, sunumlar ve öğrenmenin çeşitli yönlerine odaklanan nitel bir çalışma planlanarak, yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bulgulardan, içedönük üniversite öğrencilerinin yalnız çalışmayı tercih ettiği, sınıfta konuşmadıkları, sunum yapmadıkları ve düşünmek için zaman ayırdıkları

sonucuna ulaşmıştır. Zorunlu sosyal etkileşimlerin odaklanma ve öğrenme konusunda içedönük öğrencileri engelleyici olduğu belirtilmiştir.

Lawrence (2013) *The experience of contrasting learning styles, learning preferences, and personality types in the community college english classroom* adlı doktora tezinde, alanyazının gözden geçirilmesiyle İngilizce öğretiminde öğrenme stilleri, kişilik tipleri ve pedagoji ile ilgili araştırmalarda bir boşluk olduğu görülmüştür. Kişiliği, öğrenme stilini ve tercihini keşfetmek ve öğrencilerin farklı öğrenme ortamlarında nasıl hissettiklerini görmek için nitel bir anlatı çalışmasına ihtiyaç duyulmuştur. Alanyazın taramasına dayanarak, içedönük yansıtıcı öğrencilerin eğitmen önderliğinde dersleri tercih ettikleri ve dışadönük aktif öğrencilerin sosyal öğrenmeyi tercih ettikleri varsayılmıştır. Katılımcılar ENG 101 kolejinde, yaklaşık 18-65 yaşları arasında 44 kadın ve erkek, rasgele etnik köken ve sosyoekonomik düzeylere sahip %52 içedönük ve %48 dışadönük İngiliz öğrencilerdir. Katılımcılar arasında yalnızca Asimilatör ve Uzlaştırıcı kişiliğe sahip olan seçilmesiyle katılımcı sayısı 10'a düşmüştür. Verilerin elde edilmesinde, "Kolb Öğrenme Stili Envanteri", "VARK" öğrenme tercihleri anketi ve "MBTI" ölçeği kullanılmış, görüşme ve gözlem tekniğinden yararlanılmış, nitel bir analiz yapılmıştır. Bulgulardan, öğrencilerin tanımladıkları kişilik türü, öğrenme stili ve öğrenme ortamını nasıl algıladıkları konusunda farklılıklar olduğu görülmüştür. Asimilatörlerin gözlemleyen, düşünen ve yansıtan öğrenciler olduğu doğrulanırken, Uzlaştırıcı kişilerin çoğu zaman sosyal ve aktif olan öğrenciler olduğu görülmüştür. İçedönük asimilatör kişilerin öğrenme stili ağırlıklı olarak işitseldir. Öğrenme tercihlerinde ilk sırada öğretmen yönetiminde öğrenme, ikinci olarak seminer, üçüncü olarak grup çalışması, dördüncü tercih olarak ise yalnız çalışmak gelmektedir. İçedönük Uzlaştırıcı kişilerde de ilk tercih öğretmen yönetiminde öğrenme ve ikinci tercih seminerdir. Dışadönükler yalnız sunum ve semineri desteklerken, içedönükler öğretmen yönetimini ve seminerleri desteklemiştir. Buna göre, içedönük ve yansıtıcı öğrencilerin doğrudan öğretim,

entegrasyon, tümevarım ve öğretmen liderliğindeki tartışmalar gibi yöntemleri içeren öğretmen odaklı derslerden oluşan bir eğitim dengesine ihtiyaçları vardır. Eğitimciler öğretim yöntemlerini geliştirmek için daha fazla zaman harcamalı ve yöneticiler bu yöntemleri mesleki gelişim fırsatları aracılığıyla teşvik etmelidir. Stiller ve farklı kişilikler hakkındaki basit farkındalık bile öğretmenlerin çeşitli öğrencilere hitap eden bir ders planlamalarına yardımcı olabilir.

Maidella (2018) tarafından gerçekleştirilen *Quiet students' experiences with collaborative learning at the postsecondary level* adlı doktora tezinde, iki veya daha fazla öğrenciden oluşan küçük grupların ortak öğrenme çıktıları elde etmek için kullanılan işbirlikli öğrenmenin Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaöğretim sonrası sınıflarda giderek daha popüler bir pedagojik strateji haline geldiğini belirtilmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde, 24 maddelik "Personal Report of Communication Apprehension (PRCA-24)" ölçeğinden yararlanılmıştır. Bazı öğrenciler sessizlikten çok içedönüklük özellikleri ile tanımlandığından, katılımcıları alırken her iki terim de kullanılmıştır. Bu fenomenolojik çalışma, üniversite öğrencilerinin öğrenimlerine ilişkin düşünceleri, duyguları ve algıları üzerinden öğrenme deneyimlerini anlamaya çalışmıştır. Tek bir dönem boyunca kendini sessiz olarak tanımlayan, 10 üst bölüm üniversite öğrencisini takip ederek, üç görüşme seansı ve kısa yansıtıcı yazılar kullanılarak deneyimler hakkında veriler toplanmış, tematik analiz yapılmıştır. Bulgulardan, sessiz öğrencilerin deneyimlerinden; hazırlık, yansıtma, kontrol, bağımsız düşünce ve keşiflere değer verdikleri görülmüş ve bu değerlerin işbirlikçi öğrenme ortamında pekiştirilmediği anlaşılmıştır. Bu çalışma, sessiz öğrencilerin biraz yanlış anlaşılacak bir grubu temsil ettiğini göstermektedir. Sessizlikleri akademik çalışmalara katılım eksikliğinin bir ifadesi değildir; bu öğrenciler ne öğrendiklerini derinden düşünmekte ve sınıfa farklı katılım ifadeleri sergilemektedir. Aynı zamanda, sessiz öğrencilerin deneyimleri ve değerleri, çağdaş Amerikan kültüründe toplumsal rolün daha geniş bir eleştirisini sunmaktadır. Belki de

hem genel olarak toplumda, hem de ortaöğretim sonrasında ihtiyaç duyulan şeyler; yalnızlık, düşünme ve bağımsız düşünmeye daha fazla vurgu yapılması, bilgi üretme ve eleştirel analizdeki rollerin daha fazla tanınmasıdır. Çalışma az sayıda katılımcı ile yapıldığı için nicel bir yaklaşımla bu bulguların ne kadar genelleştirilebildiğinin aydınlatılması önerilmektedir. Jacobs'ın (2017) *Introverts and cooperative learning* adlı işbirlikçi öğrenme konusundaki kuramsal makale çalışmasında, öğretmenlerin içedönük öğrencileri dışadönük olmaları için değiştirmeye çalışmak yerine; dikkatli dinleyici, ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünürler olmaları gibi güçlü yanlarının takdir edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşımla, işbirlikçi öğrenme tüm öğrenci ve öğretmenler için büyük bir deneyim olabilecektir.

Toma (2015) tarafından gerçekleştirilen *How extraversion-introversion measures shape student involvement and satisfaction* adlı doktora tezinde, kişilik bağlantılı özelliklerin öğrenci katılımı ve ilişkili sonuçlardaki rolünü incelemek için nitel yöntem tercih edilmiştir. Veri toplamada, 'Beş Faktörlü Kişilik Envanteri'nin uyarlanmış bir versiyonu kullanılmış ve ardından görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi anketlere 296 öğrenci katılmış, 34 öğrenci ile görüşmeler tamamlanmış, veriler tematik olarak analiz edilmiştir. Bulgulara göre, kişilik bağlantılı farklılıklar, öğrencilerin zamanlarını ve enerjilerini akademik katılım ve akademik olmayan ders dışı katılım arasında bölüştürmüştür. Dışadönüklük spektrumdaki öğrencilerin neredeyse yarısı akademik ve akademik olmayan ders dışı katılımlar arasında bir denge sergilerken, içedönük öğrencilerin daha yüksek bir oranı akademik tarafta daha ağır katılım göstermiştir. Bu alanda, özellikle okul ortamına ve burada meydana gelen kişilik gelişimine odaklanan çalışmalardan, özellikle boylamsal çalışmaların sağlayacağı ek kavrayışlara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Baran ve Kılıç (2015) tarafından gerçekleştirilen *Applying the CHAID algorithm to analyze how achievement is influenced by university students' demographics, study habits, and technology familiarity* adlı makale çalışmasında, üniversite öğrencilerinin özelliklerini ve

öğrenci başarısı arasındaki ilişkiyi tanımlamak için kullanılacak üç ayrı yapıyı (demografi, çalışma alışkanlıkları ve teknoloji alışkanlığı) analiz etmek amaçlanmıştır. Veri toplamada anket kullanılmış ve katılımcılara Türkiye’de bir devlet üniversitesinin 11 fakültesinden 2.949 üniversite öğrencisi dâhil edilmiştir. Veriler ki-kare otomatik etkileşim algılama (CHAID) algoritması kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçları kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre anlamlı derecede daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak, erkek veya kadın fark etmeksizin, içedönük öğrencilerin dışadönük öğrencilere göre daha yüksek not ortalamaları olduğu görülmüştür. Ayrıca, interneti haftada 22 saatten fazla kullanan ve interneti altı farklı amaca kadar kullanan erkek öğrenciler tüm öğrenciler arasında en düşük not ortalamasına sahipken, interneti haftada 21 saate kadar kullanan kadın öğrencilerin en yüksek not ortalamasına sahip olduğu görülmüştür.

Ely (2010) *Understanding the stereotypes against gifted students: A look at the social and emotional struggles of stereotyped students* isimli kuramsal çalışmasında, ortalama bireylerin sadece üçte birinin içedönük olduğunu, zeki bireylerin ise yaklaşık üçte ikisinin içedönük olduğuna değinmiştir. Üstün zekâlı öğrencilerin hepsi içedönük olmasa da çoğu öyledir. İçedönüklük, beyin gelişimi ve aktivitesinden etkilenen kalıtsal bir özellik olmasına rağmen bir seçilmiş gibi kalıplamıştır. Bu kalıp yargı, olumsuz bir çağrışımdır ve üstün zekâlı çocukların üzerinde hiçbir kontrolü olmayan yıkıcı bir tanımlama etiketi oluşturmuştur. İçedönüklükleri nedeniyle eleştirilmiş üstün zekâlı çocuklar, güçlü bir benlik duygusu geliştirmekle mücadele edebilir, kimliği zedelenebilir. Bu olumsuz algıların bir sonucu olarak, depresyon, soyutlanma, yüksek kaygı düzeyleri, düşük benlik saygısı gösterme, risk almama, eğri algı ve kavrama gibi daha ciddi endişeler yaygınlaşabilir (Zeigler & Heller, 2000). İçedönük bireylerin olumsuz algısına gelince, öğretmenlerin yapabileceği en iyi şey öğrencilerine bilgi vermektir. İçedönüklük bir seçim değildir ve yalnız sessiz zaman anti-

sosyal değildir. Bazı bireyler için bir zorunluluktur. Anlamak, hoşgörü ve saygı, üstün zekâlı öğrencilerin geçmişteki varsayımlarımızı yeniden tanımlamaya yardımcı olacaktır.

Baudson ve Preckel (2013) tarafından gerçekleştirilen *Teachers implicit personality theories about the gifted: an experimental approach* adlı makale çalışmasına göre, öğretmenlerin üstün zekâlılar hakkında sahip oldukları örtük teoriler, eğitim fırsatlarını etkilemektedir. Üstün zekâlılar ile ilgili iki kalıcı klişe ayırt edilebilmektedir: uyum hipotezi (üstün zekâlı öğrenciler neredeyse tüm alanlarda daha uyumludur) ve uyumsuzluk hipotezi (üstün zekâlılık uyumsuz sosyal davranış ve duygusal problemleri ifade eder). Bu çalışma, öğretmenlerin üstün zekâlılar hakkındaki örtük kişilik teorilerinin uyum veya uyumsuzluk hipotezi ile uyumlu olup olmadığını araştırmıştır. Öğretmenlerin yaşı, cinsiyeti, üstün zekâlı öğrencilerle olan deneyimi ve üstün zekâlılık hakkında bilgileri değerlendirilmiştir. Buna göre, üstün zekâlı olarak tanımlanan öğrenciler daha içedönük, duygusal olarak daha az istikrarlı, yeni deneyimlere daha açık ve daha az uyumlu olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, öğretmenlerin üstün zekâlılara ilişkin örtük kişilik teorileri uyumsuzluk hipotezi ile uyumludur.

Fall (2017) tarafından gerçekleştirilen *Personality, intellectual ability, and the self-concept of gifted children: An application of PLS-SEM* adlı makale çalışmasında, üstün zekâlı çocuklarla ilgili alanyazın incelenmiş ve hipotez kurulmuştur. Hipotezler şunlardır; entelektüel yeteneğin duyarlılık, içedönüklük-dışadönüklük ve çocuğun kendini kavramasıyla doğrudan ilişkisi vardır, içedönüklüğün öz kavrama üzerinde doğrudan olumlu etkisi vardır, duyarlılık benlik kavramını olumlu etkiler. Çalışmada, 9-12 yaş arasındaki üstün zekâlı çocuklarla çalışılmış ve çeşitli ölçekler kullanılarak; entelektüel yetenek, içedönüklük veya dışadönüklük, duyarlılık ve benlik kavramı incelenmiştir. Bulgulardan, benlik kavramının en güçlü yordayıcısının entelektüel kabiliyet olduğu ve bir çocuğun genel zekâsı ne kadar yüksek olursa, o kadar çok benliğini kavramasının olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla

birlikte, üstün zekâlıların keşfi sık sık kendine güven duygusuna yönelmektedir. İçedönüklük aynı zamanda üstün zekâyı gösteren güçlü bir öz-kavram göstergesidir. İçedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyması, gözlemleyerek öğrenmesi, bir seferde bir etkinliği tercih ederek konsantre olmasının öz kavramı geliştirdiği düşünülmektedir. Entelektüel duyarlılık ile öz-kavram arasında ise ilişki bulunmamıştır. Bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Perveen ve Ramzan (2013) *To study the relationship between creativity & personality among high school students* adlı makale çalışmasında, lise öğrencilerinde kişilik ve yaratıcılık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada, veriler on okuldan rastgele toplanmış, araştırmaya 100 öğrenci katılmıştır. Baqar Mehdi'nin yaratıcılık testi ve Dr. Jai Prakash'ın içedönüklük ve dışadönüklük testi kullanılmıştır. Veriler standart sapma, kritik oran ve eş-ilişkinin katsayısı olarak analiz edilmiştir. Bulgulardan, dışadönüklük ve yaratıcılık arasında çok düşük negatif yönlü bir ilişkiye rastlanmış, içedönüklük ile yaratıcılık arasında ise orta derecede pozitif bir ilişki bulunmuştur.

2.8.4.İçedönüklük ve renk tercihleriyle ilgili araştırmalar.

Per (2010) tarafından gerçekleştirilen, *Resim-iş öğretmenliği öğrencilerinin resimlerinde tercih ettikleri renkler ile kişilik yapıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* adlı doktora tezinde, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden toplam 94 kişiye "Myers Briggs Tip Belirleyicisi (MBTI)" ve demografik özelliklerin yanı sıra, öğrencilerin renk tercihlerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Renk Tercih Formu" uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde; frekans, yüzde, ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiksel metotların yanı sıra nitel verilerin karşılaştırılmasında "Pearson Ki-Kare Testi" kullanılmıştır. Bulgulardan, öğrencilerin resimlerinde tercih ettikleri renkler ile dışadönük-içedönük, sezgili-duyusal, düşünen-hisseden

ve yargılayıcı algılayıcı kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Dışadönük üniversite öğrencilerinin; resimlerinde çok renkli çalışmayı, içedönüklerin ise monokrom renk düzenlerini tercih ettiği görülmüştür. Duyusal kişilik tipine sahip öğrenciler resimlerinde soğuk renkleri son sıralarda tercih ederken, sezgili kişilik tipindeki öğrenciler sıcak renkleri son sıralarda tercih etmektedirler. Düşünen kişilik tipine sahip öğrenciler resimlerinde en çok ana renkleri tercih ederken, hisseden kişilik tipine sahip öğrenciler ise en çok ara renkleri tercih etmektedir. Yargılayıcı kişilik tipine sahip öğrenciler resimlerinde ana renkleri son sıralarda tercih ederken, kişilik tipi algılayıcı olan öğrenciler ara renkleri son sıralarda tercih etmektedirler. Araştırmanın önerilerinden biri, Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören bütün sınıf düzeylerindeki öğrencilerin renk tercihlerinin incelenmesi ve sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığının araştırılmasıdır.

Demir ve Altun (2019) tarafından gerçekleştirilen *Üniversite öğrencilerinin eğitsel yazılım arayüz renk tasarımı seçimlerinde kişiliğin etkisinin incelenmesi* adlı makale çalışmasında, bilgisayar destekli öğrenme ortamının öğrenmede bireyselliği sağladığı ve kullanıcının tercih ettiği eğitsel yazılım tasarımlarının güdülenme bakımından önemine değinilmiştir. Eğitsel yazılımlarda göz ardı edilen tasarım tercihlerinin ve bu tercihlerin ortaya koyulmasında kişiliğin etkisi araştırılmıştır. Katılımcılar, üç farklı üniversitenin eğitim fakültelerinde öğrenimlerini sürdürmekte olan 545 öğrencidir. Veri toplama aracı olan araştırmacı tarafından geliştirilen arayüz tasarım seçim yazılımı ve "Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği" kullanılmıştır. Farklı dışa dönük/içe dönük kişilik düzeyinde olan katılımcıların eğitsel yazılım arayüz arka plan rengi tercihlerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna sonuca göre, dışadönüklük düzeyi yüksek katılımcılar sıcak arka plan renk değerlerini tercih ederlerken, içedönük katılımcılar soğuk renk değerlerini tercih etmişlerdir. Sıcak renklerin dikkat dağıtıcı olduğu bilinmekle beraber, soğuk renkler konsantrasyonu yükseltmektedir.

2.8.5.İç dünyanın yansımada çocuk resimleri ile ilgili araştırmalar.

Göktaş'ın (2014) *Aile içi şiddeti algılama biçimlerinin ocuk resimlerine yansımada* adlı tez çalışmasında; Samsun ilinde dördüncü sınıfa devam eden 63 öğrenci ile çalışmıştır. Anket uygulanan öğrencilere iki örnekle olay öykü okunarak, aile içi şiddeti hatırlamaları sağlanmış ve aile içi problemi onların tamamlayıp bir aile resmi yapmaları istenmiştir. ocuk resimlerinin değerlendirilmesinde; anket, sınıf rehber öğretmenlerinden elde edilmiş olan öğrencilerin demografik bilgileri ile çocuklarla resimleri üzerine birebir görüşmeden de yola çıkarak, resimlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda uzman görüşleri alınarak bir yoruma gidilmiştir. Bulgulardan ocukların, aile içi yaşantıları ve şiddeti fark ettiğimizden daha çok algıladığı, etkilendikleri ortaya konulmuştur. Çocuklar, bu durumu resimleri ile dışa vurmuştur. Sonuç olarak araştırmada, aile içi şiddetin ocuk tarafından ne şekilde algılandığı, onu psikolojik ya da fiziksel anlamda ne denli yaraladığı belirtilmektedir.

Özlü'nün (2015) *ocukların hastaneye yatmaya bağlı gelişen kayđı düzeyinin resim çizme yöntemiyle incelenmesi* adlı tez çalışmasında; Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı ocuk Hastanesi'nde en az 24 saat yatan 6-12 yaş grubu toplam 140 çocukla çalışılmıştır. Çocuklarda hastaneye yatmaya bağlı olarak gelişen kayđı düzeyini değerlendirmek için “ocuklar İçin Durumluk Kayđı Envanteri ile Children Drawing: Hospital” aracı kullanılmıştır. Elde edilen veriler uygulama yapılan çocukların yaşına, cinsiyetine, hastalıklarına göre incelenmiş ve kullanılan her iki araç istatistiksel yöntemler ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bulgulardan, cerrahi hastalığı olan çocukların kayđılarını kayđı envanterinden daha çok resimlerinde belirttikleri görülmüştür.

elik'in (2018) *9-12 yaş grubu çocukların çizdikleri resimlerle depresyon, kayđı ve özsayđı değerkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* adlı tez çalışmasında, ocuk resimleri kullanılarak çocukların ruh sağlığına dair verilerden ipuçları elde etmek amaçlanmıştır. 120 ocuk ile çalışılmış, katılımcıların ruh sağlığı değerkenlerini değerlendirmek adına “ocuk

Depresyon Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Ölçeği” ve “Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen puanların karşılaştırılması korelasyon analiziyle yapılmış, depresyon, özsaygı ve kaygı düzeyi üzerinde demografik özelliklerin etkilerinin anlamlılığı “T testi” analiz adımlarıyla incelenmiştir. Çocukların yaptığı resimlerin depresif düzeyleri, özsaygı dereceleri ve kaygı durumları gibi ruh sağlığı değişkenlerini yansıttığı sonucuna varılmıştır. Ebeveyn ve öğretmenlerin çocuk resimlerinden elde ettikleri ipuçlarıyla, çocukların geç olmadan profesyonel destek alabilmesine, teşhis ve tedavi sürecinin hızlandırılabilmesine ve çocukların duygusal ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verilebilmesine destek olabileceği belirtilmiştir.

Aydemir (2011) *Sanatın terapötik (tedavi edici) süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümlene yöntemlerine katkısı* adlı kuramsal tez çalışmasında, şema öncesi dönem ile şematik dönemde bulunan çocukların iç dünyalarını, kişiliklerini, arzularını, problemlerini, maruz kaldıkları bazı talihsiz durumları onları zorlamadan ve asla incitmeden, sanatın iyileştirici özelliklerinden faydalanılarak açığa çıkarmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sanatın, zihinsel ve duygusal sağlığın teşhisinde ve tedavisinde ülkemizde çok yaygın olmasa da çok önemli bir araç olarak kullanılabileceğine değinilmiştir. Çocuk resimlerinin, eşsiz birer ifade aracı olduğu ve gerek sanat gerekse de psikoloji alanlarında kendine önemli bir yer edindiğine dikkat çekilmiştir. Terapi seanslarında resimler çözümlenerek çocuğun durumuna tanı konulabileceği, devamında etkili ve zorlayıcı olmayan sanat terapisi uygulamalarıyla sorunlu görülen alanlarda onun psikolojik ve fizyolojik yaşantısına pozitif katkı sağlanabileceği belirtilmiştir. Çocuk resimlerinin içerdiği semboller, duygu elemanları ve görsel imgelerle çocuğun tanınmasına olanak sağladığı; klinik ortamlarda, okulda, terapi seansında ya da hastanede çocuğun kendini ifade etmesinde en sağlıklı yöntemlerden biri olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, sadece çocuklarla çalışan psikolog, psikiyatrist,

terapistlerin ve öğretmenlerin değil, ebeveynlerin de çocuk resimleriyle ilgili bilgi birikimlerini güncellemesinin gerekliliği bildirilmiştir.

Tuncalp (2013) *Dışavurumculuğun ilköğretim 1. kademe sürecinde yeri ve önemi* adlı tez çalışmasında, dışavurumcu sanatın 7-11 yaş grubunu akıl, ruh ve kişilik gelişimi yönlerinden derinden etkileyeceği düşünülerek ilköğretim birinci kademedeki dışavurumcu sanatın yeri ve önemi incelenmiştir. Araştırmada temelde kaynak taramaları, müfredat programı incelenmesi, sanat eğitimi kuramı önerisi ve bu öneriyi destekleyen örnek bir inceleme ve değerlendirme yapılmıştır. İlköğretim sürecindeki sanatsal faaliyetler, Tematik Açılımlı Sanat Eğitimi temel alınarak müfredat ve yaşamın her yönü ile pratik ve teorik olarak ilişkilendirilmek istenmiştir. Biçimlendirme ve görsel sanat kültürü için dışavurumcu eser seçkisi sunulmuş ve Tematik Açılımlı Sanat Eğitimi'ne genel bir tema seçkisi önerisinde bulunulmuştur. Örneğin, Raoul Dufy "Sainte Adresse'de Yelkenli Bot" adlı çalışması, özgürlük, mutluluk, soyutlama, dinginlik, sükûnet temalarıyla ilişkilendirilmiştir.

Ayrıca, Batı'nın (2012), *(4-12 yaş) çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları* adlı kuramsal tez çalışmasında detaylı bir alanyazın taraması yapılmış ve görsel sanatlar dersinin çocukların sıkıntılarının, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin izlendiği bir ders olduğu, bu nedenle de resim öğretmenlerinin yeterli donanıma sahip olarak alanda görev yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

3. Bölüm

Yöntem

Günümüz bilimsel araştırma yaklaşımlarında nicel, nitel ve karma yöntemler yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, nicel araştırma yönteminin yetersiz kaldığı durumlardan ortaya çıkmış ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal bilimlerdeki araştırma türlerinde ağırlık kazanmıştır (Creswell, 2016a). Nicel yaklaşımın temelinde, modernist düşünce ve pozitivist-akılcı paradigma bulunmaktadır. Pozitivistler, gerçeğin doğru bir sayısal ölçüm ile ifade edilebileceğini varsayarak, her şeyi açıklama gücüne sahip kuramları, tek doğruyu aramaya yönelmiş, nesnellik ve indirgemeyi benimsemiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Böylece, bazı olgu ve olayların açıklanmasında yetersiz kalan mekânîk bir dünya görüşü oluşmuştur. 20. yüzyılda postpozitivist - akılcılık ötesi paradigmanın yükselmesi ile doğrunun tek olmadığı, gerçeğin değişken yapısı ve bilginin yorumlanması fikirleri değer kazanmış, nitel araştırma yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Nitel araştırmalar, araştırması zor, hassas ve duygusal konuların bütüncül bir şekilde çalışılmasını sağlamaktadır ve nitel araştırmacılar insanların deneyimlerini nasıl yorumladıkları, dünyalarını nasıl kurdukları ve deneyimlerine nasıl bir anlam yüklediklerini anlamaya çalışmaktadırlar (Creswell, 2017; Merriam, 2018). Nitel çalışmalarda, nicel araştırmalardaki gibi genelleme kaygısı olmadığı için bağlama özgü, özel sonuçlar elde edilmektedir. Bu doğrultuda, nitel bir araştırma az sayıda kişi veya küçük kümelere odaklanılan, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri tekniklerinin kullanıldığı, verilerin katılımcıların doğal ortamından toplandığı ve anlamının yorumlandığı, hassas konuların ayrıntılı ve derinlemesine ele alındığı bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Creswell, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2016). Çok sayıda kişi ile çalışılması durumunda, az olandan öğrenmenin zenginliği ve belirli bireyleri anlamının derinliği yitirilmektedir

(Creswell, 2017). Bu araştırmada, üç sınıf öğretmeni ve altı içedönük çocuktan oluşan küçük bir çalışma grubuyla, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi olmak üzere nitel veri teknikleri kullanılmış, içedönük çocuklarla ilgili veriler sınıf ortamından toplanılmış ve verilerin anlamları yorumlanarak, ayrıntılı ve derinlemesine bilgi edinilmiştir.

3.1.Araştırmanın Deseni

Nitel bir araştırmanın deseni, araştırma soruları ile ulaşılmak istenen amaca uygun olarak seçilmelidir (Creswell, 2017). Bu araştırmada, araştırma soruları ve amaç doğrultusunda ‘durum çalışması’, diğer bir deyişle ‘nitel vaka çalışması’ deseni temel alınmıştır. Merriam’a (2018) göre, modern vaka araştırmalarının geçmişi antropoloji, sosyoloji ve psikoloji alanındaki çalışmalara dayanır; avukatlar, doktorlar, sosyal çalışmacılar ve hatta dedektifler vaka araştırmalarında görev almıştır. Buna rağmen, vaka çalışmaları nitel araştırma yöntemlerinin gelişmesinden sonra ilgi çekmeye başlamıştır. Durum çalışması, sınırlı bir durumu derinlemesine betimlemek adına durum hakkında çoklu bilgi kaynakları (örneğin gözlemler, görüşmeler, dokümanlar) aracılığıyla detaylı bilgi toplanan nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2016b; Merriam, 2018). İçedönük çocukların, dışavurumcu resimlerinde psikolojik işlevlerin incelenmesi görüşme, gözlem, doküman analizi yapılarak detaylı ve derinlemesine bilgi toplamayı gerektiren sınırlı bir durumu kapsamaktadır. Bu araştırmada, durum çalışması çeşitlerinden “tekli durum” deseni kullanılmıştır. Yin (2008), tek bir konunun herhangi bir karşılaştırma yapılmadan kendi sosyal bağlamı içerisinde ve paydaşlar sınırlılığında çalışılması söz konusu olduğunda tekli durum deseninin kullanılabileceğini dile getirmektedir. İçedönük çocukların dışavurumcu resimlerindeki biçim ve içerik özelliklerinin derinlemesine incelendiği bu çalışmada, sınırları çizilen tekli durum, Psikolojik Tipler Kuramındaki duyum, düşünme, duygu ve sezgiden oluşan temel psikolojik işlevler ile sınırlı tutulmuştur. Durum çalışmasının, bu araştırma kapsamında nasıl uygulandığı, veri toplama sürecinin içerisinde detaylı olarak verilmiştir.

3.2.Araştırmanın Fiziksel ve Sosyal Bağlamı

3.2.1.Fiziksel bağlam.

Bu araştırma, 2019 yılı güz döneminde Bursa ilinde bulunan bir devlet ilkokulunda gerçekleştirilmiştir. Okulda kantin, kütüphane, fen laboratuvarı, spor salonu, konferans salonu ve çok sayıda derslik mevcuttur. Öğrencilerin oyun oynayabileceği ve spor yapabilecekleri oldukça geniş bir bahçe, uzun ve geniş koridorlar bulunmaktadır. Araştırmanın fiziksel bağlamı, ağırlıklı olarak derslikleri kapsamaktadır. Dersliklerde geniş camlar, kitaplık, panolar, beyaz yazı tahtası ve akıllı tahta bulunmaktadır. Sınıfın oturma düzeni, cam kenarından duvar kenarına doğru uzanan dört sıra ve bunları arkaya doğru takip eden diğer sıralar şeklinde, geleneksel bir yapıdadır. Bir sırada iki öğrenci oturmakta olup, sınıf mevcudu 30 kişiden oluşmaktadır. Sınıftaki geleneksel oturma düzeni, öğretmen temelli öğretim ve sunumları destekleyici niteliktedir.

3.2.2.Sosyal bağlam.

Bu araştırmanın sosyal bağlamı, üç sınıflı kapsamakta, sınıflarda az sayıda göçmen öğrenci bulunmaktadır. Sınıflar, sosyal özellikler bakımından farklılık göstermektedir. Hale öğretmenin sınıfında ders aksamadan, sessiz bir ortamda ve ağır bir şekilde işlenmektedir. Sınıfta nadiren yapılan espri veya şakalaşmalar söz konusudur. Bunların çoğu, Hale öğretmenin kendisi tarafından yapılmaktadır. Büşra öğretmenin sınıfında, öğretmen ve öğrenciler çoğunlukla birbirlerine sevgi sözcükleri söylemekte, ders sıklıkla aksamakta, gürültü ve kaos ortaya çıkmaktadır. Oldukça hareketli olan sınıf ortamında kurallar sıkça ihlâl edilmektedir. Ayla öğretmenin sınıfında ise dersler aksamadan dinamik bir şekilde işlenmekte, sıklıkla öğretmen veya öğrenciler tarafından espriler yapılmakta, söz hakkı almak için el kaldıran veya kaldırmayan çoğu öğrenciye söz hakkı tanınmaktadır. Hareketli olmasına rağmen disiplinden ödün verilmeyen bir sınıf ortamıdır.

3.3.Çalışma Grubu

Nitel araştırmacılar, ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplayabilmek için çoğunlukla amaçlı bir şekilde seçilmiş, az sayıda kişi veya küçük gruplar ile çalışmaktadır. Bu araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme stratejilerinden benzeşik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Patton'a (2014) göre, amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünölen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Benzeşik örnekleme, küçük ve homojen bir örnekleme oluşturmak yoluyla belirgin bir grubu derinlemesine çalışmaktır (Patton, 2014). Bu araştırmanın çalışma grubu, ilkokul ikinci sınıf düzeyinde, içedönöklük özellikleri gösteren 7-8 yaş grubu altı çocuğu ve üç sınıf öğretmenini kapsamaktadır. 7-8 yaş grubu seçilmesinin nedeni, kelime dağarcığı henüz gelişmekte olan çocukların kendilerini ifade etmekte zorlanabilmeleri ve bu durumun özellikle içedönök yapıdaki çocuklar için psikolojik ve sosyolojik açıdan zorlayıcı olabilmesidir. İkinci sınıf düzeyi, çocukların okula uyum sürecinin sağlanmış olması, öğretmenleri tarafından daha iyi tanınmaları ve bu düzey çocukların resimlerinde gözleme dayalı resim yerine yaratıcı ve dışavurumcu anlatımlar görölmesi nedeniyle tercih edilmiştir. Dışavurum kavramı, kelime dağarcığı henüz gelişmekte olan çocukların resim yoluyla ifade etme ihtiyacını doğrudan karşılamakta, çocuğun kendisi, ailesi, yaşamı ve ruh sağlığı hakkında bilgi vermektedir.

3.3.1.Araştırmanın katılımcıları olan sınıf öğretmenlerinin tanıtılması.

Bu araştırmada, sınıf öğretmenlerinden gerekli izinler alınmış ve araştırmaya katılımları gönüllölük esasına göre sağlanmış, etik hususlar gereğince gerçek isimleri yerine kod isimleri kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları olan üç sınıf öğretmeninin cinsiyeti kadındır. Araştırmada kullanılan kod isimleri Hale, Büşra ve Ayla'dır. Hale ve Büşra öğretmen genç, Ayla öğretmen ise orta yaştadır. Hale ve Büşra öğretmenin öğretim yöntemleri birbirine benzemekle beraber, üç öğretmenin de öğrencilere yaklaşımları birbirinden farklıdır. Kullanılan eğitim ve öğretim yaklaşımları, sınıf içi iletişim ve ilişkiler içedönök öğrencileri

etkilemektedir. Aşağıdaki kısımda, üç sınıf öğretmeni eğitim yaklaşımı ve kullandığı öğretim yöntemleri üzerinden tanıtılmıştır.

Hale öğretmen. Genellikle öğretmen merkezli bir eğitim yaklaşımı sergilemektedir. Anlatım, örnek gösterme ve sunum öğretim yöntemlerini ağırlıklı olarak kullanmaktadır. Soru sorma öğretim yöntemini çok kullanmadığı için az sayıdaki öğrenciye söz hakkı tanımaktadır. Hale öğretmenin sınıfında ders aksamadan işlenmekte, ciddiyet ve disiplinden ödün verilmemektedir. Sınıfında bulunan içedönük öğrencinin kod ismi Mine'dir.

Büşra öğretmen. Çoğunlukla öğretmen merkezli bir eğitim yaklaşımı sergilemektedir. Anlatım ve örnek gösterme öğretim yöntemlerini ağırlıklı olarak kullanmakta, soru sorma yöntemini çok az kullanmaktadır. Soru sorduğunda, sınıftaki öğrenciler çoğu zaman söz hakkı almak için el kaldırmadan konuşmaktadır. Büşra öğretmen sınıftaki gürültüyü önlemek konusunda zorluk çekmekte, çoğu zaman önleyememekte ve dersler aksamaktadır. Sınıfında bulunan içedönük öğrencilerin kod isimleri Ece, Arda ve Merve'dir.

Ayla öğretmen. Genellikle öğrenci merkezli bir eğitim yaklaşımı sergilemektedir. Ağırlıklı olarak soru sorma öğretim yöntemini kullanmakta, bunu anlatım, örnek gösterme ve drama öğretim yöntemleri takip etmektedir. Söz hakkı almak için el kaldıran veya kaldırmayan tüm öğrencilerin fikirlerini ifade etmesini sağlamaya çalışmaktadır. Söz hakkı tanıdığı öğrencilerin rahat edebilmesi için ayağa kalkmadan, oturarak konuşmalarını istemektedir. Öğrencilere soracağı soruyu önceden bildirmekte, düşünmesi için zaman tanımakta ve yanıt alamadığında soruyu daha sonra tekrar sormakta veya aynı konuda yeni sorular yöneltmektedir. Ayrıca, öğrencilerin de birbirlerine soru sormalarını ve söz hakkı tanımlarını istemektedir. Drama ile öğretim yönteminde öğrencilerinin yanı sıra kendisi de çeşitli rolleri canlandırmaktadır. Dersler aksamadan, dinamik bir şekilde işlenmekte, disiplinden ödün verilmemektedir. Sınıfında bulunan içedönük öğrencilerin kod isimleri Aylin ve Sena'dır.

3.3.2.Araştırmanın katılımcıları olan içedönük çocukların tanıtılması.

Bu araştırmanın katılımcıları olan içedönük çocukların ailelerinden gerekli izinler alınmış ve etik hususlar gereğince gerçek isimleri yerine kod isimleri kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları olan içedönük çocuklar Mine, Ece, Merve, Aylin, Sena adlı beş kız ve Arda adında bir erkek öğrenciden oluşmaktadır. İçedönük çocuklar, yedi-sekiz yaş aralığında olup ikinci sınıf düzeyinde bir devlet ilkokulunda öğrenim görmektedirler. Araştırma verilerinden; içedönük öğrencilerin her birinin dikkatli, özenli, odaklanma gücü yüksek, kitaplara düşkün, yalnızlığı veya az sayıda arkadaşı tercih eden, resim yapmayı seven, duyarlı, sessiz ve sakin yapıda çocuklar olduğu ve düşük bir ses tonuyla konuştukları görülmüştür. Özellikle, Arda ve Merve, konuşurken fısıldamayı tercih etmektedir. Bu araştırmada, içedönük çocukların tespit edilmesinde sınıf öğretmenleri ile yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Aşağıdaki kısımda, içedönük çocuklar sınıf öğretmenlerinin görüşleri üzerinden tanıtılmıştır.

Hale öğretmenin Mine hakkındaki görüşleri.

Araştırmacı: Bu araştırmada, bilimsel alanyazında içedönük çocukların özellikleri incelenmiş ve bazı ortak kriterler belirlenmiştir. Sınıfınızda içedönük olabileceğini belirttiğiniz öğrenciniz için bu kriterleri değerlendirmenizi rica ediyorum.

Araştırmacı: Sessiz ve sakinidir.

Hale öğretmen: Evet, Mine oldukça sessiz ve sakin. Genel olarak herhangi bir olay veya kişiye karışmaz. Bilmediği konular dışında, bilgili olduğu konularda da konuşmaya istekli değildir. Sadece, soru sorduğum zaman kısa ve uygun bir cevap verir. Derste verilen talimatları dinler ve uygular. Yanındaki veya etrafındaki arkadaşlarıyla konuşarak dersi kaynatma eğiliminde bulunmaz. Bu konuda hiç uyardımışımıdır.

Araştırmacı: Genellikle tek başına oynamayı tercih eder.

Hale Öğretmen: Teneffüslerde dışarı çıkmıyor. Sınıfta tek başına oynuyor veya bir arkadaşının yanına gidip ilgilendiği bir konuda konuşuyor. Kurduğu oyuna arkadaşlarını davet etme gibi bir yaklaşım gösterdiğini hiç görmedim.

Araştırmacı: Arkadaş sayısı bir veya ikidir.

Hale Öğretmen: Sınıfta grup kurarak oyun başlatan çok öğrenci var. Fakat Mine onlara katılmıyor. Bir ya da iki kişinin yanına gidiyor veya kendi kendine oynuyor.

Araştırmacı: Çoğu zaman derste söz hakkı almaktan kaçınır.

Hale Öğretmen: Dediğim gibi, soru sorarsam konuşuyor bunun dışında bildiklerini paylaşma eğilimi göstermiyor. Yanıt vermeden önce biraz bekliyor, sanırım vereceği cevabın doğru veya yanlış olduğundan emin olmak için düşünüyor. Konuyla ilgili fikri olmadığı için o anda cevap bulmaya çalışıyor da olabilir. Cevap yanlış çıktığında tepkisiz kalırken, doğru çıktığında yanıtlamaya devam ediyor. Doğru cevabı söylediğimde ise yorum yapmadan yalnızca başını sallıyor. Beni anlıyor mu yoksa anlıyormuş gibi mi yapıyor, bundan emin olamıyorum. Merak ettiği konuları sorgulama ve soru sormayla ilgili adım attığını görmedim.

Araştırmacı: Genellikle yalnızlıktan hoşlanır.

Hale Öğretmen: Arkadaşlarıyla zaman geçirmek yerine, yazı yazma, kalem açma, boya yapma vb. gibi birtakım uğraşlar buluyor ve kendi dünyasında olmaktan memnun görünüyor.

Araştırmacı: Genellikle yeniliklere kapalıdır.

Hale Öğretmen: Yenilikler konusunda heyecan duymuyor ama tedirgin de görünmüyor. Eski ve yeni etkinliklere tepkisi nötr diyebilirim.

Araştırmacı: Genellikle hayal gücü yüksektir.

Hale Öğretmen: Böyle bir duruma rastlamadım.

Araştırmacı: Bireysel sohbetlerde ve küçük gruplarda sohbe daha açıktır.

Hale Öğretmen: Birebir iletişimde, olabildiğince sessiz ve gözlerini kaçırarak konuşuyor. Sanırım, kaçamak cevaplarıyla benden uzaklaşmaya çalışıyor.

Araştırmacı: Genellikle duyguları belirsizdir.

Hale Öğretmen: Tamamen stabil görünüyor. Sadece ağlarken ve hasta olduğu zamanlarda duygularını anlayabiliyorum. Bunun dışında, üzgünlüğünü veya mutluluğunu ayırt etmek çok zor. Duyguları yüzüne yansımıyor veya yansıtmıyor.

Büşra öğretmenin Merve, Ece ve Arda hakkındaki görüşleri.

Araştırmacı: Bu araştırmada, bilimsel alanyazında içedönük çocukların özellikleri incelenmiş ve bazı ortak kriterler belirlenmiştir. Sınıfınızda içedönük olabileceğini belirttiğiniz üç öğrenciniz için bu kriterleri değerlendirmenizi rica ediyorum.

Araştırmacı: Sessiz ve sakindir.

Büşra öğretmen: Arda, Ece ve Merve oldukça sessiz ve sakin olan öğrencilerim. Yoklama alırken dahi seslerini duyamıyorum. Yüksek sesle konuşmaları için teşvik ediyorum ama sesleri kaybolmuş gibi. Merve, çok akıllı ve zeki bir çocuk olmasına rağmen Arda ve Ece’ye kıyasla daha fazla sessiz kalıyor. Bunun nedenini anlayamıyorum.

Araştırmacı: Genellikle tek başına oynamayı tercih eder.

Büşra Öğretmen: Bahsettiğim öğrencilerim, çoğunlukla teneffüslere çıkmıyorlar ve sınıfta tek başına oynamayı tercih ediyorlar.

Araştırmacı: Arkadaş sayısı bir veya ikidir.

Büşra Öğretmen: Arkadaşları tarafından çok seviliyorlar, kibar ve nazikler. Buna rağmen arkadaşıyla zaman geçirmek yerine, tek başına zaman geçirmeyi tercih ediyorlar. Ece ve Merve kızlar arasında, Arda erkekler arasında çok seviliyor. Sınıf bir yaramazlık yaptığında, “Merve de yaramazlık yapmış olabilir mi” dediğimde, arkadaşları “hayır” diyerek onu savunuyorlar.

Araştırmacı: Çoğu zaman derste söz hakkı almaktan kaçınır.

Büşra Öğretmen: Arda ve Merve de hafif bir parmak kaldırma eğilimi oluyor ama emin değiller. Mesela, Merve her konuda çok başarılı bir öğrencim. Tahtaya çıktığında sesi çok

kısıık olduğu için diğer çocuklar hemen konuşmaya başlıyor ve ilgisi dağılabiliyor. Sanırım, bu durumu yaşamak istemediği için parmak kaldırmak konusunda çekimser kalıyor. Ece de çoğunlukla derste parmak kaldırmıyor. Ayrıca, Ece sınavlarda hep en geğe kalan ve sınavını bitirmesi için sürekli uyarılarda bulunduğum bir öğrencim.

Araştırmacı: Genellikle yalnızlıktan hoşlanır.

Büşra Öğretmen: Evet, muhtemelen yalnızlıktan hoşlandıkları için halinden hoşnut görünüyorlar ve arkadaş ortamlarına girmek için çabalamıyorlar.

Araştırmacı: Genellikle yeniliklere kapalıdır.

Büşra Öğretmen: Bu konuda emin değilim. Üç öğrencim de derste yapılan eski veya yeni etkinliklere, diğer arkadaşları gibi sorunsuzca ve uyumlu bir şekilde katılıyorlar.

Araştırmacı: Genellikle hayal gücü yüksektir.

Büşra Öğretmen: Bu öğrencilerimle ilgili hayal gücü konusunda aklıma herhangi bir fikir gelmedi. Emin olamıyorum.

Araştırmacı: Bireysel sohbetlerde ve küçük gruplarda sohbe daha açıktır.

Büşra Öğretmen: Birebir konuştuğumuz zaman, üç öğrencimin de konuştuğuklarını söyleyebilirim. Arkadaşlarıyla birlikte grup halinde konuştuğumuzda, baskın karakterli öğrencilerin öne çıkmasıyla sessiz kalıyorlar. Birebir sohbet açtığımızda, sorduğum soruları gayet mantıklı ve güzel biçimde yanıtlıyorlar.

Araştırmacı: Genellikle duyguları belirsizdir.

Büşra Öğretmen: Diğer çocuklar ile kıyasladığımızda bu öğrencilerimin duygularını anlamak zor. Yüzüne bakmakla anlaşılıyor. Gülümsüyorlar mı yoksa ağlıyorlar mı belirgin değil. Yüzdeki ifade kaybolmuş gibi duruyor, sanki hep aynı ve değişmeyen bir ifade takınıyorlar.

Ayla öğretmenin Aylin ve Sena hakkındaki görüşleri.

Araştırmacı: Bu araştırmada, bilimsel alanyazında içedönük çocukların özellikleri incelenmiş ve bazı ortak kriterler belirlenmiştir. Sınıfınızda içedönük olabileceğini belirttiğiniz iki öğrenciniz için bu kriterleri değerlendirmenizi rica ediyorum.

Araştırmacı: Sessiz ve sakindir.

Ayla öğretmen: Evet, Aylin ve Sena her ikisi de sessiz ve sakin çocuklar. Örneğin, Sena 1.5 yıl önce bir yakınını kaybettiğinde, bana bu durumu söylemiş ama ben Sena'nın bana söylediğini annesinden öğrendim. Kendi sesini, kendisi duyduğu için benim de duymuş olabileceğimi sanmış olmalı. Sena'nın ablası da benim öğrencimdi ve aynı Sena gibi içedönük tavırları vardı. Aile içi ilişkilerin bunda önemli bir rol oynadığını düşünüyorum. Ayrıca, Sena birinci sınıfta biraz fevri davranıyordu. Bu fevrilik, asilik veya karşı duruş gibi değil, kendiliğinden grupta hareket edememe gibiydi. Örneğin; herkes "E" harfi çalışırken Sena'nın başka bir harfle ilgileniyor olması... Birinci sınıf, muhtemelen alışma ve uyum süreci olduğu için daha sessizdi ama şimdilerde sorularıma yanıt alabiliyorum. Aylin de Sena gibi sessiz ve sakin bir öğrencim, sadece soru sorarsam cevap alabiliyorum.

Araştırmacı: Genellikle tek başına oynamayı tercih eder.

Ayla Öğretmen: İki öğrencim de çoğunlukla tek başına oynamıyorlar ama grup oyunlarına da sık katıldıklarını göremiyorum.

Araştırmacı: Arkadaş sayısı bir veya ikidir.

Ayla Öğretmen: Evet, az arkadaşları var. En fazla iki veya üç kişi ile beraber görüyorum.

Araştırmacı: Çoğu zaman derste söz hakkı almaktan kaçınır.

Ayla Öğretmen: Öğrencilerim, merak ettikleri konuları ve sınav kâğıtlarında yer alan soruları dahi bana sorabiliyor ancak içedönük öğrencilerim hiç soru sormuyorlar. Bilgili oldukları konularda söz hakkı almıyor ama soru sorduğumda uygun yanıtlar veriyorlar. Yine de kendi seslerini kendilerinin bile duyduğundan emin olamıyorum. Öğrencilerim yapmış

olduğu çalışmaları, onaylanma veya takdir edilme ihtiyacı duyarak bana gösterirken, içedönük öğrencilerim çalışmalarını düzgün dahi yapsalar göstermek için çabalamıyor ve getirmiyorlar. Bu durumda, çalışmalarını yapıp yapmadıklarından emin olamadığım için ben yanlarına gidip kontrol ediyorum. İçedönük çocuklarda, öğretmen faktörünün çok önemli olduğunu düşünüyorum. Başarılı veya başarısız olmalarından ziyade, sürece katılmaları çok önemli. Arkadaşları tarafından etiketlenmese de öğretmen tarafından sessiz bir etiketleme olduğunda, bunu hissedecek ve kendilerini daha çok geriye çekeceklerdir. Bu durum, akademik anlamda kendini ortaya koyma konusunda zorlanmalarına neden olabilir. Sınıfımda, içedönük veya dışadönük tüm öğrencilerimi konuşturmaya gayret ediyorum, özellikle içedönük öğrencilerimi hata yaparak öğrenme konusunda cesaretlendiriyorum. Ayağa kaldırmadan, rahatça iletişim kurmalarını sağlamaya çalışıyorum. Yaklaşımlarımın, içedönük öğrencilerimi iletişime açılmaları yönünde olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.

Araştırmacı: Genellikle yalnızlıktan hoşlanır.

Ayla Öğretmen: Bir grupta yer alma heves veya eğilimi olmaksızın, çoğunlukla tek başına oturabiliyorlar.

Araştırmacı: Genellikle yeniliklere kapalıdır.

Ayla Öğretmen: Talepkâr, meraklı veya atak davranmıyorlar. Yerli malı haftasına değindiğimiz bir derste, çocuklar yiyecek ambalajlarında bulunan barkodları merak ettiler ve yorumlarda bulundular. İçedönük öğrencilerim ise soru sormadı veya yorumda bulunmadı. Talepkâr davranmadıkları için beklentilerinin oluşmasında, öğretmenlerinin rol oynadığını düşünüyorum. Eski ve yeni uygulamalara tüm sınıfla beraber uyum sağlıyorlar.

Araştırmacı: Genellikle hayal gücü yüksektir.

Ayla Öğretmen: Emin değilim. Hayal güçlerini ortaya koyabilecekleri, uygun bir çalışma ortamı yakalayamamış olabiliriz. Mesela, içedönük öğrencilerim resim derslerinde rastgele

boyama yapmıyor ve oldukça titiz davranıyorlar. Özellikle, Aylin'in renklerle arası çok iyi. Ancak, hayal gücü konusunda her ikisi için de bir şey diyemiyorum.

Araştırmacı: Bireysel sohbetlerde ve küçük gruplarda sohbe daha açıktır.

Ayla Öğretmen: Aylin ve Sena ile birebir konuştuğumda, soru ve cevap şeklinde ilerleyen bir diyalog kuruyoruz. Tüm sorulara, kısa bir cümle ile yanıt verdikten sonra susuyorlar.

Akademik olmayan sohbetlerde de durum değişmiyor. Örneğin "Tatilin nasıl geçti bakalım, neler yaptın" dediğimde bu yaş grubundaki çocukların çok konuşkan olduğunu söyleyebilirim. İçedönük öğrencilerim ise kısa cevaplar vererek susmayı tercih ediyorlar.

Araştırmacı: Genellikle duyguları belirsizdir

Ayla Öğretmen: Bu konuda ketum olduklarını söyleyebilirim. Sınıfta kızdığım zaman, çeşitli tepkilerle karşılaşıyorum, Aylin ve Sena ise tepkisiz kalıyorlar. Jest ve mimik göstermeksizin, yüzlerinde mat ve donuk bir ifade bulunuyor. Etkilendiklerini ama belli etmemeyi tercih ettiklerini düşünüyorum.

3.4.Araştırmacının Bakış Açısı

Bu çalışmanın konusu, yüksek lisans öğrenimime başladığım ilk ders gününde filizlenmeye başladı. Tez danışmanım, 'Nitel Araştırma Yöntemleri' dersine genel bir giriş yaptıktan sonra nitel araştırma desenlerini açıkladı. Bunlar arasında bulunan anlatı araştırmasının özelliklerini aktarırken incelenebilecek makaleler arasında *İçedönük bir çocuğu anlamak: Bir anlatı araştırması* adlı çalışmadan söz etti. Derste, nitel araştırmacıların hassas ve derin konulara yöneldiğini öğrenmiş oluşum ve içedönük davranışlarım nedeniyle bu çalışmaya yoğun bir ilgi duydum. Çalışmayı okuduktan sonra, içedönük bir çocuğu anlamada resimlerinin önemli bir rol oynadığını gördüm. Bu durum, bana kendi çocukluğumu anımsattı. İçedönük olduğumdan tamamen emin olmak için kendime 'Myers Briggs' ve '16 Personalities' kişilik testlerini uyguladım ve birdenbire kendimi daha iyi anlamaya başladım, çünkü her zaman sessiz ve yansıtıcı olmaktan, kendi kendime zaman geçirmekten zevk

alıyordum. Örneğin, bir resim yapmak, kitap okumak ya da yakın bir arkadaşımın bir kahve içerek samimi ve derin bir sohbetten çok mutluyum. Bunun aslında bir kişilik türü olduğunu ve üstesinden gelmem gereken bir şey olmadığını öğrenmek aydınlatıcı ve rahatlatıcı bir deneyim oldu. Bu noktada, içedönük biri olarak kendi yaşantımdan bahsetmemin, bu araştırmaya bakışımın anlaşılmasında yararlı olabileceğini düşünüyorum.

Çocukken çok özel ve gizli bir dünyam olduğunu ve bu dünyayı hiç kimsenin göremeyeceğini veya asla anlayamayacağını düşünüyordum. Sürekli düşünme ve içedönük konuşma eğiliminde olduğum için diğer kişilere kendimi anlatmaya yönelmiyorum, insanları gözlemlemeyi veya dinlemeyi seviyordum. Bir içedönük olarak eğitim hayatımın pek de iyi başlamadığını söyleyebilirim. Yeni bir ortama alışmak, zihni susmayan bir çocuk için endişe verici bir deneyimdi. Öğretmenim, resim yeteneğimi keşfetmiş ve resim çalışmalarımı etkileyici bulduğunu ailemle özel olarak paylaşmıştı. İlkokul sürecinde, kendimi ifade etme ihtiyacımı; resim yaparak, oyuncaklarımı konuşarak, sevdiğim bir veya iki arkadaşımın oynayarak ya da hayali arkadaşlarımla karşılamıştım. İyi veya kötü tüm deneyimlerimi, genellikle ailem ve öğretmenimle paylaşmadan kendi içimde yaşıyor olmamın, çocuk olduğum için ne kadar ağır ve yorucu olduğunu şimdi daha net görebiliyorum.

Ergenlik yıllarım, kitapları büyüleyici bulduğum, klasikler veya çizgi romanlar gibi çeşitli kitapları okumaktan haz aldığım ve iç dünyamı zenginleştirdiğim zamanlardı. Sınıfta öğretmenimi ve arkadaşlarımı uzaktan izlemek ve analiz etmeye çalışmak, empati yapmak güzeldi ama yanlarına gitmek, onların dünyasına girmeye çalışmak gibi bir düşünce beni hiç çekmiyordu. Kendi zihnimin içinde dolaşmak daha güvenli, konforlu ve keyifli geliyordu. İçimdeki dünyayı özgün ve eğlenceli, dışarıdaki dünyayı sıkıcı ve sıradan buluyordum ve bağımsızlaştıkça kendimi yeterince yansıtabileceğimi sanmıyordum. İç dünyamı kimseye açmamam gereken ve korumam gereken bir kale gibi görüyordum. Diğer taraftan, farklı olduğum için bende bir sorun olabileceği endişesini taşıyordum.

Lise yıllarımda, dışadönüklüğün kabul gördüğü gerçeğiyle tanışınca, tabiatım nedeniyle kendimi yanlış ve kötü hissetmişim. Bu sıkıntılarımı, genellikle yazarak ifade ederdim, resimden sonra yansıtıcı yazım, rahatlatıcı ve doyum verici bir alışkanlığım oldu. Bu yıllarda, iki değerli arkadaşımınla dünyayı ve insanları anlamlandırmaya çalışarak derin düşüncelere dalar, koyu sohbetler ederdik. Sosyalleşmenin küçük dozlarda keyifli olduğunu, yalnız zaman geçirmenin uyku ve yemek kadar besleyici olduğunu daha iyi anlamıştım. Lise sürecinde felsefe öğretmenim bana Viktor Emil Frankl'ın "İnsanın Anlam Arayışı" adlı kitabı hediye etmişti. Başta kendim olmak üzere insan davranışlarını gözlemlemeyi ve empati yapmayı seviyordum ama bu kitap psikoloji alanına olan ilgimi daha çok arttırdı. Bu nedenle, psikoloji eğitimi almayı düşünmüştüm ancak sonraları sanatın kendimi ifade etmem için daha özgür ve güzel bir alan olduğunu düşündüm. Bu düşüncemi ve buna benzer düşüncelerimi başkalarıyla paylaşabilmek adına sanat eğitimi alanına yöneldim.

Lisans eğitimi aldığım süreçte, sanat yoluyla iç dünyamı dışa vurabileceğim, çeşitli ve keyifli ifade yollarını keşfettim. Resim ana sanat dalı tercihim, kendimi estetik değerlerimle daha bilinçli olarak yansıtmamı ve motive olmamı sağladı. Özellikle, resim malzemeleri arasında yağlı boyayı bir tür sihir gibi görüyorum. Yüksek lisans eğitimimde, tez danışmanım çeşitli sanat kuramları ve akımları arasından dışavurumcu sanata olan ilgimi fark etti. Dışavurumcu sanat, doğrudan iç dünyanın ifade edilmesine dayanıyor olması nedeniyle, içedönüklük için büyük bir açılım gösteriyordu. Böylece, kendi çocukluğumun zor yönlerini de göz önüne alarak, içedönük çocuklar için yararlı olabileceğine inandığım bu araştırmayı yapmak istedim.

3.5. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın veri toplama süreci iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlar, hazırlık ve uygulama kısımlarıdır.

Hazırlık Kısmı:

1. Araştırmacının sınıf öğretmenleriyle tanışması ve içedönük çocukların tespit edilmesi için görüşme yapması.
2. Araştırmacının içedönük çocukları sınıf ortamlarında bir hafta boyunca gözlemlemesi ve deneyimlerini araştırmacı günlüğüne kaydetmesi.
3. İçedönük çocukların özellikleri ve yaş düzeyi göz önünde bulundurularak, resim çalışmalarında kendini etkili biçimde ifade edebileceği üç anahtar kavram belirlenmesi.

Uygulama Kısmı:

1. Sınıf öğretmenlerinin sınıftaki tüm öğrencilere çeşitli öğretim yöntemleri ile belirlenen anahtar kavramları aktarması ve bu kavramlara ilişkin uygulamaya geçilmesi.
Araştırmacının eş zamanlı olarak içedönük çocukların katılımlarını (sözlü ve sözsüz tüm davranışlar) ve uygulama sürecini gözlemlemesi.
2. Araştırmacının içedönük çocukların anahtar kavramlarla ilgili olan resim çalışmalarını toplaması ve bu resimlerin biçim ve içerik özellikleri bakımından anlamlandırılması amacıyla görüşmeler yapılması ve ses kaydı alması.

Tablo 3.1

Veri Toplama Süreci

Aşamalar	Katılımcılar	Veri Toplama Araçları	Tarihler
<u>Hazırlık Kısmı</u>			
1. Aşama	Sınıf Öğretmenleri	Yapılandırılmış Görüşme Formu, Ses Kayıt Cihazı	17 Aralık 2019
2. Aşama	Sınıf Öğretmenleri İçedönük Çocuklar	Yapılandırılmış Gözlem Formu, Araştırmacı Günlüğü	18-20, 24-27 Aralık 2019
3. Aşama	Tez Danışmanı	Araştırmacı Günlüğü	23-24 Aralık 2019
<u>Uygulama Kısmı</u>			
1. Aşama	Sınıf Öğretmenleri İçedönük Çocuklar	Yapılandırılmamış Gözlem Formu	30-31 Aralık 2019 02 Ocak 2020
2. Aşama	İçedönük Çocuklar	Yapılandırılmamış Görüşme Formu, Ses Kayıt Cihazı, Doküman Ürünleri	30-31 Aralık 2019 02 Ocak 2020

3.6. Veri Toplama Teknikleri

Merriam'a (2018) göre, sayılarla elde edilen verilere nicel veriler, kelimelerle elde edilen verilere ise nitel veriler denilmektedir. Nitel veriler, katılımcı veya katılımcıların davranışlarının detaylı olarak gözlem yapılması, kendi ifadelerinin alındığı görüşmeler yapılması ve uygun dokümanlar toplanması ile elde edilen verilerdir. Bu araştırmada, geçerlik

ve güvenilirliği sağlayan çeşitleme ilkesi benimsenmiş, gözlem, görüşme ve doküman inceleme nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

3.6.1.Görüşme tekniği.

Patton'a (1987) göre, "görüşme beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsamalı açılarından hem sanat hem de bilimdir" (s. 108). Stewart ve Cash (1985) ise görüşmeyi, "önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci" olarak tanımlamıştır (s. 7). Bu araştırmada, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme yaklaşımları kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme araçları, sınıf öğretmenleri ile içedönük öğrencileri tespit edebilmek amacıyla kullanılmıştır.

Yapılandırılmamış görüşmeler, içedönük çocukların kendi anlatımlarına başvurmak ve dışavurumcu resimlerindeki psikolojik işlevleri keşfedebilmek için sohbet havası oluşturmak amacıyla tercih edilmiştir. Bu görüşmelerde, ilk olarak içedönük öğrencinin resmini genel olarak anlatması istenmiş ve daha sonra bu anlatımlara ilişkin ek sorular yöneltilmiştir.

Yapılandırılmış görüşme. Yapılandırılmış görüşme, araştırmacının katılımcılara aynı soruları, aynı biçimde sorduğu ve açık uçlu yanıtlar alabildiği bir yaklaşımdır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Veri toplama sürecinin hazırlık aşamasında; sınıf öğretmenlerine, içedönük mizaç hakkında bilgi verilmiş ve içedönük çocukların ortak özelliklerini içeren yapılandırılmış bir görüşme formu uygulanarak öğretmenlerin içedönük olarak nitelediği öğrenciler tespit edilmiştir (Ek 1).

Yapılandırılmamış görüşme. Yapılandırılmamış görüşme, görüşme formu olmaksızın sohbet havasında gerçekleşen, keşfe yönelik, spontane bir görüşme türüdür (Gall, Borg & Gall, 1996; Yıldırım & Şimşek, 2016). Veri toplama sürecinin uygulama kısmında, içedönük çocuklarla resimleri hakkında yapılandırılmamış görüşme tekniği uygulanmış ve doküman incelemesi yapılmıştır. Sohbet havasında gerçekleşen görüşmeler yoluyla, içedönük

çocukların resimleri hakkında rahatça konuşabilmeleri ve açıklamalarda bulunmaları amaçlanmıştır. İçedönük çocuklara yöneltilen, spontane ve keşfe yönelik sorularda, bir ara nesne olan resimlerin özellikleri yol göstermiştir. Bu görüşmeler, araştırma sorularından hareketle içedönük çocukların dışavurumcu resimlerindeki biçim ve içerik özellikleri yoluyla psikolojik işlevleri keşfetmeye yönelik gerçekleştirilmiştir.

3.6.2.Gözlem tekniği.

Gözlemler araştırmanın amacı ve sorularına bağlı olarak fiziksel ortamın, katılımcıların, etkileşimlerin, konuşmaların izlenmesidir (Creswell, 2016). Gözlemler kişiler kendini ifade edemediklerinde, görüşmeler olanaksız olduğunda ve nitel araştırmacı temel olgunun ifade edildiği yere gidebildiğinde idealdirler ve görüşmelerden elde edilen bulguların karşılaştırılmasına imkân sağlamaktadırlar (Creswell, 2017). Bu araştırmada gözlem tekniğinin kullanılmasının nedeni, içedönük çocukların sınıf ortamına yeni katılmış olan araştırmacının varlığına alışmaları ve araştırmacının içedönük çocukları daha yakından tanmasıdır. Ayrıca, içedönük çocukların sınıf ortamındaki öznel ve sosyal davranışlarını içeren gözlem verileri, görüşme ve doküman verileriyle karşılaştırılmıştır.

Yapılandırılmış gözlem. Veri toplama sürecinin hazırlık kısmında, içedönüklük kavramı ile ilgili mevcut ana yapıdan hareketle oluşturulmuş başlıklar çerçevesinde bir gözlem formu oluşturulmuştur. Yapılandırılmış gözlem formunda süreç belirli parçalara bölünerek, içedönük çocukların öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla diyalogları, etkileşimleri ve öznel davranışları incelenmiştir. Bu gözlemlerde, sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde içedönüklük kriterlerine uygun olduğu belirlenen öğrencilerin, içedönük kişilik yapısının özelliklerini sergiledikleri görülmüş ve araştırmacı içedönük öğrencileri daha yakından tanıma fırsatı elde etmiştir (Ek 2).

Yapılandırılmamış gözlem. Veri toplama sürecinin uygulama kısmında ise araştırmacı katılımcı gözlemci rolüyle, yapılandırılmamış gözlem tekniğini uygulamış ve sınıf

öğretmenin çeşitli öğretim yöntemleriyle aktardığı anahtar kavramlara yönelik içedönük çocukların çeşitli davranışlarını gözlemlemiştir. Bu aşamada, yapılandırılmamış gözlem tercih edilmesinin nedeni, hiçbir sınırlama olmaksızın içedönük çocukların anahtar kavramlara ilişkin görsel sanatlar dersindeki davranışlarının gözlenecek olmasıdır.

3.6.3.Doküman inceleme.

Dokümanlar, nitel araştırmalarda katılımcılar tarafından doğrudan üretilmiş ya da kurumsal birçok kaynağı içermektedir. Bunlar arasında; öğretim programları, kurum yönetmelik ve kararları, günlükler, sanatsal ürünler gibi tüm yazılı ya da görsel materyaller bulunabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Merriam, 2018). Özellikle çizimler, sözel iletişim becerilerini geliştirmekte olan çocuklarla çalışılırken yararlı olmakta, bir ara nesne üzerinden konuşmak katılımcıların üzerindeki baskıyı azaltmakta ve hassas konuların tartışılabilmesine zemin hazırlamaktadır (Creswell, 2017). Veri toplama sürecinin uygulama aşamasında, içedönük öğrencilerin resim çalışmaları, doküman olarak toplanmış ve içedönük öğrencilerle resim ara nesnesi üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İçedönük öğrencilerin resim yaparken yanındaki veya etrafındaki arkadaşlarından etkilenmemesi için sınıfta sınav ortamı oluşturulmuş ve araya çanta koyulması sağlanmıştır. Sınıf öğretmenleri, sınav kaygısının önlenmesi bakımından tüm öğrencilere yüksek puan vereceğini bildirmiştir. İçedönük çocukların psikolojik işlevlerinin keşfedilmesi için resim çalışmalarında dışavurumcu eğilimlerin incelenmesi gerekmektedir. Böylece, içedönük çocukların dışavurumcu resimlerinin incelenmesinde; dışavurumcu sanatın tarih boyunca gözlemlenen plastik kriterleri ve çocuk resimlerinde gelişim evreleri dikkate alınarak dışavurumu gösteren anlam-biçim ilişkisi göstergeleri belirlenmiş ve bir ürün değerlendirme formu hazırlanmıştır (Ek 3).

3.7.Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada araştırmacı görüşmeci, gözlemci ve görüşme eşliğinde doküman incelemesi yapan kişi rolündedir. Araştırmacının görüşmelerdeki rolü, sınıf öğretmenleri ile içedönük çocukları tespit etmek için yapılandırılmış görüşme yapmaktır. Araştırmacının gözlemlerdeki rolü, içedönük çocukları sınıf ortamında uzun süre gözlem yapmak ve daha sonra yapılacak doküman incelemesine yönelik günlük tutmaktır. Gözlemler sırasında, araştırmacı sürece yön vermeyen ve müdahale etmeyen katılımcı gözlemci rolündedir. Katılımcı gözlemci rolündeki araştırmacı, çalışma grubunun dışında, uzaktan izleyen ve alan notları tutan bir kimsedir (Creswell, 2017). Araştırmacının görüşme eşliğinde doküman incelemesi yapma rolü; içedönük çocukların psikolojik işlevlerinin dışavurumcu resimlerindeki biçim ve içerik özellikleri yoluyla keşfedilmesine yönelik yapılandırılmamış görüşme tekniğini kullanması ve eş zamanlı olarak doküman incelemesi yapmasıdır.

3.8.Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirlik Stratejileri

Nitel araştırmalar, nicel araştırmalardan pek çok yönden ayrılırlar. Fakat nicel araştırmalarda olduğu gibi, nitel araştırmalarda da geçerlik ve güvenirlik stratejileri bulunmaktadır. Bu stratejiler, çalışmanın nitel yapısını kuvvetlendirmekte ve sağlamlığını arttırmaktır. Bu araştırmada, güvenirlik ve geçerliği arttırmak için Miles ve Huberman (2015), tarafından açıklanan dört strateji esas alınmış ve bunlar aşağıda açıklanmıştır.

3.8.1.İç geçerlik / inanırlık.

Bu araştırmada, iç geçerliği arttırmak amacıyla araştırmacı, katılımcıların doğal ortamında sürece yön vermeden ve müdahale etmeden katılımcı gözlemci rolünde zaman geçirmiştir. Bu yolla, katılımcıların sözlü ve sözsüz iletişimleri ve öznel davranışları gözlemlenmiş, çeşitli durumlar hakkında daha derinlemesine bilgi edinme fırsatı sağlanmıştır. Ayrıca, çeşitleme ilkesi benimsenmiş, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi tekniklerinden yararlanılmıştır. Çeşitleme ile elde edilen bilgiler, farklı kaynaklardan desteklenip, teyit edilebilmektedir

(Creswell, 2016). Bu durum, araştırmanın inandırıcılığını arttırmakta ve bulgulara geçerlilik kazandırmaktadır.

3.8.2.Dış geçerlik / aktarılabirlik.

Bu araştırmada, dış geçerliliğin sağlanması ve aktarımın sağlıklı olabilmesi amacıyla; araştırmanın katılımcıları, sosyal ve fiziksel bağlamı, veri toplama süreci ve veri analiz sürecinin açık ve ayrıntılı anlatımına zen gösterilmiştir. Aktarılabirliği sağlamada önemli bir yol olan amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım & şimşek, 2018,). Ayrıca, analiz sürecinde kullanılan betimsel yaklaşım, kavramsal çerçevenin oluşturulmasından tüm işlem basamaklarına kadar ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Elde edilen bulguların, başka çalışmalarda ele alınıp değerlendirilebilecek düzeyde sunulması için zen gösterilmiştir. Nitel araştırma geleneğine uygun olarak, tüm bölümlerin ayrıntılı ve eksiksiz bir biçimde sunulması için zen gösterilmiştir.

3.8.3.Güvenilirlik / denetlenebilirlik.

Bu araştırmada güvenirliğin sağlanması amacıyla, araştırma sorularıyla, izlenen yöntem ve sürecin uyumuna dikkat edilmiş, açıkça ve detaylı tanımlaması yapılmış ve araştırmacının nesnel ve yansız oluşuna zen gösterilmiştir. Veriler, araştırma sorularının gerektirdiği mekân, zaman, katılımcılar ve bağlamdan oluşan uygun bir sahada toplanmıştır. Geerlilikte olduğu gibi güvenirliği sağlamada da elde edilen verilerin desteklenmesini sağlayan çeşitlenme ilkesinden yararlanmıştır. Güvenirliği arttırdığı bilinen; detaylı alan notları tutulmuş, gözlem ve görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve bunların veri dökümleri sağlanmıştır (Creswell, 2016b).

3.8.4.Nesnellik/teyit edilebilirlik.

Bu araştırmada, nesnelliği sağlamak amacıyla, araştırmacı kendi bakış açısını dışarıda bırakmaya, nesnel ve tarafsız bir dil kullanmaya zen göstermiş, bu bağlamda danışman görüşlerine başvurmuştur. Ayrıca, nesnelliği arttırmak adına, araştırmacının kişisel olası

varsayımları, değerleri, yanlılıkları ve öznel biçimde ilişkide bulunduğu durumlar *Araştırmacı Bakış Açısı* başlığı altında okuyucuya sunulmuştur. Teyit edilebilirlik bakımından, yöntem ve veri toplama ve analiz süreçleri, adım adım takip edilmiş, açıkça ve detaylı anlatıma özen gösterilmiştir.

3.9.Araştırmada Etik Hususlar

Bu araştırmanın katılımcıları; araştırmanın konusu, amacı, kimler tarafından organize edildiği, veri toplama teknikleri ve bunların belirtilen amaçlar dışında kullanılmayacağı hakkında bilgilendirilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmaya katılımları gönüllülük esasına bağlı olarak sağlanmıştır. Başta *Etik Kurul*, *MEB* ve okul yönetimi olmak üzere kurumsal izinler alınmıştır (Ek 6, Ek 7). Sonrasında, sınıf öğretmenleri ve içedönük çocukların ailelerinden bireysel izinler alınmıştır (Ek 4, Ek 5). Araştırmada, katılımcıların kod isimleri ve araştırmadaki rollerine dair tanımlar kullanılmış, yayınlarda tanınmalarını sağlayacak herhangi bir kişisel ve görsel veri kullanılmamıştır.

3.10.Veri Analiz Süreci

Nitel araştırmalarda veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamları taşımaktadır. Bu nedenle, araştırmacının toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkması ve var olan analiz yöntemlerini gözden geçirerek, kendi araştırması için bir veri analiz planı oluşturması gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Nitel araştırmaların analizinde, tematik analiz, betimsel analiz veya içerik analizi yaklaşımları kullanılmaktadır. Bu araştırmada, tümdengelimci bir yaklaşım olan betimsel analiz tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'in (2016) belirttiği üzere, betimsel analiz yapılırken; öncelikle araştırma sorularından, kavramsal çerçeveden ya da yapılan görüşme veya gözlemlerden yola çıkılarak betimsel bir çerçeve oluşturulmaktadır. Toplanan veriler, daha önce belirlenmiş olan çerçeveye ait temalara göre yorumlanmaktadır. Son olarak, düzenlenen veriler tanımlanmalı ve veri setindeki alıntılarla desteklenmelidir. Bu araştırmadaki verilerin analizinde Jung'un Psikolojik Tipler Kuramı ve

bu kurama katkı sunan Fordham (1996) ve Stevens'in (2014) açıklama ve yorumlarından yararlanılmış, tündengelimci bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmuştur.

3.10.1. Betimsel analiz işlem basamakları.

Bu araştırmada, betimsel analiz için işlem basamakları belirlenerek, öncelikle betimsel analiz için kuramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve sonrasında elde edilen veriler bu çerçeveye uygun olarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz sürecinde izlenen adımlar aşağıda Şekil 3.1'de sunulmuştur.

Şekil 3.1: Betimsel analiz sürecinde izlenen adımlar

Betimsel analiz için çerçeve oluşturma. Bu araştırmada, Carl Gustav Jung'un Psikolojik Tipler Kuramı ve bu kurama katkı sunan Fordham (1996) ve Stevens'in (2014) açıklama ve yorumlarına dayanan kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda, Psikolojik Tipler Kuramından içedönük tutumun duyum, düşünme, duygu ve sezgi psikolojik işlevleri dört ayrı tema olarak belirlenmiştir. Sonrasında bu psikolojik işlevlerle ilgili Jung (2019), Fordham (1996) ve Stevens'in (2014) açıklama ve yorumlarına dayanarak anlamlı kategoriler oluşturulmuş ve bu kategorilere ilgili temaların altında yer verilmiştir. Bu aşamadan sonra araştırma verileri, belirlenen kuramsal çerçeveye yönelik olarak işlenmiştir.

Kuramsal çerçeveye göre verilerin işlenmesi. Bu aşamada gözlem, görüşme, doküman teknikleriyle toplanmış olan veriler, oluşturulan kuramsal çerçeveye uygun olarak okunmuş,

düzenlenmiş, tanımlanmış ve alıntılarla desteklenmiştir. Analize yön veren temel veri kaynağı, içedönük çocukların kendi ifadelerinin yer aldığı görüşmeler olduğu için gözlem verileri ve dokümanlar çeşitliliği sağlayan destekleyici verilerdir. Analizin ilk adımında, tüm veriler Word belgesi haline getirilerek dökümü alınmış, sonra veri seti anlamlı parçalara ayrılarak tablo haline getirilmiş ve kodlama işlemine geçilmiştir. Kodlama işleminde, betimleyici kodlar ve çıkarım kodlarının yanı sıra katılımcıların kendi sözleri kod olarak kullanılarak in-vivo (yaşayan) kodlamadan yararlanılmıştır (Creswell, 2017). Elde edilen kodlar, anlamlı ve mantıklı bir biçimde, uygun kategori ve temanın altına yerleştirilmiştir. Tüm bu işlemler sonucunda, veriler kuramsal çerçeveye göre işlenmiş, kendini tekrar eden veriler ayıklanmış veya tekrar kodlama yapılmıştır. Böylece, araştırmanın analiz sürecinde içedönük çocukların dışavurumcu resimlerindeki; duyum, düşünme, duygu ve sezgi psikolojik işlevlerini yapılandırılmış bir tabanda sunmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, verilerin detaylı ve anlaşılabilir biçimde betimlenmesi için gerekli bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

4.Bölüm

Bulgular ve Yorum

Bu araştırmada, Carl Gustav Jung'un Psikolojik Tipler Kuramı (1921) ve sonrasında bu kurama katkı sağlayan diğer kuramcılar olan Fordham (1996) ve Stevens'in (2014) açıklamalarına dayanan kuramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve elde edilen görüşme, gözlem ve doküman verileri bu çerçeveye göre analiz edilmiştir. Bu kuramsal çerçeve, bulguların tanımlanmasında yol göstermiş ve elde edilen bulgular; içedönük çocukların duyum, düşünme, duygu ve sezgi psikolojik işlevlerini gösteren dört tema altında sunulmuştur. Bu temalar şunlardır: 'İçedönük çocukların duyum işlevine dair bulgular', 'İçedönük çocukların düşünme işlevine dair bulgular', 'İçedönük çocukların duygu işlevine dair bulgular' ve 'İçedönük çocukların sezgi işlevine dair bulgular'.

Bulguların sunumunda, katılımcıların doğrudan kendi ifadelerinin yer alması nedeniyle, görüşme verilerine öncelik tanınmış, görüşmeler temel veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Bu görüşme verileri, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış gözlemler, araştırmacı günlüğü (AG) ve üç etkinlikten elde edilen doküman verileri ile desteklenmiştir. Etkinlik öncesinde gerçekleştirilen, yapılandırılmış olan yedi gözlem boyunca içedönük çocukların öznel davranışları (öd), öğretmeniyle iletişimi (öi), arkadaşlarıyla iletişimi (ai) gözlemlenmiştir. Etkinlik sürecindeki, yapılandırılmamış olan gözlemlerde ise içedönük çocukların görsel sanatlar dersindeki davranışları hiçbir sınırlama olmaksızın gözlemlenmiştir. Uygulanan etkinliklerde, içedönük çocukların resim çalışmalarında kendilerini etkili biçimde ifade edebilmeleri amaçlanmıştır. Böylece, alanyazından içedönük çocukların özellikleri incelenmiş, dışavurumcu eğilimler gösterecekleri düşünülen 'kendi', 'mekân' ve 'oyun' olan üç kavram belirlenmiştir. "Kendiniz çiziniz" (KÇ) adlı ilk etkinlikte, genellikle kendi iç dünyasına odaklanma eğilimi gösteren içedönük çocuklardan kendilerini çizmeleri istenmiştir. "Sevdiğiniz bir mekân çiziniz" (SM) adlı ikinci etkinlik ve "Sevdiğiniz bir oyun çiziniz" (SO)

adlı üçüncü etkinlikte ise içedönük çocukların iç dünyalarını cesur ve rahat bir şekilde yansıtabilmeleri için sevdikleri bir mekân ve bir oyun çizimleri istenmiştir. Böylelikle, içedönük çocukların resim çalışmalarından oluşan doküman verilerinin analiz edilmesinde bir ürün değerlendirme formu (ÜDF) hazırlanmıştır. Bu formda, dışavurumcu sanatın tarih boyunca gözlemlenen plastik nitelikleri üzerinden dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterler ve çocuk resminin gelişim evrelerinde dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerine dair kriterler belirlenmiştir. Böylece, araştırmanın doküman verilerinin analizinde bu kriterler yol göstermiştir.

4.1.İçedönük Çocukların Duyum İşlevine Dair Bulgular

Duyum işlevinin anlamı, varlıkları duyumsamak ve algılamaktır. Duyularla elde edilen veriler, bilinçte işlenmekte ve dünyayı nasıl algıladığımıza dair algımızı geliştirmektedir (Stevens, 2014). Duyum işlevinde önemli olan duyuş gücü ve zevkidir, bu nedenle herhangi bir değerlendirme yapılmaz ve irrasyoneldir (Fordham, 1996). İçedönük duyum, başta herkesin gördüğü aynı şeyleri görmektir ama saf nesnel etkide kalmayıp, nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel algıyla ilgilenmektedir (Jung, 2019). Bu nedenle, içedönük duyumda nesnelere ya ikincil plandadır ya da hiçbir önemleri yoktur (Fordham, 1996). Bu araştırma verilerinin analiz edilmesiyle, içedönük çocukların duyum işlevini gösteren bulgular Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1

İçedönük Çocukların Duyum İşlevini Gösteren Bulgular

Kategori	Kod
Benlik algısı	Benlik bilinci
	Kendini varlıklar üzerinden duyumsama
	Duyusal benlik gelişimi
	Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma
	Tekil benlik kurgusu
	Kendini oyun aracıyla duyumsama
	Benmerkezci benlik
	Okulda tek olma

Yaşamsal algılar	Farkındalık durumu Gözlemleri kompozisyona yansıtma Temsil-gerçeklik farklılığını kavrama Parkı duyumsama Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma Doğayı ve hayvanları duyumsama
İrrasyonel bağlantılar	Arkadaş seçiminde fiziksel yakınlık
Duyuş temsili	Natüralist renk yansıtma Doğal doku yansıtma Detaylara yoğunlaşma Maviyi natüralist duyumsama Temsilde rastlantısallık İndirgemeci anlayışla ifade Anti-natüralist anlatıma başvurma
Duyuş hazzı	Sürecin içinde olma Haz yaratan objelere düşkünlük Canlı renklere yakınlık duyma Gökkuşağıyla resmine güzellik katma
Nesnelerden etkilenme	Hız göstergesine ilgi Natüralist ifade kaygısı Eylem öncesini gösterme
Öznel duyular	Kompozisyonda boşluk karşıtı Yalnızlığı duyumsama Bulutları mavi görme Kişisel alan kullanma
İmge iletme	Sembolik imgelere başvurma
Öznel farklılıklar	Sınıftaki varlıkları duyumsama Kendini arkadaşıyla duyumsama 'Süper park' Oyunlarla ardışık zaman kurgusu 'Sihirli şato'
Nesnelerin arka planı	Öğrenme ortamı olarak okul Okulu insanlarla birlikte duyumsama

Nesneden bağımsız algı

4.1.1. Duyum işlevinde ‘Benlik algısı’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukların benliğine dair duyum ve algısını anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, kendimizi ve dünyayı nasıl algıladığımızı gösteren duyum işlevi, benlik algımızı şekillendirmektedir (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Benlik bilinci, Kendini varlıklar üzerinden duyumsama, Duyusal benlik gelişimi, Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma, Kendini oyun aracıyla duyumsama, Tekil benlik kurgusu, Benmerkezci benlik ve Okulda tek olma.*

Benlik bilinci. İçedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, benliğin bilinç düzeyindeki farkındalığını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, benlik bilincini gösteren görüşme verisi, Arda’nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusuna, “Ben yaptım.” diyerek, benlik algısının bilinç düzeyinde oluşmaya başladığını göstermiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, benlik bilinci kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Sınıf öğretmeninin ‘Kendiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?’ sorusunu, Mine ‘Resim yapmayı çok severim, kitap okumayı da, dersleri seviyorum ama en sevdiğim ders hayat bilgisidir.’ diyerek cevaplamıştır” (Mine, KÇ, 8. gözlem). Bu cevabın, Mine’nin benlik algısını ve benlik bilincini gösterdiği söylenebilir. Benlik algısı kategorisinde, benlik bilincini gösteren diğer bir veri, Aylin’in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.1’de görüldüğü üzere Aylin, “Aylin ve arkadaşı” adlı resim çalışmasında; kendini ve arkadaşını büyük bir boyutta çizmiş, dinamik, devinimsel, yoğun ve katmanlı boya sürüşleriyle doğal renkleri kullanmış ve resim kâğıdının üst kısmına çalışmasının adını “Aylin ve arkadaşı” diye yazarak vurgulamıştır. Aylin’in kendisini ve arkadaşını doğal renkleriyle ifade etmesinden ve ismini

yazı ile yazarak vurgulamasından, benlik algısında benlik bilincinin oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı, otomatizm kriterlerine (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 3a, 6a, 7a, 9a), anlam biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterleriyle uygun bulunmuştur (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 4b, 7b, 10b).

Görsel 4.1. Aylin, "Aylin ve arkadaşı", kuru boya ve keçeli kalem boya.

Kendini varlıklar üzerinden duyumsama. İçedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, kendini varlıklar üzerinden duyumsama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, kendini varlıklar üzerinden duyumsama kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Resmine neler çizdin?" sorusuna, "İnsan, ev, buzdolabı, kitap." diyerek cevap vermiş, kendini belirli varlıklar üzerinden duyumsadığını göstermiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, kendini varlıklar üzerinden

duyumsama kodunu gösteren başka bir veri, aynı sınıfta gözlemlenen Arda, Ece ve Merve ilgili olarak araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Sınıf öğretmeni öğrencilere kitaplıktan hikâye kitabı alabileceklerini söylediğinde, üç içedönük çocuk diğer çocuklardan daha önce geldi ve bir süre kitapları incelediler. Seçtikleri kitabın kapağını inceledikten sonra odaklanarak okudular. Kitaplara karşı özel bir ilgi duyuyor olabilirler, çünkü derslerde de genel olarak ders kitaplarına odaklanma eğilimindedir” (AG, 3. gün). Bu veriden, içedönük çocukların kendini duyumsadığı varlıklardan birinin kitaplar olduğu düşünülebilir. Benlik algısı kategorisinde, kendini varlıklar üzerinden duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.2’de görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, kendini büyük bir boyutta çizerek fosforlu pembe bir kıyafet ile ilişkilendirmiş ve oyuncasını detaylarına özen göstererek renkli bir biçimde ifade etmiştir. Sena bu çalışmasında, kendini ve oyuncasını boyarken yoğun ve dinamik boya sürüşleri kullanmıştır. Bu veriden, Sena’nın kendisini duyumsadığı varlıkların canlı renkte bir elbise ve renkli bir oyuncak olduğu söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Sena, KÇ, ÜDF. k. 2a, 3a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma-vurgu kriterine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2b, 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.2. Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

Duyusal benlik gelişimi. İçedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, duyuşsal benlik gelişimini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, duyuşsal benlik gelişimini gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelebilir?” sorusuna, “Fiziksel özellik, yani benim gözüm, burnum, ağzım, vücudum.” diyerek, duyuş organlarını ve bedenini duyumsadığını göstermiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, duyuşsal benlik gelişimini gösteren başka bir veri, Aylin’in gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, ‘Kendiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?’ sorusunu Aylin’e yönelttiğinde, Aylin göz teması kurarak ‘En çok gözlerimi beğeniyorum.’ dedi” (Aylin, KÇ, 8. gözlem). Aylin’in gözlerine olan beğenisinin, benlik algısında duyuşsal benlik gelişimini gösterdiği söylenebilir. Duyuşsal benlik gelişimi bağlamında benlik algısını gösteren diğeri bir veri, Aylin’in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.3’te görüldüğü üzere Aylin, “Aylin ve arkadaşı” adlı resim çalışmasında, kendini ve arkadaşını doğal renklerle yoğun boya kullanımıyla ifade etmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Aylin, SO, ÜDF, k.

3a), anlam biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi ve gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SO, ÜDF, k. 4b, 7b).

Görsel 4.3. Aylin, “Aylin ve arkadaşı” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma. İçedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma durumunu gösteren bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma kodunu gösteren görüşme verisi, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Sen neden dönme dolapta değilsin?” sorusuna, “Çünkü dönme dolap yavaş, tren daha hızlı, ben burada tek başıma daha rahatım.” diyerek, hızlı ve yavaş karşıtlığında benlik kurmaya yönelmiştir (Mine, SM, 2. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, hızlı ve yavaş karşıtlığında benlik kurma koduna dair başka bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Mine’nin sıra arkadaşının fazlasıyla dışadönük tavırlar içerisinde olması dikkatimi çekti. Buna rağmen, içedönük öğrenci Mine sessiz ve sakin kalıyor, sıra arkadaşı ile ilgilenmiyor ve onun hareketli oluşundan hiç etkilenmiyor gibiydi. Sonrasında, iki içedönük öğrenci Aylin ve Sena’nın olduğu diğer bir sınıfta gözlem yaptım. Bu öğrencilerin sıra arkadaşları çok dışadönük değildi ama sınıf öğretmeni her öğrenciye söz hakkı tanıyan, dinamik ve eğlenceli biri olduğu için oldukça sosyal bir sınıf ortamıyla karşılaştım. Buna

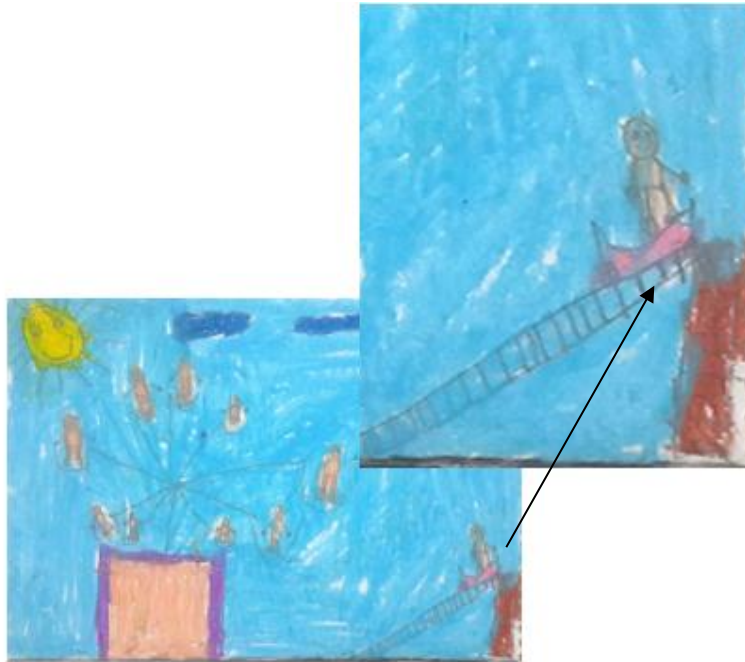
rağmen, içedönük çocuklar fazlasıyla sakin ve sessiz kaldılar. Diğer sınıftaki üç içedönük öğrenci Ece, Arda ve Merve, oldukça gürültülü ve kaotik sınıf ortamında sessiz ve sakin durmalarıyla öne çıkmaktaydılar” (AG, 2. gün). Bu gözlemlerden, içedönük çocukların hızlı bir sosyal ortamda, yavaş bir benlik kurmaya yöneldikleri düşünülebilir. Benlik algısı kategorisinde, hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurmayı gösteren diğer bir veri, Sena'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.4'te görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında; kendini hız göstergesi bir oyuncak ile ifade etmiştir. Sena, hız göstergesi oyuncuğu boyarken yoğun boya kullanmış, dinamik ve devinimsel sürüşler yapmış, abartıya başvurmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.4. Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

Kendini oyun aracıyla duyumsama. İçedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, kendini oyun aracıyla duyumsama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, kendini oyun aracıyla

duyumsama kodunu gösteren görüşme verilerinden, Sena'nın görüşme verisi verilebilir. Sena, "Resmine neler çizdin?" sorusuna, "Scooter çizdim, kendimi çizdim." cevabını vermiş ve "Neden kendini scooter ile çizdin?" sorusuna da "Onunla oynamayı seviyorum." diyerek, kendini oyun aracı olan scooter ile duyumsadığını göstermiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, kendini oyun aracıyla duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel, 4.5'te görüldüğü üzere Mine, "Süper park" adlı resim çalışmasındaki insan figürlerini dönme dolaba, kendisini ise hızlı trene yerleştirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b).

Görsel 4.5. Mine, "Süper park" (detay), pastel boya.

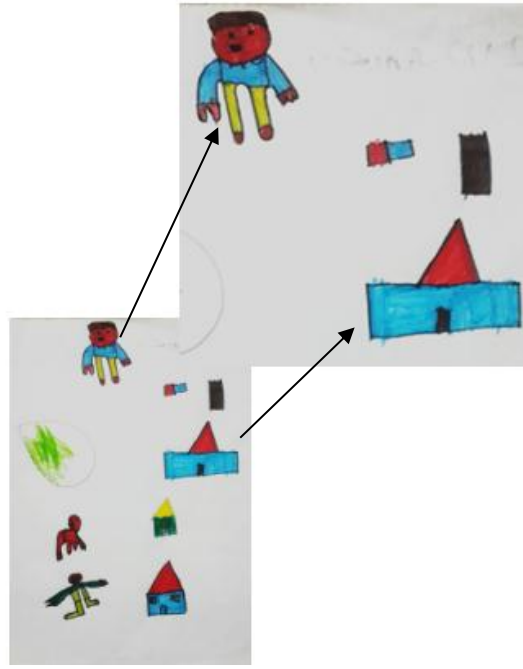
Tekil benlik kurgusu. İçedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, benlik kurgusunu göstermeye yönelik bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Merve, "Resmine neler çizdin?" sorusuna, "Okul, çimen, bulut, güneş, ağaç, kuş ve

kendimi.” diyerek, tekil bir benlik kurgusu oluşturduğunu göstermiştir (Merve, SM, 2. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, tekil benlik kurgusu kodunu gösteren başka bir veri, Arda’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüs olduğunda tek başına koridorda gezindi. Bazı arkadaş gruplarını aralarına girmeden, uzaktan seyretti” (Arda, 4. gözlem, öd). Benlik algısı kategorisinde, tekil benlik kurgusu kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.6’da görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında, kendisini parkta tek başına oyuncaklarla oynamak üzere resmetmiştir. Sena bu çalışmasında, kahverengi renk olan saçlarını sarı renk ile ifade etmiştir. Parktaki oyuncakları ve kendisini boyarken yoğun boya kullanmış, kaydırak üzerindeki üst üste olan boyamalarıyla katmanlı plastik yapı oluşturmuştur. Kaydırak ve salıncağa yönelik boya sürüşleri dinamik, gökyüzü ve yeryüzüne dair boyamaları yatay yönde, durağandır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı kriterlerine (Sena, SM, ÜDF, k. 3a, 6a, 7a), anlam biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 2b, 4b, 5b).

Görsel 4.6. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya.

Benmerkezci benlik. İcedönük çocukları benlik algısı bakımından anlamada, benlik algısının ne kadar egosantrik olduğunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, benmerkezci benlik kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin’in “Resmine neler çizdin?” sorusuna olan, “Çocuk, tahterevalli, güneş, bulut” cevabından, benmerkezci bir yaklaşım sergilediği düşünülebilir (Aylin, SM, 2. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, benmerkezci benlik kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, derste işlenen metne dair ‘Dostlarımızı neden sevmeliyiz?’ sorusunu Mine’ye yöneltti. Mine biraz düşündükten sonra kısık bir ses tonuyla ‘Bize iyi davranmaları için.’ yanıtını verdi. Bunun üzerine öğretmen ‘Dostlarımızı sadece bize iyi davranmaları için mi seveceğiz?’ dedi. Mine herhangi bir tepki vermeden karşısına bakarak düşündü ve sadece ‘Evet’ dedi” (Mine, 3. gözlem, öi). Mine’nin bu görüşünden, benmerkezci bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Benlik algısı kategorisinde, benmerkezci benliği gösteren diğer bir veri, Arda’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.7’de görüldüğü üzere Arda, “İnsan, ev, buzdolabı ve kitap” adlı resim çalışmasında; kendini resim kâğıdının en üst kısmına yerleştirmiş ve diğer insan figürlerine kıyasla kendisini daha özenli bir çizim ve doğal renkler ile yansıtmıştır. Ayrıca, resmindeki diğer evlerden farklı olarak kendi evini, biçim bozmacı bir yaklaşımla abartılı bir biçimde ifade etmiştir. Bu veriden, Arda’nın benmerkezci bir yaklaşım sergilediği için kendisini resim kompozisyonunda en üste yerleştirdiği ve biçim bozmacı bir yaklaşımla yalnızca kendi evini vurguladığı söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; biçim bozma kriterine (Arda, KÇ, ÜDF, k. 5a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, KÇ, ÜDF, k. 4b, 7b, 10b).

Görsel 4.7. Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Okulda tek olma. İçedönük çocukların okul ortamındaki benlik algısını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Benlik algısı kategorisinde, okulda tek olma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, kendisine sorulan, “Resmine neler çizdin?” sorusuna, “Okul, ağaç, güneş, martı, bulut, Ece.” diyerek, okulda kendisini tek başına ifade etmiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Benlik algısı kategorisinde, okulda tek olma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen Mine'ye ‘Dostun var mı?’ dediğinde, biraz düşündü ve ‘Bir tane var.’ dedi. Öğretmen ‘Kim, sınıftan mı?’ diye sorunca, Mine ‘Hayır, okulda arkadaşım yok, sokakta oynadığım arkadaşım.’ diye yanıtladı” (Mine, 3. gözlem, öi). Bu veriden, Mine'nin okulda kendini tek gördüğü düşünülebilir. Benlik algısı kategorisinde, okulda tek olma kodunu gösteren başka bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.8'de görüldüğü üzere Merve, “Okul” adlı resim çalışmasında; okulun yanında sadece kendisini ifade etmiş ve kendini okuldaki insanlar yerine doğa ile ilişkilendirmiştir. Merve, bu çalışmasında ağırlıklı durağanlığı gösteren yatay yönde boya sürüşleri yapmış ve doğal

renkleri kullanmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri kriterine (Merve, SM, ÜDF, k. 6a), anlam biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b).

Görsel 4.8. Merve, “Okul”, pastel boya.

4.1.2. Duyum işlevinde ‘Yaşamsal algılar’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları yaşadığı deneyimlerle oluşan algı ve duyuları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, varlıkları duyumsama ve algılamada yaşanan deneyimler önemli bir rol oynamaktadır (Stevens, 2014). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Farkındalık durumu*, *Gözlemleri kompozisyona yansıtma*, *Temsil-gerçeklik farklılığını kavrama*, *Parkı duyumsama*, *Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma* ve *Doğayı ve hayvanları duyumsama*.

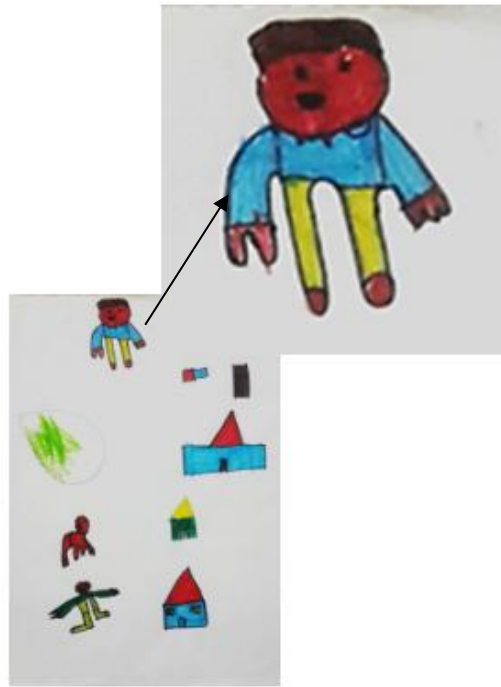
Farkındalık durumu. İçedönük çocukları yaşamsal algıları bakımından anlamada, farkındalık durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir.

Yaşamsal algılar kategorisinde, farkındalık durumunu gösteren görüşme verisi, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Resmini anlatır mısın?” sorusuna, “Okulumdayım,

ortadaki benim, resim yapıyorum. Yanımda arkadaşlarım var, öğretmenim var.” (Mine, KÇ, 1. görüşme) diyerek, resim çalışmasında içinde bulunduğu anı ifade etmiştir. Yaşamsal algılar kategorisinde, farkındalık durumunu gösteren başka bir veri, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resmini anlatır mısın?” sorusuna, “Okula gidiyorum, eve geliyorum. Sürekli.” diyerek rutin yaşam farkındalığına dikkat çekmiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Yaşamsal algılar kategorisinde, farkındalık durumunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Yukarıda yer alan Görsel 4.8'de görüldüğü üzere Merve, “Okul” adlı resim çalışmasında; doğayı, okulu ve okul üniformasını doğal renkleriyle yansıtmıştır. Bu veriden, Merve'nin çevresindeki varlıkların renklerine karşı farkındalık kazandığı görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden, gerçek renk kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 7b).

Gözlemleri kompozisyona yansıtma. İçedönük çocukları yaşamsal algıları bakımından anlamada, resim kompozisyonunda yansıttığı gözlemleri gösteren bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Yaşamsal algılar kategorisinde, gözlemleri kompozisyona yansıtma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Mine'nin görüşme verisi verilebilir. Mine, kendisine sorulan “Peki, öğretmenin neden el kaldırıyor?” ve “En alttaki kişi kim, ne yapıyor?” sorularına “Ders anlattığı için.” ve “Tanımıyorum. Okuldan çıkan başka bir öğrenci.” diyerek cevap vermiş, sınıf ortamında yaptığı gözlemleri resim çalışmasına yansıtmıştır (Mine, KÇ, 1. görüşme). Yaşamsal algılar kategorisinde, gözlemleri kompozisyona yansıtma koduyla ilgili başka bir veri, Ece'nin gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüste bir grup kız öğrenci oyunlarında bir kişi eksik olduğu için Ece'yi davet ettiler. Ece sadece göz teması kurdu ve hiçbir yanıt vermeden not defterindeki çizimiyle ilgilenmeye devam etti. Bir öğrenci, Ece'nin yaptığı çizime bakarak, o çizgi filmde başka dostlar da

olduğunu, onları neden çizmediğini sordu. Bunun üzerine Ece, göz teması kurmadan, ‘Ben bu iki arkadaşı seçtim, çünkü daha çok seviyorum.’ dedi” (Ece, 3. gözlem, ai). Bu veriden, Ece’nin çizgi film karakterlerine olan gözlemlerini resmine yansıttığı görülmüştür. Yaşamsal algılar kategorisinde, gözlemleri kompozisyona yansıtma kodunu gösteren diğer bir veri, Arda’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.9’da yer alan Arda’nın “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” adlı resim çalışmasında, okul üniformasını çizdiği ve doğal renginde boyadığı görülmüştür. Bu veriden, Arda’nın kıyafetine olan gözlemini resim kompozisyonuna yansıttığı anlaşılmaktadır. Bu doküman verisi, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, KÇ, ÜDF, k. 4b, 7b).

Görsel 4.9. Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Temsil-gerçeklik farklılığını kavrama. İÇedönük çocukları yaşamsal algıları bakımından anlamada, temsil ve gerçeklik farklılığını kavrama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünlerine dair gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Yaşamsal algılar kategorisinde, temsil-gerçeklik farklılığını kavrama kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden

verilebilir. Ece, “Resmindeki çatı neden bu kadar büyük?” sorusuna, “Okulum çizdiğimden daha büyük. Pencereleri daha çok ama ben böyle çizmek istedim.” diyerek, temsil-gerçeklik farklılığını kavradığını göstermiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Yaşamsal algılar kategorisinde, temsil-gerçeklik farklılığını kavrama koduna dair başka bir veri, Aylin’in gözlem verilerinden verilebilir: “Aylin’in sıra arkadaşı ders kitabında kız kulesi ile ilgili metnin görselinde denizden sıçramış olan balıklara bakıp ‘Balıklar uçuyor.’ dediğinde, Aylin gülümsedi ve ‘Balıklar uçar mı hiç!’ diyerek başını masasına eğip tekrar gülümsedi” (Aylin, 7. gözlem, ai). Bu veriden, Aylin’in ders kitabında yer alan görsele dair temsil ve gerçeklik farklılığını kavradığı söylenebilir.

Parkı duyumsama. İçedönük çocukları yaşamsal algıları bakımından anlamada, park mekânının yerini ve önemini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Yaşamsal algılar kategorisinde, parkı duyumsama kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve’nin görüşme verisi verilebilir. Merve, “Resmine neler çizdin?” sorusuna, “Park, bulut, güneş, ağaç, çimen, kendim ve seksek oyunu.” diyerek, park mekânına olan duyumunu göstermiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Yaşamsal algılar kategorisinde, parkı duyumsama koduna dair başka bir veri, Sena’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Sınıf öğretmeninin ‘Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz mekânlar neresidir?’ sorusuna Sena, ‘Okul ve park’ cevabını vermiş, ‘Okulu öğretmenim ve arkadaşlarım olduğu için seviyorum. Parkta geziyorum ve oyun oynuyorum.’ demiştir” (Sena, SM, 9. gözlem). Yaşamsal algılar kategorisinde, parkı duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin’in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.10’da görüldüğü üzere Aylin, “Parkı çok seviyorum” adlı resim çalışmasında; iki ayrı yer çizgisi kullanarak kompozisyonu ikiye bölmüş, kendisini iki arkadaşıyla ip atlarken ve bir arkadaşıyla tahterevallide oynarken çizmiş, doğal renklerle boyamıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik

kriterlerden yoğun boya kullanımı kriterine (Aylin, SM, ÜDF, k. 3a), anlam biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

Görsel 4.10. Aylin, "Parkı çok seviyorum" pastel boya.

Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma. İçedönük çocukları yaşamsal algıları bakımından anlamada, mekân-nesne ve figür ilişkisi kurma durumunu gösteren bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Yaşamsal algılar kategorisinde, mekân-nesne-figür ilişkisi kurma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, "Resminde neler oluyor?" ve "Bu oyunu nerede oynuyorsunuz?" sorularına, "Ben ağacın arkasında saklanıyorum. Saklambaç oynuyoruz." ve "Sokakta." diye cevap vermiş, mekân-nesne-figür ilişkisi kurduğunu göstermiştir (Ece, SO, 3. görüşme). Yaşamsal algılar kategorisinde, mekân-nesne-figür ilişkisi kurma kodunu gösteren başka bir veri, Sena'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen, Sena ve arkadaşımı tahtaya çağırdı ve Sena'ya 'Ailelerinizle neler yapıyorsunuz?' sorusunu sordu. Sena kollarını önünde kavuşturarak 'atlıkarınca, sonra waffle' dedi ve kısa bir duraksamadan sonra 'alışveriş

merkezine gitmiştik, orada waffle yemiştik de!’ diye devam etti” (Sena, 1. gözlem, öi). Bu veriden, Sena’nın mekân-nesne-figür ilişkisi kurduğu anlaşılmaktadır. Yaşamsal algılar kategorisinde, mekân-nesne-figür ilişkisi kurma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.11’de görüldüğü üzere Mine, “Mine’nin Okulu” adlı resim çalışmasında, okul binasının içerisindeki sınıf ortamını görünür bir biçimde yansıtmıştır. Kendini ve arkadaşlarını masaların olduğu sıralara yerleştirmiş, öğretmeni ders anlatmak üzere, öğretmen masasına yakın ancak yüzü öğrenciler yerine, izleyiciye dönük olacak biçimde konumlandırılmıştır. Öğretmen masasının üzerinde, öğretmenin çantası, kitapları ve dezenfektan çizmiştir. Resmin en alt kısmında ise okuldan çıkan bir öğrenciyi açık kapı ile ilişkilendirmiştir. Bu veriden, Mine’nin mekân-nesne-figür ilişkisi kurduğu görülmektedir. Bu doküman verisi, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, şeffaf resim özelliği kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 9b).

Görsel 4.11. Mine, “Mine’nin okulu” kuru boya ve keçeli kalem.

Doğayı ve hayvanları duyumsama. İcedönük çocukları yaşamsal algıları bakımından anlamada, doğa ve hayvanlara olan duyularını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin

değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Yaşamsal algılar kategorisinde, doğayı ve hayvanları duyumsama kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, "Resmine neler çizdin? sorusuna, "Kelebek, uğurböceği, papatya, gül, arkadaş, kaplumbağa ve kendim" diyerek, doğayı ve hayvanları duyumsadığını göstermiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Yaşamsal algılar kategorisinde, doğayı ve hayvanları duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Sena'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.12'de görüldüğü üzere Sena, "Eğlence" adlı resim çalışmasında; güneş, kuş, gökkuşağı, ağaç ve insana benzeyen şemalar kullanmış, doğal renk kullanımına başvurmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, SO, ÜDF, k. 4b, 7b).

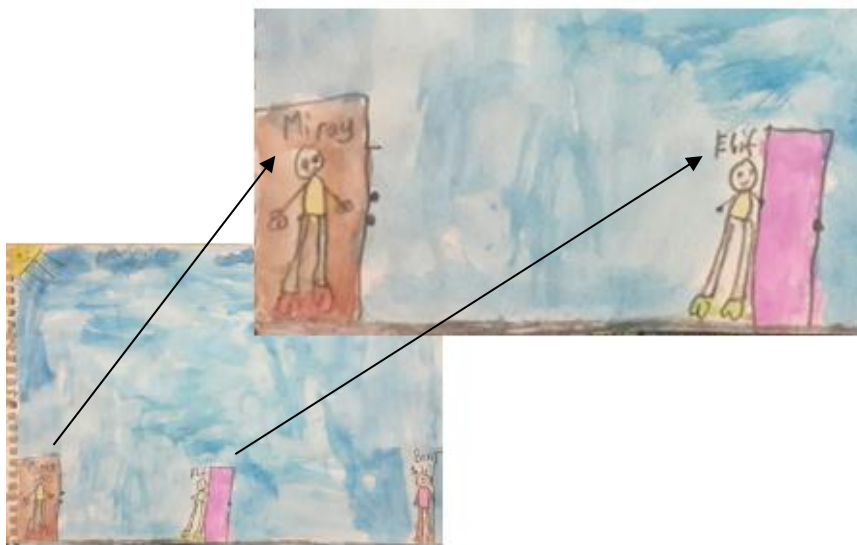

Görsel 4.12. Sena, "Eğlence" desen kalemleri ve suluboya.

4.1.3. Duyum işlevinde 'İrrasyonel bağlantılar' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukların duyum işlevine dair mantıklı görünmeyen bağlantıları ortaya koymak amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre Jung (2019), duyum işlevini akıl yürütme sonucunda ortaya çıkmayan irrasyonel bir işlev olarak tanımlamıştır. Bu kategoride, *Arkadaş seçiminde fiziksel yakınlık* adlı bir kod ortaya çıkmıştır.

Arkadaş seçiminde fiziksel yakınlık. İçedönük çocukları irrasyonel bağlantılar bakımından anlamada, fiziksel yakınlıkla ilişkili arkadaş seçimi yapmayı gösteren bir koddur. Bu çıkarım, Mine'nin görüşme ve doküman verilerinin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Mine, “Resmindeki kişiler yakın arkadaşların mı?”, “Neden onları çizdin?” ve “Niye onları seçtin?” sorularına sırasıyla “Hayır.”, “Onları seçtim.” ve “Bana daha yakın oturuyorlar” cevabını vermiştir (Mine, KÇ, 1. görüşme). Bu bağlamda, Mine “Mine'nin Okulu” adlı resim çalışmasında, fiziksel yakınlıkla ilişkili arkadaş seçiminde bulunmuştur. Görsel 4.13'te görüldüğü üzere Mine, “Saklambaçlar 1.bölüm” adlı resim çalışmasında da kendisini yakın sıralarda oturan arkadaşları ile saklambaç oynarken çizmiş ve bu durum insan figürlerinin üzerine isimlerini yazmasıyla anlaşılmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SO, ÜDF, k. 4b, 5b). Mine, bu çalışmasına dair yapılan görüşmede, “Resimdeki arkadaşların kim?” sorusuna, “Sınıf arkadaşlarım. Miray ile Elif. Miray arkamdaki sırada oturuyor, Elif de önümdeki sırada.” diyerek cevap vermiş, “Sevdiğin veya yakın arkadaşların mı?” sorusuna “Hayır.” demiştir (Mine, SO, 3. görüşme).

Görsel 4.13. Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

4.1.4. Duyum işlevinde ‘Duyuş temsili’ kategorisine dair bulgular.

Duyuş temsili kategorisi, içedönük çocukların varlıkları duyuş gücünün, temsil gücünü de etkileyebileceği düşüncesiyle, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, duyum işlevinde önemli olan duyuş gücü ve zevkidir, bu nedenle herhangi bir değerlendirme yapılmamaktadır (Fordham, 1996). Bu kategoride, içedönük çocukları duyuş temsilleri üzerinden anlayabilmek amaçlanmıştır. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Natüralist renk yansıtma*, *Doğal doku yansıtma*, *Detaylara yoğunlaşma*, *Maviyi natüralist duyumsama*, *Temsilde rastlantısallık*, *İndirgemeci anlayışla ifade* ve *Anti-natüralist anlatıma başvurma*.

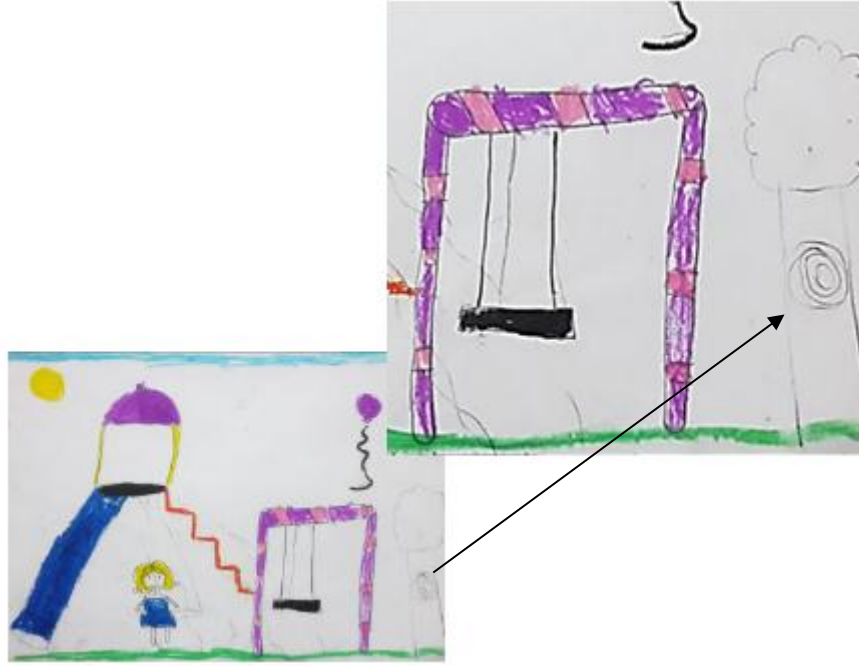
Natüralist renk yansıtma. İçedönük çocukları duyuş temsili bakımından anlamada, natüralist renk algısını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, natüralist renk yansıtma kodunu gösteren görüşme verisi, Arda’nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Kapıları neden siyah boyadın?” sorusuna, “Okulun ve evin kapısı siyah.” diyerek, natüralist bir yaklaşım sergilemiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, natüralist renk yansıtma kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Ağacı niçin boyamadın?” sorusuna, “Kahverengi boyam yoktu.” diyerek, natüralist renk yansıtma kaygısı göstermiştir (Sena, SM, 2. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, natüralist renk yansıtma kodunu gösteren başka bir veri, Merve’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.14’te görüldüğü üzere, Merve “Okul” adlı resim çalışmasında; okul üniformasını, güneş, gökyüzü, ağaç, çimler, okul binasını ve kapısını doğal renginde ifade etmiş, ağırlıklı durağanlığı gösteren yatay yönde boya sürüşleri yapmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri kriterine (Merve, SM, ÜDF, k. 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve

objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b).

Görsel 4.14. Merve, “Okul”, pastel boya.

Doğal doku yansıtma. İçedönük çocukları duyuş temsili bakımından anlamada, doğal doku algısını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, doğal doku yansıtma kodunu gösteren görüşme verisi, Ece'nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Ağacın gövdesine çizdiğin çizgi nedir?” sorusuna, “Onlar ağacın üzerindeki şeyler.” diyerek cevap vermiş, “Ağacın dokusu mu?” sorusuna, “Evet.” demiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, doğal doku yansıtma kodunu gösteren diğer bir veri, Sena'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.15'te görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında, ağaç figürüne yer vermiş ve doku çizgileri kullanmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 4b, 6b).

Görsel 4.15. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” (detay), pastel boya.

Detaylara yoğunlaşma. İçedönük çocukları duyuş temsili bakımından anlamada, detaylara yoğunlaşma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, detaylara yoğunlaşma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, “Bu kez kendine saç mı çizdin? sorusuna, “Evet” diyerek, bir önceki resim çalışmasından farklı olarak bu detaya önem verdiğini göstermiştir (Merve, SM, 2. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, detaylara yoğunlaşma kodunu gösteren başka bir veri, Mine'nin gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüs olduğunda iki öğrenciyle birlikte panodaki resim çalışmalarını incelediler, sınıftaki öğrencilerin hepsi aynı çalışmayı yaptığı için Mine hatalı olan arkadaşlarına dikkat çekti. ‘Bunun şekli yanlış.’ ve ‘Bu renk olmamalıydı.’ diyerek eleştirilerde bulundu” (Mine, 6. gözlem, ai). Bu veriden, Mine'nin detaylara yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Duyuş temsili kategorisinde, detaylara yoğunlaşma kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.16'da görüldüğü üzere Ece, “Sihirli

şato” adlı resim çalışmasında şatoyu ifade ederken detaylara önem vererek; çok fazla ışık kaynağı ve kule çizmiş, şatonun kulelerini ve ışıklarını yoğun boya kullanımıyla vurgulamıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı ve yoğun boya kullanımı kriterlerine (Ece, SM, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 10b).

Görsel 4.16. Ece, “Sihirli şato”, pastel boya.

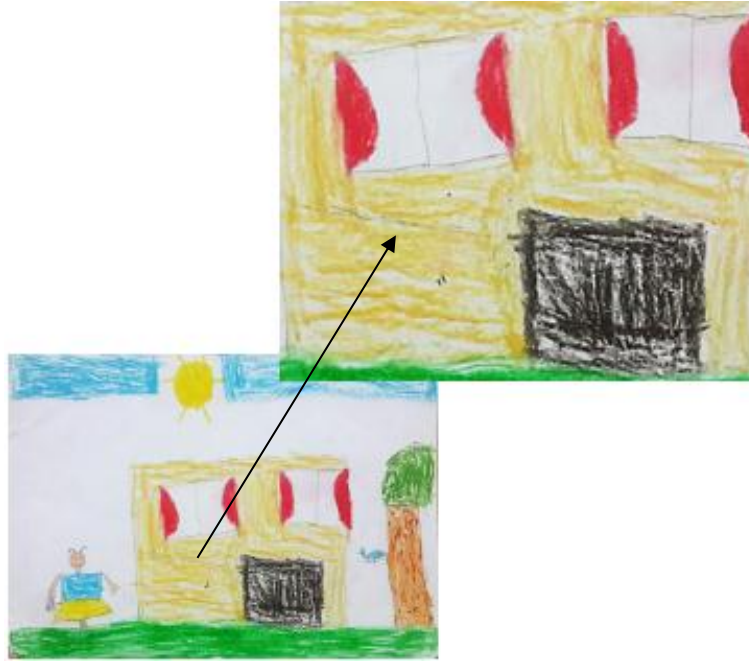
Maviyi natüralist duyumsama. İçedönük çocukları duyuş temsili bakımından anlamada, mavi rengin natüralist duyumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, maviyi natüralist duyumsama kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Tahterevalli neden mavi?” sorusuna, “Benim bindiğim tahterevalli mavi renkti.” diyerek, oyuncağın doğal rengi olan maviyi duyumsadığını göstermiştir (Aylin, SM, 2. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, maviyi natüralist duyumsama kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.17’de görüldüğü üzere Mine, “Süper park” adlı resim çalışmasında, resim kâğıdının büyük bir bölümünü açık mavi gökyüzüne ayırmıştır. Bu veri, dışavurumcu

eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; gerçek renk kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 7b, 10b).

Görsel 4.17. Mine, “Süper park”, pastel boya.

Temsilde rastlantısallık. İçedönük çocukları anlamada, duyuş temsilindeki rastlantısal durumları gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, temsilde rastlantısallık kodunu gösteren görüşme verisi, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Kuşları neden bu kadar büyük yaptın?” sorusuna, “Büyük fırçam denk geldi.” (Sena, SO, 3. görüşme) yanıtıyla, temsilde rastlantısal hareket ettiğini göstermiştir. Duyuş temsili kategorisinde, temsilde rastlantısallık durumunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.18'de görüldüğü üzere Merve, “Okul” adlı resim çalışmasında, okul binasında anlamsız gibi görünen diyagonal bir çizgi kullanmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden, eylem göstergeleri kriterine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 8a).

Görsel 4.18. Merve, “Okul” (detay), pastel boya.

İndirgemeci anlayışla ifade. İçedönük çocukları duyuş temsili bakımından anlamada, indirgemeci anlayışla ifade durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, indirgemeci anlayışla ifade kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece “Resmindeki çatı neden bu kadar büyük?” sorusuna, “Okulum çizdiğimden daha büyük. Pencereleri daha çok ama ben böyle çizmek istedim.” diyerek, okul imgesini indirgemeci bir anlayışla ifade ettiğini göstermiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, indirgemeci anlayışla ifade kodunu gösteren başka bir veri, Sena’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen ‘Metnin konusu nedir?’ dediğinde, sınıftaki öğrencilerin çoğu el kaldırdı. Bu cevaplar; ‘kedi’, ‘kedilerin yaşamı’, ‘kedilerin beslenmesi’ gibi benzer türdendi. Öğretmen derste okunan metnin konusunun ne olabileceğini, söz hakkı almak için el kaldırıp vazgeçen Sena’ya sordu. Sena, biraz düşündükten sonra sınıftaki yaygın cevaplardan farklı olarak ‘Kedi seven bir çocuk.’ cevabını verdi ve göz teması kurmadı. Metnin ana karakteri kedi, teması hayvan sevgisiydi” (Sena, 2. gözlem, öi). Bu veriden, Sena’nın okunan metnin

konusunu indirgemeci bir yaklaşımla ifade ettiği söylenebilir. Duyuş temsili kategorisinde, indirgemeci anlayışla ifade kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.19'da görüldüğü üzere Mine, "Saklambaçlar, 1.bölüm" adlı çalışmasında; kapı, dolap ve duvarı iç mekânla ilişkilendirmek yerine, yer çizgisi kullanımıyla dış mekâna indirgemıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımını kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 6b, 8b).

Görsel 4.19. Mine, "Saklambaçlar, 1.bölüm", desen kalemleri ve suluboya.

Anti-natüralist anlatıma başvurma. İçedönük çocukları duyuş temsili bakımından anlamada, anti-natüralist anlatımları gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş temsili kategorisinde, anti-natüralist anlatıma başvurma kodunu gösteren görüşme verisi, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, "Okulun çatısını neden çizmedin?" sorusuna, "Çizmek istemedim, bilmiyorum." diyerek, anti-natüralist bir yaklaşım sergilemiştir (Merve, SM, 2. görüşme). Duyuş temsili kategorisinde, anti-natüralist anlatıma başvurma kodunu gösteren başka bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel

4.20’de görüldüğü üzere Mine, “Mine’nin okulu” adlı çalışmasında okul ve sınıfı doğal renklerinin dışında anti-natüralist bir anlatımla ifade etmiştir. Şeffaf resim özelliği görülen çalışmada, sınıf ortamını turuncu renkle ifade etmiş, okul çatısını boyarken zıt renkleri kullanmış, yatay ve dikey yönlerde yoğun boyamalar gerçekleştirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya sürüşleri, sürüş etkileri kriterlerine (Mine, KÇ, ÜDF, k. 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, şeffaf resim özelliği kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2b, 9b).

Görsel 4.20. Mine, “Mine’nin okulu” kuru boya ve keçeli kalem.

4.1.5. Duyum işlevinde ‘Duyuş hazzı’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukların duyuş hazzını gösteren varlık veya durumları tanımak amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, duyum işlevinde duyuş gücü ve duyuş zevki önemlidir (Fordham, 1996). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Sürecin içinde olma, Haz yaratan objelere düşkünlük, Canlı renklere yakınlık duyma ve Gökkuşağıyla resmine güzellik katma.*

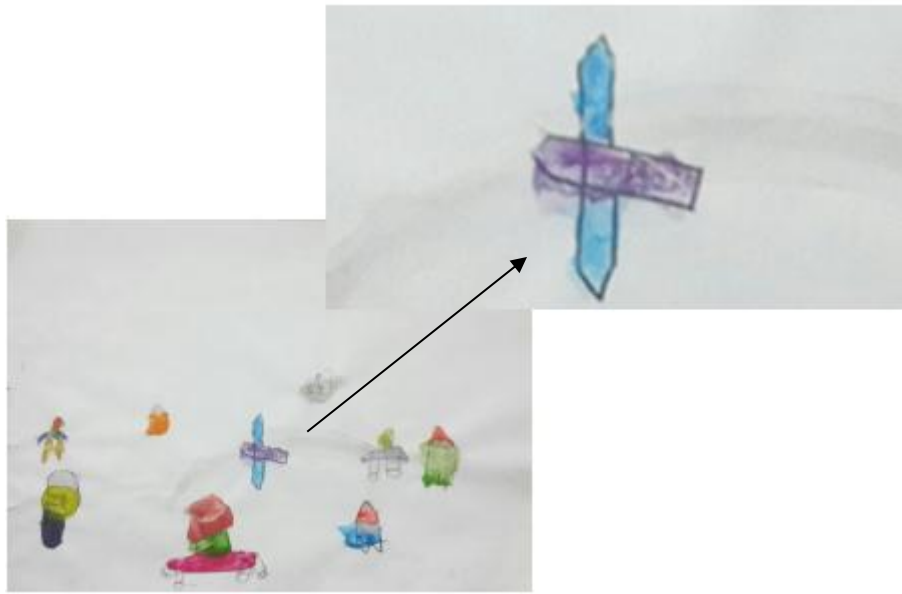
Sürecin içinde olma. İçedönük çocukları duyuş hazzı bakımından anlamada, sürecin içinde olma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş hazzı kategorisinde, sürecin içinde olma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Sena'nın görüşme verisi verilebilir. Sena, "Reminde neler oluyor?" sorusuna, "Ben parkta scooter ile geziyorum ve eğleniyorum." diye cevap vermiş, sürecin içinde olmaktan söz etmiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Duyuş hazzı kategorisinde, sürecin içinde olma kodunu gösteren gözlem verilerinden, yine Sena'nın gözlem verisi verilebilir: "Sınıf öğretmeni, Sena'dan sinirli anne kedi rolü yapmasını istediğinde, Sena diğer öğrencilerden farklı olarak bu rolü sadece kükreme ile gerçekleştirmiştir. Aynı rolü oynayan arkadaşlarını da gülerek izlemiştir" (Sena, 2. gözlem, öd). Sena'nın konuyla ilgili rolünü canlandırmasından ve rol yapan arkadaşlarını gülerek izlemesinden, sürecin içinde olduğu söylenebilir. Duyuş hazzı kategorisinde, sürecin içinde olma kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.21'de görüldüğü üzere Merve, "İp atlamak" adlı resim çalışmasında kendisini arkadaşı ile birlikte ip atlarken ifade etmiş, yoğun ve katmanlı boya sürüşleri ile renklendirmiş, devinim oluşturmuştur. Bu veriden, Merve'nin sürecin içinde olduğu düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı, otomatizm kriterlerine (Merve, SO, ÜDF, k. 3a, 6a, 7a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.21. Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

Haz yaratan objelere düşkünlük. İçedönük çocukları duyuş hazzı bakımından anlamada, haz yaratan objelere düşkünlük durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş hazzı kategorisinde, haz yaratan objelere düşkünlük kodunu gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Resminde neden bu renkleri tercih ettin?” sorusuna, “Fosforlu pembe çok güzel bir renk. Scooter güzel olsun diye böyle yaptım.” diyerek, bu objeden duyduğu hazzı çok güzel bulduğu bir renk ile özenle yansıtarak göstermiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Duyuş hazzı kategorisinde, haz yaratan objelere düşkünlük kodunu gösteren başka bir veri, aynı sınıfta gözlemlenen Arda, Ece ve Merve ilgili olarak araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Sınıf öğretmeni öğrencilere kitaplıktan hikâye kitabı alabileceklerini söylediğinde, üç içedönük çocuk diğer çocuklardan daha önce geldi ve bir süre kitapları incelediler. Seçtikleri kitabın kapağını inceledikten sonra odaklanarak okudular. Kitaplara karşı özel bir ilgi duyuyor olabilirler, çünkü derslerde de genel olarak ders kitaplarına odaklanma eğilimindedir” (AG, 3. gün). Bu veriden, içedönük çocuklar için kitapların haz yaratan bir obje olduğu düşünülebilir. Duyuş hazzı kategorisinde, haz yaratan objelere düşkünlük kodunu

gösteren diğer bir veri, Arda'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.22'de görüldüğü üzere Arda, "İnsanlar, ev ve uçak" adlı resim çalışmasında, düzgün bir uçak çizimi yapmış ve bu uçağı özenli sürüşlerle renklendirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri kriterine (Arda, SO, ÜDF, k. 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla göstergesi, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, SO, ÜDF, k. 4b, 6b, 10b).

Görsel 4.22. Arda, "İnsanlar, ev ve uçak" (detay), desen kalemleri ve suluboya.

Canlı renklere yakınlık duyma. İçedönük çocukları duyuş hazzı bakımından anlamada, canlı renklere olan yakınlıklarını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş hazzı kategorisinde, canlı renklere yakınlık duyma kodunu gösteren görüşme verisi, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, "Neden bu renkleri kullandın?" sorusuna, "Canlı renkler daha güzeller." diyerek, canlı renklere duyduğu yakınlığı göstermiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Duyuş hazzı kategorisinde, canlı renklere yakınlık duyma kodunu gösteren diğer bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: "Arda'ya sevdiği renkleri sorduğumda, mavi ve kırmızı cevabını verdi" (AG, 11. gün). Bu veriden

Arda'nın, soğuk bir renk olan mavinin yanı sıra, canlı bir renk olan kırmızıya da yakınlık duyduğu görülmüştür. Duyuş hazzı kategorisinde, canlı renklere yakınlık duyma kodunu gösteren başka bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.23'te görüldüğü üzere Mine, "Mine'nin okulu" adlı resim çalışmasında kendini okul ile ilişkilendirmiş, şeffaf resim özelliği görülen çalışmada sınıfını turuncu renkle ifade etmiş, okul çatısını boyarken keçeli kalem boyalarını tercih ederek, canlı renklerle yoğun boyamalar gerçekleştirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı ve anti-natüralistik renk kullanımı kriterlerine (Mine, KÇ, ÜDF, k. 3a, 4a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, şeffaf resim özelliği kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2b, 9b).

Görsel 4.23. Mine, "Mine'nin okulu" (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Gökkuşağıyla resmine güzellik katma. İçedönük çocukları duyuş hazzı bakımından anlamada, gökkuşağıyla resmine güzellik katma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Duyuş hazzı kategorisinde, gökkuşağıyla resmine güzellik katma kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin'in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, "Gökkuşağını neden yaptın?" sorusuna, "Gökkuşağını seviyorum, güzel

oldu.” diyerek, gökkuşağıyla resmine güzellik kattığını ifade etmiştir (Aylin, SO, 3. görüşme). Duyuş hazzı kategorisinde, gökkuşağıyla resmine güzellik katma kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel, 4.24’te görüldüğü üzere Sena, “Eğlence” adlı resim çalışmasında, resim kâğıdına büyük bir gökkuşağı çizmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri ve eylem göstergeleri kriterlerine (Sena, SO, ÜDF, k. 6a, 7a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; gerçek renk kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Sena, SO, ÜDF, k. 7b).

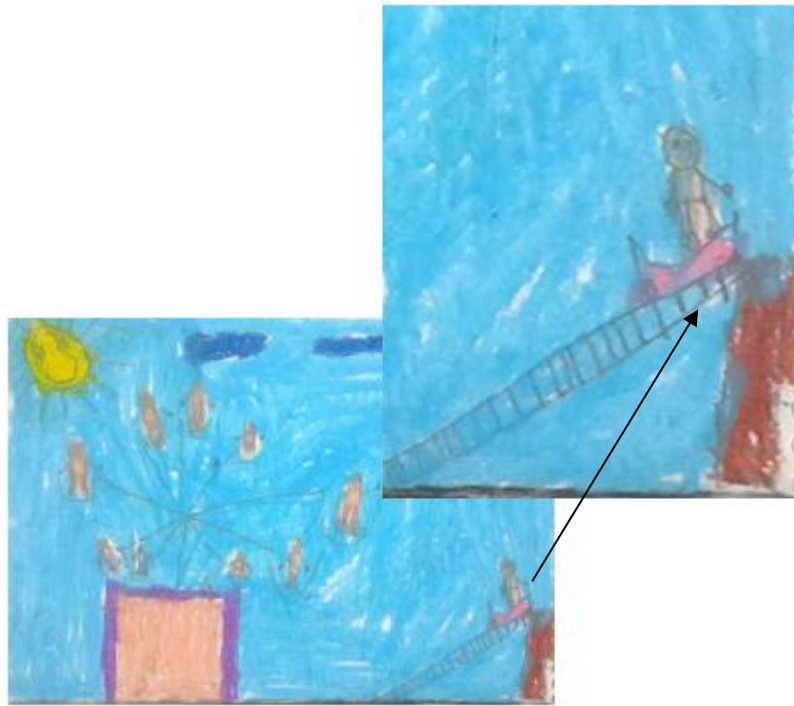
Görsel 4.24. Sena, “Eğlence”, desen kalemleri ve suluboya.

4.1.6. Duyum işlevinde ‘Nesnelerden etkilenme’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları etkilendikleri nesnelere bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, duyum doğası gereği nesneye ve nesnel uyaranlara bağlıdır, nesne özneyi etkilemektedir (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Hız göstergesine ilgi*, *Natüralist ifade kaygısı* ve *Eylem öncesini gösterme*.

Hız göstergesine ilgi. İçedönük çocukları etkilendikleri nesnelere bakımından anlamada, hız göstergelerine olan ilgilerini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci

ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Nesnelere etkilenme kategorisinde, hız göstergesine ilgi kodunu gösteren görüşme verilerinden, Sena'nın görüşme verisi verilebilir. Sena, "Resminde neden bu renkleri tercih ettin?" sorusuna, "Fosforlu pembe çok güzel bir renk. Scooter güzel olsun diye böyle yaptım." diyerek, hız göstergesine olan ilgisini ifade etmiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Nesnelere etkilenme kategorisinde, hız göstergesine ilgi kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.25'te görüldüğü üzere Mine, "Süper park" adlı resim çalışmasında, arkadaşlarını dönme dolaba kendisini ise hız göstergesi olan trene yerleştirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.25. Mine, "Süper park" (detay), pastel boya.

Natüralist ifade kaygısı. İçedönük çocukları etkilendikleri nesnelere bakımından anlamada, natüralist ifade kaygısını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir.

Nesnelerden etkilenme kategorisinde, natüralist ifade kaygısını gösteren görüşme verilerinden, Arda'nın görüşme verisi verilebilir. Arda, "Okulu neden büyük çizdin?" sorusuna, "Çünkü okul evden büyük." diye cevap vermiş, natüralist ifade kaygısı göstermiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Nesnelerden etkilenme kategorisinde, natüralist ifade kaygısını gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.26'da görüldüğü üzere Merve, "Okul" adlı resim çalışmasında başta okul üniforması, okul binası ve okul kapısı olmak üzere, güneş, gökyüzü, ağaç ve çimleri doğal renk kullanımıyla ifade etmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi ve gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 4b, 7b).

Görsel 4.26. Merve, "Okul", pastel boya.

Eylem öncesini gösterme. İçedönük çocukları etkilendikleri nesnelere bakımından anlamada, eylem öncesini gösterme durumuna yönelik bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Nesnelerden etkilenme kategorisinde, eylem öncesini gösterme kodunu gösteren görüşme verisi, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena,

“Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Ben salıncakta sallanmaya gidiyorum.” diyerek, eylem öncesini ifade etmiştir (Sena, SM, 2. görüşme). Nesnelere etkilenme kategorisinde, eylem öncesini gösterme koduna dair başka bir veri, Aylin’in gözlem verilerinden verilebilir:

“Öğretmen henüz gelmemiş ve ders başlamamıştı. Aylin, Türkçe kitabında en son kaldıkları bölümü açarak derse hazırlandı ve sıra arkadaşına danışmadan onun da kitabında doğru sayfayı açtı, sonrasında gürültülü olan sınıf ortamında sessizce öğretmenini bekledi” (Aylin, 2. gözlem, öd). Bu veriden, Aylin’in eylem öncesini gösterdiği söylenebilir.

4.1.7. Duyum işlevinde ‘Öznel duyular’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel duyular bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük kişiler saf nesnel etkide kalmayıp, nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel algıyla ilgilenmektedir (Jung, 2019). Bu nedenle, içedönük kişilere öznel duyum ve öznel gerçeklikler yol göstermektedir. Öznel algı, nesnel algıdan farklıdır ve algılanan şey nesnede olmayabilir veya nesne bunu ancak telkin eder. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Kompozisyonda boşluk karşıtı, Yalnızlığı duyumsama, Bulutları mavi görme ve Kişisel alan kullanma.*

Kompozisyonda boşluk karşıtı: İçedönük çocukları öznel duyular bakımından anlamada, resim kompozisyonunda boşluk karşıtı olma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Öznel duyular kategorisinde, kompozisyonda boşluk karşıtı olma durumunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Resminin üzerine neden yazı yazdın?” sorusuna, “Evet, orası boş kalmasın diye resmimin adını yazdım” diyerek, kompozisyonda boşluk karşıtı bir duruş sergilemiştir (Aylin, KÇ, 1. görüşme). Öznel duyular kategorisinde, kompozisyonda boşluk karşıtı olma durumunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.27’de

görüldüğü üzere Mine, “Süper park” adlı resim çalışmasında güneş, bulut, dönme dolap, tren ve insan şemaları kullanmış, resim kâğıdının büyük bölümünü açık mavi gökyüzüne ayırarak kompozisyonda boş bir kısım bırakmamıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden abartı kriterine (Mine, SM, ÜDF, k. 2a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 7b, 10b).

Görsel 4.27. Mine, “Süper park” pastel boya.

Yalnızlığı duyumsama. İçedönük çocukları öznel duyular bakımından anlamada, yalnızlık duygusunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Öznel duyular kategorisinde, yalnızlığı duyumsama kodunu gösteren görüşme verilerinden, Arda’nın görüşme verisi verilebilir. Arda, “Resminde sadece sen varsın, neden insanlar dedin?” sorusuna, “Okulda bir sürü insan var.” diyerek, resminde kendisini tek başına yansıtmıştır (Arda, SM, 2. görüşme). Öznel duyular kategorisinde, yalnızlığı duyumsama kodunu gösteren başka bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “İçedönük çocukların, tenefüslerde hiç sırasından kalkmadan kendi kendine oynayabildiklerini, sınıf ortamında dolaşarak tek başına oynadıklarını veya bir ya da iki

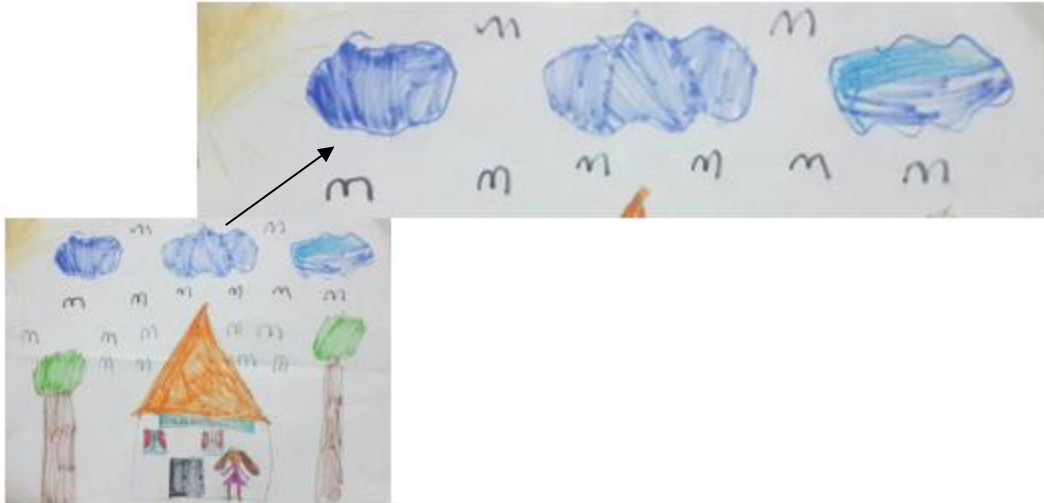
arkadaşla dışarı çıktıklarını gözlemledim” (AG, 4. gün). Öznel duyular kategorisinde, yalnızlığı duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.28'de görüldüğü üzere Merve, “Seksek oyunu” adlı resim çalışmasında, kendisini tek başına seksek oyunu oynamak üzere resmetmiştir. Merve, bu çalışmada yer ve gök çizgileri kullanmış, yatay formlarda dalgalı ve yatay, dikey formlarda ise dikey yoğun boya sürüşleri yapmıştır. Diğer sürüşlerinden farklı olarak, yatay formdaki eteğini dikey yönde boyamış, dinamik etkiler oluşturmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Merve, KÇ, ÜDF, k. 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

Görsel 4.28. Merve, “Seksek oyunu”, kuru boya ve keçeli kalem.

Bulutları mavi görme. İçedönük çocukları öznel duyular bakımından anlamada, bulutları mavi görme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Öznel duyular kategorisinde, bulutları mavi görme kodunu gösteren görüşme verisi, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Bulutları neden mavi yaptın?” sorusuna,

“Ben gökyüzünün hepsini mavi görüyorum, bulutları da.” diyerek, öznel bir duyumsama içinde olduğunu göstermiştir (Mine, SO, 3. görüşme). Öznel duyular kategorisinde, bulutları mavi görme kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.29’da görüldüğü üzere Ece, “Ece ve okul” adlı resim çalışmasında güneşli bir hava çizmesine rağmen, bulutları devinim içeren kabaca ve düzensiz çizgilerle koyu maviye boyamıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; çizginin primitif kullanımı, otomatizm kriterlerine (Ece, KÇ, ÜDF, k. 1a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Ece, KÇ, ÜDF, k. 2b).

Görsel 4.29. Ece, “Ece ve Okul” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Kişisel alan kullanma. İcedönük çocukları öznel duyularını bakımından anlamada, kişisel alan kullanma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Öznel duyular kategorisinde, kişisel alan kullanma kodunu gösteren görüşme verisi, Merve’nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Nerede oynuyorsunuz?” sorusuna, “Evin bahçesinde.” diyerek, kişisel bir alan kullandığını göstermiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Öznel duyular kategorisinde, kişisel alan kullanma kodunu gösteren başka bir veri, Ece’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen,

‘Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz yerler neresi?’ diye sordu. Ece söz hakkı almak için el kaldırmadı, öğretmen sorunca, ‘Alışveriş merkezi.’ yanıtını verdi. Öğretmen ‘Başka?’ diye sorunca, ‘Okulun bahçesi ve odam.’ dedi” (Ece, SM, 9. gözlem). Ece’nin ‘odam’ cevabı, kişisel alan kullanımına yöneldiğini göstermektedir. Öznel duyular kategorisinde, kişisel alan kullanma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin görüşme ve doküman verisidir. Görsel 4.30’da görüldüğü üzere Mine, “Saklambaçlar, 1. bölüm” adlı resim çalışmasında, açık mavi gökyüzüne abartılı biçimde ağırlık vermiş, yer çizgisi de kullanarak dolap, kapı ve duvarı dış mekânda resmetmiştir. Mine’nin, bu çalışmasında gökyüzünde çok yönlü ve dağınık boya sürüşleri yapması, boyanın saçılması ve kontrolsüz fırça sürüşlerinden devinim oluşması söz konusudur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, katmanlı plastik yapı, eylem göstergeleri, otomatizm kriterlerine (Mine, SO, ÜDF, k. 2a, 7a, 8a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b, 10b). Mine, bu çalışmasıyla ilgili görüşmede, “Evde oynamayı seviyorum. Resmimde dışarıda olmak istedim ama aslında burası ev.” demiştir (Mine, SO, 3. görüşme). Bu veriden, Mine’nin iç ve dış mekân konusunda kararsız kaldığı ve kişisel alan kullanmaya yöneldiği görülmektedir.

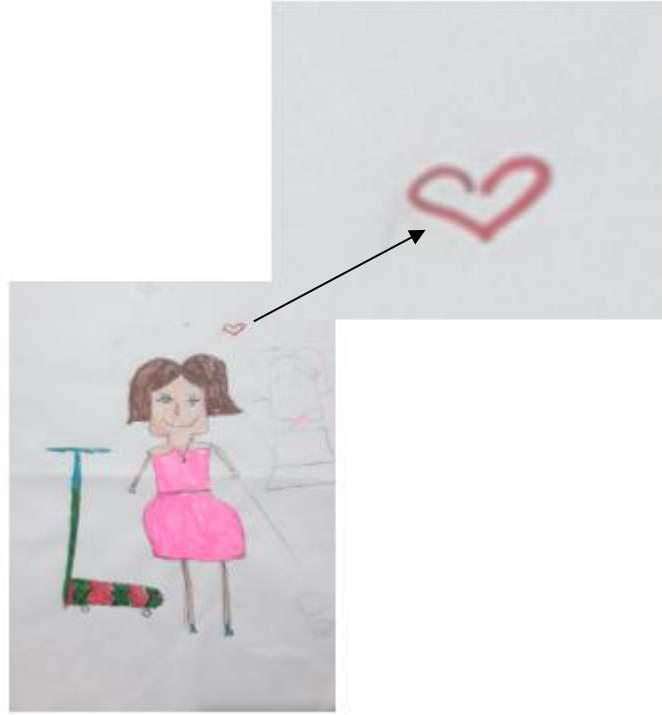

Görsel 4.30. Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya.

4.1.8. Duyum işlevinde ‘İmge iletme’ kategorisine dair bulgular.

İmge iletme kategorisi, içedönük çocukları ilettikleri imgeler bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre Fordham (1996), içedönük duyumun bir imge veya birbirinden farklı imgeler ilettiğini belirtmiştir. Bu kategoride, *Sembolik imgelere başvurma* adında bir kod ortaya çıkmıştır.

Sembolik imgelere başvurma. İçedönük çocukları imge iletme bakımından anlamada, başvurdukları sembolik imgeleri gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. İmge iletme kategorisinde, sembolik imgelere başvurma kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece’nin “Resmine neler çizdin?” sorusuna, “Şato, ağaç, Ece, Zeynep, Büşra, güneş, bulut, kapı, ışık, kelebek, kuş.” cevabından, sembolik imgelere başvurduğu düşünülebilir (Ece, SM, 2. görüşme). İmge iletme kategorisinde, sembolik imgelere başvurma kodunu gösteren diğer bir veri, yine Ece’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüste dışarı çıkmadı ve sırasından kalkmadı. Not defterini çıkarıp içine kalp çizdi ve iki arkadaş olan çizgi film karakterlerinin isimlerini yazdı” (Ece, 3. gözlem, öd). Bu veriden, Ece’nin sembolik imgelere başvurduğu görülmektedir. İmge iletme kategorisinde, sembolik imgelere başvurma kodunu gösteren başka bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.31’de görüldüğü üzere, Sena “Sevdiğim şeyler” adlı çalışmasında, resim kâğıdının üst kısmına kalp çizmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 6b).

Görsel 4.31. Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

4.1.9. Duyum işlevinde ‘Öznel farklılıklar’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları öznel duyumları arasındaki farklılıklar bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre içedönük kişiler, saf nesnel etkide kalmayıp, nesnel uyarının harekete geçirdiği öznel algıyla ilgilendiği için öznenen özneye farklı algılamalar söz konusudur (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Sınıftaki varlıkları duyumsama*, *Kendini arkadaşısıyla duyumsama*, ‘Süper park’, *Oyunlarla ardışık zaman kurgusu* ve ‘Sihirli şato’.

Sınıftaki varlıkları duyumsama. İçedönük çocukları öznel farklılıklar bakımından anlamada, sınıf ortamındaki varlıkları duyumsama durumunu gösteren bir koddur. Bu çıkarım, Mine’nin görüşme ve gözlem verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Mine, “Resminde başka neler var?” ve “Öğretmen masasının üzerinde hangi eşyaları çizdin?” sorularına, “Öğretmenim var, sıra, masa, kapı.” ve “Öğretmenimin eşyaları. Çanta, kitap, dezenfekte ilacı.” diyerek, sınıf ortamındaki varlıklara olan duyumunu ifade etmiştir (Mine,

KÇ, 1. görüşme). İlk etkinlik olan “Kendinizi çiziniz” etkinliğinde, içedönük çocuklar arasında sadece Mine’nin sınıftaki varlıkları duyumsamış olması öznel farklılıklardan biridir. Öznel farklılıklar kategorisinde, sınıftaki varlıkları duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin gözlem verisidir: “Teneffüs olduğunda dışarı çıkmadı ve tek başına tahtaya çizimler yapıp sildi. Bu çizimler, sınıfta bulunan cisimlerdi. Sınıftaki öğrencilerden biri ‘Ne çiziyorsun?’ diye sorunca sessizce ‘Etrafımda gördüğüm şeyleri.’ yanıtını verdi” (Mine, 3. gözlem, ai).

Kendini arkadaşıyla duyumsama. İçedönük çocukları öznel farklılıklar bakımından anlamada, kendini arkadaşıyla duyumsama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, Aylin’in görüşme ve doküman verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Aylin, “Resminin adını ne koydun?” sorusuna, “Aylin ve arkadaşı.” diyerek, kendisini arkadaşı ile duyumsadığını göstermiştir (Aylin, KÇ, 1. görüşme). İlk etkinlik olan “Kendinizi çiziniz” etkinliğinde, içedönük çocuklar arasında sadece Aylin’in kendini arkadaşı ile duyumsamış olması öznel farklılıklardan biridir. Görsel 4.32’de görüldüğü üzere Aylin, “Aylin ve arkadaşı” adlı resim çalışmasında, kendisini ve arkadaşını büyük bir boyutta çizmiş ve resim kâğıdının üst kısmına ‘Aylin ve arkadaşı’ yazarak vurgulamıştır. Aylin’in bu çalışmasında doğal renkler ve yoğun boya kullandığı, gökyüzü ve çimlerde durağanlığı gösteren yatay boya sürüşleri yaptığı, insan figürlerinde ise çok yönlü ve dinamik sürüşler gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 10b).

Görsel 4.32. *Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya.*

‘Süper park’. İçedönük çocukları öznel farklılıklar bakımından anlamada, farklı mekân duyumunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, Mine’nin görüşme ve doküman verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Mine, “Resminin adı ne olabilir?” sorusunu, “Süper park.” diye yanıtlamıştır (Mine, SM, 2. görüşme). Görsel 4.33’te yer alan ilgili doküman verisinde, dönme dolap ve hızlı trenin bir araya gelmesi ile oluşan bir eğlence merkezini resmetmiştir. ‘Sevdiğiniz bir mekân çiziniz’ etkinliğinde, sadece Mine’nin kendisini bir eğlence merkezini duyumsamış olması öznel farklılıklardan biridir. Mine bu çalışmasında, güneşli ve bulutlu bir gökyüzü, dönme dolap, hızlı tren ve insana benzeyen şemalar kullanmış, insan figürlerini dönme dolaba yerleştirmiş ve kendisini trene yerleştirmiştir. Dönme dolabı havada tutan düzenek ve trenin merdivenleri ile vagonu arasında bağlantı kurmuş ve yer çizgisi kullanmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri (Mine, SM, ÜDF, k. 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b).

Görsel 4.33. Mine, “Süper park” pastel boya.

Oyunlarla ardışık zaman kurgusu. İçedönük çocukları öznel farklılıklar bakımından anlamada, oyunlarla ardışık zaman kurgusunu gösteren bir koddur. Bu çıkarım, Aylin’in görüşme ve doküman verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Aylin “Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Önce Elif ve Zümra ile ip atlıyoruz, sonra da Şevval ile tahterevallide oynuyoruz.” diyerek, oyunlarla ardışık zaman kurgusu kurduğunu göstermiştir (Aylin, SM, 2. görüşme). ‘Sevdiğiniz bir oyun çiziniz’ etkinliğinde, sadece Aylin’in oyunlarla ardışık zaman kurgusu yaklaşımı sergilemiş olması öznel farklılıklardan biridir. Görsel 4.34’te yer alan “Parkı çok seviyorum” adlı ilgili doküman verisinde güneş, bulut, insan ve tahterevalli oyuncağına benzeyen şemalar kullanmış ve iki farklı yer çizgisi ile kompozisyonu iki bölüme ayırmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

Görsel 4.34. Aylin, “Parkı çok seviyorum” pastel boya.

‘Sihirli şato’. İçedönük çocukları öznel farklılıklar bakımından anlamada, farklı mekân duyumunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, Ece’nin görüşme ve doküman verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Ece, “Resminin adı ne olabilir?” sorusuna “Sihirli şato.” cevabını vermiştir (Ece, SM, 2. görüşme). ‘Sevdiğiniz bir mekân çiziniz’ etkinliğinde, sadece Ece’nin kendisini sihirli bir şatoda duyumsamış olması öznel farklılıklardan biridir. Görsel 4.35’te yer alan bu görüşmeyle ilgili doküman verisinde, insan, gökyüzü, ağaç ve şatoya benzeyen şemalar kullanmış, şatoyu ifade ederken çok fazla kule ve ışık çizerek abartıya başvurmuş, şatonun kulelerini ve ışıklarını vurgulamıştır. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı (Ece, SM, ÜDF, k. 2a), anlam ve biçim ilişkileri göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.35. Ece, "Sihirli şato" pastel boya.

4.1.10. Duyum işlevinde 'Nesnelerin arka planı' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları nesnelerin arka planına olan ilgileri bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük duyum nesnenin fiziksel gerçekliğinden ziyade, arka planı ile ilgilenmektedir (Jung, 2019). Bu kategoride bulunan kodlar şunlardır: *Öğrenme ortamı olarak okul* ve *Okulu insanlarla birlikte duyumsama*.

Öğrenme ortamı olarak okul. İçedönük çocukları nesnelerin arka planına olan algıları bakımından anlamada, okul nesnesinin arka planındaki öğrenme ortamı anlamını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Nesnelerin arka planı kategorisinde, öğrenme ortamı olarak okul kodunu gösteren görüşme verisi, Ece'nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, "Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelebilir?" sorusuna, "Okulda yeni bilgiler öğrenmek." diyerek, okulun arka planında öğrenme anlamı ile ilgilendiğini göstermiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Nesnelerin arka planı kategorisinde, öğrenme ortamı olarak okul kodunu gösteren başka bir veri, Mine'nin gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen, Mine'ye yeni bir matematik sorusu yöneltti ve Mine soruyu defterine

yazıp kısa sürede çözdü. Sonrasında açıklama yapmadan ve öğretmenine göstermek için çabalamadan bekledi. Teneffüste öğretmenin yanına soru sormaya geldiğinde, arkadaşlarının da gelmesi üzerine vazgeçip yerine oturdu. Öğretmen yanına çağırdığında, hiç konuşmadan defterini uzattı ve göz teması kurdu. Öğretmen işleminin doğru ama hesabının yanlış olduğunu söylediğinde, tepki göstermedi ve defterini alıp sırasına geçti. Teneffüse çıkmak yerine öğretmenin olmamış dediği soru ile ilgilendi” (Mine, 1. gözlem, öd). Bu gözlem verisinden, Mine’nin okulda daha çok öğrenme odaklı bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Nesnelerin arka planı kategorisinde, öğrenme ortamı olarak okul kodunu gösteren diğer bir veri, Merve’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.36’da görüldüğü üzere, Merve’nin “okul” adlı resim çalışmasında, kendini gülümseyen bir yüz ifadesi ile okula gelirken çizdiği, okulu, kıyafetini ve doğayı doğal renklerle boyadığı, gök ve yer çizgisi kullandığı görülmektedir. Merve, bu çalışmasında yatay formlar için durağanlığı gösteren yatay boya sürüşleri yapmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri (Merve, SM, ÜDF, k. 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, gök ve yer çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b). Merve, bu çalışması ile ilgili yapılan görüşmede “Okulu seviyorum, yeni şeyler öğreniyoruz.” ifadelerini kullanmıştır (Merve, SM, 2. görüşme).

Görsel 4.36. Merve, “Okul”, pastel boya.

Okulu insanlarla birlikte duyumsama. İçedönük çocukları nesnelere olan algılar bakımından anlamada, okul nesnesinin arkasında insanlara olan duyumu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Nesnelere arka planı kategorisinde, okulu insanlarla birlikte duyumsama kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resminde sadece sen varsın, neden insanlar dedin?” sorusuna, “Okulda bir sürü insan var.” diyerek, okul nesnesinin arka planında insanları duyumsamıştır (Arda, SM, 2. görüşme). Nesnelere arka planı kategorisinde, okulu insanlarla birlikte duyumsama kodunu gösteren başka bir veri, Aylin'in gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, ‘Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz mekanlar neresidir?’ sorusunu Aylin'e yönelttiğinde, Aylin biraz düşündükten sonra, ‘Okul ve park.’ yanıtını verdi. Öğretmen ‘Neden?’ diye sorunca, bir süre bekledikten sonra göz teması kurmadan, ‘Okulu arkadaşlarım olduğu için, parkı da açık alan olduğu için seviyorum.’ dedi” (Aylin, SM, 9. gözlem). Bu veriden, Aylin'in okulu insanlarla duyumsadığı görülmektedir. Nesnelere arka planı kategorisinde, okulu insanlarla birlikte duyumsama kodunu gösteren

diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.37'de görüldüğü üzere Mine, "Mine'nin okulu" adlı resim çalışmasında, okul binasını büyük bir boyutta çizmiş ve binanın içerisini göstererek sınıf ortamını yansıtmıştır. Mine bu çalışmasında, kendini sınıf arkadaşları ve öğretmeni ile birlikte ifade etmiş, kompozisyonun en alt kısmındaki okuldan çıkan bir insan figürünü açık kapı ile ilişkilendirmiştir. Bu veriden, Mine'nin okulu insanlarla birlikte duyumsadığı görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, anti-natüralistik renk kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 4a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, şeffaf resim özelliği kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2b, 4b, 5b, 9b).

Görsel 4.37. Mine, "Mine'nin okulu" kuru boya ve keçeli kalem.

4.1.11. Duyum işlevinde 'Nesneden bağımsız algı' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları nesneden bağımsız algıları üzerinden tanımak amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük duyumda öznel algı nesnel algıdan farklı olduğu için algılanan şey

nesnede olmayabilir (Jung, 2019). Bu araştırmada, ‘Nesneden bağımsız algı’ durumunu gösteren bir veriye rastlanmamıştır.

4.2.İçedönük Çocukların Düşünme İşlevine Dair Bulgular

Düşünme işlevinin anlamı, varlıkların anlamını düşünmek ve mantık yürütmektir. Düşünme, akıl yürütmeyi gerektiren rasyonel bir işlevdir. İçedönük düşünüş, somut veya soyut nesnelere ilgili olsa da temelde öznel veriler tarafından yönlendirilir. Bu nedenle, içedönük düşünme dışarıda gerçekleşen olayların kendisinden ziyade, arkadaki düşünsel ve kuramsal yanları ile ilgilenmektedir (Stevens, 2014). Bu araştırma verilerinin analiz edilmesiyle, içedönük çocukların düşünme işlevini gösteren bulgular Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2

İçedönük Çocukların Düşünme İşlevini Gösteren Bulgular

Kategori	Kod
İçedönük düşünüş	Mutlu olmayı düşünme
Rasyonellik kaygısı	Genişlik ve dikdörtgen ilişkisi Realiteye uygun düşünme Psikomotor becerilerle ilişkilendirme Tamamlayıcı öğeleri düşünme Mantık ilişkisi kurma Tahmin yürütme
Önemsiz dış dünya- dalgın profesör	Bilinç sahnelerini senaryolaştırma
Olguların kuramsal yanları	İmge temelli disiplinlerarası bağlantı
Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak	Oyun oynama düşüncesi Oyun yoluyla yakınlaştırma çabası Saklambaç oynamayı düşünme
Anlaşılmama düşüncesi	

Soğuk yargı	İfadede zorlanma ve sıkılma
Sert yargı	Öz eleştiride bulunma
Acımasız yargı	
Keyfi yargı	‘Güzel bir gün’ Merkez figür belirleme

4.2.1. Düşünme işlevinde ‘İçedönük düşünüş’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları içedönük düşünüş bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük düşünüş öznel veriler tarafından yönlendirilmektedir. Bu nedenle, dışadönük kişiler nesnel gerçeklerle ilgilenirken, içedönük kişiler fikirlerle ilgilenmektedirler (Stevens, 2014). Bu kategoride, *Mutlu olmayı düşünme* adlı bir kod yer almaktadır.

Mutlu olmayı düşünme. İçedönük çocukları içedönük düşünüş bakımından anlamada, mutlu olma düşüncesini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Bu bağlamda, içedönük düşünüş kategorisinde, mutlu olmayı düşünme kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusuna, “Mutlu olmayı düşünüyorum.” diyerek, mutlu olma düşüncesini dile getirmiştir (Aylin, SM, 2. görüşme). İçedönük düşünüş kategorisinde, mutlu olmayı düşünme kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen Sena’ya ‘Sen en çok hangi oyunu seviyorsun?’ dediğinde, elini çenesine koyarak biraz düşündü ve ‘En çok saklambaç ve kartopu.’ dedi. Öğretmen nedenini sorduğunda, biraz düşündükten sonra ‘Eğleniyorum, mutlu oluyorum.’ dedi” (Sena, SO, 10. gözlem). Bu veriden, Sena’nın bu oyunlar yoluyla mutlu olmayı düşündüğü görülmektedir. İçedönük düşünüş kategorisinde, mutlu olmayı düşünme kodunu gösteren başka bir veri, Merve’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.38’de

görüldüğü üzere, Merve “İp atlamak” adlı resim çalışmasında kendisini ve arkadaşını mutluluk simgesi anlamına gelen gülümseyen bir yüz ifadesiyle çizmiş, ip atlama oyunu oynarken yansıtmıştır. Bu veriden, Merve’nin mutlu olmayı düşündüğü söylenebilir. Merve, bu çalışmasını tamamlamaya özen göstererek, sulu boyayı yoğun kıvamda kullanmış ve üst üste katmanlı boya sürüşleri gerçekleştirmiştir. Resmindeki küçük figürleri boyayabilmesine rağmen, insan figürüne olan boyamasında boyanın dağılması söz konusudur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı, eylem göstergeleri kriterlerine (Merve, SO, ÜDF, k. 3a, 6a, 7a, 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SO, ÜDF, k. 4b, 5b). Merve, bu çalışmasına dair yapılan görüşmede, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusuna, “Mutlu olmayı.” cevabını vermiştir (Merve, SO, 3. görüşme).

Görsel 4.38. Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

4.2.2. Düşünme işlevinde ‘Rasyonellik kaygısı’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu

kuramsal çerçeveye göre, içedönük düşünme öznel veriler tarafından yönlendirilen ve akıl yürütmeyi gerektiren rasyonel bir işlemdir (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Genişlik ve dikdörtgen ilişkisi*, *Realiteye uygun düşünme*, *Psikomotor becerilerle ilişkilendirme*, *Tamamlayıcı öğeleri düşünme*, *Mantık ilişkisi kurma* ve *Tahmin yürütme*.

Genişlik ve dikdörtgen ilişkisi. İçedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlamada, genişlik ve dikdörtgen ilişkisi kurma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Bu bağlamda, rasyonellik kaygısı kategorisinde, genişlik ve dikdörtgen ilişkisi kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Hangi evde oturuyorsun?" sorusuna, "Dikdörtgen olan çünkü evimiz geniş." diyerek, genişlik ve dikdörtgen formu arasında ilişki kurmuştur (Arda, KÇ, 1. görüşme). Rasyonellik kaygısı kategorisinde, genişlik ve dikdörtgen ilişkisi kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.39'da görüldüğü üzere Mine, "Mine'nin okulu" adlı resim çalışmasında, eni geniş olan okul binasını dikdörtgen formu ile ilişkilendirerek ifade etmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 4b, 6b).

Realiteye uygun düşünme. İçedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlamada, realiteye uygun düşünme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, realiteye uygun düşünme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, "Resmine çizdiklerin hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna, "Kendimi, okulumu, öğretmenimi, arkadaşlarımı düşünüyorum" diyerek, o an içerisinde bulunduğu gerçekliğe

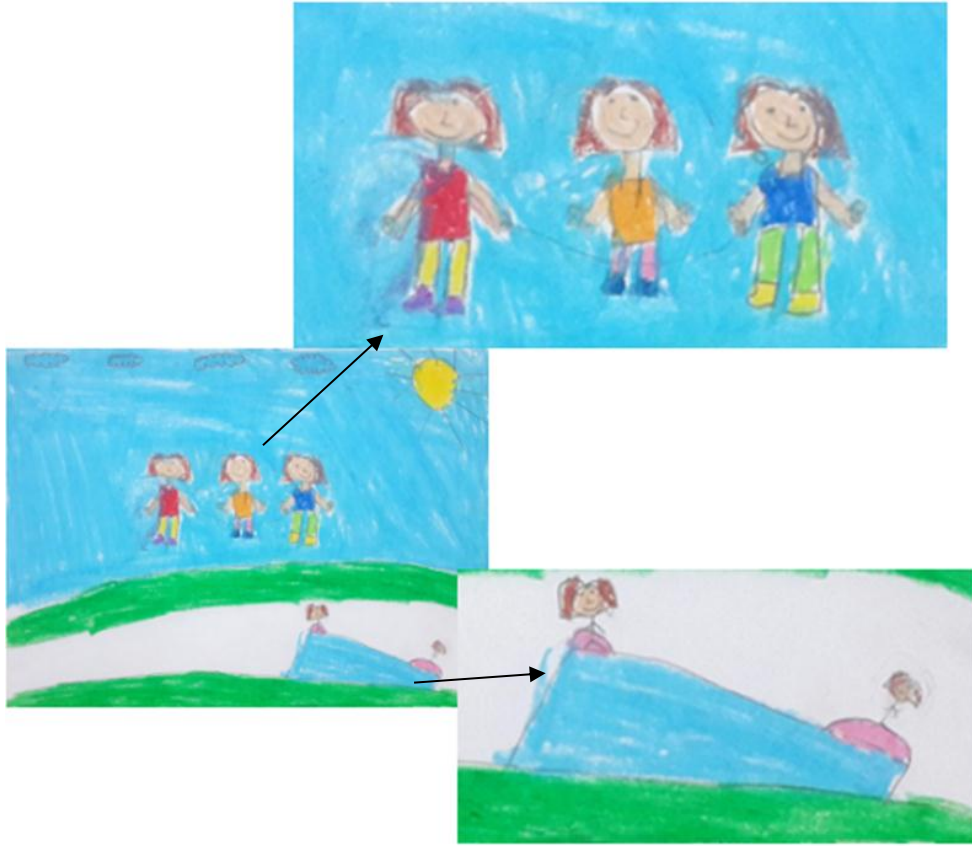
yönelik bir düşünme yaklaşımı sergilemiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Rasyonellik kaygısı kategorisinde, realiteye uygun düşünme kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin’in gözlem verilerinden verilebilir: “Aylin’in sıra arkadaşı ders kitabında kız kulesi ile ilgili metnin görselinde denizden sıçramış olan balıklara bakıp ‘Balıklar uçuyor.’ dediğinde, Aylin gülümsedi ve ‘Balıklar uçar mı hiç!’ diyerek başını masasına eğip tekrar gülümsedi” (Aylin, 7. gözlem, ai). Bu veriden, Aylin’in gerçekçi bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, realiteye uygun düşünme kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.39’da görüldüğü üzere Mine, “Mine’nin okulu” adlı resim çalışmasında; okul binasının içerisindeki sınıf ortamını yansıtmış, öğretmenini ders anlatırken, kendisini arkadaşları ile birlikte resim yaparken ifade etmiş, o an içinde bulunduğu gerçekliği yansıtmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, şeffaf resim özelliği kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.39. Mine, “Mine’nin okulu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

Psikomotor becerilerle ilişkilendirme. İçedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlamada, psikomotor becerilerle ilişkilendirme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, psikomotor becerilerle ilişkilendirme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusuna, “Seksek oynamayı düşünüyorum.” diyerek, çizmiş olduğu oyunu psikomotor becerilerle ilişkilendirme düşüncesini ifade etmiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Rasyonellik kaygısı kategorisinde, psikomotor becerilerle ilişkilendirme kodunu gösteren başka bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “İşaret dili ile istiklal marşı söylenen derste, aynı sınıftaki Ece, Arda ve Merve ağır ve temkinli hareket ettiler. Kendilerini yönlendiren öğretmeninden etkinlik bitene kadar gözlerini ayırmadılar ve hareketleri doğru bir şekilde uyguladılar. Bu tutumlarıyla, diğer öğrenciler ile aralarında belirgin bir fark oluştu. Öğretmen doğru hareketleri yapabiliyorlar mı diye kontrol edeceğini söylediğinde, gerilmiş veya stres olmuş gibi, daha ağır ve özenli davranmaya başladılar” (AG, 3. gün). Bu veriden, içedönük çocukların istiklal marşını, işaret dili aracılığıyla psikomotor becerilerle ilişkilendirirken daha dikkatli davrandığı, hareketleri doğru yapabilme kaygısı gösterdiği ve akılcı bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, psikomotor becerilerle ilişkilendirme kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin'in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.40'ta görüldüğü üzere Aylin, “Parkı çok seviyorum” adlı resim çalışmasında; insan, gök ve yeryüzü ile tahterevallide oynadığına benzeyen şemalarla kendini ifade etmiştir. Aylin, resim kompozisyonunu ikiye bölerek, kendisini iki arkadaşıyla ip atlarken ve bir arkadaşı ile tahterevallide oynarken yansıtmıştır. Bu veriden, Aylin'in bu oyunları rasyonel bir şekilde psikomotor becerilerle ilişkilendirerek yansıttığı görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve

objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SM, ÜDF, k .4b, 5b, 8b).

Görsel 4.40. Aylin, “Parkı çok seviyorum” (detay), pastel boya.

Tamamlayıcı öğeleri düşünme. İçedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlamada, tamamlayıcı öğeler düşünme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, tamamlayıcı öğeleri düşünme kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Resmine başka neler çizmek isterdin?” sorusuna, “Güneş ve kaydırak çizebilirdim.” cevabını vermiş, park ortamı için akla yatkın görünen tamamlayıcı öğeleri ifade etmiştir (Aylin, KÇ, 1. görüşme). Rasyonellik kaygısı kategorisinde, tamamlayıcı öğeleri düşünme kodunu gösteren başka bir veri, Sena’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen sınavda zamanı nasıl kullandığına dair ikinci kez aynı soruyu yönelttiğinde, ayağa kalktı ve

öğretmeniyle göz teması kurmadan ‘Kötü.’ demekle yetindi. Bunun üzerine öğretmen ‘Neden zamanı kötü kullanmış olabilirsin?’ diye sordu. Sena, öğretmenine baktı ve ‘Arkadaşımla konuştum.’ dedi” (Sena, 1. gözlem). Bu veriden, Sena’nın sınavda zamanı kötü kullanmasının nedenini rasyonel bir biçimde ifade ettiği söylenebilir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, tamamlayıcı öğeleri düşünme kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.41’de görüldüğü üzere Mine, “Süper park” adlı resim çalışmasında; dönme dolabı havada tutan düzenek ve trenin merdivenleri ile vagonu arasında bağlantı kurarak, rasyonel bir yaklaşımla tamamlayıcı öğelere yer vermiş, yoğun boya kullanımıyla renklendirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Mine, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurma kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.41. Mine, “Süper park” pastel boya.

Mantık ilişkisi kurma. İçedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlamada, mantık ilişkisi kurma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin

değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, mantık ilişkisi kurma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Mine'nin görüşme verisi verilebilir. Mine, "Önce hangi arkadaşımı bulabileceğini düşünüyorsun?" sorusuna, "Kapının arkasındakini önce bulurum, kolay bir yer." diyerek, belirli bir mantık ilişkisi kurmuştur (Mine, SO, 3. görüşme).

Rasyonellik kaygısı kategorisinde, mantık ilişkisi kurma kodunu gösteren başka bir veri, Aylin'in gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen, 'Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz yerler neresidir?' sorusunu Aylin'e yönelttiğinde, Aylin biraz düşündü ve 'Okul ve park.' yanıtını verdi. Öğretmen 'Neden?' diye sorunca, bir süre bekledikten sonra göz teması kurmadan, 'Okulu arkadaşlarım olduğu için, parkı da açık alan olduğu için seviyorum.' dedi" (Aylin, SM, 9. gözlem). Bu veriden, Aylin'in neden ve sonuç ilişkisine dayalı bir mantık ilişkisi kurduğu görülmektedir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, mantık ilişkisi kurma kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.42'de görüldüğü üzere Ece, "Saklambaç" adlı resim çalışmasında; insan, güneş, bulut, ağaç, kuş, uğurböcekleri ve eve benzeyen şemalar kullanmıştır. Ece, saklambaç oyununda bulunmama düşüncesiyle, kendisini ebe rolündeki figürden en uzak mesafedeki ağacın arkasına saklanırken çizmiş ve bu ağacı diğer ağaçtan farklı olarak yoğun ve katmanlı boya kullanımıyla renklendirmiştir. Bu veriden, Ece'nin uzaklık ve bulunmama arasında belirli bir mantık ilişkisi kurduğu görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, katmanlı plastik yapı kriterlerine (Ece, SO, ÜDF, k. 3a, 7a) anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.42. Ece, "Saklambaç", desen kalemleri ve suluboya.

Tahmin yürütme. İçedönük çocukları rasyonellik kaygısı bakımından anlamada, tahmin yürütme durumunu gösteren bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Rasyonellik kaygısı kategorisinde, tahmin yürütme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Mine'nin görüşme verisi verilebilir. Mine, "Peki, sen nereye saklanırdın?" sorusuna, "Ben yatağın altına ya da dolabın içine saklanırdım. Burada, kolay bulunmam" diyerek, akıllıca bir tahmin yürütmüştür (Mine, SO, 3. görüşme). Rasyonellik kaygısı kategorisinde, tahmin yürütme kodunu gösteren başka bir veri, Sena'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen sinirli anne kedi rolü yapan Sena'ya, anne kedinin yavrularına neden kızmış olabileceğini sordu. Sena sınıfa bakarak düşündü ve sessizce 'Zararlı şeylerle oynadıkları için olabilir.' dedi" (Sena, 2. gözlem, öi). Bu veriden, Sena'nın anne ve çocuk ilişkisi konusunda akla yatkın bir tahmin yürüttüğü söylenebilir.

4.2.3. Düşünme işlevinde 'Önemsiz dış dünya-dalgın profesör' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları düşüncelere dalma durumu bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak

oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre Fordham (1996), içedönük düşünürün dışarıdan garip bir kişi olarak görüldüğünü düşünmektedir. İçedönük düşünür, dış dünya ile ilişkilerine ya çok az önem verir ya da hiç önemsemez, bu bağlamda dalgın profesör figürü içedönük düşünürün tipik örneğidir. Bu kategoride, *Bilinç sahnelerini senaryolaştırma* adında bir kod yer almaktadır.

Bilinç sahnelerini senaryolaştırma. İçedönük çocukları düşüncelere dalma durumu bakımından anlamada, bilinç sahnelerini senaryolaştırma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Önemsiz dış dünya-dalgın profesör kategorisinde, bilinç sahnelerini senaryolaştırma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Mine'nin görüşme verisi verilebilir. Mine, "Resminde neler olduğunu anlatır mısınız?" sorusuna, "Saklambaç oynuyoruz. Arkadaşlarım dolabın içinde ve kapının arkasında saklanıyorlar. Ben ebeyim ve duvarın orada sayıyorum" diyerek, bilinç sahnelerini senaryolaştırmıştır (Mine, SO, 3. görüşme). Önemsiz dış dünya-dalgın profesör kategorisinde, bilinç sahnelerini senaryolaştırma kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.42'de görüldüğü üzere Ece, "Saklambaç" adlı resim çalışmasında; insan, güneş, bulut, ağaç, kuş, uğurböcekleri ve eve benzeyen şemalar kullanmıştır. Resmindeki uzun boylu figüre saklambaç oyunundaki ebe rolünü vererek ağacın yanında sayı sayarken ifade etmiş, kısa boylu figürleri ise ev şemasının yanında saklanırken yansıtmıştır. Kendisini başka bir figürle birlikte, ebe rolündeki figürden en uzak kısma yerleştirmiş, saklandığı ağacın gövdesine yoğun ve katmanlı boya sürüşleri yapmıştır. Bu veriden, Ece'nin bilinç sahnelerini senaryolaştırdığı söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, katmanlı plastik yapı kriterlerine (Ece, SO, ÜDF, k. 3a, 7a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve

objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

4.2.4.Düşünme işlevinde ‘Olguların kuramsal yanları’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları olguların kuramsal yanları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük düşünür öznel veriler tarafından yönlendirildiği için fikirler ve kuramlarla ilgilenmektedir (Stevens, 2014). Bu kategori altında *İmge temelli disiplinlerarası bağlantı* adında bir kod ortaya çıkmıştır.

İmge temelli disiplinlerarası bağlantı. İçedönük çocukları olguların kuramsal yanları bakımından anlamada, imge temelli disiplinlerarası bağlantı kurma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Olguların kuramsal yanları kategorisinde, imge temelli disiplinlerarası bağlantı kodunu gösteren görüşme verilerinden, Arda’nın görüşme verisi verilebilir. Arda, “Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelir?” sorusuna, “Kare, üçgen, dikdörtgen, daire. Ev, eş anlamlı bir sözcüktür yani konut anlamına da gelir.” cevabıyla, görsel sanatlar dersi ile matematik ve Türkçe dersleri arasında imge temelli disiplinlerarası bağlantı kurmuştur (Arda, SM, 2. görüşme). Olguların kuramsal yanları kategorisinde, imge temelli disiplinlerarası bağlantı kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Resmine çizdiğin şeyler başka hangi anlamlara gelebilir?” sorusuna, “Masal ve hikâye olabilir.” diyerek, görsel sanatlar dersi ve Türkçe dersi arasında imge temelli disiplinlerarası bağlantı kurmuştur (Ece, SM, 2. görüşme). Olguların kuramsal yanları kategorisinde, imge temelli disiplinlerarası bağlantı kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.43’te görüldüğü üzere Mine, “Saklambaçlar, 1. bölüm” adlı resim çalışmasında, ebe rolündeki figürü yazı ve rakamları kullanarak ifade etmiş, Türkçe ve matematik dersleri ile bağlantı kurmuştur. Bu

veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden, figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Mine, SO, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.43. Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

4.2.5. Düşünme işlevinde ‘Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları düşünsel nedenlere yoğunlaşma bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre içedönük düşünür, dış gerçekler yerine fikirlere odaklandığı için düşünmedeki hedefi genişlemek değil, yoğunlaşmaktır (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Oyun oynama düşüncesi*, *Oyun yoluyla yakınlaştırma çabası* ve *Saklambaç oynamayı düşünme*.

Oyun oynama düşüncesi. İçedönük çocukları düşünsel nedenlere yoğunlaşma bakımından anlamada, oyun oynama düşüncesini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, oyun oynama düşüncesi kodunu gösteren görüşme verisi, Merve’nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve,

“Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Seksek oynuyorum.” diyerek, oyun oynama düşüncesine yoğunlaştığını göstermiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, oyun oynama düşüncesi kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin’in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.44’de görüldüğü üzere Aylin, “Parkı çok seviyorum” adlı resim çalışmasında, iki tane yer çizgisi kullanmış, ip atlama ve tahterevallide oynama olmak üzere iki farklı oyun halini resmetmiştir. Bu veriden, Aylin’in oyun oynama düşüncesine yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı (Aylin, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

Görsel 4.44. Aylin, “Parkı çok seviyorum” pastel boya.

Oyun yoluyla yakınlaştırma çabası. İçedönük çocukları düşünsel nedenlere yoğunlaşma bakımından anlamada, oyun yoluyla yakınlaştırma çabasını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, oyun yoluyla yakınlaştırma çabasını gösteren görüşme verisi, Arda’nın

görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Abilerin gerçekte nerede oturuyor?” sorusuna, “Kaan abim sınav için İstanbul’a gitti.” diye cevap vermiş, “Bu oyunda seni kim bulacak?” sorusunu da “Kaan abim ve Baran abim.” diyerek yanıtlamıştır (Arda, SO, 3. görüşme). Arda’nın saklambaç oyunundaki ebe rolünü uzaktaki abilerine vermesinden ve onu bulmalarını istemesinden, oyun yoluyla yakınlaştırma çabası gösterdiği düşünülebilir. Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, oyun yoluyla yakınlaştırma çabasını gösteren doküman verilerinden, Merve’nin doküman verisi verilebilir. Görsel 4.45’de görüldüğü üzere Merve, “İp atlamak” adlı resim çalışmasında; evi, çevresi, arkadaşı ve ip atlamak arasında ilişki kurmuştur. Merve’nin bu çalışmasında yoğun boya kullanımıyla katmanlı bir yapı oluşturduğu görülmektedir. İnsan figürüne olan boya sürüşlerinde, boyanın dağılması söz konusudur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, katmanlı plastik yapı, eylem göstergeleri kriterlerine (Merve, SO, ÜDF, k. 3a, 7a, 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterine uygun bulunmuştur (Merve, SO, ÜDF, k. 4b, 5b). Merve, bu resim çalışmasına dair yapılan görüşmede, arkadaşına olan özlemini dile getirmiştir (Merve, SO, 3. görüşme):

Araştırmacı: Arkadaşın kim?

Merve: Eski evimizdeki komşumuzun kızı.

Araştırmacı: Neden onu çizdin?

Merve: Başka arkadaşım yok.

Araştırmacı: Nerede oynuyorsunuz?

Merve: Evin bahçesinde.

Araştırmacı: Resimdeki ev, eski eviniz mi?

Merve: Yeni evimiz. Arkadaşım annesiyle bize gelmiş.

Araştırmacı: Resmine çizdiğin şeyler hakkında duyguların nelerdir?

Merve: Eğlenceli. Arkadaşımı özledim.

Görsel 4.45. Merve, “İp atlamak” desen kalemleri ve suluboya.

Saklambaç oynamayı düşünme. İçedönük çocukları düşünsel nedenlere yoğunlaşma bakımından anlamada, saklambaç oynamayı düşünme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, saklambaç oynamayı düşünme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Sena'nın görüşme verisi verilebilir. Sena, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusuna, “Saklambaç oynamayı.” diyerek, saklambaç oynama düşüncesine yoğunlaştığını göstermiştir (Sena, SO, 3. görüşme). Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, saklambaç oynamayı düşünme kodunu gösteren diğer bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Üçüncü etkinliğe dair yapmış olduğum gözlemlerde, içedönük çocuklara en çok hangi oyunu sevdikleri sorulduğunda, saklambaç oyunu cevabını verdiler. İçedönük çocukların yüksek iç uyaranları nedeniyle, saklanırken şarj olmanın verdiği iyi hissettirme etkisini düşündüm. Özellikle, Sena'nın ‘saklandığım zaman bulunmak istemiyorum, kendimi iyi hissediyorum’ demesi, bana bunu düşündürdü” (AG, 11. gün).

Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, saklambaç oynamayı düşünme kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.46'da görüldüğü üzere Mine, "Saklambaçlar, 1. bölüm" adlı resim çalışmasında; gökyüzü, insan, duvar, kapı ve dolap çizmiş, insan figürlerinin üzerlerine isimlerini yazmıştır. Mine'nin resmine saklambaç oyununa süreklilik anlamı katan "Saklambaçlar, 1. bölüm" adını vermesinden ve kendisini ebe rolü ile başrolde yansıtmışından, bu oyuna yoğunlaştığı söylenebilir. Mine, bu çalışmada kompozisyonun büyük bölümünü gökyüzüne ayırmış ve rastgele boya sürüşleri ile devinim oluşturmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, sürüş etkileri, eylem göstergeleri, otomatizm kriterlerine (Mine, SO, ÜDF, k. 2a, 6a, 8a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer ve gök çizgisi kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b, 10b).

Görsel 4.46. Mine, "Saklambaçlar, 1.bölüm", desen kalemleri ve suluboya.

4.2.6. Düşünme işlevinde 'Anlaşılmama düşüncesi' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukların başkaları tarafından anlaşılmama düşüncesine sahip olabilecekleri varsayımıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung'a (2019) göre, içedönük kişilerin öznel düşünceleri başkaları

tarafından kolayca anlaşılmamaktadır. Bu araştırmada, anlaşılmama düşüncesini gösteren bir veriye rastlanmamıştır.

4.2.7.Düşünme işlevinde ‘Soğuk yargı’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları soğuk yargıları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung’a (2019) göre, içedönük kişilerin yargısı nesne ile öznedenden daha az ilgilendiği için soğuk görünebilir. Bu kategoride, *İfadede zorlanma ve sıkılma* adında bir kod bulunmaktadır.

İfadede zorlanma ve sıkılma. İçedönük çocukları soğuk yargıları bakımından anlamada, ifadede zorlanma ve sıkılma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Soğuk yargı kategorisinde, ifadede zorlanma ve sıkılma kodunu gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena’nın “Neden canın sıkıldı?” sorusuna olan, “Kaydırağı yapamadığım zaman canım sıkıldı.” cevabından, soğuk bir yargıda bulunduğu söylenebilir (Sena, SM, 2. görüşme). Soğuk yargı kategorisinde, ifadede zorlanma ve sıkılma durumunu gösteren başka bir veri, Mine’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüste öğretmeninin yanına soru sormaya geldiğinde, arkadaşlarının da gelmesi üzerine vazgeçip yerine oturdu. Öğretmen yanına çağırdığında, hiç konuşmadan defterini uzattı ve göz teması kurdu” (Mine, 1. gözlem, öi). Bu veriden, Mine’nin arkadaşlarının yanında kendini ifade ederken zorlandığı veya sıkıldığı, soğuk bir yargıyla vazgeçip sırasına döndüğü düşünülebilir.

4.2.8.Düşünme işlevinde ‘Sert yargı’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları sert yargıları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung’a (2019) göre, içedönük kişilerin yargısı nesne ile öznedenden daha az ilgilendiği için sert görünebilir. Bu kategoride, *Öz eleştiride bulunma* adında bir kod yer almaktadır.

Öz eleştiride bulunma. İçedönük çocukları sert yargıları bakımından anlamada, öz eleştiride bulunma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Sert yargı kategorisinde, öz eleştiride bulunma kodunu gösteren görüşme verisi, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve'nin "Neden kendine saç çizmedin?" sorusuna olan, "Saç çizmeyi beceremediğim için." cevabından, sert bir yargılama ile öz eleştiride bulunduğu söylenebilir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Sert yargı kategorisinde, öz eleştiride bulunma kodunu gösteren diğer bir veri, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, "Resmine çizdiğin bazı şeyleri neden sildin?" sorusuna, "Arkadaş çizecektim ama önemli değil, vazgeçtim. Köpek çizmek istedim ama beceremedim" diyerek, sert görünen bir yargılama ile öz eleştiride bulunmuştur (Sena, KÇ, 1. görüşme).

4.2.9.Düşünme işlevinde 'Acımasız yargı' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori içedönük çocukları acımasız yargıları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung'a (2019) göre, içedönük kişilerin yargısı nesne ile öznedenden daha az ilgilendiği için acımasız görünebilir. Bu çalışmada, acımasız yargıyı gösteren bir veriye rastlanmamıştır.

4.2.10.Düşünme işlevinde 'Keyfi yargı' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları keyfi yargıları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung'a (2019) göre, içedönük kişilerin yargısı nesne ile öznedenden daha az ilgilendiği için keyfi görünebilir. Bu kategori altında yer alan kodlar şunlardır: '*Güzel bir gün*' ve *Merkez figür belirleme*.

'Güzel bir gün'. İçedönük çocukları keyfi yargıları bakımından anlamada, güzel bir gün yargısını gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Keyfi yargı kategorisinde, 'güzel bir

gün' kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, "Resminde neler oluyor?" sorusuna "Arkadaşım ile ip atıyoruz. Güzel bir gün." diyerek, keyfi görünen bir yargıda bulunmuştur (Merve, SO, 3. görüşme). Keyfi yargı kategorisinde, 'güzel bir gün' kodunu gösteren başka bir veri, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena "Eğlence" adlı resim çalışmasına dair yapılan görüşmede, "Resmine niçin gökkuşağı çizdin?" sorusuna "Güzel bir gün olduğu için." diyerek keyfi görünen bir yargıda bulunmuştur (Sena, SO, 3. görüşme).

Merkez figür belirleme. İçedönük çocukları keyfi yargıları bakımından anlamada, merkez figür belirleme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Keyfi yargı kategorisinde, merkez figür belirleme kodunu gösteren doküman verisi, Aylin'in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.47.'de görüldüğü üzere Aylin, "Aylin ve arkadaşı" adlı resim çalışmasında; el ele tutuşan iki arkadaşına benzeyen şemaları kullanmış, kendisini ve arkadaşını büyük boyutta çizerek resim kompozisyonunun merkezine yerleştirmiş yazı ile 'Aylin ve arkadaşı' yazarak vurgulamıştır. Aylin bu çalışmasında, gökyüzü ve çimlerde durağanlığı gösteren yatay sürüşler, insan figürlerinde ise çok yönlü dinamik sürüşler gerçekleştirmiş, yoğun boya kullanmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartma, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b, 10b). Aylin'in, bu çalışmasına dair yapılan görüşmede, "Yakın arkadaşım yok. Aslı sınıftan arkadaşım. Oyunlarda onu sevdiğim için tercih ettim." demesi, arkadaşını oyun oynamak için keyfi bir yargıyla merkez figür belirlediğini göstermektedir (Aylin, KÇ, 1. görüşme)

Görsel 4.47. Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

4.3.İçedönük Çocukların Duygu İşlevine Dair Bulgular

Duygu işlevinin anlamı, varlıkların anlamını değerlendirmektir. İçedönük duygu, öznel etkenler tarafından belirlenen rasyonel bir işlevdir. Jung’a (2019) göre, duygu geçmiş deneyimler ışığında içsel ve dışsal olaylar karşısında değer yargıları oluşturmak, hoş ya da nahoş, iyi veya kötü gibi karar vermeyi gerektiren akılcı bir işlevdir. Bu bağlamda Stevens (2014), duygu işlevinin değerlere bağlı yargısal bir süreç olduğunu özellikle vurgulamıştır. Bu araştırma verilerinin analiz edilmesiyle, içedönük çocukların duygu işlevini gösteren bulgular Tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3

İçedönük Çocukların Duygu İşlevini Gösteren Bulgular

Kategori	Kod
İçsel değer yargıları	Okulu ve arkadaşları sevme Karşılıksız sevgi ihtiyacı ‘Kendimi seviyorum’ Kendine yüksek güven Adaletli yaklaşım Kazanmak için saklanmak

Dışsal değer yargıları	Söz hakkı almayı önemseme Okulda mutlu hissetme Dostluk ve oyunla varlık kazanma Okul-ev eşleştirmesi Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık Sanatsal beceri kazanma çabası
Kabul edilen değerler	Okulu benimseme Matematiği sevme Başrolde olma Arkadaş kavramına genel bakış Tek arkadaşına sahip olma Kitap okumayı sevme 'Parkı çok seviyorum'
Reddedilen değerler	Yakın arkadaş yokluğu 'Arkadaş çizecektim ama önemli değil' Tekdüzelikten kaçınma Başrolü başkasına bırakma Olağanlıklardan uzaklaşma Hiç kimse tanımlaması
Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme	Çok sevdiği kişileri çizme Yalnızlığı sevme 'İkimiz yeter' 'Tek başıma daha rahatım' 'Görünmez olma sihri yapmak istiyorum' 'Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum'
Anlaşılması güç-derin duygular	Renk veya forma heyecanla yaklaşma Uzaklık ve özlem ifadeleri Arkadaşsızlığın ironik ifadesi
Persona	Oyuna göre arkadaş tercihi Yetişkinlerle zaman geçirme isteği 'Biz ve diğerleri' Hemcinsle iletişim tercihi
Nesneden özgürleşme	Okula mesafeli yaklaşma Erteleme ve unutma
Geleneksel değerlerden vazgeçme	
Öznel eylemler	'Tek oynamak güzel' Saklanma isteği

4.3.1. Duygu işlevinde ‘İçsel değer yargıları’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung’a (2019) göre, duygu işlevi geçmiş deneyimler ışığında, içsel ve dışsal olaylar karşısında değer yargıları oluşturmayı gerektiren akılcı bir işlevdir. Bu kategorinin altında yer alan kodlar şunlardır: *Okulu ve arkadaşları sevme, Karşılıksız sevgi ihtiyacı, ‘Kendimi seviyorum’, Kendine yüksek güven, Adaletli yaklaşım ve Kazanmak için saklanmak.*

Okulu ve arkadaşları sevme. İçedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlamada, okulu ve arkadaşları sevme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. İçsel değer yargıları kategorisinde, okulu ve arkadaşları sevme kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında duyguların nelerdir?” sorusuna olan, “Mutluyum, okulu, öğretmenimi ve arkadaşlarımı severim.” cevabıyla okul, öğretmen ve arkadaşlarına olan sevgisini ifade etmiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). İçsel değer yargıları kategorisinde, okulu ve arkadaşları sevme kodunu gösteren başka bir veri, Aylin’in gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen ‘Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz mekânlar neresidir?’ sorusunu, Aylin’e yönelttiğinde, Aylin biraz düşündükten sonra, ‘Okul ve park.’ yanıtını verdi. Öğretmen, ‘Neden?’ diye sorunca, bir süre bekledikten sonra göz teması kurmadan, ‘Okulu arkadaşlarım olduğu için, parkı da açık alan olduğu için seviyorum.’ dedi” (Aylin, SM, 9. gözlem). İçsel değer yargıları kategorisinde, okulu ve arkadaşları sevme kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.48’de görüldüğü üzere Mine, “Mine’nin okulu” adlı çalışmasında, okul çizimini büyük bir boyutta ifade etmiş, okulun içerisinde sınıf ortamını göstererek sıcak bir renk ile yansıtmış, kişilere ve detaylara önem vermiş, yoğun boya kullanımıyla çok renkli çalışmıştır. Bu veriden, Mine’nin

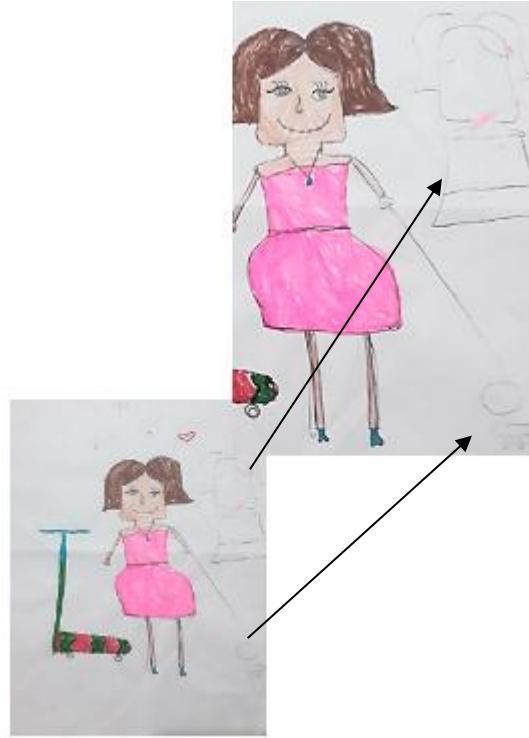
okul ve okuldaki kişilere dair olumlu duyguları olduğu düşünülebilir. Mine, bu çalışmasında ağırlıklı olarak sakinliği gösteren yatay boya sürüşleri kullanmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, anti-natüralistik renk kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 4a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, şeffaf resim özelliği, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2b, 4b, 5b, 9b, 10b).

Görsel 4.48. Mine, “Mine’nin okulu” kuru boya ve keçeli kalem boya.

Karşılıksız sevgi ihtiyacı. İçedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlamada, karşılığında herhangi bir istek veya beklenti olmadan, yalnızca sevgi ihtiyacını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, Sena’nın doküman ve görüşme verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Bu bağlamda Sena, “Resmine çizdiğin bazı şeyleri neden sildin?” sorusuna, “Arkadaş çizecektim ama önemli değil, vazgeçtim. Köpek çizmek istedim ama beceremedim.” cevabını vermiş, “Köpeğin var mı?” sorusuna ise “Yok ama olmasını isterdim.” diyerek, karşılıksız sevgi ihtiyacını göstermiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Görsel 4.49’da yer alan, Sena’nın “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, insana ve oyuncığa (scooter) benzeyen şemalar kullandığı, hafifçe silinmiş bir insan ve hayvan figürüne yer verdiği görülmektedir. Sena’nın kendisini tasma tutarken çizmesi ve hayvan figürünü

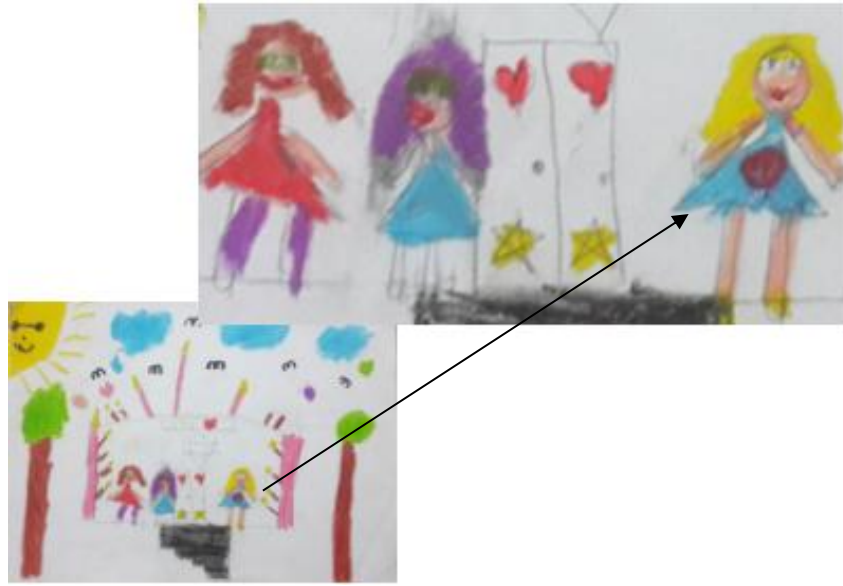
silmesine rağmen elindeki tasmayı silmemesi, hayvan figürüyle olan ilişkisini göstermektedir. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; eylem göstergeleri kriterine (Sena, KÇ, ÜDF, k. 8a) anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.49. Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

‘Kendimi seviyorum’. İçedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlamada, kendini sevme durumunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. İçsel değer yargıları kategorisinde, ‘kendimi seviyorum’ kodunu gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Yukarıya neden adını yazdın ve kalp yaptın?” sorusuna, “Çünkü kendimi çizdim, kendimi seviyorum.” diyerek, kendine olan sevgisini ifade etmiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). İçsel değer yargıları kategorisinde, ‘kendimi seviyorum’ kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.50’de görüldüğü üzere Ece, “Sihirli şato” adlı resim çalışmasında, diğer insan figürlerine kıyasla

kendini çizerken daha fazla özen göstermiş, kahverengi olan saçlarını sarı renk ile ifade etmiş, kıyafetine sevgi göstergesi olarak bilinen kalp sembolünü çizmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; anti-natüralistik renk kullanımı kriterine (Ece, SM, ÜDF, k. 4a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.50. Ece, "Sihirli şato" (detay), pastel boya

Kendine yüksek güven. İçedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlamada, yüksek özgüveni gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. İçsel değer yargıları kategorisinde, kendine yüksek güven kodunu gösteren görüşme verisi, Ece'nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, "Önce kimi bulacak sence?" sorusuna, "Önce evin arkasına saklanan kız bulacak. Sonra evin içine saklanan kız bulacak. Sonra da ağacın yanındaki kız bulacak. Onları bulurken ben çoktan sobe yapmış olacağım." diyerek, kendine yüksek güven duyduğunu göstermiştir (Ece, SO, 3. görüşme). İçsel değer yargıları kategorisinde, kendine yüksek güven kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen, sınıf başkanı olmak isteyen öğrencilerin el kaldırmasını istedi. Arda'nın el kaldırması öğretmenini şaşırttı ve 'Emin misin?' diye

sormasına neden oldu. Bunun üzerine Arda gülümseyerek başını salladı” (Arda, 4. gözlem). Bu veriden, Arda’nın kendisine yüksek güven duyduğu için sınıf başkanlığına adaylığını koyduğu düşünülebilir.

Adaletli yaklaşım. İçedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlamada, adaletli yaklaşımı gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. İçsel değer yargıları kategorisinde, adaletli yaklaşım kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Oyundaki ebe kim? sorusuna, “Önce arkadaşım beni yakalayacak ama sırayla oynuyoruz, sayıyoruz, sonra ben ebe olacağım.” diyerek, oyun sırasına önem vermiş, adaletli bir yaklaşım sergilemiştir (Aylin, SO, 3. görüşme). İçsel değer yargıları kategorisinde, adaletli yaklaşım kodunu gösteren başka bir veri, Ece’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Ece, malzeme dağıtımı için görevlendirildiğinde, hızlıca hareket etti ve öğretmenin yanına gelerek bir öğrencinin durumunu açıkladı. ‘Öğretmenim, bu arkadaşım daha önce bu malzemedan almış ama kardeşine vermiş. Ona bu ürünü tekrar vermeli miyim?’ diyerek danıştı. Öğretmen ‘Hayır’ dediğinde, başını salladı ve yerine geçti” (Ece, 6. gözlem, öi). Bu veriden, Ece’nin öğretmenine danışmadan hareket etmediği ve malzeme dağıtımı görevinde adil davrandığı söylenebilir.

Kazanmak için saklanmak. İçedönük çocukları içsel değer yargıları bakımından anlamada, kazanmak için saklanmak durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. İçsel değer yargıları kategorisinde, kazanmak için saklanmak kodunu gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Arkadaşım ebe oldu, beni arıyor. Ben sobe yapmak, oyunu kazanmak için ağacın arkasına saklandım.” diyerek, saklambaç oyununda kazanmaya

verdiği önemi vurgulamıştır (Sena, SO, 3. görüşme). İçsel değer yargıları kategorisinde, kazanmak için saklanmak kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.51'de görüldüğü üzere Ece, "Saklambaç" adlı resim çalışmasında; insan, güneş, bulut, ağaç, kuş, uğurböcekleri ve eve benzeyen şemalar kullanmıştır. Ebe rolündeki figürü, diğer figürlerden farklı olarak uzun boylu olarak ifade etmiş ve uzun olan ağacın yanına yerleştirmiştir. Ece'nin bu çalışmasında, kendisini ebe rolündeki figürden en uzak tarafa yerleştirmesinden ve saklandığı ağaca olan yoğun ve katmanlı boya sürüşlerinden, saklambaç oyununda kazanma isteğini gösterdiği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı kriterlerine (Ece, SO, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 7a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.51. Ece, "Saklambaç", desen kalemleri ve suluboya.

4.3.2.Duygu işlevinde ‘Dışsal değer yargıları’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur.

Jung’a (2019) göre, duygu işlevi geçmiş deneyimler ışığında içsel ve dışsal olaylar karşısında değer yargıları oluşturmayı gerektiren akılcı bir işlemdir. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Söz hakkı almayı önemseme, Okulda mutlu hissetme, Dostluk ve oyunla varlık kazanma, Okul-ev eşleştirmesi, Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık ve Sanatsal beceri kazanma çabası.*

Söz hakkı almayı önemseme. İçedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlamada, sınıf ortamında söz hakkı almayı önemseme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, söz hakkı almayı önemseme kodunu gösteren doküman verilerinden, Mine’nin doküman verisi verilebilir. Görsel 5.52’de görüldüğü üzere Mine, “Mine’nin Okulu” adlı resim çalışmasında, okul binasının içerisinde sınıf ortamını yansıtmıştır. Mine bu çalışmasında, öğretmen de dâhil olmak üzere tüm figürleri söz hakkı almak ister gibi el kaldırırken çizmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, şeffaf resim özelliği kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 5b, 9b). Mine’nin bu çalışmasında, okul kapısında el kaldıran bir figür bulunmaktadır. Bu bağlamda Mine, “Peki, bu öğrenci okuldan çıkarken niçin el kaldırıyor?” sorusuna, “Bilmiyorum.” demiş, “Giderken bize el sallıyor olabilir mi?” sorusuna da “Hayır. O da parmak kaldırıyor.” diye cevap vermiş, “Sınıftaki dersi ve sizi görebiliyor mu?” sorusunu, “Hayır.” diyerek yanıtlamıştır (Mine, KÇ, 1. görüşme). Dışsal değer yargıları kategorisinde, söz hakkı almayı önemseme kodunu gösteren diğer bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “İçedönük öğrencilerin, derste yorumu dayalı olmayan

sorularda söz hakkı almak için el kaldırma eğilimlerini gördüm ama yoruma dayalı olan sorularda söz hakkı almak için el kaldırmadılar ve nadiren de olsa kararsızlık gösterdiler” (AG, 8. gün). Bu veriden, içedönük öğrencilerin derste söz hakkı almayı önemsedikleri söylenebilir.

Görsel 4.52. Mine, “Mine’nin okulu”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

Okulda mutlu hissetme. İçedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlamada, okulda mutlu hissetme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, okulda mutlu hissetme kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Resmine çizdiğin şeyler hakkında duyguların nelerdir?” sorusuna, “Mutluyum. Okulu, öğretmenimi ve arkadaşlarımı severim.” diyerek, okulda mutlu hissettiğini ifade etmiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Dışsal değer yargıları kategorisinde, okulda mutlu hissetme kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen ‘Sevdiğiniz, mutlu olduğunuz yerler, mekânlar neresidir?’ sorunu Mine’ye yönelttiğinde, Mine göz teması

kurdu ve ‘Okul.’ yanıtını verdi. Öğretmen ‘Neden?’ diye sorunca, ‘Dersleri ve arkadaşlarımı seviyorum, mutlu oluyorum.’ dedi (Mine, SM, 9. gözlem).

Dostluk ve oyunla varlık kazanma. İçedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlamada, dostluk ve oyunla varlık kazanma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, dostluk ve oyunla varlık kazanma kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelebilir?” sorusuna, “Dostluk ve oyun anlamına gelebilir.” diyerek, dostluk ve oyunla varlık kazandığını belirtmiştir (Aylin, KÇ, 1. görüşme). Dışsal değer yargıları kategorisinde, dostluk ve oyunla varlık kazanma kodunu gösteren diğer bir veri, Merve’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.53’te görüldüğü üzere Merve, “ip atlamak” adlı resim çalışmasında; kendisini bir arkadaşı ile ip atlarken yansıtmıştır. Bu veriden, Merve’nin resim çalışmasında dostluk ve oyunla varlık kazandığı söylenebilir. Merve bu çalışmasını yoğun, dalgalı ve katmanlı boya sürüşleriyle renklendirmiş, devinim oluşturmuştur. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı, otomatizm kriterlerine (Merve, SO, ÜDF, k. 3a, 6a, 7a, 9a) anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.53. Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

Okul-ev eşleştirmesi. İçedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlamada, okul ve ev eşleştirmesi durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, okul-ev eşleştirmesi kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resminle ilgili düşüncelerin neler?” sorusuna alınan “Bilmiyorum. Okulumu ve evimi seviyorum.” diyerek, okul ve ev eşleştirmesi yapmıştır (Arda, SM, 2. görüşme). Dışsal değer yargıları kategorisinde, okul-ev eşleştirmesi kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen ‘Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz yerler neresidir?’ sorusunu Merve'ye yönelttiğinde, Merve ‘Okul, ev, park.’ dedi” (Merve, SM, 9. gözlem).

Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık. İçedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlamada, birlikte öğrenme olgusuna yakınlık durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, birlikte öğrenme olgusuna yakınlık kodunu gösteren görüşme verisi, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Neden okul çizdin?” sorusuna, “Okulu seviyorum,

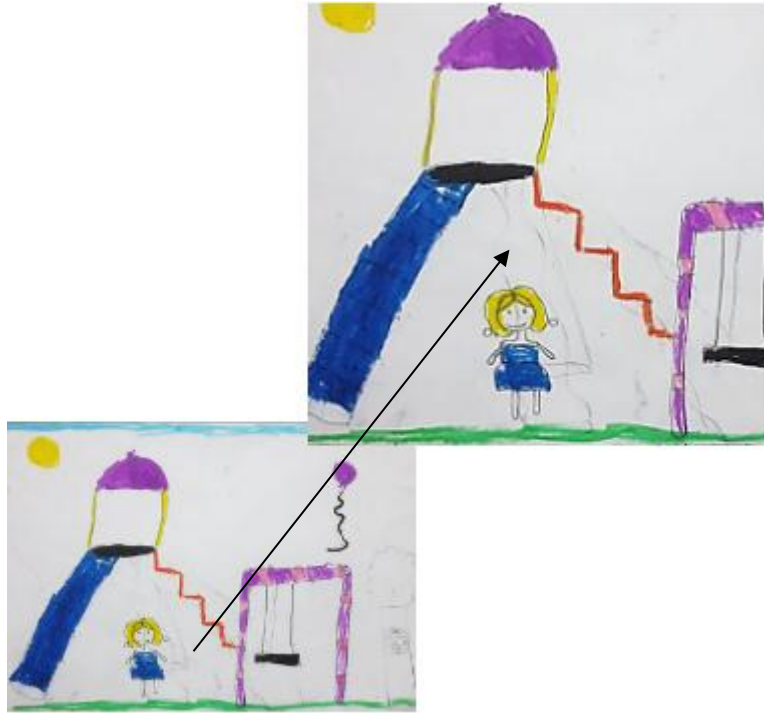
yeni şeyler öğreniyoruz.” diyerek, birlikte öğrenme olgusuna yakınlık göstermiştir (Merve, SM, 2. görüşme). Dışsal değer yargıları kategorisinde, birlikte öğrenme olgusuna yakınlık kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, Arda'dan etkinlikte yapılan hareketleri yanındaki arkadaşına göstermesini istedi. Arda uygun olan hareketleri arkadaşına gösterebilmek için göz teması kurarak yavaşça gerçekleştirdi” (Arda, 2. gözlem, öi). Bu veriden, Arda'nın birlikte öğrenme olgusuna yakınlık gösterdiği söylenebilir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, birlikte öğrenme olgusuna yakınlık kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.54'te görüldüğü üzere Mine, “Mine'nin okulu” adlı resim çalışmasında; okul binasını büyük bir boyutta çizerek içerisindeki sınıf ortamını göstermiş, kendisini sınıf arkadaşlarıyla birlikte derse katılmak üzere el kaldırırken resmetmiştir. Bu veriden, Mine'nin birlikte öğrenme olgusuna yakınlık gösterdiği söylenebilir. Mine bu çalışmasında, sınıf ortamını turuncu renkle, okul binasının devamını yeşil renkle, okul çatısını ise renkli bir biçimde yansıtmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, anti-natüralistik renk kullanımı kriterlerine (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2a, 4a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, şeffaf resim özelliği, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 9b, 10b).

Görsel 4.54. Mine, “Mine’nin okulu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Sanatsal beceri kazanma çabası. İçedönük çocukları dışsal değer yargıları bakımından anlamada, sanatsal beceri kazanma çabasını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, sanatsal beceri kazanma çabası kodunu gösteren görüşme verisi, Merve’nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Bu sefer kendine saç çizmişsin” yorumuna, “Evet, saç çizmeyi annem öğretti.” diyerek, sanatsal beceri kazanma çabasını göstermiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Dışsal değer yargıları kategorisinde, sanatsal beceri kazanma çabası kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüs olduğunda dışarı çıkmadı ve tek başına tahtaya çizimler yapıp sildi. Bu çizimler, sınıfta bulunan cisimlerdi. Sınıftaki öğrencilerden biri ‘Ne çiziyorsun?’ diye sorunca sessizce ‘Etrafımda gördüğüm şeyleri.’ yanıtını verdi” (Mine, 3. gözlem, ai). Bu veriden, Mine’nin sanatsal beceri kazanma çabası gösterdiği söylenebilir. Dışsal değer yargıları kategorisinde, sanatsal beceri kazanma çabası kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.55’te görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında; kendisini park

ortamı ve oradaki oyuncaklar ile ilişkilendirmiş, kaydırak çizimini silerek yeniden çizmiştir. Bu veriden, Sena'nın sanatsal beceri kazanma çabası gösterdiği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; eylem göstergeleri (Sena, SM, ÜDF, k. 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 4b, 8b).

Görsel 4.55. Sena, "Sevdiğim oyuncaklar" (detay), pastel boya.

4.3.3. Duygu işlevinde 'Kabul edilen değerler' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları kabul edilen değerler bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, duygu değerlerin tartışılması sonucu kabul edilmesi veya reddedilmesini gerektiren akılcı bir işlevdir (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Okulu benimseme, Matematiği sevme, Başrolde olma, Arkadaş kavramına genel bakış, Tek arkadaşına sahip olma, Kitap okumayı sevme* ve *'Parkı çok seviyorum'*.

Okulu benimseme. İçedönük çocukları kabul ettikleri değerler bakımından anlamada, okulu benimseme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik

sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, okulu benimseme kodunu gösteren görüşme verisi, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, "Resminin adı nedir?" sorusuna, "Mine'nin okulu." diyerek, okulu benimsediğini ifade etmiştir (Mine, KÇ, 1. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, okulu benimseme kodunu gösteren diğer bir veri, Arda'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen, 'Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz yerler neresidir?' sorusunu Arda'ya yönelttiğinde, Arda biraz düşündü ve 'Ev ve okul.' yanıtını verdi" (Arda, SM, 9. gözlem). Arda'nın sevdiği mekânları ifade ederken, okulu ve evi aynı cümlede kullanmasından okulu benimsemiş olabileceği düşünülebilir. Kabul edilen değerler kategorisinde, okulu benimseme kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.56'da görüldüğü üzere Merve, "Okul" adlı resim çalışmasında, kendisini gülümseyen bir yüz ifadesi ile okula gelirken çizmiş ve yoğun boya kullanarak doğal renklerle renklendirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı (Merve, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

Görsel 4.56. Merve, "Okul", pastel boya.

Matematiği sevme. İcedönük çocukları kabul ettikleri değerler bakımından anlamada, matematiği sevme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, matematiği sevme kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Neden bu şekilleri tercih ettin?" sorusuna, "Çünkü matematiği seviyorum." demiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, matematiği sevme kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin'in gözlem verilerinden verilebilir: "Serbest zamanlarda sağına ve soluna bakınmadan, yalnızca matematik kitabıyla ilgilendi. Sıra arkadaşının söylediklerini duymuyor gibiydi" (Aylin, 6. gözlem, öd). Aylin'in serbest zamanda matematik çalışmayı tercih etmesinden ve sıra arkadaşını duymuyor gibi davranmasından matematiği sevdiği düşünülebilir.

Başrolde olma. İcedönük çocukları kabul ettikleri değerler bakımından anlamada, başrolde olma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, başrolde olma kodunu gösteren görüşme verisi, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, "Resminde neler olduğunu anlatır mısın?" sorusuna, "Saklambaç oynuyoruz. Arkadaşlarım dolabın içinde ve kapının arkasında saklanıyorlar. Ben ebeyim ve duvarın orada sayıyorum." diyerek, başrolü üstlenmiştir (Mine, SO, 3. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, başrolde olma kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen sınıf başkanı olmak isteyen öğrencilerin el kaldırmasını istedi. Arda'nın el kaldırması öğretmenini şaşırttı ve 'Emin misin?' diye sormasına neden oldu. Arda gülümseyerek başını salladı" (Arda, 4. gözlem, öi). Bu veriden, Arda'nın sınıf ortamında başrolde olmayı kabul ettiği söylenebilir. Kabul edilen değerler kategorisinde, başrolde olma kodunu gösteren diğer

bir veri, Sena'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.57'de görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, kendisini resim kompozisyonun merkezine abartılı bir boyutta çizmiş ve oyuncasını (scooter) yoğun boya kullanımı ve dinamik sürüş etkileriyle renklendirmiştir. Sena bu çalışmasında, arkadaş ve hayvan figürlerini hafifçe silmiş, kendisini ve oyuncasını (scooter) başrolde bırakmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, eylem göstergeleri kriterlerine (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2b, 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.57. Sena, “Sevdiğim şeyler”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

Arkadaş kavramına genel bakış. İçedönük çocukları kabul ettikleri değerler bakımından anlamada, arkadaş kavramına genel bakışı gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, arkadaş kavramına genel bakış kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, “Resmine neler çizdin?” sorusuna,

“Kelebek, uğurböceği, papatya, gül, arkadaş, kaplumbağa ve kendim.” diyerek, arkadaşının adından söz etmemiş veya aidiyet eki kullanmamış, arkadaş kavramına genel bir bakış göstermiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, arkadaş kavramına genel bakış kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Yakın arkadaşların var mı?” sorusuna, “Yakın arkadaşım yok, herkes benim arkadaşım.” diyerek, arkadaş kavramını genellemiştir (Ece, SO, 3. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, arkadaş kavramına genel bakış kodunu gösteren başka bir veri, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Dönme dolaptaki kişiler kim?” sorusuna, “Arkadaşlar çizdim ama onları tanımıyorum.” diyerek, arkadaş kavramına genel anlamda yaklaşmıştır (Mine, SM, 2. görüşme).

Tek arkadaşına sahip olma. İçedönük çocukları kabul ettikleri değerler bakımından anlamada, tek arkadaşına sahip olma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, tek arkadaşına sahip olma kodunu gösteren görüşme verisi, Merve’nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Neden onu çizdin?” sorusuna, “Başka arkadaşım yok.” cevabıyla, tek arkadaşına sahip olduğunu belirtmiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, tek arkadaşına sahip olma kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüs olduğunda, Sena’nın sıra arkadaşı ile birlikte dışarı çıktığımı gözlemledim” (Sena, 4. gözlem, ai). Bu veriden, Sena’nın tek arkadaşına olduğu düşünülebilir. Kabul edilen değerler kategorisinde, tek arkadaşına sahip olma kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin’in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.58’de görüldüğü üzere Aylin, “Aylin ve arkadaşısı” adlı resim çalışmasında, kendisini ve arkadaşısını büyük boyutta çizerek, doğa ile ilişkilendirmiştir. Aylin’in bu çalışmasında doğal renkleri kullandığı, gökyüzü ve çimlerde durağanlığı gösteren yatay boya sürüşleri, insan figürlerinde ise çok yönlü dinamik boya

sürüşleri yaptığı görülmüştür. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b, 10b).

Görsel 4.58. Aylin, “Aylin ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

Kitap okumayı sevme. İçedönük çocukları kabul edilen değerler bakımından anlamada, kitap okumayı sevme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, kitap okumayı sevme kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Buzdolabı ve kitabı neden çizdin?” sorusuna, “Kitap okumayı ve yemek yemeyi çok sevdiğim için.” yanıtını vermiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, kitap okumayı sevme kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin gözlem verilerinden verilebilir: “Dersteki serbest bir zamanda, sıra arkadaşına hikâye kitabında yer

alan resimleri parmağı ile göstererek işaret etti ve sessizce bir şeyler söyledi. Sıra arkadaşı onu başı ile onayladıktan sonra yine kitabıyla ilgilenmeye devam etti” (Mine, 4. gözlem, ai). Bu veriden, Mine’nin kitap okumayı sevdiği düşünülebilir. Kabul edilen değerler kategorisinde, kitap okumayı sevme kodunu gösteren başka bir veri, aynı sınıfta gözlemlenen Arda, Ece ve Merve ilgili olarak araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Sınıf öğretmeni öğrencilere kitaptan hikâye kitabı alabileceklerini söylediğinde, üç içedönük çocuk diğer çocuklardan daha önce geldi ve bir süre kitapları incelediler. Seçtikleri kitabın kapağını inceledikten sonra odaklanarak okudular. Kitaplara karşı özel bir ilgi duyuyor olabilirler, çünkü derslerde de genel olarak ders kitaplarına odaklanma eğilimindedir” (AG, 3. gün).

‘Parkı çok seviyorum’. İçedönük çocukları kabul ettikleri değerler bakımından anlamada, park mekânına olan sevgilerini gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kabul edilen değerler kategorisinde, ‘parkı çok seviyorum’ kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Resminin ismi ne olabilir?” sorusuna, “Parkı çok seviyorum.” demiştir (Aylin, SM, 2. görüşme). Kabul edilen değerler kategorisinde, ‘parkı çok seviyorum’ kodunu gösteren diğer bir veri, Merve’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, ‘Sevdiğiniz ve mutlu olduğunuz yerler neresidir?’ sorusunu Merve’ye yönelttiğinde, Merve ‘Okul, ev, park.’ yanıtını verdi (Merve, SM, 2. gözlem). Bu veriden, Merve’nin parkı sevdiği söylenebilir. Kabul edilen değerler kategorisinde, ‘parkı çok seviyorum’ kodunu gösteren başka bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.59’da görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında park mekânını tercih etmiş; insan, balon, ağaç, kaydırak ve salıncağa benzeyen şemalar kullanmıştır. Sena’nın bu çalışmasında gökyüzü ve yeryüzüne dair boya sürüşleri yatay yönde durağan, insan figürü, kaydırak ve salıncağa yönelik boya sürüşleri ise dinamiktir. Bu veriden, Sena’nın parkı sevdiği düşünülebilir. Bu veri,

dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Sena, SM, ÜDF, k. 3a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b).

Görsel 4.59. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya.

4.3.4. Duygu işlevinde ‘Reddedilen değerler’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları reddedilen değerler bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, rasyonel bir işlev olan duygu işlevinde değerlerin tartılması sonucu reddedilen değerler olabilmektedir (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Yakın arkadaş yokluğu*, *‘Arkadaş çizecektim ama önemli değil’*, *Tekdüzelikten kaçınma*, *Başrolü başkasına bırakma*, *Olağanlıklardan uzaklaşma* ve *Hiç kimse tanımlaması*.

Yakın arkadaş yokluğu. İçedönük çocukları reddettikleri değerler bakımından anlamada, yakın arkadaş yokluğunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Reddedilen değerler kategorisinde, yakın arkadaş

yokluğu kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin'in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, "Resminde neler oluyor?" sorusuna, "Arkadaşım ile el ele parka geldik. Birazdan oyun oynayacağız." cevabını vermiş, "Yakın veya sevdiğin arkadaşın mı?" sorusunu ise "Yakın arkadaşım yok. Aslı sınıftan arkadaşım." diyerek yanıtlamıştır (Aylin, KÇ, 1. görüşme). Bu veriden, Aylin'in yakın arkadaşı olmadığı görülmektedir. Reddedilen değerler kategorisinde, yakın arkadaş yokluğu kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, "Yakın arkadaşların var mı?" sorusuna olan, "Yakın arkadaşım yok, herkes benim arkadaşım." cevabıyla, yakın arkadaşı olmadığını ama arkadaş kavramına genel bir bakışı olduğunu ifade etmiştir (Ece, SO, 3. görüşme). Reddedilen değerler kategorisinde, yakın arkadaş yokluğu kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Teneffüs olduğunda tek başına koridorda gezindi. Bir arkadaş grubuna yaklaştı ve aralarına girmeden, uzaktan seyretti" (Arda, 4. gözlem, öd). Bu veriden, Arda'nın yakın arkadaşı olmadığı için yalnız zaman geçirdiği ve gözleme ihtiyaç duyduğu düşünülebilir. Reddedilen değerler kategorisinde, yakın arkadaş yokluğu kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Arkadaş çizmemişsin, yakın arkadaşın yok mu?" sorusuna, "Yakın arkadaşım yok ama sınıftaki bütün erkekler benim arkadaşım. Beni seviyorlar." yanıtını vermiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Bu veriden, Ece gibi Arda'nın da arkadaş kavramına genel bir bakışı olduğu söylenebilir.

'Arkadaş çizecektim ama önemli değil'. İçedönük çocukları reddettikleri değerler bakımından anlamada, arkadaş çizimini önemsememe durumunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Reddedilen değerler kategorisinde, 'arkadaş çizecektim ama önemli değil' kodunu gösteren görüşme verisi, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, "Resmine çizdiğin bazı şeyleri neden sildin?" sorusuna, "Arkadaş çizecektim ama önemli değil, vazgeçtim. Köpek çizmek istedim ama beceremedim." diyerek, arkadaş

çizimine pek önem vermediğini göstermiştir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Reddedilen değerler kategorisinde, ‘arkadaş çizecektim ama önemli değil’ kodunu gösteren diğer bir veri, Merve’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.60’ta görüldüğü üzere Merve, “Seksek oyunu” adlı çalışmasında kendisi, doğa ve seksek oyunu arasında ilişki kurmuş, yoğun boya kullanmış, dalgalı boya sürüşleri yapmıştır. Bu veriden, Merve’nin arkadaş çizme gereği duymadan, tek başına oynamayı tercih ettiği görülmüştür. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Merve, KÇ, ÜDF, 3a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

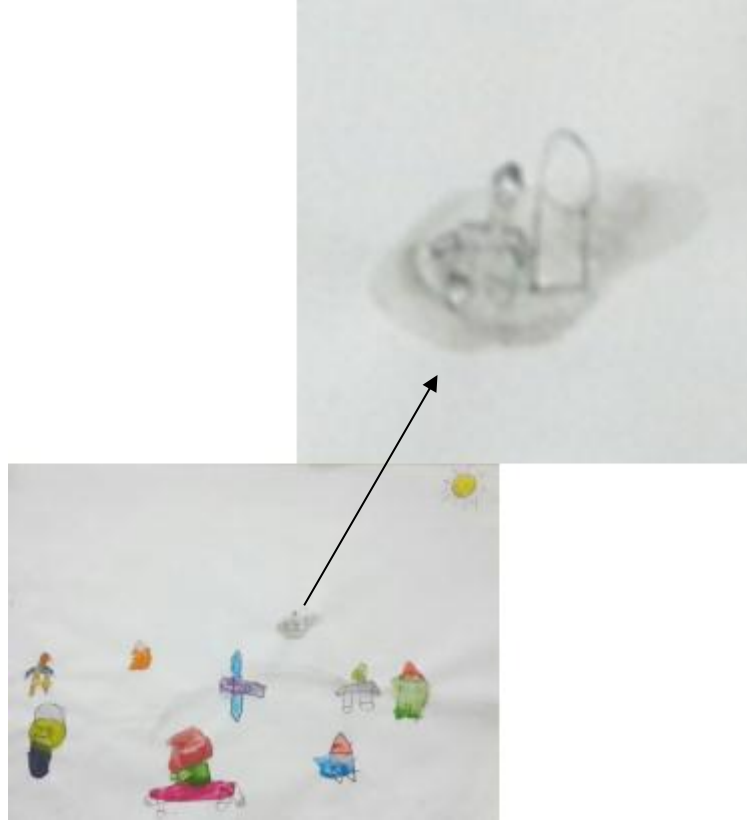
Görsel 4.60. Merve, “Seksek oyunu” kuru boya ve keçeli kalem.

Tekdüzelikten kaçınma. İçedönük çocukları reddettikleri değerler bakımından anlamada, tekdüzelikten kaçınma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Reddedilen değerler kategorisinde, tekdüzelikten kaçınma kodunu gösteren görüşme verisi, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine,

“Sevdiğin yerin okul olduğunu söylememiş miydin?” sorusuna, “Evet. Daha önce okulumu çizmiştim. Bu sefer değişik yapmak istedim.” diyerek, tekdüzelikten kaçındığını göstermiştir (Mine, SM, 2. görüşme). Reddedilen değerler kategorisinde, tekdüzelikten kaçınma kodunu gösteren başka bir veri, Sena’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen metnin konusunun ne olabileceğini, söz hakkı almak için el kaldırıp vazgeçen Sena’ya sordu. Sena, biraz düşündükten sonra sınıftaki yaygın cevaplardan farklı olarak ‘Kedi seven bir çocuk.’ cevabını verdi” (Sena, 2. gözlem, öi). Sena’nın sınıfta söylenen cevaplardan daha farklı bir cevap vermesinden, tekdüzelikten kaçındığı söylenebilir.

Başrolü başkasına bırakma. İçedönük çocukları reddettikleri değerler bakımından anlamada, başrolü başkasına bırakma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Reddedilen değerler kategorisinde, başrolü başkasına bırakma kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Bu oyunda ebe rolündeki kişi kim?” sorusuna, “Ağacın yanındaki büyük olan kız.” diyerek, başrolü başkasına bıraktığını ifade etmiştir (Ece, SO, 3. görüşme). Reddedilen değerler kategorisinde, başrolü başkasına bırakma kodunu gösteren başka bir veri, Aylin’in gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, Aylin ve arkadaşını tahtaya çağırdı ve ‘Ailelerinizle neler yapıyorsunuz bakalım, Aylin?’ dedi. Aylin göz teması kurmadan, ‘Önce arkadaşım yanıtlasın.’ diyerek geri çekildi” (Aylin, 1. gözlem, öi). Bu veriden, Aylin’in başrolü başkasına devrettiği söylenebilir. Reddedilen değerler kategorisinde, başrolü başkasına bırakma kodunu gösteren diğer bir veri, Arda’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.61’de görüldüğü üzere Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” adlı resim çalışmasında güneş, uçak, ev, ağaç ve insana benzeyen şemalar kullanmıştır. Arda, bu çalışmasında kendini diğer figürlerden farklı olarak en küçük boyutta ve en geride ifade etmiş, gri tonda boyamıştır. Arda’nın bu yaklaşımından, daha büyük boyutta çizdiği ve yoğun boya kullanımıyla

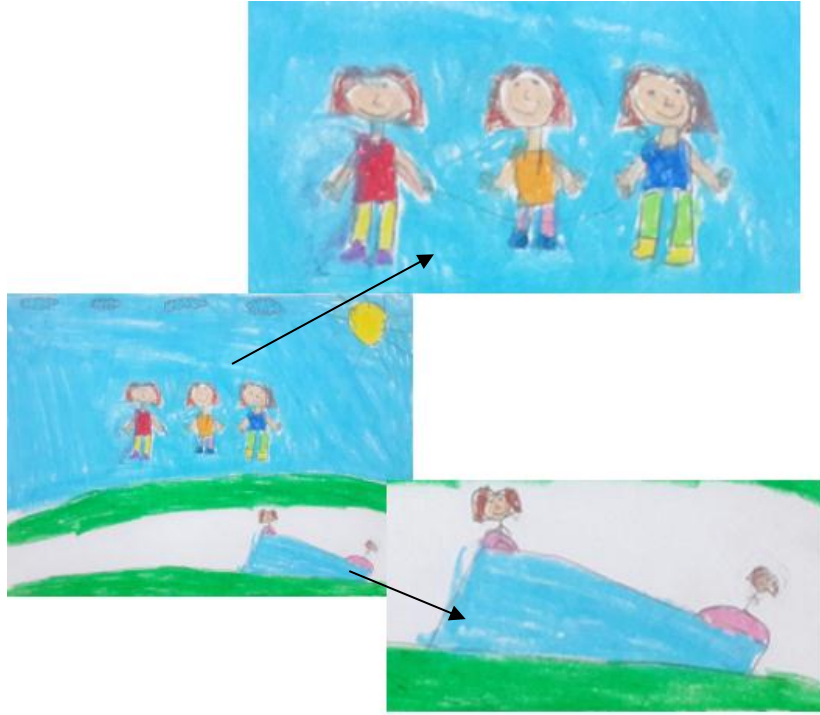
renklendirdiği diğer figürlere başrolü bıraktığı söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Arda, SO, ÜDF, k. 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, SO, ÜDF, k. 4b, 10b).

Görsel 4.61. Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

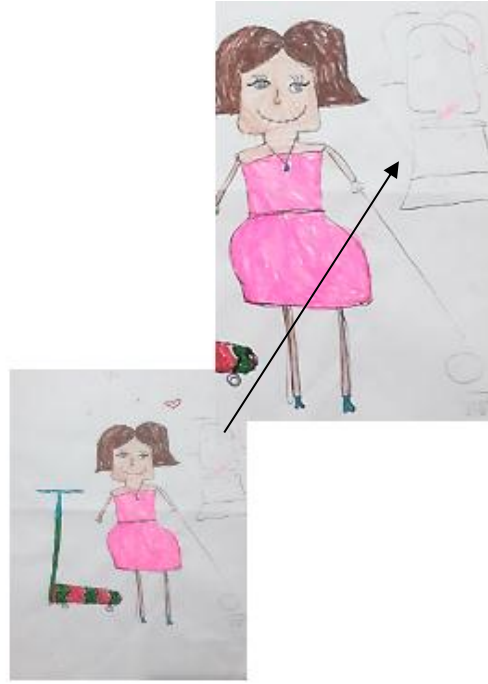
Olağanlıklardan uzaklaşma. İçedönük çocukları reddettikleri değerler bakımından anlamada, olağanlıklardan uzaklaşma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Reddedilen değerler kategorisinde, olağanlıklardan uzaklaşma kodunu gösteren görüşme verisi, Arda’nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Peki, anneni veya babanı neden çizmedin?” sorusuna, “Aklıma gelmedi ama onları hep görüyorum.” diyerek, olağanlıklardan uzaklaştığını göstermiştir (Arda, SO, 3. görüşme). Reddedilen değerler kategorisinde, olağanlıklardan uzaklaşma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Mine’nin sınıf arkadaşlarından çoğu

tahtaya çıkıp resim çalışmalarını gösterdi ve sınıftaki öğrenciler topluca ‘çok güzel’ diyerek seslendiler. Mine onlara eşlik etmediği gibi yapılan alkışlara da eşlik etmedi ve tahtaya çıkıp resim çalışmasını gösterme eğilimi olmadı” (Mine, 5. gözlem, öd). Bu veriden, Mine’nin olağan davranışlardan uzak kaldığı söylenebilir. Reddedilen değerler kategorisinde, olağanlıklardan uzaklaşma kodunu gösteren başka bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Türkçe dersinde okunan metin bir daha okunduğunda, Aylin ve Sena ilgisini yitirerek kitabındaki başka sayfalarla ilgilenmeyi tercih etti” (AG, 8. gün). Reddedilen değerler kategorisinde, olağanlıklardan uzaklaşma kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin’in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.62’de görüldüğü üzere Aylin, “Parkı çok seviyorum” adlı resim çalışmasında, iki tane yer çizgisi kullanımıyla kompozisyonunu ikiye bölmüştür. Aylin bu çalışmasında, ip atlama ve tahterevalliye binme olarak iki farklı oyun halini sergilemiştir. Aylin’in bu yaklaşımından, hem kompozisyon anlayışında hem de oyun tercihi bakımından olağanlıklardan uzaklaşma eğiliminde olduğu düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Aylin, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b).

Görsel 4.62. Aylın, “Parkı çok seviyorum” (detay), pastel boya.

Hiç kimse tanımlaması. İçedönük çocukları reddettikleri değerler bakımından anlamada, hiç kimse tanımlamasını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Reddedilen değerler kategorisinde, hiç kimse tanımlaması kodunu gösteren görüşme verisi, Arda’nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Büyük çizdiğin kişiler kim?” sorusuna, “Oradaki teyzem, Kaan abimin annesi. Diğeri, hiç kimse.” diyerek, hiç kimse tanımlamasını kullanmıştır (Arda, SO, 3. görüşme). Reddedilen değerler kategorisinde, hiç kimse tanımlaması kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.63’te görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, kendisinin dışında bir insan figürü daha çizmiş ve silme eyleminde bulunmuştur. Sena’nın resmindeki bu silinmiş figür, hiç kimse tanımlamasına uygun görünmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; eylem göstergeleri (Sena, KÇ, ÜDF, k. 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.63. Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

4.3.5. Duygu işlevinde ‘Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duyguları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük kişiler nesnelere tarafından uyarıldıktan sonra öznenin derinlerini doldurmak için nesnenin vahşi doğasından bir menekşe gibi geri çekilmektedirler (Jung, 2019). Buna göre, içedönük kişiler akışın tehlikeli ya da yönlendirici boyutlarını kabul etmeden, kendi akılcı yaklaşımını derinleştirmek istemektedirler. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Çok sevdiği kişileri çizme*, *Yalnızlığı sevme*, *‘İkimiz yeter’*, *‘Tek başıma daha rahatım’*, *‘Görünmez olma sihri yapmak istiyorum’* ve *‘Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’*.

Çok sevdiği kişileri çizme. İçedönük çocukları, akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duygular bakımından anlamada, çok sevdiği kişileri çizme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme

kategorisinde, çok sevdiği kişileri çizme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Arda'nın görüşme verisi verilebilir. Arda, "Aşağıdaki kişiler kim?" sorusuna, "Onlar abilerim." demiş ve "Neden onları çizdin?" sorusunu "Onları çok seviyorum." diyerek yanıtlamıştır (Arda, KÇ, 1. görüşme). Bu veriden, Arda'nın resminde çok sevdiği kişilere yer verdiği görülmektedir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, çok sevdiği kişileri çizme kodunu gösteren başka bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.64'te görüldüğü üzere Ece, "Sihirli şato" adlı resim çalışmasında insan, güneş, bulut, kuş, kelebek, ağaç ve şatoya benzeyen şemalar kullanmıştır. Ece, resmindeki kişilere olan sevgisini kalp çiziminin içerisine "Sizi çok seviyorum" diye yazarak vurgulamıştır. Bu veriden, Ece'nin resminde çok sevdiği kişilere yer verdiği anlaşılmaktadır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Ece, SM, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.64. Ece, "Sihirli şato" (detay), pastel boya.

Yalnızlığı sevme. İçedönük çocukları, akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duygular bakımından anlamada, yalnızlığı sevme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, yalnızlığı sevme kodunu gösteren görüşme verisi, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve'nin "Neden bir tane ağaç çizdin?" sorusuna olan "Böyle yapmak istedim, tek seviyorum." cevabından, yalnızlığı sevdiği düşünülebilir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, yalnızlığı sevme kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin gözlem verilerinden verilebilir: Teneffüste dışarı çıkmadı ve sırasından kalkmadı. Not defterini çıkarıp içine kalp çizdi ve iki arkadaş olan çizgi film karakterlerinin adlarını yazdı. Bir grup kız öğrenci oyunlarında bir kişi eksik olduğu için Ece'yi davet ettiler. Ece sadece göz teması kurdu ve hiçbir yanıt vermeden not defterindeki çizimiyle ilgilenmeye devam etti" (Ece, 3. gözlem, öd). Bu veriden, Ece'nin yalnızlığı sevdiği ve derinleşmeye yöneldiği için arkadaşlarının davetine herhangi bir cevap vermeden çizimiyle ilgilendiği düşünülebilir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, yalnızlığı sevme kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.65'te görüldüğü üzere Merve, "Seksek oyunu" adlı resim çalışmasında, arkadaş çizimi yapmamış, kendisini doğa ile ilişkilendirmiş ve gülümseyen bir yüz ifadesi ile tek başına seksek oynarken resmetmiştir. Bu veriden, Merve'nin yalnızlığı sevdiği düşünülebilir. Merve, bu çalışmasında gökyüzü, çimler, ağaç ve insan figürünün kıyafetlerini boyarken yoğun boya kullanımına başvurmuş, dikey formlarda dikey ve çapraz, yatay formlarda kısa çizgilerle dalgalı sürüşler gerçekleştirmiştir. Bu sürüşlerden farklı olarak, yatay bir formda olan eteğini dikey boyamış, dinamik bir görüntü oluşturmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Merve, KÇ, ÜDF, k. 3a, 6a) anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere

arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, KÇ, ÜDF, k. 4b, 5b, 8b).

Görsel 4.65. Merve, “Seksek oyunu” kuru boya ve keçeli kalem.

‘İkimiz yeter’. İçedönük çocukları akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duygular bakımından anlamada, iki kişi olmanın yeterli olabileceğini gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘ikimiz yeter’ kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Başka arkadaş çizer miydin?” sorusuna, “İkimiz yeter.” cevabını vermiştir (Aylin, KÇ, 1. görüşme). Bu veriden, Aylin’in akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldiği için bir arkadaşla olmayı yeterli bulduğu düşünülebilir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘ikimiz yeter’ kodunu gösteren başka bir veri, Arda’nın gözlem verilerinden verilebilir: “Teneffüs olduğunda, bir öğrenci Arda’yı yanına çağırdı ve beraber dışarı çıktılar” (Arda, 3. gözlem, ai). Bu veriden, Arda’nın kişilerarası ilişkisinde derinleşmeye yöneldiği için bir arkadaşı yeterli bulduğu söylenebilir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘ikimiz yeter’ kodunu gösteren diğer bir veri, Merve’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.66’da görüldüğü üzere, Merve “İp atlamak” adlı çalışmasında; çevresi, bir arkadaşı ve ip atlamak arasında ilişki kurmuştur. Merve’nin bu çalışmasında, yoğun ve katmanlı boya

sürüşleri görülmekle beraber, insan figürüne olan boya sürüşünde boyanın dağılması söz konusudur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri, yoğun boya kullanımı, eylem göstergeleri kriterlerine (Merve, SO, ÜDF, k. 3a, 6a, 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.66. Merve, “İp atlamak” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

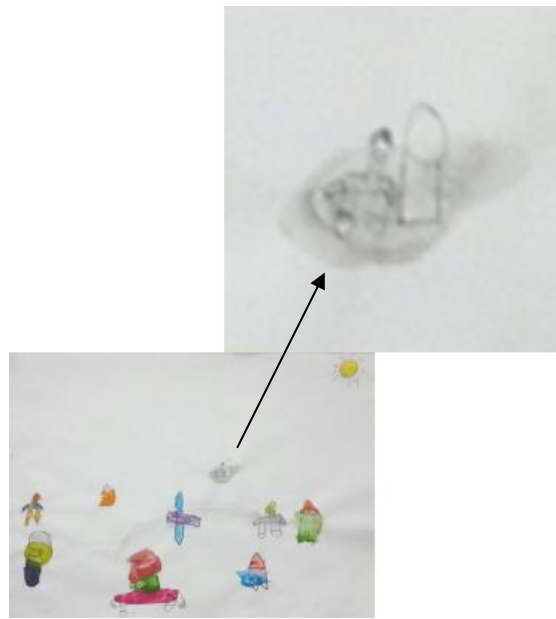
‘Tek başıma daha rahatım’. İçedönük çocukları, akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duygular bakımından anlamada, tek başına daha rahat olma durumunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘tek başıma daha rahatım’ kodunu gösteren görüşme verisi, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Sen neden dönme dolapta değilsin?” sorusuna, “Çünkü dönme dolap yavaş, tren daha hızlı. Ben burada tek başıma daha rahatım.” diyerek, hızlı bir yerde tek başına daha rahat olduğunu ifade etmiştir (Mine, SM, 2. görüşme). Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘tek başıma daha rahatım’ kodunu

gösteren başka bir veri, Arda'nın gözlem verilerinden verilebilir: "Teneffüs olduğunda bir müddet kitabıyla ilgilendi, sonrasında sırasından kalkmadan arkadaşlarını seyretti" (Arda, 5. gözlem, öi). Bu veriden, Arda'nın tek başına rahat görüldüğü söylenebilir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, 'tek başıma daha rahatım' kodunu gösteren doküman verilerinden, Sena'nın doküman verisi verilebilir. Görsel 4.67'de görüldüğü üzere Sena, "Sevdiğim şeyler" adlı resim çalışmasında, arkadaş ve hayvan figürlerini hafifçe silmiş, kendini gülümseyen bir yüz ifadesi ile oyuncakıyla oynamak üzere büyük bir boyutta resmetmiştir. Bu veriden, Sena'nın tek başına daha rahat olduğu düşünülebilir. Sena, bu çalışmada elbisesini fosforlu pembe bir renkle ve oyuncakını çok renkli biçimde ifade etmiş, hareketli ve yoğun boya sürüşleriyle devinim oluşturmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2a, 4b, 5b, 10b).

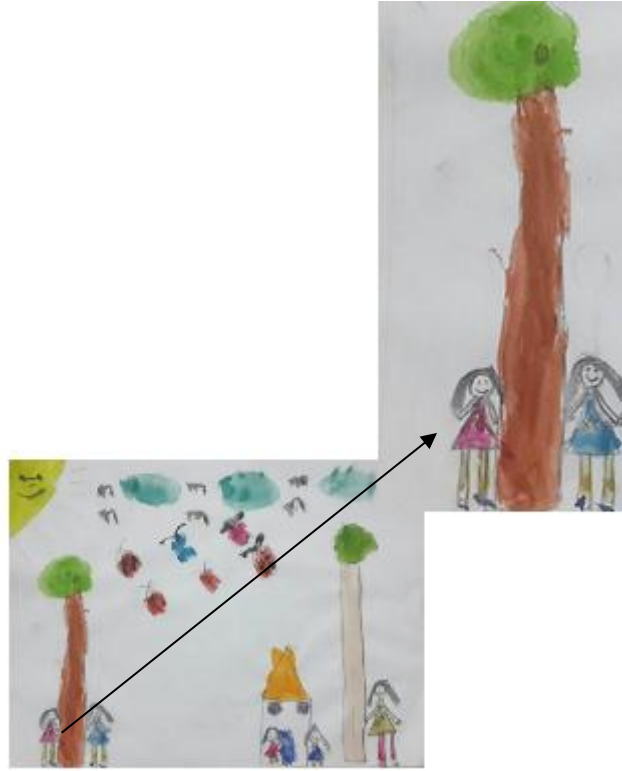
Görsel 4.67. Sena, "Sevdiğim şeyler", kuru boya ve keçeli kalem boya.

‘Görünmez olma sihri yapmak istiyorum’. İçedönük çocukları, akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duygular bakımından anlamada, görünmez olma sihri yapma isteğini gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘görünmez olma sihri yapmak istiyorum’ kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verisidir. Ece, “Şatonun içinde neler oluyor?” sorusuna “Şatoda sihir var.” cevabını vermiş, “Nasıl bir sihir?” sorusunu ise “Görünmez olma sihri yapmak istiyorum.” diyerek yanıtlamıştır (Ece, SM, 2. görüşme). Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘görünmez olma sihri yapmak istiyorum’ koduna yakınlık gösteren diğer bir veri, Arda’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.68’de görüldüğü üzere Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” adlı resim çalışmasında, diğer figürlerden farklı olarak kendisini görülmesi güç bir boyutta bir ağacın arkasına saklanırken çizmiş, gri tonda bırakmıştır. Bu veriden, Arda’nın görünmez olmak istediği düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri kriterine (Arda, SO, ÜDF, k. 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterine uygun bulunmuştur (Arda, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.68. Arda, “İnsanlar, ev ve uçak” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

‘Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’. İçedönük çocukları, akıştan kaçınarak derinleşmeye yöneldikleri duygular bakımından anlamada, saklanınca kendini çok iyi hissetme durumunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’ kodunu gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Resmine çizdiklerin hakkında duyguların nelerdir?” sorusuna, “Bulunmak istemiyorum. Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum.” cevabını vermiştir (Sena, SO, 3. görüşme). Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’ kodunu gösteren diğer bir veri, Merve’nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen ‘Sevdiğiniz oyunlar nelerdir?’ sorusunu Merve’ye yönelttiğinde, Merve bir müddet düşündü ve ‘Hepsini seviyorum ama en çok saklambaç.’ dedi. Öğretmen ‘Neden?’ diye sorduğunda, ‘Saklanmak çok güzel’ dedi” (Merve, SO, 10. gözlem). Bu veriden, Merve’nin saklanınca kendisini iyi hissettiği için saklanmayı güzel bulduğu düşünülebilir. Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, ‘saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’ kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.69’da görüldüğü üzere Ece, “Saklambaç” adlı resim çalışmasında, kendini gülümseyen bir yüz ifadesi ile ebe rolündeki figürden en uzak kısımda saklanırken çizmiş, saklanmış olduğu ağaca yoğun ve katmanlı boya sürüşleri yapmıştır. Bu veriden, Ece’nin bulunmak istemediği, dolayısıyla saklanırken kendisini iyi hissettiği düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı kriterlerine (Ece, SO, ÜDF, k. 3a, 6a, 7a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.69. Ece, "Saklambaç" (detay), desen kalemleri ve suluboya.

4.3.6. Duygu işlevinde 'Anlaşılması güç-derin duygular' kategorisine dair bulgular.

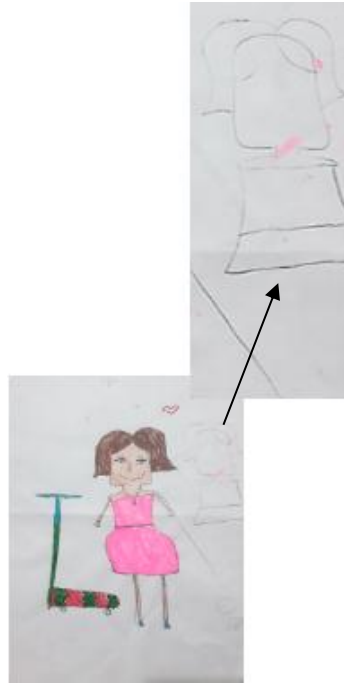
Bu kategori, içedönük çocukları anlaşılması güç-derin duygular bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre içedönük düşünme, özneliği bakımından zor anlaşıldığı gibi içedönük duygu daha zor anlaşılmaktadır. Bu nedenle, içedönük kişilerin başkaları ile iletişim kurması için hem kendine yeterli gelen hem de diğer kişilerde benzer bir his oluşturabilecek dış bir biçim bulmaları gerekmektedir (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Renk veya forma heyecanla yaklaşma, Uzaklık ve özlem ifadeleri ve Arkadaşsızlığın ironik ifadesi.*

Renk veya forma heyecanla yaklaşma. İçedönük çocukları anlaşılması güç olan derin duygular bakımından anlamada, renk veya forma heyecanla yaklaşma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Anlaşılması güç-derin

duygular kategorisinde, renk veya forma heyecanla yaklaşma kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "En çok üçgeni sevdiğini söylememiş miydin?" sorusuna, "A evet! Buraya bir tane yapmalıyım." cevabını vermiş, şaşkınlıkla hemen kalemlerini çıkararak resim kâğıdının üst kısmına küçük bir üçgen çizmiş, içini kırmızı renk ile boyamıştır (Arda, SM, 2. görüşme). Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, renk veya forma heyecanla yaklaşma koduna yakın başka bir veri, Mine'nin gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen tahtaya geometrik bir şekil çizdiğinde gülümsedi. Öğretmen 'İsteddiğiniz geometrik şekli bilinmeyen bir sayı olarak defterinize çizebilirsiniz.' dediğinde, defterine çizdiği geometrik şekli parmağıyla arkadaşına gösterdi ama konuşmadı ve arkadaşının verdiği tepkiyi gördükten sonra yine defterine odaklandı" (Mine, 1. gözlem, öd). Bu veriden, Mine'nin geometrik formlara heyecanla yaklaştığı düşünülebilir.

Uzaklık ve özlem ifadeleri. İçedönük çocukları anlaşılması güç olan derin duygular bakımından anlamada, uzaklık ve özlem ifadelerini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle edilmiştir. Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, uzaklık ve özlem ifadeleri kodunu gösteren görüşme verilerinden, Arda'nın görüşme verisi verilebilir. Arda, "Resmine çizdiklerin başka hangi anlama geliyor?" ve "Resminle ilgili duyguların nelerdir?" sorularına, "Uzaklık. Abilerim benden uzakta." ve "Onları özledim." diyerek, uzaklığı ve özlemi dile getirmiştir (Arda, SO, 3. görüşme). Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, uzaklık ve özlem ifadeleri kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, kendisine sorulan "Arkadaşın kim?" sorusuna, "Eski evimizdeki komşumuzun kızı." diyerek, geçmişe bağlı uzaklığı ifade etmiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Merve, "Resmine çizdiğin şeyler hakkında duyguların nelerdir?" sorusuna "Eğlenceli. Arkadaşımı özledim." cevabını vermiş, arkadaşına olan özlemini dile getirmiştir (Merve, SO, 3. görüşme).

Arkadaşsızlığın ironik ifadesi. İcedönük çocukları anlaşılması güç olan derin duygular bakımından anlamada, arkadaşsızlığın ironik ifadesini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, arkadaşsızlığın ironik ifadesi kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Canım arkadaşım dediğin kim, yakın arkadaşın veya en sevdiğin mi?” sorusuna, “Hayır, yakın arkadaşım yok. Elifi severim.” diyerek, yakın arkadaşı olmadığını ironik bir şekilde ifade etmiştir (Aylin, SO, 3. görüşme). Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, arkadaşsızlığın ironik ifadesi kodunu gösteren doküman verilerinden, Sena’nın çalışması verilebilir. Görsel 4.70’te görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, arkadaş çizmiş ve vazgeçip hafifçe silmiştir. Bu veriden, Sena’nın arkadaşsızlığı ironik bir biçimde ifade ettiği söylenebilir. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; eylem göstergeleri kriterine (Sena, KÇ, ÜDF, k. 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.70. Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

4.3.7. Duygu işlevinde ‘Persona’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları sosyal yaşamdaki rolleri bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, Jung kişiliğin kısmen çocukluk deneyimleri, kısmen de *persona*, *anima*, *animus*, *gölge* ve *ben* olarak tanımlanan arketipler tarafından şekillendiğini öne sürmüştür (Derin, 2019). Jung’a (1997) göre ‘persona’, kişinin çevresine uyum sağlamada kullandığı maskelerdir ve kolektif yönü süregelen toplumsal görgü kurallarıdır. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Oyuna göre arkadaş tercihi*, *Yetişkinlerle zaman geçirme isteği*, *‘Biz ve diğerleri’* ve *Hemcinsle iletişim tercihi*.

Oyuna göre arkadaş tercihi. İçedönük çocukları sosyal yaşamdaki rolleri bakımından anlamada, oyuna göre arkadaş tercihinin gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Persona kategorisinde, oyuna göre arkadaş tercihi kodunu gösteren görüşme verilerinden, Aylin’in görüşme verisi verilebilir. Aylin, “Neden bu arkadaşlarını tercih ettin?” sorusuna, “Bilmiyorum. Canım onlarla oynamak istedi” diyerek, oyun temelli arkadaşlık yaklaşımını sergilemiştir (Aylin, SM, 2. görüşme). Persona kategorisinde, oyuna göre arkadaş tercihi kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Resmindeki kişi yakın arkadaşın mı?” sorusuna, “Yakın arkadaşım yok. Oyunlarda onu seviyorum.” diyerek yanıtlamıştır (Sena, SO, 3. görüşme).

Yetişkinlerle zaman geçirme isteği. İçedönük çocukları sosyal yaşamdaki rolleri bakımından anlamada, yetişkinlerle zaman geçirme isteğini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Persona kategorisinde, yetişkinlerle zaman geçirme isteği kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Kim görünmez olacak?” ve Neden bizi göremesinler?” sorularına “Üçümüz görünmez

olacağız.” ve “Çünkü birlikte vakit geçireceğiz” diyerek, araştırmacı ve öğretmeninden oluşan yetişkin kişilerle zaman geçirme isteğini ifade etmiştir (Ece, SM, 2. görüşme). Persona kategorisinde, yetişkinlerle zaman geçirme isteği kodunu gösteren diğer bir veri, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara geliyor?” sorusuna, “Uzaklık. Abilerim benden uzakta.” cevabını vermiş, “Resminle ilgili duyguların nelerdir?” sorusunu “Onları özledim.” diyerek yanıtlamıştır (Arda, SO, 3. görüşme). Bu veriden, Arda'nın yetişkin kişilere özlem duyduğu ve onlarla zaman geçirmek istediği söylenebilir.

‘Biz ve diğerleri’. İçedönük çocukları sosyal yaşamdaki rolleri bakımından anlamada, biz ve diğerleri ayrımını gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler ve öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Ece, “Görünmezlik sihri yaptığımızda birbirimizi nasıl göreceğiz?” sorusuna, “Biz birbirimizi görelim ama başka hiç kimse bizi göremesin.” diyerek, biz ve diğerleri ayrımında bulunmuştur (Ece, SM, 2. görüşme). Persona kategorisinde, ‘biz ve diğerleri’ kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin gözlem verilerinden verilebilir: “Öğretmen, ‘Dostlarımızı neden sevmeliyiz?’ sorusunu Mine'ye yöneltti. Mine biraz düşündükten sonra kısık bir ses tonuyla ‘Bize iyi davranmaları için.’ yanıtını verdi. Bunun üzerine öğretmen ‘Dostlarımızı sadece bize iyi davranmaları için mi seveceğiz?’ dedi. Mine herhangi bir tepki vermeden karşısına bakarak düşündü ve sadece ‘Evet.’ dedi” (Mine, 3. gözlem, öi). Bu veriden, Mine'nin biz ve diğerleri ayrımında bulunduğu söylenebilir.

Hemcinsle iletişim tercihi. İçedönük çocukları sosyal yaşamdaki rolleri bakımından anlamada, hemcinsle iletişim tercihini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Persona kategorisinde, hemcinsle iletişim tercihini gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Arkadaş

çizmemişsin, arkadaşın var mı?” sorusuna, “Yakın arkadaşım yok ama sınıftaki bütün erkekler benim arkadaşım.” diyerek, hemcinsle arkadaşlık tercihini belirtmiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Persona kategorisinde, hemcinsle iletişim tercihini gösteren başka bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “İçedönük çocukların, teneffüslerde hiç sırasından kalkmadan kendi kendine oynayabildiklerini, sınıf ortamında dolaşarak tek başına oynadıklarını veya bir ya da iki arkadaşla dışarı çıktıklarını gözlemledim. Bu arkadaş seçimlerinde, hemcinsleri ile iletişimde bulundular” (AG, 4. gün). Persona kategorisinde, hemcinsle iletişim tercihini gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.71’de görüldüğü üzere Ece, “Saklambaç” adlı resim çalışmasında çizdiği dört insan figüründe de hemcinslerini tercih etmiş, karşı cinsten bir figüre yer vermemiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.71. Ece, “Saklambaç”, desen kalemleri ve suluboya.

4.3.8. Duygu işlevinde ‘Nesneden özgürleşme’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları nesneden özgürleşme bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmacının kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Jung (2019)’a göre içedönük duygu, “kendini nesneden aşama aşama özgür kılar, kendisine

tamamıyla öznel bir eylem ve vicdan özgürlüğü yaratır, hatta bütün geleneksel değerlerden vazgeçebilir” (s. 406). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Okula mesafeli yaklaşma ve Erteleme ve unutmama*.

Okula mesafeli yaklaşma. İçedönük çocukları nesneden özgürleşme bakımından anlamada, okula mesafeli yaklaşma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Nesneden özgürleşme kategorisinde, okula mesafeli yaklaşma kodunu gösteren görüşme verisi, Ece'nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece'nin “Resminin adı nedir?” sorusuna olan “Ece ve okul” cevabından, okula mesafeli yaklaştığı söylenebilir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Nesneden özgürleşme kategorisinde, okula mesafeli yaklaşma kodunu gösteren doküman verilerinden, Arda'nın doküman verisi verilebilir. Görsel 4.72'de görüldüğü üzere Arda, “Okul, insanlar, evler ve kare” adlı resim çalışmasında, kendini okul ve evin ortasındaki bir mesafede yansıtmış; okulu, kendini ve mavi kareyi büyük bir boyutta çizmiştir. Arda okulu uyarıcı ve canlı bir renk olan sarı ile ifade etmiş, pencerelerini mor renge boyamasıyla renk zıtlıkları oluşturmuştur. Arda'nın resminde zemin oluşmamıştır ve okula olan boyamasında, kirlenme söz konusudur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, sürüş etkileri, yoğun boya kullanımı, eylem göstergeleri kriterlerine (Arda, SM, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 8a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.72. Arda, “Okul, insanlar, evler ve kare” pastel boya.

Erteleme ve unutma. İçedönük çocukları nesneden özgürleşme bakımından anlamada, erteleme ve unutma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, Ece’nin görüşme ve doküman verilerinin değeriendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Ece “Ağaçtaki elmaları neden boyamadın?” sorusuna, “Sonra boyarım diye bıraktım, unuttum.” diyerek, nesneden uzaklaşma, erteleme ve unutma durumunu göstermiştir (Ece, SM, 2. görüşme). Nesneden özgürleşme kategorisinde, erteleme ve unutma kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verisidir. Görsel 4.73’te görüldüğü üzere Ece, “Sihirli şato” adlı resim çalışmasında, şato çizimine özen gösterip kule ve ışıklarını vurguladığı halde, bazı kule ve ışıkları boyamadan boş bırakmıştır. Bu veriden, Ece’nin nesneden uzaklaştığı, ertelediği ve unuttuğu söylenebilir. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Ece, SM, ÜDF, k. 2a, 3a) anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 10b).

Görsel 4.73. Ece, “Sihirli şato” (detay), pastel boya.

4.3.9. Duygu işlevinde ‘Geleneksel değerlerden vazgeçme’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları geleneksel değerlerden vazgeçme bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük duygu öznel bir eylem ve vicdan özgürlüğü yarattığında, geleneksel değerlerden vazgeçme söz konusudur (Jung, 2019). Bu araştırmada, geleneksel değerlerden vazgeçme kategorisiyle ilgili herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

4.3.10. Duygu işlevinde ‘Öznel eylemler’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları öznel eylemler bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, öznel olarak koşullanan içedönük duygular için öznel eylemler söz konusudur (Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *‘Tek oynamak güzel’* ve *Saklanma isteği*.

‘Tek oynamak güzel’. İçedönük çocukları öznel eylemler bakımından anlamada, tek başına oyun oynamanın güzel olduğunu gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Öznel eylemler kategorisinde, ‘tek oynamak güzel’ kodunu gösteren görüşme verisi, Merve’nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Neden arkadaş çizmedin?” sorusuna, “Tek oynamak güzel. Arkadaşla da oynayabilirim. Ben tek oynamak istedim.” demiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Öznel eylemler kategorisinde, ‘tek oynamak güzel’ kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.74’te görüldüğü üzere Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında, kendisini tek başına park mekânındaki kaydırak, salıncak gibi oyuncaklarla oynamak üzere çizmiş, yoğun boya kullanımıyla renklendirmiştir. Bu veriden, Sena’nın tek başına oyun oynamayı güzel bulduğu düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Sena, SM, ÜDF, k. 3a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.74. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya.

Saklanma isteği. İçedönük çocukları öznel eylemler bakımından anlamada, saklanma isteğini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik öncesi gözlemler, öğrenci

ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Öznel eylemler kategorisinde, saklanma isteği kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, "Sen neden ebe olmak istemedin?" sorusuna, "Ebe olmayı da severim ama canım saklanmak istedi." yanıtıyla saklanma isteğini ifade etmiştir (Ece, SO, 3. görüşme). Öznel eylemler kategorisinde, saklanma isteği kodunu gösteren başka bir veri, Aylin'in gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen, 'Aylin, sen en çok hangi oyunu seviyorsun?' dediğinde, 'En çok saklambaç.' dedi. Öğretmen nedenini sorunca biraz düşündü ve 'Saklanmayı seviyorum.' dedi" (Aylin, SO, 10. gözlem). Bu veriden, Aylin'in saklambaç oyununu ve saklanmayı sevdiği için saklanma isteği duyduğu düşünülebilir. Öznel eylemler kategorisinde, saklanma isteği kodunu gösteren diğer bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: "Üçüncü etkinliğe dair yapmış olduğum gözlemlerde, içedönük çocukların hepsi en çok saklambaç oyununu sevdiğini belirtti. İçedönük çocukların yüksek iç uyaranları nedeniyle saklanırken şarj olmanın verdiği iyi hissettirme etkisini düşündüm. Özellikle, Sena'nın 'saklandığım zaman bulunmak istemiyorum, kendimi iyi hissediyorum' demesi bana bunu düşündürdü" (AG, 11. gün).

4.4.İçedönük Çocukların Sezgi İşlevine Dair Bulgular

Sezgi işlevi, varlıkların anlamına dair olasılıkları tahmin etmeyi ve bilinçdışı yolları ifade etmektedir. Duyum gibi sezgi de irrasyonel bir işlevdir. İçedönük sezgi, nesne duyumunu bastırmakta ve kişiyi bilinçdışının içeriği olan iç nesneye yöneltmektedir. İçedönük sezgiyi, dış nesnelere uyarabilmekle birlikte, sezgi yalnızca dış ihtimallerle ilgili olmamaktadır. İçedönük sezgide düşüncelere, imgelere ya da yaklaşımlara birer nesneymiş gibi davranma söz konusudur (Stevens, 2014). Duyumda olduğu gibi sezgide de öznel etken vardır ve belirleyici etken öznelliktir. Duyum şeylerin ne olduğu ile ilgilenirken, sezgi onlarla neler yapabileceği üzerinde durmaktadır. Jung'a (2019) göre, içedönük sezgi bilinçdışının *a priori* temellerinden ileri gelen ve sinirsel uyaran iletimine neden olan imgeyi kavramaktadır.

Üstelik bu imgeler, en eski çağlardan beri süregelen arketipler olabilirler. Bu araştırma verilerinin analiz edilmesiyle, içedönük çocukların sezgi işlevini gösteren bulgular Tablo 4.4'te sunulmuştur. Bu temaya dair bulguların sunumunda, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelere ağırlık verilmiştir. Bunun nedeni, sezgi işlevinin doğrudan gözlemler yoluyla anlaşılabilir bir yapıda olmamasıdır.

Tablo 4.4

İçedönük Çocukların Sezgi İşlevini Gösteren Bulgular

Kategori	Kod
Kültürel etkiler	Saklambaç 'İp atlamak' 'Seksek oyunu'
İrrasyonel temsiller	Güneşli havada koyu bulutlar Yetkisiz benlik Özel alana sıkıştırma
Bilinçdışı kaynaklar	Sezgisel renk seçimi Sıkıntı ifadesi Kurgusal iletişim ortamı Simgelerle mutluluk ifadesi
Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma	Canlılık göstergesi mevsim
Bilinçdışı anlamlara açıklık	Doğaya yönelme Geometrize etme
Dışavurumcu temsil yolları	Bütünü parçalara ayırma Güven arayışını görselleştirme Oyun aracı olarak balon
Bağlantılara sezgisel yaklaşma	Okul-ev analogisi Arkadaşları aile gibi görme Geometrik formları duyumsama Sezgisel iletişim ihtiyacı
Arketiplere yakınlık	Daire çizmek isteme Üçgen formuna yakınlık duyma Kareyi bağlantısal duyumsama
Kendini ifade etmede zorluk	Gri arayışı
Hayalci yaklaşım	Parkta oyun oynama Kompozisyonu iki bölüme ayırma Saklanmayı imgelerle gösterme

Kurgu yaratma çabası

Sanatçı yaklaşım	Haz yaratma tutkusu Estetik kaygı duyma Perspektif yaratma kaygısı Doğadan estetik amaçlı transferler
Kâhin yaklaşımı	Oyunda olay örgüsü Varsayımda bulunma

4.4.1. Sezgi işlevinde ‘Kültürel etkiler’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları kültürel etkiler bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, insanlar uzun dönemler boyunca karşılaştıkları benzer olaylara karşı bazı davranış kalıpları oluşturmuş ve bunları kuşaklar boyunca aktarmayı sürdürmüştür. Jung (2005), türümüzün evrensel deneyimlerinden miras kalan ortak bir bilinçaltı olduğunu öne sürmüştür ve buna Kolektif Bilinçdışı adını vermiştir. Buna göre, kolektif bilinçdışı insanın evrimsel sürecinde oluşmakta ve genetik olarak bireye aktarılmaktadır. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Saklambaç*, *‘İp atlamak’* ve *‘Seksek oyunu’*.

Saklambaç. İçedönük çocukları kültürel etkiler bakımından anlamada, saklambaç oyunu yaklaşımını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kültürel etkiler kategorisinde, saklambaç kodunu gösteren gözlem verilerinden, Aylin’in gözlem verisi verilebilir: “Öğretmen, ‘Aylin, sen en çok hangi oyunu seviyorsun?’ dediğinde, ‘En çok saklambaç.’ dedi. Öğretmen nedenini sorunca biraz düşündü ve ‘Saklanmayı seviyorum.’ dedi (Aylin, SO, 10. gözlem). Kültürel etkiler kategorisinde, saklambaç kodunu gösteren başka bir veri, araştırmacı günlüğünden verilebilir: “Üçüncü etkinlikte yaptığım gözlemlerde, içedönük çocukların hepsi en çok saklambaç oyununu sevdiğini belirtti. İçedönük çocukların yüksek iç uyaranları nedeniyle saklanırken şarj

olmanın verdiği iyi hissettirme etkisini düşündüm. Özellikle, Sena'nın 'saklandığım zaman bulunmak istemiyorum, kendimi iyi hissediyorum' demesi bana bunu düşündürdü" (AG, 11. gün). Kültürel etkiler kategorisinde, saklambaç kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.75'te görüldüğü üzere Ece, "Saklambaç" adlı resim çalışmasında, oyundaki ebe rolündeki figürü diğer figürlerden daha uzun boylu çizmiş ve daha uzun olan ağacın arkasına yerleştirmiş, kendisini ise ebe rolündeki figürden en uzak kısma çizmiştir. Ayrıca, Ece kendisinin saklanmış olduğu ağaç gövdesinde, diğer ağaçtan farklı olarak yoğun ve katmanlı boya sürüşleri yapmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı kriterlerine (Ece, SO, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 7a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.75. Ece, "Saklambaç", desen kalemleri ve suluboya.

'İp atlamak'. İçedönük çocukları kültürel etkiler bakımından anlamada, ip atlama yaklaşımını gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, etkinlik sırasındaki gözlemler, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kültürel etkiler kategorisinde, ip atlamak kodunu gösteren görüşme verilerinden,

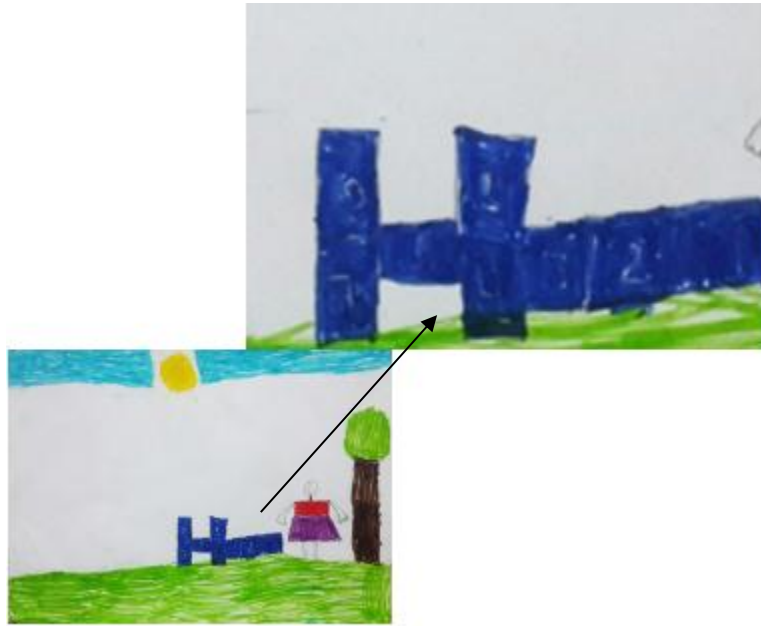
Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, "Resminin adını ne koydun?" sorusuna "İp atlamak." diyerek, kültürel etkileri gösteren bir oyun tercihinde bulunmuştur (Merve, SO, 3. görüşme). Kültürel etkiler kategorisinde, ip atlamak kodunu gösteren başka bir veri, Merve'nin gözlem verilerinden verilebilir: "Öğretmen 'Başka hangi oyunları seviyorsun?' dediğinde, göz teması kurdu yanıt vermedi, daha sonra karşıya bakarak 'Saklambaç, yerden yüksek, ip atlamak, seksek.' dedi (Merve, SO, 10. gözlem). Kültürel etkiler kategorisinde, ip atlamak kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin'in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.76'da görüldüğü üzere Aylin, "Parkı çok seviyorum" adlı resim çalışmasında, arkadaşları ile doğa, ip atlamak ve tahterevallili ile oynamak arasında ilişki kurmuş, doğal renkler seçerek yoğun boya kullanımıyla renklendirmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Aylin, SO, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, SO, ÜDF, k. 5b).

Görsel 4.76. Aylin, "Parkı çok seviyorum" (detay), pastel boya.

'**Seksek oyunu**'. İçedönük çocukları kültürel etkiler bakımından anlamada, seksek oyunu yaklaşımını gösteren in-vivo bir koddur. Bu çıkarım, Merve'nin gözlem, görüşme ve

doküman verilerinden elde edilmiştir. Bu bağlamda, Merve, “Resminin adı nedir?” sorusuna, “Seksek oyunu.” cevabını vermiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Kültürel etkiler kategorisinde, seksek oyunu kodunu gösteren gözlem verilerinden, Merve’nin sevdiği oyunları açıklarken “Saklambaç, yerden yüksek, ip atlamak, seksek.” dediği görülmüştür (Merve, SO, 10. gözlem). Görsel 4.77’de görüldüğü üzere Merve, “Seksek oyunu” adlı resim çalışmasında seksek oyununu kare ve dikdörtgen formlar çizerek ifade etmiştir. Merve, seksek oyunu çizimini yoğun boya sürüşleriyle, soğuk bir renk olan laciverte boyamıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Merve, KÇ, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Merve, KÇ, ÜDF, k. 6b).

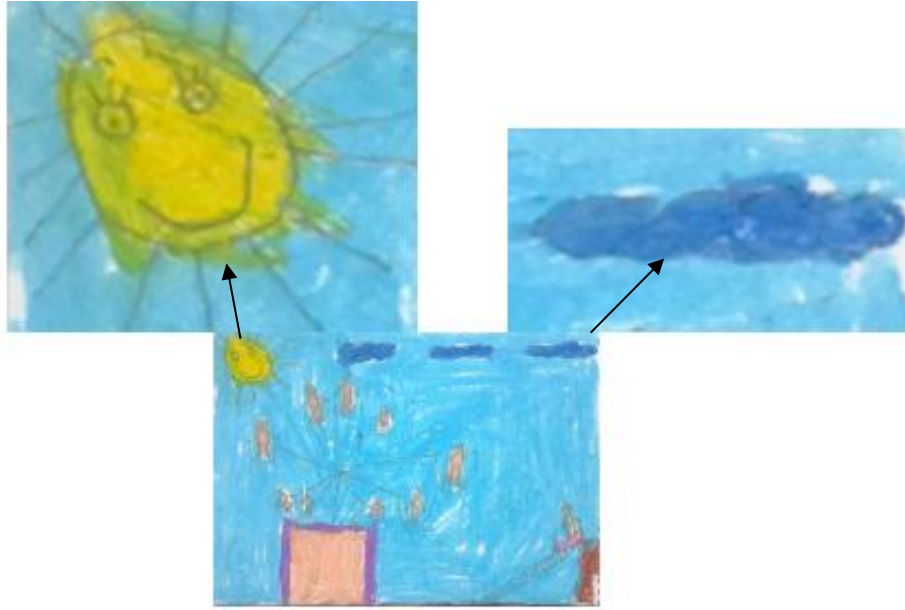
Görsel 4.77. Merve, “Seksek oyunu” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

4.4.2. Sezgi işlevinde ‘İrrasyonel temsiller’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları resim çalışmalarındaki irrasyonel temsiller bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, sezgi akıl yürütme sonucu ortaya çıkmayan,

irrasyonel bir işlemdir (Jung, 2019). Bu kategori altında bulunan kodlar şunlardır: *Güneşli havada koyu bulutlar, Yetkisiz benlik, Özel alana sıkıştırma.*

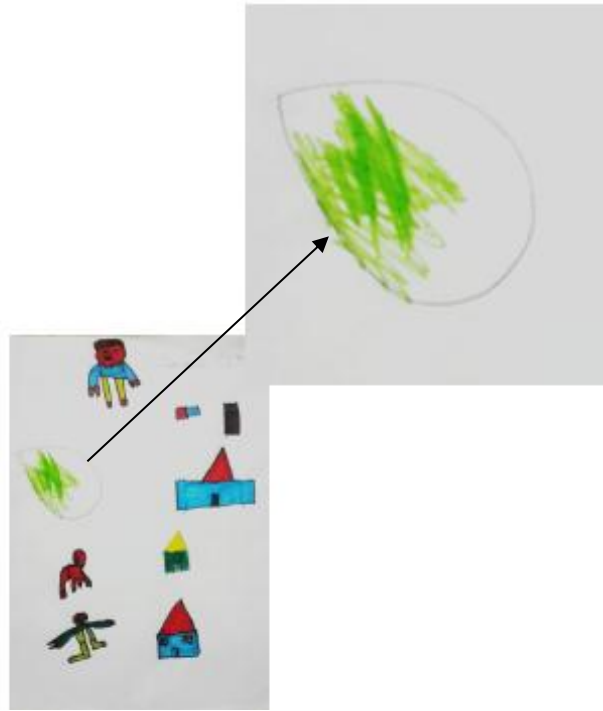
Güneşli havada koyu bulutlar. İçedönük çocukları irrasyonel temsiller bakımından anlamada, güneşli havada koyu bulutlar çizme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen bu çıkarım, içedönük çocukların resimlerinde çelişkili bir duruma dikkat çekmektedir. İrrasyonel temsiller kategorisinde, güneşli havada koyu bulutlar kodunu gösteren görüşme verisi, Ece'nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “Bulutları neden koyu mavi yaptın, hangi mevsim?” sorusuna, “Bilmiyorum. Hava güneşli.” diyerek, irrasyonel görünen bir yaklaşım sergilemiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). İrrasyonel temsiller kategorisinde, güneşli havada koyu bulutlar kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.78'de görüldüğü üzere Mine, “Süper park” adlı resim çalışmasında, güneş çizmesine rağmen koyu mavi bulutlar yapmıştır. Mine'nin bu çalışmasında, açık mavi gökyüzünün çok fazla yer kaplamasıyla abartma söz konusudur. Gökyüzünde ve bulutlarda, yoğun pastel boya kullanımı görülmekte olup, boya sürüşleri çoğunlukla dinamik duyguları gösteren dikey ve çapraz yöndedir. Üst üste yapılan hareketli boya sürüşleri devinim oluşturmaktadır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, katmanlı plastik yapı, otomatizm kriterlerine (Mine, SM, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 7a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 7b, 10b).

Görsel 4.78. Mine, "Süper park" (detay), pastel boya.

Yetkisiz benlik. İçedönük çocukları irrasyonel temsiller bakımından anlamada, yetkisiz benlik durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Jung'a (2005) göre, bastırılmış olan ve bilince taşınmak istenmeyen arketip gölgedir. Gölge bencillik, bastırılmış içgüdüler ve bilinçli zihninin reddettiği, yetkisiz benliktir. İrrasyonel temsiller kategorisinde, yetkisiz benlik kodunu gösteren görüşme verisi, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, "Okulun üzerinde neden çizgi var?" sorusuna, "O yanlışlıkla oldu." diyerek, yetkisiz benliği gösteren bir yaklaşım sergilemiştir (Merve, SM, 2. görüşme). İrrasyonel temsiller kategorisinde, yetkisiz benlik kodunu gösteren diğer bir veri, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, "Yukarıda sildiğin şey nedir?" sorusuna, "Öylesine çizdim, bilmiyorum." diyerek, yetkisiz benliği gösteren bir yaklaşımda bulunmuştur (Sena, KÇ, 1. görüşme). İrrasyonel temsiller kategorisinde, yetkisiz benlik kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın doküman ve görüşme verilerinden verilebilir. Görsel 4.79'da görüldüğü üzere, Arda'nın "İnsan, ev, buzdolabı, kitap" adlı resim çalışmasında, düzensiz bir şekil oluşturduğu ve boyamayı yarıda bıraktığı görülmüştür. Arda, bu çalışmasına dair gerçekleştirilen görüşmede, "Yukarıdaki şekil nedir, niçin yarısını boyadın?" sorusuna, "Daire yapmak

istedim, boyamaktan vazgeçtim.” cevabını vermiş, “Neden boyamaktan vazgeçtin?” sorusuna ise “Daireyi beğenmedim.” demiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Bu veriden, Arda’nın yetkisiz benliği gösteren kontrolsüz bir yaklaşım sergilediği düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; eylem göstergeleri, otomatizm kriterlerine (Arda, KÇ, ÜDF, k. 8a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; geometrik formların ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Arda, KÇ, ÜDF, k. 6b).

Görsel 4.79. Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Özel alana sıkıştırma. İçedönük çocukları irrasyonel temsiller bakımından anlamada, özel alana sıkıştırma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. İrrasyonel temsiller kategorisinde, özel alana sıkıştırma kodunu gösteren görüşme verisi, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Bu oyunu nerede oynuyorsunuz?” sorusuna, “Evde oynamayı seviyorum. Resmimde dışarıda olmak istedim ama aslında burası ev.” diyerek, özel alan kullanımına yönelmiştir (Mine, SO, 3. görüşme). İrrasyonel temsiller kategorisinde, özel alana sıkıştırma kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman

verilerinden verilebilir. Görsel 4.80’de görüldüğü üzere Ece, “Sihirli şato” adlı resim çalışmasında, kendini yetişkin kişilerle beraber, sihirli bir şatoda resmetmiştir. Ece, bu çalışmasındaki şato çiziminde abartıya başvurmuş ve çok fazla kule ve ışık kaynağı çizmiştir. Bu veriden, Ece’nin ayrıntılarına önem vererek özel bir alana yöneldiği, kendini ve diğer figürleri bu alana yerleştirdiği görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Ece, SM, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.80. Ece, “Sihirli şato” pastel boya.

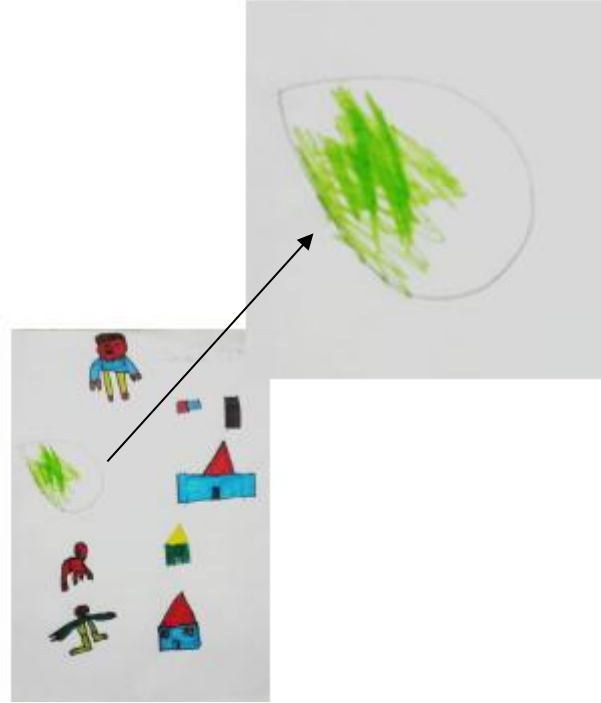
4.4.3. Sezgi işlevinde ‘Bilinçdışı kaynaklar’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları bilinçdışı kaynaklar bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre Fordham (1996), sezgiyi bilince yabancı olan bilinçdışı kaynaktan gerçeklerin algılandığı, irrasyonel bir işlev olarak tanımlamıştır. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Sezgisel renk seçimi, Sıkıntı ifadesi, Kurgusal iletişim ortamı ve Simgelerle mutluluk ifadesi.*

Sezgisel renk seçimi. İçedönük çocukları bilinçdışı kaynaklar bakımından anlamada, sezgisel renk seçimini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, sezgisel renk seçimi kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, "Resminde neden bu renkleri kullandın?" sorusuna, "Bilmiyorum." cevabını vermiştir (Merve, SM, 2. görüşme). Bu veriden, Merve'nin sezgisel renk seçiminde bulunduğu söylenebilir. Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, sezgisel renk seçimi kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, "Seçtiğin diğer renkler hakkında neler söyleyebilirsin?" sorusuna, "İçimden geldi." demiştir (Mine, KÇ, 1. görüşme). Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, sezgisel renk seçimi kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Niçin bu renkleri kullandın?" sorusuna, "İçimden geldi." cevabını vermiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Mine ve Arda'nın görüşme verisinden, bilinçdışı kaynaklar aracılığıyla sezgisel renk seçiminde buldukları düşünülebilir.

Sıkıntı ifadesi. İçedönük çocukları bilinçdışı kaynaklar bakımından anlamada, sıkıntı ifadesini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, sıkıntı ifadesi kodunu gösteren görüşme verisi, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, kendisine sorulan "Değişik bir karalama daha yapmışsın, o nedir?" sorusuna, "Hiçbir şey. Canım sıkılınca yaptım." diyerek, bilinçdışı ile ilişkili olabilecek sıkıntı ifadesini göstermiştir (Sena, SM, 2. görüşme). Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, sıkıntı ifadesi kodunu gösteren diğer bir veri, Arda'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.81'de görüldüğü üzere, Arda'nın "İnsan, ev, buzdolabı, kitap" adlı resim çalışmasında, düzensiz bir şekil oluşturduğu ve boyamayı yarıda bıraktığı görülmüştür. Bu veriden, Arda'nın sıkılma ifadesini gösterdiği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri

gösteren plastik kriterlerden; eylem göstergeleri, otomatizm kriterlerine (Arda, KÇ, ÜDF, k. 8a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; geometrik formların ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Arda, KÇ, ÜDF, k. 6b).

Görsel 4.81. Arda, “İnsan, ev, buzdolabı, kitap” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Kurgusal iletişim ortamı. İçedönük çocukları bilinçdışı kaynaklar bakımından anlamada, kurgusal iletişim ortamı oluşturma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, kurgusal iletişim ortamı kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, “Arkadaşların kim?” sorusuna, “Onları oynamak için çizdim, tanımıyorum.” diyerek, kurgusal bir iletişim ortamı oluşturmuştur (Ece, SO, 3. görüşme). Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, kurgusal iletişim ortamı kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Dönme dolaptaki kişiler kim?” sorusuna, “Arkadaşlar çizdim ama onları tanımıyorum.” diyerek, kurgusal iletişim ortamı oluşturmuştur (Mine, SM, 2. görüşme).

Simgelerle mutluluk ifadesi. İçedönük çocukları bilinçdışı kaynaklar bakımından anlamada, simgelerle mutluluk ifadesini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, simgelerle mutluluk ifadesi kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, "Güneşe neden yüz çizdin?" sorusuna, "Güneş gülümsüyor." diyerek, simgelerle mutluluk ifadesinde bulunmuştur (Ece, SO, 3. görüşme). Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, simgelerle mutluluk ifadesi kodunu gösteren diğeri bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.82'de görüldüğü üzere Mine, "Süper park" adlı resim çalışmasında, gülümseyen insan figürleri ve gülümseyen bir güneş çizimi yapmıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Mine, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SM, ÜDF, k. 4b, 6b).

Görsel 4.82. Mine, "Süper park" (detay), pastel boya.

4.4.4. Sezgi işlevinde ‘Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük sezgi nesne duyumunu bastırır ve kişiyi bilinçdışının içeriği olan iç nesneye yöneltir (Stevens, 2014). Bu kategoride, *Canlılık göstergesi mevsim* adında bir kod bulunmaktadır.

Canlılık göstergesi mevsim. İçedönük çocukları bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma bakımından anlamada, canlılık göstergesi mevsim yansıtma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma kategorisinde, canlılık göstergesi mevsim kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve’nin görüşme verisi verilebilir. Merve, “Resmine çizdiğin şeyler başka hangi anlama gelebilir?” sorusuna, “Yaz mevsimi, mutluluk ve eğlence.” diyerek, canlılık göstergesi sıcak bir mevsime yönelmiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma kategorisinde, canlılık göstergesi mevsim kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.83’te görüldüğü üzere, Ece “Sihirli şato” adlı resim çalışmasında, gülümseyen bir güneş çizmiş, kuşlara, kelebeklere ve yeşil ağaçlara yer vermiştir. Açık mavi bulutlardaki yoğun ve hareketli boya sürüşlerinde devinim söz konusudur. Bu veriden, Ece’nin canlılık göstergesi bir mevsime yöneldiği görülmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, eylem göstergeleri, otomatizm kriterlerine (Ece, SM, ÜDF, k. 3a, 6a, 8a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 7b).

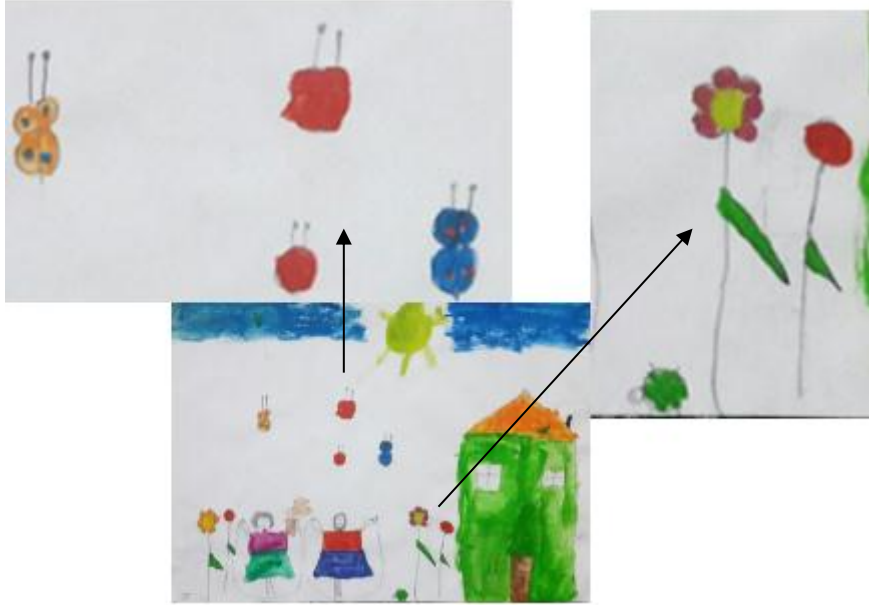
Görsel 4.83. Ece, "Sihirli şato" pastel boya.

4.4.5. Sezgi işlevinde 'Bilinçdışı anlamlara açıklık' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları bilinçdışı anlamlara açıklık bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Jung'a göre, imgeden imgeye ve düşünceden düşünceye geçen içedönük sezgili kişiler, bilinçdışının rahminden çıkıp gelecek her türlü olasılığın peşinden koşmaktadırlar (Stevens, 2014). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Doğaya yönelme* ve *Geometrize etme*.

Doğaya yönelme. İçedönük çocukları bilinçdışı anlamlara açıklık bakımından anlamada, doğaya yönelme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı anlamlara açıklık kategorisinde, doğaya yönelme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Sena'nın görüşme verisi verilebilir. Sena, "Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelebilir?" sorusuna, "Doğa, oyun, eğlence." cevabını vermiştir (Sena, SM, 2. görüşme). Bu veriden, Sena'nın dolaylı bir yoldan doğaya yöneldiği söylenebilir. Bilinçdışı anlamlara açıklık bakımından, doğaya yönelme kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.84'te görüldüğü üzere, Merve "İp atlamak" adlı resim çalışmasında; kaplumbağa, çiçekler, uğur böcekleri ve kelebekler çizmiş, yoğun boya

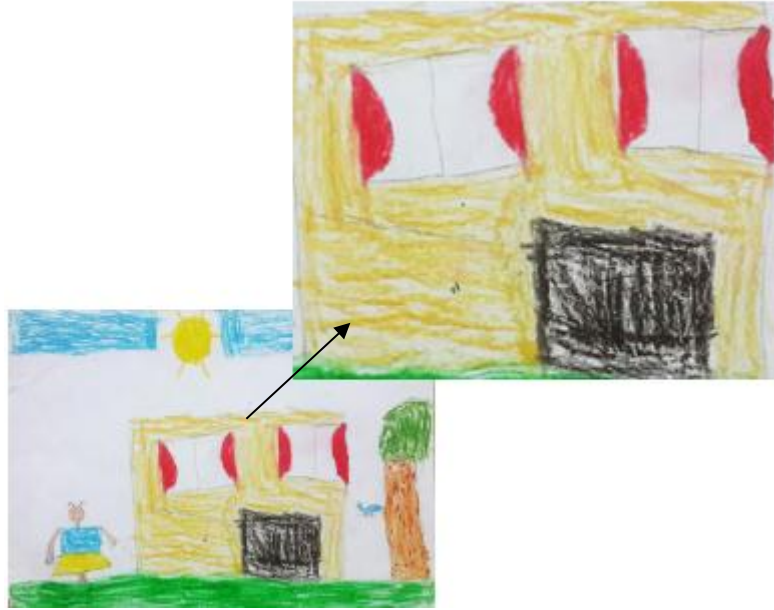
kullanımıyla renklendirmiştir. Bu veriden, Merve'nin doğadaki varlıklara ve doğaya yöneldiği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Merve, SO, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Merve, SO, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.84. Merve, "İp atlamak" (detay), desen kalemleri ve suluboya.

Geometrize etme. İçedönük çocukları bilinçdışı anlamlara açıklık bakımından anlamada, geometrize etme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bilinçdışı anlamlara açıklık kategorisinde, geometrize etme kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelebilir?" sorusuna, "Kare, üçgen, dikdörtgen." diyerek, geometrize etme durumunu göstermiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Bilinçdışı anlamlara açıklık kategorisinde, geometrize etme kodunu gösteren diğer bir veri, Merve'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.85'te görüldüğü üzere Merve, "Okul" adlı resim çalışmasında, okulu çatısız bir halde dikdörtgen formda yansıtmış, yalnızca iki pencere ve bir kapı çizimi yaparak bunları da kare formda ifade etmiştir. Bu veriden, Merve'nin geometrize etmeye yöneldiği ve indirgemeci bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim

ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, geometrik form ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Merve, SM, ÜDF, k. 4b, 6b).

Görsel 4.85. Merve, “Okul” (detay), pastel boya

4.4.6. Sezgi işlevinde ‘Dışavurumcu temsil yolları’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları dışavurumcu temsil yolları bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük sezgide düşüncelere, imgelere ya da yaklaşımlara birer nesneymiş gibi davranma söz konusudur (Stevens, 2014, s. 132). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Bütünü parçalara ayırma*, *Güven arayışını görselleştirme* ve *Oyun aracı olarak balon*.

Bütünü parçalara ayırma. İçedönük çocukları dışavurumcu temsil yolları bakımından anlamada, bütünü parçalara ayırma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Dışavurumcu temsil yolları kategorisinde, bütünü parçalara ayırma kodunu gösteren görüşme verisi, Arda’nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Neden üç tane ev yaptın?” sorusuna, “Çünkü evimiz üç katlı.” cevabını vermiş, “O

halde neden üst üste çizmedin?” sorusuna da “Bilmiyorum.” diyerek, bilinçdışı bir yaklaşımla ev nesnesine dair bütünü parçalara ayırmıştır (Arda, KÇ, 1. görüşme). Dışavurumcu temsil yolları kategorisinde, bütünü parçalara ayırma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.86’da görüldüğü üzere Mine, “Saklambaçlar, 1. bölüm” adlı resim çalışmasında duvar, kapı ve dolap nesnesini boş bir gökyüzüne yerleştirmiştir. Mine, bu çalışmasına dair yapılan görüşmede “Bu oyunu nerede oynuyorsunuz?” sorusuna, “Evde oynamayı seviyorum. Resmimde dışarıda olmak istedim ama aslında burası ev.” cevabını vermiştir (Mine, SO, 3. görüşme). Bu veriden, Mine’nin iç mekâna ait parçaları dışavurumcu temsil yollarıyla dış mekânda kullandığı ve bütünü parçalara ayırdığı söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Mine, SO, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Mine, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.86. Mine, “Saklambaçlar, 1.bölüm”, desen kalemleri ve suluboya.

Güven arayışını görselleştirme. İçedönük çocukları dışavurumcu temsil yolları bakımından anlamada, güven arayışını görselleştirme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşme

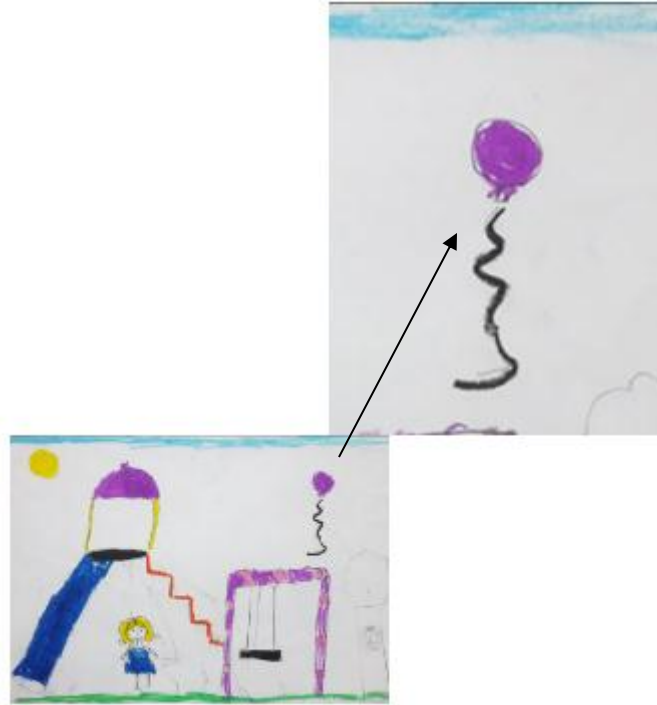
verilerinin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Dışavurumcu temsil yolları kategorisinde, güven arayışını görselleştirme kodunu gösteren görüşme verisi, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, "Trenin yanındaki ve dönme dolabın altındaki cisimler nedir?" sorusuna, "Trenin merdivenleri. Dönme dolabın alt kısmı. Onu havada tutuyor.", diyerek, dönme dolap ve hız treninde güven arayışını görselleştirmiştir (Mine, SM, 2. görüşme). Dışavurumcu temsil yolları kategorisinde, güven arayışını görselleştirme kodunu gösteren diğer bir veri, Aylin'in doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.87'de görüldüğü üzere Aylin, "Parkı çok seviyorum" adlı resim çalışmasında, ip atlayan ve tahterevallide oynayan figürler çizmiştir. Aylin, iki farklı hal için iki tane yer çizgisi kullanmış, yoğun boya kullanımı ile yeşile boyamıştır. Bu veriden, Aylin'in güven arayışını görselleştirdiği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı (Aylin, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Aylin, SM, ÜDF, k. 8b).

Görsel 4.87. Aylin, "Parkı çok seviyorum" pastel boya.

Oyun aracı olarak balon. İçedönük çocukları dışavurumcu temsil yolları bakımından anlamada, oyun aracı olarak balon ifadesini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, Sena'nın doküman ve görüşme verilerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Sena,

“Niçin balon çizdin?” sorusuna, “Balonla da oynadım sıkılınca havaya bıraktım. Resimimde güzel durdu.” diyerek, oyun aracı olan balon ile sıkılınca bırakma, geçicilik durumuna gönderme yapmıştır (Sena, SM, 2. görüşme). Görsel 4.88’de görüldüğü üzere, Sena “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında, havaya uçan mor balonu yoğun boya kullanımı ile ifade etmiştir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Sena, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.88. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” (detay), pastel boya.

4.4.7. Sezgi işlevinde ‘Bağlantılara sezgisel yaklaşma’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları bağlantılara sezgisel yaklaşma bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, duyum varlıkların ne olduğu ile ilgilenirken, sezgi onlarla neler yapabileceği, bağlantıları üzerinde durmaktadır (Jung, 2019). Bu kategoride yer

alan kodlar şunlardır: *Okul-ev analojisi, Arkadaşları aile gibi görme, Geometrik formları duyumsama ve Sezgisel iletişim ihtiyacı.*

Okul-ev analojisi. İçedönük çocukları bağlantılara sezgisel yaklaşma bakımından anlamada, okul ve ev analojisini gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, okul-ev analojisi kodunu gösteren görüşme verisi, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, "Resmine çizdiğin şeyler başka hangi anlamlara gelebilir?" sorusuna, "Okulumu ev gibi görebilirim." diyerek, okul ve ev arasında yakınlık ilişkisi kurmuştur (Mine, KÇ, 1. görüşme). Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, okul-ev analojisi kodunu gösteren diğer bir veri, Arda'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.89'da görüldüğü üzere Arda, "Okul, insanlar, evler ve kare" adlı resim çalışmasında, kendini küçük boyutta çizdiği ev ve büyük boyutta çizdiği okulun tam ortasına yerleştirmiştir. Bu veriden, Arda'nın ev ve okul arasında bir yakınlık kurduğu düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı (Arda, SM, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.89. Arda, "Okul, insanlar, evler ve kare" pastel boya.

Arkadaşları aile gibi görme. İçedönük çocukları bağlantılara sezgisel yaklaşma bakımından anlamada, arkadaşları aile gibi görme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, arkadaşları aile gibi görme kodunu gösteren görüşme verisi, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, "Resmine çizdiğin şeyler başka hangi anlamlara gelebilir?" sorusuna, "Arkadaşlarımı ailem gibi görebilirim." demiştir (Mine, KÇ, 1. görüşme).

Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, arkadaşları aile gibi görme kodunu gösteren doküman verilerinden, Aylin'in doküman verisi verilebilir. Görsel 4.90'da görüldüğü üzere Aylin, "Aylin ve arkadaşı" adlı resim çalışmasında, kendisini arkadaşı ile el ele tutuşurken resmetmiş, yakın bir ilişki içerisinde olduğunu yansıtmıştır. Aylin bu çalışmasında kendini ve arkadaşını kompozisyonun merkezine büyük boyutta yerleştirmiş ve doğal renk kullanımıyla boyamıştır. Gökyüzü ve çimlerde durağanlığı gösteren yatay sürüşler, insan figürlerinde ise çok yönlü dinamik sürüşler gerçekleştirmiştir. İnsan figürlerinin kıyafetlerine olan boyamalarında devinim oluşturmuştur. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, sürüş etkileri, eylem göstergeleri, otomatizm kriterlerine (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 6a, 8a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, gerçek renk kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin, KÇ, ÜDF, k. 4b, 7b).

Görsel 4.90. Aylın, “Aylın ve arkadaşı”, kuru boya ve keçeli kalem boya.

Geometrik formları duyumsama. İçedönük çocukları bağlantılara sezgisel yaklaşma bakımından anlamada, geometrik formları duyumsama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, geometrik formları duyumsama kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resmine çizdiklerin başka hangi anlamlara gelebilir?” sorusuna, “Kare, üçgen, dikdörtgen.” diyerek, geometrik formları duyumsamıştır (Arda, KÇ, 1. görüşme). Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, geometrik formları duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.91'de görüldüğü üzere, Ece'nin, “Ece ve okul” adlı resim çalışmasında, okul çiziminde kare, üçgen, dikdörtgen, daire ve elips formlarını, ağaçlarda dikdörtgen ve dairesel bir formu, bulutlarda eğri çizgileri ve güneşte üçgen formunu kullandığı görülmektedir. Bu veriden, Ece'nin sezgisel bir yaklaşımla, geometrik formları kullandığı düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin

şemalarla ifadesi, geometrik formların ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, KÇ, ÜDF, k. 4b, 6b).

Görsel 4.91. Ece, “Ece ve Okul” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Sezgisel iletişim ihtiyacı. İçedönük çocukları bağlantılara sezgisel yaklaşma bakımından anlamada, sezgisel iletişim ihtiyacını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, sezgisel iletişim ihtiyacı kodunu gösteren görüşme verisi, Sena’nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena’nın, “Köpeğin var mı?” sorusuna, “Yok ama olmasını isterdim.” cevabından, sezgisel iletişim ihtiyacı duyduğu düşünülebilir (Sena, KÇ, 1. görüşme). Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, sezgisel iletişim ihtiyacı kodunu gösteren diğer bir veri, Ece’nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.92’de görüldüğü üzere Ece, “Sihirli şato” adlı resim çalışmasında, kendini öğretmeni ve araştırmacı ile birlikte sihirli bir şatoda yansıtmıştır. Ece, bu çalışmasında çok fazla kule ve ışık çizerek şatoyu vurgulamıştır. Ayrıca, şatonun adını ve resmindeki kişilere olan sevgisini yazı ile ifade etmiştir. Bu veriden, Ece’nin sihirli bir şato aracılığıyla, etrafındaki yetişkin kişilerle sezgisel bir iletişim ihtiyacı içerisinde olduğu düşünülebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Ece, SM,

ÜDF, k. 2a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

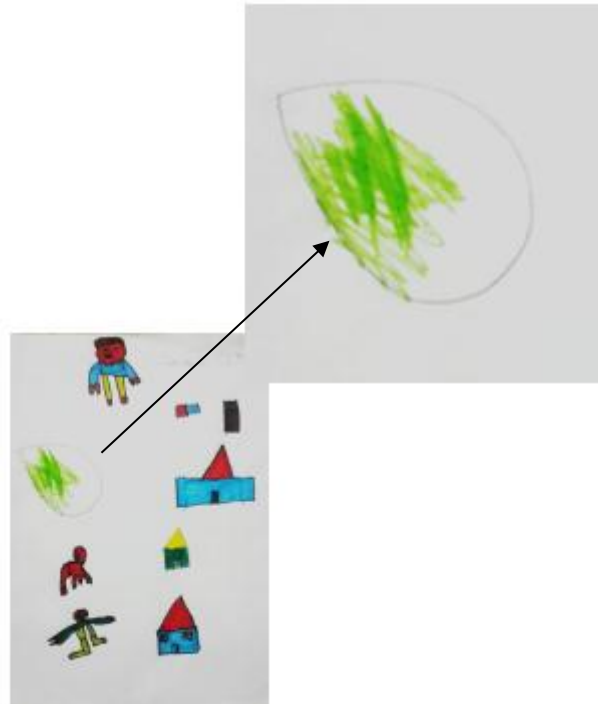
Görsel 4.92. Ece, "Sihirli şato" (detay), pastel boya.

4.4.8. Sezgi işlevinde 'Arketiplere yakınlık' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları arketipler bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük sezgi bilinçdışının *a priori* temellerinden ileri gelen ve sinirsel uyarı iletimine neden olan imgeyi kavramaktadır (Jung, 2019). Bu imgeler, en eski çağlardan beri süregelen arketipler olabilirler. Kolektif bilinçdışı insanın evrimsel sürecinde oluşmakta ve genetik olarak bireye aktarılmaktadır. Kolektif bilinçdışının malzemesi olan imgelere ise Arketipler denilmektedir. Arketipler, belirli bir deneyim veya nesnenin ilkel ve sembolik olan evrensel bir temsilidir. Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Daire çizmek isteme*, *Üçgen formuna yakınlık duyma* ve *Kareyi bağlantısız duyumsama*.

Daire çizmek isteme. İçedönük çocukları arketiplere yakınlık bakımından anlamada, daire çizmek isteme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, Arda'nın doküman ve görüşme verilerinin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Jung psikolojisinde mandala ile ilişkili olan daire formu, hemen hemen her kültürde karşılaşılan bir bölünmezlik

simgesidir (Jung, 1997). Arketiplere yakınlık kategorisinde, daire çizmek isteme kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verisidir. Arda, "Yukarıdaki şekil nedir ve niçin yarısını boyadın?" sorusuna, "Daire yapmak istedim, boyamaktan vazgeçtim." cevabını vermiş, "Neden boyamaktan vazgeçtin?" sorusuna ise "Daireyi beğenmedim." demiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Görsel 4.93'te görüldüğü üzere, Arda'nın "İnsan, ev, buzdolabı, kitap" adlı resim çalışmasında, üç farklı insan figürü ve üç farklı ev çizdiği görülmektedir. Arda, bu çalışmasında daire formuna yakın düzensiz bir şekil çizmiş ve boyamaktan vazgeçmiştir. Arda, bu çalışmasına dair yapılan görüşmede, resimdeki kişilerin abileri olduğunu, onları çok sevdiğini ve görüşemediğini dile getirmiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Bu veriden, Arda'nın özlem duyduğu abileri ile bir araya gelme isteği, ancak birlik ve bütünlük sağlanamadığı için düzensiz bir dairesel form oluşturduğu söylenebilir. Bu doküman verisi, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, geometrik formların ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Arda, KÇ, ÜDF, k. 4b, 6b).

Görsel 4.93. Arda, "İnsan, ev, buzdolabı, kitap" (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

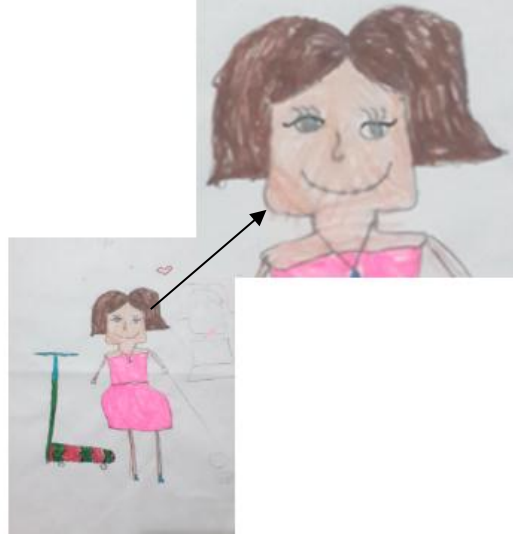
Üçgen formuna yakınlık duyma. İçedönük çocukları arketiplere yakınlık bakımından anlamada, üçgen forma yakınlık duyma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Jung'un değindiği arketipler arasında üçgen formu, kareyi çapraz bir çizgiyle iki eşit parçaya böldüğümüzde ortaya çıkan, üçlüğün dörtlükten türeyebildiği bir formdur. Dolayısıyla üçgen formunda yarımlik ve tamamlanma için diğer parçaya ihtiyaç söz konusudur (Jung, 2005). Arketiplere yakınlık kategorisinde, üçgen formuna yakınlık duyma kodunu gösteren görüşme verisi, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "En sevdiğin şekil hangisi?" sorusuna, "En çok üçgeni seviyorum." cevabını vermiş, "Neden en çok üçgeni seviyorsun?" sorusuna, "Bilmiyorum. Daha güzel." diyerek üçgen formuna yakınlık duyduğunu göstermiştir (Arda, KÇ, 1. görüşme). Arda, bu çalışmasına dair doküman verisinde, görüşemediği abilerine yer vermiş, daire çizmek istemiş ancak başarılı olamamıştır. Daire çizememesi ve üçgen formuna olan yakınlığından, Arda'nın abileriyle bir araya gelerek tamamlanma ihtiyacı duyduğu söylenebilir. Arketiplere yakınlık kategorisinde, üçgen formuna yakınlık duyma kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 9.94'te görüldüğü üzere Ece, "Ece ve okul" adlı resim çalışmasında, okulun çatısını anti-natüralist bir anlatımla, büyük bir üçgen formu ile ifade etmiş, canlı bir renk olan turuncu ile renklendirmiştir. Ece, bu çalışmasında okul çatısını çok yönlü ve dağınık sürüşlerle boyamış, devinim oluşturmuştur. Bu veriden, Ece'nin okul ile bütünleşemediği, eksiklik hissettiği düşünülebilir. Bu doküman verisi, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; anti-natüralistik renk kullanımı, abartı, sürüş etkileri, otomatizm kriterlerine (Ece, KÇ, ÜDF, k. 2a, 4a, 6a, 9a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı, figür ve objelerin şemalarla ifadesi, geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, KÇ, ÜDF, k. 2b, 4b, 6b, 10b).

Görsel 4.94. Ece, “Ece ve Okul” (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Kareyi bağlantısal duyumsama. İçedönük çocukları arketiplere yakınlık bakımından anlamada, kareyi bağlantısal duyumsama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Jung’un (2005) değindiği arketipler arasında, kare formu daire gibi bütünlüğü temsil eder, ancak daireden farklı olarak iki ters üçgenin bir araya gelmesini, yani zıtlıkların birleşmesini temsil etmektedir. Arketiplere yakınlık kategorisinde, kareyi bağlantısal duyumsama kodunu gösteren görüşme verisi, Arda’nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resminin adı ne olabilir, ismini ne koydun?” sorusuna, “Okul ve insanlar, evler ve kare.” diyerek, kareyi bağlantısal olarak duyumsadığını göstermiştir (Arda, SM, 2. görüşme). Bu veriden, Arda’nın ev ve okul olan iki farklı zıtlık döngüsü içerisinde bir tamamlanma veya bütünlük hissi oluşturduğu söylenebilir. Arketiplere yakınlık kategorisinde, kareyi bağlantısal duyumsama kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.95’te görüldüğü üzere, Sena “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, diğer resimlerinde daire olarak yansıttığı yüz kısmını kare biçiminde ifade etmiş, kareyi bağlantısal olarak duyumsamıştır. Sena’nın yüzünü kare formu ile ifade

etmesinden, olumlu ve olumsuz olan zıt özellikleri karşısında, benliğinde bir bütünlük oluşturmaya başladığı söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 6b).

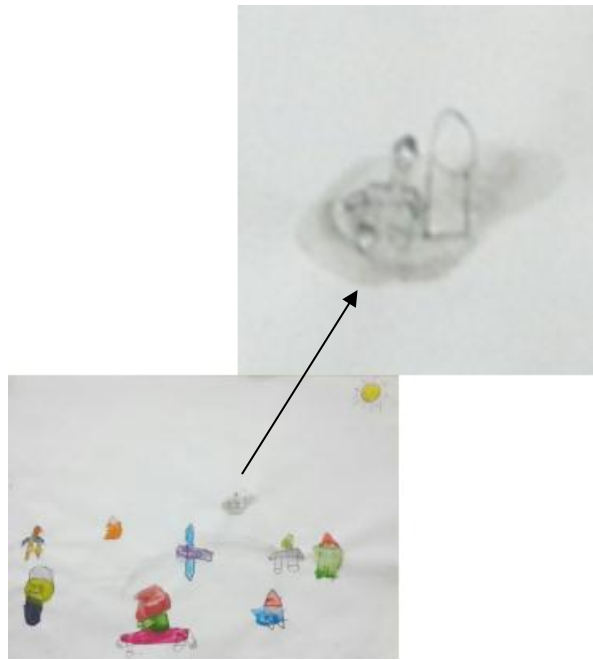
Görsel 4.95. Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

4.4.9. Sezgi işlevinde ‘Kendini ifade etmede zorluk’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları kendini ifade etmede zorluk bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, sezgi irrasyonel bir işlev olduğu için içedönük sezgici kişilerin bilinçdışından gelen olasılıkların altında yatan etkenleri göz ardı etmeleri kendilerini ifade etmelerini zorlaştırmaktadır (Stevens, 2014). Bu kategoride *Gri arayışı* adlı bir kod bulunmaktadır.

Gri arayışı. İçedönük çocukları kendini ifade etmede zorluk bakımından anlamada, gri ton arayışını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kendini ifade etmede zorluk kategorisinde, gri arayışı kodunu gösteren görüşme verisi, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece “Merdivenler niçin siyah?” sorusuna, “Aslında gri yapmak istemişim ama olmadı.” diyerek, gri arayışı içerisinde olduğunu belirtmiştir (Ece, SM, 2.

görüŖme). Kendini ifade etmede zorluk kategorisinde, gri arayışı kodunu gösteren diğer bir veri, Arda'nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.96'da görüldüğü üzere Arda, "İnsanlar, ev ve uçak" adlı resim çalışmasında, kendisini ağacın arkasında saklanırken oldukça küçük bir boyutta yansıtmış, bu alanı griye boyamıştır. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; sürüş etkileri kriterine (Arda, SO, ÜDF, k. 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması kriterlerine uygun bulunmuştur (Arda, SO, ÜDF, k. 4b, 5b).

Görsel 4.96. Arda, "İnsanlar, ev ve uçak", desen kalemleri ve suluboya.

4.4.10. Sezgi işlevinde 'Hayalci yaklaşım' kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları hayalci yaklaşım bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük sezgide düşüncelere, imgelere ya da yaklaşımlara birer nesneymiş gibi davranmak kişiyi hayalci biri yapabilmektedir (Stevens, 2014; Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Parkta oyun oynama*, *Kompozisyonu iki bölüme ayırma*, *Saklanmayı imgelerle gösterme* ve *Kurgu yaratma çabası*.

Parkta oyun oynama. İçedönük çocukları hayalci yaklaşım bakımından anlamada, parkta oyun oynama durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Hayalci yaklaşım kategorisinde, parkta oyun oynama kodunu gösteren görüşme verisi, Aylin’in görüşme verilerinden verilebilir. Aylin, “Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Arkadaşımla el ele parka geldik. Birazdan oyun oynayacağız.” diyerek, hayalci bir yaklaşım sergilemiştir (Aylin, KÇ, 1. görüşme). Hayalci yaklaşım kategorisinde, parkta oyun oynama kodunu gösteren diğer bir veri, Sena’nın doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.97’de görüldüğü üzere, Sena, “Sevdiğim oyuncaklar” adlı resim çalışmasında kendisini kaydırak, salıncak, balon gibi oyuncaklarla birlikte park ortamında yansıtmıştır. Sena, bu çalışmasında doğal rengi kahverengi olan saçları sarı renkle ifade etmiştir. Sena’nın kaydırak ve salıncağa yönelik boya sürüşleri dinamik, gök ve yere dair boyamaları yatay yönde ve durağandır. Bu veriden, Sena’nın parkta oyun oynamayı hayal ettiği söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; anti-natüralistik renk kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Sena, SM, ÜDF, k. 4a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, yer çizgisi ve gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Sena, SM, ÜDF, k. 5b, 8b).

Görsel 4.97. Sena, “Sevdiğim oyuncaklar”, pastel boya.

Kompozisyonu iki bölüme ayırma. İçedönük çocukları hayalci yaklaşım bakımından anlamada, kompozisyonu iki bölüme ayırma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, Aylin’in doküman ve görüşme verilerinin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Aylin, “Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Önce Elif ve Zümra ile ip atlıyoruz, sonra da Şevval ile tahterevallide oynuyoruz.” diyerek, resim kompozisyonunu iki bölüme ayırmıştır (Aylin, SM, 2. görüşme). Bu bağlamda, Görsel 4.98’de yer alan “Parkı çok seviyorum” adlı resim çalışmasında; kendisi ve arkadaşları ile doğa, ip atlamak ve tahterevalli ile oynamak arasında iki farklı bağlantı kurmuş, yoğun boya sürüşleriyle renklendirmiştir. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı (Aylin, SM, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, gerçek renk kullanımı, yer çizgisi veya gök çizgisi kullanımı kriterlerine uygun bulunmuştur (Aylin SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 7b, 8b).

Görsel 4.98. Aylin, “Parkı çok seviyorum” pastel boya.

Saklanmayı imgelerle gösterme. İçedönük çocukları hayalci yaklaşım bakımından anlamada, saklanmayı imgelerle gösterme durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Hayalci yaklaşım kategorisinde, saklanmayı imgelerle

gösterme kodunu gösteren görüşme verilerinden, Mine'nin görüşme verisi verilebilir. Mine, "Resmine çizdiğin şeyler başka hangi anlamlara gelebilir?" sorusuna, "Saklanmak anlamına gelebilir. Dostlarımızla vakit geçiriyoruz." diyerek, saklanmayı imgelerle göstermiştir (Mine, SO, 3. görüşme). Hayalci yaklaşım kategorisinde, saklanmayı imgelerle gösterme kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verisi verilebilir. Görsel 4.99'da görüldüğü üzere Ece, "Saklambaç" adlı resim çalışmasında, ebe rolündeki figürü diğerler figürlerden daha uzun boylu çizmiş ve daha uzun olan ağacın arkasına yerleştirmiştir. Ece, bu çalışmasında kısa boylu figürleri evin önünde saklanırken, kendisini ve bir figürü ebe rolündeki figürden en uzaktaki ağacın yanında saklanırken çizmiştir. Ayrıca, kendisinin saklanmış olduğu ağaç gövdesinde, diğer ağaçtan farklı olarak yoğun boya kullanımına başvurmuştur. Bu veriden, Ece'nin saklanmayı imgelerle gösterdiği söylenebilir. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Ece, SO, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.99. Ece, "Saklambaç" (detay), desen kalemleri ve suluboya.

Kurgu yaratma çabası. İçedönük çocukları hayalci yaklaşım bakımından anlamada, kurgu yaratma çabasını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Hayalci yaklaşım kategorisinde, kurgu yaratma çabası kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, "Resimdeki ev, eski eviniz mi?" sorusuna, "Yeni evimiz. Arkadaşım annesiyle bize gelmiş." diyerek, kurgu yaratma çabasını göstermiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Hayalci yaklaşım kategorisinde, kurgu yaratma çabası kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, "Resmindeki uçak nereye gidiyor?" sorusuna, "Teyzeme gidiyor. Kaan abimi eve getiriyor." diyerek kurgu yaratma çabasında bulunmuştur (Arda, SO, 3. görüşme). Hayalci yaklaşım kategorisinde, kurgu yaratma çabası kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.100'de görüldüğü üzere Ece, "Sihirli şato" adlı resim çalışmasında şato çizimini çok fazla kule ve ışık kaynağı ile vurgulamış ve sihirli şatoyu insanlarla ilişkilendirmiştir. Bu veriden, Ece'nin kurgu yaratma çabası içerisinde olduğu söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Ece, SM, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi, figür ve nesnelar arasında ilişki kurulması, hiyerarşik abartma/vurgu kriterlerine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 4b, 5b, 10b).

Görsel 4.100. Ece, “Sihirli şato” pastel boya.

4.4.11. Sezgi işlevinde ‘Sanatçı yaklaşım’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları sanatçı yaklaşım bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelerle dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük sezgide düşüncelere, imgelere ya da yaklaşımlara birer nesneymiş gibi davranmak kişiyi sanatçı biri yapabilmektedir (Stevens, 2014; Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Haz yaratma tutkusunu, Estetik kaygı duyma, Perspektif yaratma kaygısı ve Doğadan estetik amaçlı transferler.*

Haz yaratma tutkusunu. İçedönük çocukları sanatçı yaklaşım bakımından anlamada, haz yaratma tutkusunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Sanatçı yaklaşım kategorisinde, haz yaratma tutkusunu kodunu gösteren görüşme verisi, Mine’nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine’nin “Çatı niçin bu kadar renkli ve altındaki pembelik nedir?” sorusuna olan “Onları içimden geldiği için yaptım. Resmim güzel olsun diye.” cevabından, haz yaratma tutkusunu gösterdiği söylenebilir (Mine, KÇ, 1. görüşme). Sanatçı yaklaşım kategorisinde, haz yaratma tutkusunu kodunu diğer bir veri, Ece’nin görüşme verilerinden verilebilir. Ece, “İki ağaç ve pek çok kuş çizmişsin, neden?” sorusuna, “Bahçede az ağaç var. Martıları resmim güzel olsun diye çok yaptım.” demiştir (Ece, KÇ, 1. görüşme). Bu veriden, Ece’nin haz yaratma tutkusunu gösterdiği söylenebilir. Sanatçı yaklaşım kategorisinde, haz yaratma tutkusunu kodunu başka bir veri, Merve’nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Neden bu renkleri seçtin?” sorusuna, “Resmimin güzel olması için.” cevabını vererek, temsili renk ile güzelleştirdiğini ve haz yaratma tutkusunu göstermiştir (Merve, KÇ, 1. görüşme). Sanatçı yaklaşım kategorisinde, haz yaratma tutkusunu kodunu gösteren doküman verilerinden, Sena’nın doküman verisi verilebilir. Görsel 4.101’de görüldüğü üzere, Sena “Sevdiğim şeyler” adlı resim çalışmasında, oyuncaklarını düzgün bir

biçimde çizmiş, yoğun boya ve çeşitli renk kullanımıyla özenle yansıtmıştır. Bu veriden, Sena'nın haz yaratma tutkusu görülebilmektedir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı kriterlerine (Sena, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Sena, KÇ, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.101. Sena, “Sevdiğim şeyler” (detay), kuru boya ve keçeli kalem boya.

Estetik kaygı duyma. İçedönük çocukları sanatçı yaklaşım bakımından anlamada, estetik kaygı duyma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Sanatçı yaklaşım kategorisinde, estetik kaygı duyma kodunu gösteren görüşme verisi, Merve'nin görüşme verilerinden verilebilir. Merve, “Elindeki çantayı neden sildin?” sorusuna, “Büyük olmuştu, daha küçük yaptım.” diyerek, büyük ve küçük ilişkisine dayalı estetik kaygı duyduğunu ifade etmiştir (Merve, SM, 2. görüşme). Sanatçı yaklaşım kategorisinde, estetik kaygı duyma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.102'de görüldüğü üzere Mine, “Mine'nin okulu” adlı resim çalışmasında, okul

çatısına olan boyamalarında, anti-natüralistik bir yaklaşımla çok renkli çalışmış ve renk zıtlıklarını kullanmıştır. Mine'nin çatıya olan yoğun boya sürüşleri, yatay ve dikey yöndedir. Bu veriden, Mine'nin estetik kaygı duyduğu düşünülebilir. Bu veri dışavurumcu eğilimleri gösteren plastik kriterlerden; abartı, yoğun boya kullanımı, anti-natüralistik renk kullanımı, sürüş etkileri kriterlerine (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2a, 3a, 4a, 6a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; özgür ve cesur renk kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Mine, KÇ, ÜDF, k. 2b).

Görsel 4.102. Mine, "Mine'nin okulu" (detay), kuru boya ve keçeli kalem.

Perspektif yaratma kaygısı. İçedönük çocukları sanatçı yaklaşım bakımından anlamada, perspektif yaratma kaygısını gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Sanatçı yaklaşım kategorisinde, perspektif yaratma kaygısı kodunu gösteren görüşme verisi, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, "Kaydırağın olduğu yerde çizdiklerini neden sildin?" sorusuna, "Kaydırağı öne doğru yapacaktım. Merdiven kaydırak gibi oldu, beğenmedim ve silip baştan çizdim." diyerek, perspektif yaratma kaygısını göstermiştir (Sena, SM, 2. görüşme). Sanatçı yaklaşım kategorisinde, perspektif yaratma kaygısı kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel

4.103'te yer alan, Ece'nin "Sihirli şato" adlı resim çalışmasında, şatonun merdivenlerinde tersine bir perspektif özelliği görülmektedir. Bu veriden, Ece'nin perspektif yaratma kaygısı duyduğu söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri gösteren anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı kriterine uygun bulunmuştur (Ece, SM, ÜDF, k. 6b).

Görsel 4.103. Ece, "Sihirli şato" (detay), pastel boya.

Doğadan estetik amaçlı transferler. İcedönük çocukları sanatçı yaklaşım bakımından anlamada, doğadan estetik amaçlı transferler yapma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Sanatçı yaklaşım kategorisinde, doğadan estetik amaçlı transferler kodunu gösteren görüşme verilerinden, Merve'nin görüşme verisi verilebilir. Merve, "Çiçekler, uğurböceği ve kelebekler hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna, "Çok güzeller. Resmim güzel oldu." cevabıyla, doğadan estetik amaçlı transferler yaptığını göstermiştir (Merve, SO, 3. görüşme). Sanatçı yaklaşım kategorisinde, doğadan estetik amaçlı transferler kodunu gösteren diğer bir veri, Ece'nin doküman verilerinden verilebilir. Görsel 4.104'te görüldüğü üzere Ece, "Saklambaç" adlı resim çalışmasında insan,

güneş, bulut, ağaç, kuş, uğurböcekleri ve eve benzeyen şemalar kullanmış, yoğun boya sürüşleriyle renklendirmiştir. Bu veriden, Ece'nin doğadan estetik amaçlı transferler yaptığı söylenebilir. Bu veri, dışavurumcu eğilimleri plastik kriterlerden; yoğun boya kullanımı kriterine (Ece, SO, ÜDF, k. 3a), anlam ve biçim ilişkisi göstergelerinden; figür ve objelerin şemalarla ifadesi kriterine uygun bulunmuştur (Ece, SO, ÜDF, k. 4b).

Görsel 4.104. Ece, “Saklambaç” (detay), desen kalemleri ve suluboya.

4.4.12. Duyum işlevinde ‘Kâhin yaklaşım’ kategorisine dair bulgular.

Bu kategori, içedönük çocukları kâhin yaklaşım bakımından anlayabilmek amacıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre, içedönük sezgide düşüncelere, imgelere ya da yaklaşımlara birer nesneymiş gibi davranmak kişiyi kâhin bir kimse yapabilmektedir (Stevens, 2014; Jung, 2019). Bu kategoride yer alan kodlar şunlardır: *Oyunda olay örgüsü* ve *Varsayımda bulunma*.

Oyunda olay örgüsü. İçedönük çocukları kâhin yaklaşım bakımından anlamada, oyunda olay örgüsü oluşturma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kâhin yaklaşım kategorisinde, oyunda olay örgüsü kodunu gösteren görüşme verilerinden, Ece'nin görüşme verisi verilebilir. Ece, “Önce kimi bulacak sence?” sorusuna, “Önce evin arkasına saklanan kızı bulacak. Sonra evinin içine saklanan kızı bulacak. Sonra da

ağacın yanındaki kız bulacak. Onları bulurken ben çoktan sobe yapmış olacağım.” diyerek, oyunda olay örgüsü oluşturmuştur (Ece, SO, 3. görüşme). Kâhin yaklaşım kategorisinde, oyunda olay örgüsü kodunu gösteren başka bir veri, Arda'nın görüşme verilerinden verilebilir. Arda, “Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Ben ağacın arkasına saklandım, saklambaç oynuyorum.” demiş, “Seni kim bulacak?” sorusuna ise “Kaan abim ve Baran abim.” diyerek, oyunda olay örgüsü oluşturmuştur (Arda, SO, 3. görüşme). Kâhin yaklaşım kategorisinde, oyunda olay örgüsü kodunu gösteren diğer bir veri, Sena'nın görüşme verilerinden verilebilir. Sena, “Resminde neler oluyor?” sorusuna, “Arkadaşım ebe oldu, beni arıyor. Ben sobe yapmak, oyunu kazanmak için ağacın arkasına saklandım.” diyerek, oyundaki olay örgüsünden söz etmiştir (Sena, SO, 3. görüşme).

Varsayımda bulunma. İçedönük çocukları kâhin yaklaşım bakımından anlamada, varsayımda bulunma durumunu gösteren bir kod olduğu söylenebilir. Bu çıkarım, öğrenci ürünleri ve bu ürünler üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilmiştir. Kâhin yaklaşım kategorisinde, varsayımda bulunma kodunu gösteren görüşme verilerinden, Aylin'in görüşme verisi verilebilir. Aylin, “Hanginiz ebe rolünde?” sorusuna, “Önce arkadaşım beni yakalayacak ama sırayla oynuyoruz. Sayıyoruz, sonra ben ebe olacağım.” diyerek, varsayımda bulunmuştur (Aylin, SO, 3. görüşme). Kâhin yaklaşım kategorisinde, varsayımda bulunma kodunu gösteren diğer bir veri, Mine'nin görüşme verilerinden verilebilir. Mine, “Arkadaşlarının saklandığı yerler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusuna, “Kapıyı açınca onu göremeyebilirim diye kapının arkasına saklanmış. Kıyafetler yokmuş, dolabın içine girmiş.” diyerek, varsayımda bulunmuştur (Mine, SO, 3. görüşme).

5. Bölüm

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

5.1.Sonuç

Bu araştırmada, içedönük çocukların psikolojik işlevlerini, dışavurumcu resimlerinde yer alan biçim ve içerik özellikleri yoluyla keşfetmek amaçlanmış ve iki araştırma sorusu sorulmuştur. Birinci araştırma sorusu, içedönük çocukların dışavurumcu resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren biçimsel özelliklerin neler olduğudur. İkinci araştırma sorusu, içedönük çocukların dışavurumcu resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren içerik özelliklerinin neler olduğudur. Bu bölümde, araştırma sorularına doğrudan cevap verebilmek ve araştırmanın deseniyle tutarlılık sağlayabilmek için bulgulardaki başlıklara sadık kalınmış ve bulgulardan elde edilen sonuçlar dört başlık altında gruplandırılıp sunulmuştur. Bu başlıklar şunlardır: İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri, İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri, İçedönük çocukların resimlerinde duyu işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri, İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri.

5.1.1.İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri.

Bu araştırmada, tümdengelimci bir yaklaşım benimsenmiş ve duyum işlevine dair kategoriler, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak elde edilmiştir. Bu bağlamda, duyum işlevinde yer alan kategoriler şunlardır: *Benlik algısı, Yaşamsal algılar, İrrasyonel bağlantılar, Duyuş temsili, Duyuş hazzı, Nesnelerden Etkilenme, Öznel duyular, İmge iletme, Öznel farklılıklar, Nesnelerin arka planı ve Nesneden bağımsız algı.*

Benlik algısı kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Kendini varlıklar üzerinden duyumsama’, ‘Duyusal benlik gelişimi’, ‘Tekil benlik kurgusu’, ‘Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma’, ‘Okulda tek olma’, ‘Benmerkezci benlik’ ve ‘Benlik bilinci’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Kendini varlıklar üzerinden duyumsama’, ‘Duyusal benlik gelişimi’, ‘Tekil benlik kurgusu’, ‘Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma’ ve ‘Okulda tek olma’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Benmerkezci benlik’ ve ‘Benlik bilinci’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşamsal algılar kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Gözlemleri kompozisyona yansıtma’, ‘Parkı duyumsama’, ‘Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma’, ‘Doğayı ve hayvanları duyumsama’ ve ‘Temsil-gerçeklik farklılığını kavrama’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Gözlemleri kompozisyona yansıtma’, ‘Parkı duyumsama’, ‘Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma’, ‘Doğayı ve hayvanları duyumsama’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘Temsil-gerçeklik farklılığını kavrama’ olduğu sonucuna varılmıştır.

İrrasyonel bağlantılar kategorisinde, ‘Arkadaş seçiminde fiziksel yakınlık’ adında bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinden biri olduğu görülmüştür.

Duyuş temsili kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Detaylara yoğunlaşma’, ‘Maviyi natüralist duyumsama’, ‘İndirgemeci anlayışla ifade’ ve ‘Anti-natüralist anlatıma başvurma’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Detaylara yoğunlaşma’, ‘Maviyi natüralist duyumsama’ ve ‘Anti-natüralist anlatıma başvurma’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘İndirgemeci anlayışla ifade’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Duyuş hazzı kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Sürecin içinde olma’, ‘Haz yaratan objelere düşkünlük’ ve ‘Canlı renklere yakınlık duyma’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Haz yaratan objelere düşkünlük’ ve ‘Canlı renklere yakınlık duyma’ olduğu görülmüş ve içerik özelliklerinden birinin ‘Sürecin içinde olma’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nesnelerden etkilenme kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Hız göstergesine ilgi’, ‘Natüralist ifade kaygısı’ ve ‘Eylem öncesini gösterme’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘Hız göstergesine ilgi’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Eylem öncesini gösterme’ ve ‘Natüralist ifade kaygısı’ olduğu sonucuna varılmıştır.

Öznel duyumlar kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Kompozisyonda boşluk karşıtı’, ‘Yalnızlığı duyumsama’, ‘Bulutları mavi görme’ ve ‘Kişisel alan kullanma’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘Kompozisyonda boşluk karşıtı’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Yalnızlığı duyumsama’, ‘Bulutları mavi görme’ ve ‘Kişisel alan kullanma’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İmge iletme kategorisinde, ‘Sembolik imgelere başvurma’ adında bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Öznel farklılıklar kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Sınıftaki varlıkları duyumsama’, ‘Kendini arkadaşıyla duyumsama’, ‘Süper park’, ‘Oyunlarla ardışık zaman kurgusu’ ve ‘Sihirli şato’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Sınıftaki varlıkları duyumsama’, ‘Kendini arkadaşıyla duyumsama’, ‘Süper park’ ve ‘Sihirli şato’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘Oyunlarla ardışık zaman kurgusu’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nesnelerin arka planı kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Öğrenme ortamı olarak okul’ ve ‘Okulu insanlarla birlikte duyumsama’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinden olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu çalışmada, duyum işlevinde diğer bir kategori olan *Nesneden bağımsız algı* kategorisine dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Bunun nedeni, bu çalışmada böyle bir veri bulunmaması veya nesneyle bağlantısı kalmayan bu öznel algının anlaşılmasındaki zorluk olabilir.

5.1.2.İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri.

Bu çalışmada, tümdengelimci bir yaklaşım benimsenmiş ve düşünme işlevine dair kategoriler araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak elde edilmiştir. Bu bağlamda, düşünme işlevinde yer alan kategoriler şunlardır: *İçedönük düşünüş*, *Rasyonellik kaygısı*, *Önemsiz dış dünya-dalgın profesör*, *Olguların kuramsal yanları*, *Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak*, *Anlaşılmama düşüncesi*, *Soğuk yargı*, *Sert yargı*, *Acımasız yargı* ve *Keyfi yargı*.

İçedönük düşünüş kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken ‘Mutlu olmayı düşünme’ adlı bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Rasyonellik kaygısı kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Genişlik ve dikdörtgen ilişkisi’, ‘Realiteye uygun düşünme’, ‘Psikomotor becerilerle ilişkilendirme’, ‘Tamamlayıcı öğeleri düşünme’, ‘Mantık ilişkisi kurma’ ve ‘Tahmin yürütme’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Tamamlayıcı öğeleri düşünme’ ve ‘Psikomotor becerilerle ilişkilendirme’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Genişlik ve dikdörtgen ilişkisi’,

‘Realiteye uygun düşünme’, ‘Mantık ilişkisi kurma’ ve ‘Tahmin yürütme’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Önemsiz dış dünya-dalgın profesör kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken ‘Bilinç sahnelerini senaryolaştırma’ adında bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinden olduğu sonucu elde edilmiştir.

Olguların kuramsal yanları kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken ‘İmge temelli disiplinlerarası bağlantı’ adında bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçim özelliklerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, veri yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Oyun oynama düşüncesi’, ‘Oyun yoluyla yakınlaştırma çabası’ ve ‘Saklambaç oynamayı düşünme’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Oyun oynama düşüncesi’ ve ‘Saklambaç oynamayı düşünme’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘Oyun yoluyla yakınlaştırma çabası’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Soğuk yargı kategorisinde, veri yoğunluğu ile dikkat çeken ‘İfadede zorlanma ve sıkılma’ adlı bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinden biri olduğu sonucu elde edilmiştir.

Sert yargı kategorisinde, veri yoğunluğu ile dikkat çeken ‘Öz eleştiride bulunma’ adlı bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Keyfi yargı kategorisinde, veri yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Merkez figür belirleme’ ve ‘Güzel bir gün’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘Merkez figür belirleme’ olduğu,

içerik özelliklerinden birinin ‘Güzel bir gün’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada, düşünme işlevinin diğer kategorileri olan, *Anlaşılmama düşüncesi* ve *Acımasız yargı* kategorilerine dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Anlaşılmama düşüncesiyle ilgili olarak Jung (2019), içedönük kişilerin düşüncelerinin başkaları tarafından kolayca anlaşılamayacağı konusunda zor ikna olduklarını ifade etmiştir. Bu nedenle, içedönük çocukların anlaşılma düşüncesi olmayabilir.

5.1.3.İçedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri.

Bu araştırmada, tümdengelimci bir yaklaşım benimsenmiş ve duygu işlevine dair kategoriler, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak elde edilmiştir. Bu bağlamda, duygu işlevinde yer alan kategoriler şunlardır: *İçsel değer yargıları, Dışsal değer yargıları, Kabul edilen değerler, Reddedilen değerler, Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme, Anlaşılması güç-derin duygular, Persona, Nesneden özgürleşme, Geleneksel değerlerden vazgeçme ve Öznel eylemler*.

İçsel değer yargıları kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Okulu ve arkadaşları sevme’, ‘Kendimi seviyorum’, ‘Kendine yüksek güven’, ‘Adaletli yaklaşım’ ve ‘Kazanmak için saklanmak’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren içerik özellikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dışsal değer yargıları kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Söz hakkı almayı önemseme’, ‘Dostluk ve oyunla varlık kazanma’, ‘Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık’ ve ‘Sanatsal beceri kazanma çabası’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Söz hakkı almayı önemseme’ ve ‘Dostluk ve oyunla varlık kazanma’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık’ ve ‘Sanatsal beceri kazanma çabası’ olduğu sonucuna varılmıştır.

Kabul edilen değerler kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Okulu benimseme’, ‘Matematiği sevme’, ‘Başrolde olma’, ‘Arkadaş kavramına genel bakış’, ‘Tek arkadaşına sahip olma’, ‘Kitap okumayı sevme’ ve ‘Parkı çok seviyorum’.

Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘Başrolde olma’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Okulu benimseme’, ‘Matematiği sevme’, ‘Arkadaş kavramına genel bakış’, ‘Tek arkadaşına sahip olma’, ‘Kitap okumayı sevme’ ve ‘Parkı çok seviyorum’ olduğu sonucu elde edilmiştir.

Reddedilen değerler kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Yakın arkadaş yokluğu’, ‘Arkadaş çizecektim ama önemli değil’, ‘Tekdüzelikten kaçınma’, ‘Başrolü başkasına bırakma’, ‘Olağanlıklardan uzaklaşma’ ve ‘Hiç kimse tanımlaması’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘Başrolü başkasına bırakma’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Tekdüzelikten kaçınma’, ‘Yakın arkadaş yokluğu’, ‘Arkadaş çizecektim ama önemli değil’, ‘Olağanlıklardan uzaklaşma’ ve ‘Hiç kimse tanımlaması’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Çok sevdiği kişileri çizme’, ‘Yalnızlığı sevme’, ‘İkimiz yeter’, ‘Tek başıma daha rahatım’, ‘Görünmez olma sihri yapmak istiyorum’ ve ‘Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘İkimiz yeter’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Çok sevdiği kişileri çizme’, ‘Yalnızlığı sevme’, ‘Tek başıma daha rahatım’, ‘Görünmez olma sihri yapmak istiyorum’ ve ‘Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’ olduğu sonucuna varılmıştır.

Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Renk veya forma heyecanla yaklaşma’, ‘Uzaklık ve özlem

ifadeleri' ve 'Arkadaşsızlığın ironik ifadesi'. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren içerik özellikleri olduğu sonucu elde edilmiştir.

Persona kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğu ile dikkat çeken bulgular şunlardır: 'Yetişkinlerle zaman geçirme isteği', 'Biz ve diğerleri' ve Hemcinsle iletişim tercihi'. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerin 'Yetişkinlerle zaman geçirme isteği' olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin 'Biz ve diğerleri' ve 'Hemcinsle iletişim tercihi' olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nesnedен özgürleşme kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken 'Okula mesafeli yaklaşma' adında bir bulgu bulunmaktadır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Öznel eylemler kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: 'Tek oynamak güzel' ve 'Saklanma isteği'. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin 'Saklanma isteği' olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin 'Tek oynamak güzel' olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu araştırmada duygu işlevinde diğer bir kategori olan *Geleneksel değerlerden vazgeçme* kategorisine dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Bunun nedeni, geleneksel değerlere aykırı bir durumun gözlemlenmemiş olmasıdır.

5.1.4.İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçim ve içerik özellikleri.

Bu araştırmada, tümdengelimci bir yaklaşım benimsenmiş ve sezgi işlevine dair kategoriler, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki açıklama ve ifadelere dayanarak elde edilmiştir. Bu bağlamda, sezgi işlevinde yer alan kategoriler şunlardır: *Kültürel etkiler, İrrasyonel temsiller, Bilinçdışı kaynaklar, Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma, Bilinçdışı anlamlara açıklık, Dışavurumcu temsil yolları, Bağlantılara sezgisel yaklaşma, Arketiplere yakınlık, Kendini ifade etmede zorluk, Hayalci yaklaşım, Sanatçı yaklaşım ve Kâhin yaklaşım*'.

Kültürel etkiler kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Saklambaç’ ve ‘İp atlamak’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özellikler olduğu sonucu elde edilmiştir.

İrrasyonel temsiller kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Güneşli havada koyu bulutlar’, ‘Yetkisiz benlik’ ve ‘Özel alana sıkıştırma’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Güneşli havada koyu bulutlar’ ve ‘Yetkisiz benlik’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘Özel alana sıkıştırma’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Sezgisel renk seçimi’, ‘Sıkıntı ifadesi’, ‘Kurgusal iletişim ortamı yaratma’ ve ‘Simgelerle mutluluk ifadesi’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Kurgusal iletişim ortamı’ ve ‘Simgelerle mutluluk ifadesi’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Sezgisel renk seçimi’ ve ‘Sıkıntı ifadesi’ olduğu sonucuna varılmıştır.

Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma kategorisinde, ‘Canlılık göstergesi mevsim’ adında bir bulgu ortaya çıkmıştır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerden biri olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bilinçdışı anlamlara açıklık kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Doğaya yönelme’ ve ‘Geometrize etme’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özellikler olduğu sonucuna varılmıştır.

Dışavurumcu temsil yolları kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Bütünü parçalara ayırma’, ‘Güven arayışını görselleştirme’ ve ‘Oyun aracı olarak balon’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Güven arayışını görselleştirme’ ve ‘Oyun aracı olarak balon’ olduğu

görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘Bütünü parçalara ayırma’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Okul-ev analogisi’, ‘Arkadaşları aile gibi görme’, ‘Geometrik formları duyumsama’ ve ‘Sezgisel iletişim ihtiyacı’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerden birinin ‘Geometrik formları duyumsama’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinin ise ‘Okul-ev analogisi’, ‘Sezgisel iletişim ihtiyacı’ ve ‘Arkadaşları aile gibi görme’ olduğu sonucu elde edilmiştir.

Arketiplere yakınlık kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Daire çizmek isteme’, ‘Kareyi bağlantısal duyumsama’ ve ‘Üçgen formuna yakınlık duyma’. Bu bulgulardan, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerin ‘Daire çizmek isteme’ ve ‘Kareyi bağlantısal duyumsama’ olduğu görülmüş, içerik özelliklerinden birinin ‘Üçgen formuna yakınlık duyma’ olduğu sonucuna varılmıştır.

Kendini ifade etmede zorluk kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken ‘Gri arayışı’ adlı bir bulgu ortaya çıkmıştır. Bu bulgunun, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren içerik özelliklerinden biri olduğu görülmüştür.

Hayalci yaklaşım kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Parkta oyun oynama’, ‘Saklanmayı imgelerle gösterme’ ve ‘Kurgu yaratma çabası’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özellikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sanatçı yaklaşım kategorisinde, veri çeşitliliği ve yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Haz yaratma tutkusu’, ‘Estetik kaygı duyma’, ‘Perspektif yaratma kaygısı’ ve ‘Doğadan estetik amaçlı transferler’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özellikler olduğu sonucuna varılmıştır.

Kâhin yaklaşım kategorisinde, veri yoğunluğuyla dikkat çeken bulgular şunlardır: ‘Oyunda olay örgüsü’ ve ‘Varsayımda bulunma’. Bu bulguların, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren içerik özellikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, ilgili alanyazında benzerlik ve farklılık gösteren yönleri üzerinden tartışılmıştır. Araştırmanın amacı ve araştırma soruları doğrultusunda, tartışmaya yön veren iki genel başlık bulunmaktadır. Bu başlıklar şunlardır: ‘İçedönük çocukların resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması’ ve ‘İçedönük çocukların resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren içerik özelliklerinin tartışılması’. Bu başlıklar, duyum, düşünme, duygu ve sezgi psikolojik işlevlerinden oluşan alt başlıkları ile birlikte tartışmaya açılmıştır.

5.2.1.İçedönük çocukların resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması.

Bu bölümde, içedönük çocukların resimlerinde duyum, düşünme, duygu ve sezgi işlevini gösteren biçimsel özellikler ilgili alanyazın ile tartışılmıştır. Tartışmaya yön veren başlıklar sırasıyla şunlardır: İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması, İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması, İçedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması, İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması.

İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması. İlk olarak *Benlik algısı* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özellikler arasında tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Tekil benlik kurgusu’, ‘Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma’ ve ‘Okulda tek olma’ olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan, ‘Tekil benlik kurgusu’ ile örtüşen araştırma sonuçları mevcuttur. Bu

bağlamda Pantaleon'un (2016) çalışmasında, içedönük çocukların bir oyun oynamak için sınıf arkadaşlarıyla etkileşim kurmak yerine, tek başına yazı yazmak veya çizim yapmaktan zevk aldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Moore (2016) ise içedönük yetişkinlerle gerçekleştirdiği çalışmasında, dışadönük kişiliğin yüceltildiği bir toplulukta, içedönük kişilerin kendini değersiz hissetmesinin ait olamama duygusuyla sonuçlandığını belirtmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların tek başına aktivite yapmaktan zevk aldığı için veya dışadönük toplulukta ait olamama duygusu yaşayabileceği için tekil benlik kurgusuna yöneldikleri söylenebilir. *Benlik algısı* kategorisinde, 'Hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma' sonucuyla ilgili olarak, DeYoung ve Gray (2009), Eysenck (1990) ve Ryckman (2008) tarafından belirtilen, içedönük kişilerin içsel uyaranlarının yüksek olması durumu göz önüne alınmalıdır (akt. Demirtaş-Zorbaz, 2019). İçedönük kişiler, çok uyarıcı ortamları belirli bir zaman sonra yorucu bulmakta ve yalnız zaman geçirip dinlenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda Nicolini (2016), içedönük çocuklara düşünmeleri ve şarj olmaları için zaman tanımak gerektiğini belirtmiş, böylece sosyal ilişkilerde daha başarılı olabileceklerini ifade etmiştir. Pantaleon (2016) ise, sanat yoluyla şarj olma durumuna değinmiş ve gürültü seviyesinin içedönük öğrencilerin sınıftaki deneyimini büyük ölçüde etkileyen bir faktör olduğunu bildirmiştir. Buna göre sınıftaki sesin artması, içedönük öğrencilerin tercih ettiği daha sessiz ortamlarla çatışmaktadır. Bu sonuçlardan, hızlı ve çok uyarıcı bir sosyal ortamın, içedönük öğrencileri yorabileceği ve olumsuz etkileyeceği söylenebilir. İçedönük kişilerin içsel uyarıcıları yüksek olduğu için, dinlenmek ve şarj olmak adına sakin ve yavaş bir ortamda bulunmaları denge kurmaları için önem taşıyabilir. Bu bakımından düşünüldüğünde, hızlı-yavaş karşıtlığında benlik kurma sonucu, içedönük çocukların dinlendikten sonra aktif ortamlara veya sosyal ilişkilere girmesi ve bu konuda denge kurabilmesi adına önemlidir. *Benlik algısı* kategorisinde, 'Okulda tek olma' sonucu, bazı araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda Zafonte (2018), içedönük üniversite öğrencilerinin yalnız

çalışmayı tercih ettiği, sınıfta konuşmadıkları, sunum yapmadıkları ve düşünmek için zaman ayırdıkları sonucuna ulaşmıştır. Pantaleon (2016) ise içedönük çocukların, sınıfta yalnız veya daha küçük bir grupta çalışma tercihlerinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük öğrencilerin yüksek iç uyaranları nedeniyle, okulda tek başına zaman geçirip dinlenmeye ihtiyaçları olduğu düşünülebilir.

Yaşamsal algılar kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Gözlemleri kompozisyona yansıtma’ ve ‘Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma’ olduğu görülmüştür. ‘Gözlemleri kompozisyona yansıtma’ sonucuyla örtüşen bazı araştırma sonuçları mevcuttur. Bu bağlamda Jacobs (2017), içedönük öğrencileri dışadönük olmaya zorlamak yerine, ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünür olduklarına değinerek bu güçlü yönlerinin öğretmenleri tarafından takdir edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Nicolini (2016), içedönük çocukların gözlem ve analiz sırasında iletişim kurmaya yöneldiklerini belirtmiştir. Fall (2017), içedönük olmanın bir üstün zekâ göstergesi olabileceğini belirterek, içedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyması, gözlemleyerek öğrenmesi, bir seferde bir etkinliği tercih ederek odaklandığını ifade etmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük kişilerin gözlem yapmaya önem verdiği ve iyi bir gözlemci olduğu söylenebilir. *Yaşamsal algılar* kategorisinde, ‘Mekân-nesne-figür ilişkisi kurma’ sonucuyla uyumlu bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu bağlamda Saban ve Sarıçelik (2018), içedönük öğrencinin çizdiği resimlerin, kişiliğini yansıtması ve iç dünyasını dışa vurması bakımından önemli bir anlatım aracı olduğu belirtmiştir. Pantaleon’un (2016) çalışmasında, içedönük çocuklar sanatın kendilerine düşünme ve yansıtma için yardımcı olduğu görüşünü paylaşmıştır. Bu sonuçlardan, içedönük öğrencilerin iç dünyasını sanat yoluyla yansıtmaya önem verdiği ve bunu yaparken mekân, nesne ve figür ilişkisi kurabildiği söylenebilir.

Duyuş temsili kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özellikler arasında tartışmaya dair sonuçların; ‘Detaylara yoğunlaşma’, ‘Maviyi

natüralist duyumsama' ve 'Anti-natüralist anlatıma başvurma' olduğu görülmüştür. Duyuş temsilinde 'Detaylara yoğunlaşma' sonucuyla örtüşen bazı araştırma sonuçları mevcuttur. Bu bağlamda Jacobs (2017), içedönük öğrencilerin güçlü yanlarının ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünürler olduğunu belirtmiş, Madiella (2018) üniversite düzeyindeki içedönük öğrencilerin keşfetmeye açık, derin düşünürler olduğundan söz etmiştir. *Duyuş temsili* kategorisinde, 'Maviyi natüralist duyumsama' sonucuyla ilgili Demir ve Altun'un (2019) çalışmasından söz edilebilir. Çalışmada, üniversite düzeyindeki öğrenciler eğitsel yazılım arayüz arka plan renklerinin seçiminde bulunmuştur. Buna göre, dışadönük kişiler enerjisi yüksek olan sıcak renkleri, içedönük kişiler ise odaklanmayı sağlayan soğuk renkleri tercih etmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların soğuk bir renk olan maviye ilgi duyduğu söylenebilir. *Duyuş temsili* kategorisinde, 'Anti-natüralist anlatıma başvurma' sonucu, bazı araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. İlköğretim düzeyindeki içedönük öğrencilerin iletişim kurmada düşüncelerini işlemek, kendini ifade etmek için yansıtıcı çizim ve yazımı tercih ettikleri görülmüştür (Maidella, 2018; Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018). İçedönük çocukların kendini ifade ederken, anti-natüralist anlatıma başvurmaları dışavurumcu eğilimlerden birisidir. Anti-natüralist anlatım, dışavurumcu sanatın özellikleri arasındadır. Bu bağlamda Tuncalp'in (2013) çalışmasında, 7-11 yaş arasındaki çocukların dışavurumcu sanat öğrenimiyle kendini ifade etmesinin akıl, ruh ve kişilik gelişimini derinden etkileyeceği düşünülmüş ve eğitimde dışavurumcu sanatın yeri ve önemi vurgulanmıştır.

Duyuş hazzı kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonucun 'Canlı renklere yakınlık duyma' olduğu görülmüştür. Demir ve Altun'un (2019) çalışmasında, üniversite düzeyindeki öğrenciler eğitsel yazılım arayüz arka plan renklerinin seçiminde bulunmuş, dışadönük kişiler sıcak renkleri, içedönük kişiler ise soğuk renkleri tercih etmiştir. Per'in (2010) araştırmasında, dışadönük üniversite öğrencilerinin; resimlerinde çok renkli çalışmayı, içedönüklerin ise

monokrom renk düzenlerini tercih ettiği görülmüştür. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların yetişkinlerden farklı olarak canlı renklere de yönelebileceği söylenebilir.

Öznel duyular kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren tartışmaya yönelik biçimsel özelliğin ‘Kompozisyonda boşluk karşıtı’ olduğu görülmüştür. *İmge iletme* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren tartışmaya yönelik biçimsel özelliğin ‘Sembolik imgelere başvurma’ olduğu görülmüştür. Bu sonuçlarla örtüşen araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu bağlamda, içedönük öğrencilerin yansıtmaya önem verdiği ve iletişim kurmada düşüncelerini işlemek, kendini ifade etmek için yansıtıcı çizim ve yazımı tercih ettikleri bilinmektedir (Maidella, 2018; Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018). İçedönük öğrenciler, sanatın kendilerine düşünme ve yansıtmaya için yardımcı olduğu görüşünü paylaşmış, yaratıcı olma tercihlerini sadece ifade etmekle kalmayıp, yaratıcılıklarını göstermiştir (Pantaleon, 2016). Bu sonuçlardan, içedönük çocukların iç dünyasını yaratıcı bir biçimde yansıtırken, kompozisyonda boşluk karşıtı bir duruşla anlatımcı olmaya önem verdiği ve ifadelerinde sembolik anlatımlardan yararlandıkları söylenebilir.

İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması. *Rasyonellik kaygısı* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren ‘Tamamlayıcı öğeleri düşünme’ adında bir biçimsel özellik olduğu görülmüştür. Bu sonuç, içedönük öğrencilerin ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünür olmaları sonucuyla uyumluluk göstermektedir (Jacobs, 2017). Bu sonuçlardan, içedönük öğrencilerin ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünürler olmaları nedeniyle, resim çalışmalarında tamamlayıcı öğelere yer verdiği söylenebilir.

Olguların kuramsal yanları kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren ‘İmge temelli disiplinlerarası bağlantı’ adında bir biçimsel özellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, bu araştırmadaki içedönük öğrencilerin görsel sanatlar dersi

ile matematik ve Türkçe dersleri arasında disiplinlerarası bağlantı kurmuş olmasıyla ilgilidir. Bu bağlamda, Perveen ve Ramzan (2013) lise düzeyindeki öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmasında, içedönüklük ve yaratıcılık arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Pantaleon (2016), içedönük çocukların yaratıcı olma tercihlerini ifade etmekte kalmayıp, yaratıcılığını gösterdiğini belirtmiştir. Yaratıcı bireyler, bir konu veya durumla ilgili yeni ve farklı bağlantılar kurabilmektedir. Ayrıca, içedönük çocukların çoğunun üstün zekâlı olduğunu bildiren araştırma sonuçları mevcuttur (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017). Üstün zekâlı olarak tanımlanan öğrencilerin genel özelliklerinden bazıları daha meraklı olmaları, düşünme becerilerini iyi kullanmaları ve yaratıcı düşünebilmeleridir.

Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonucun ‘Saklambaç oynamayı düşünme’ olduğu görülmüştür. Bullock ve Gilliland (1993), Stelmack (1990), Swickert ve Gilliland (1998), içedönük kişilerin kortikal uyarımlarının yüksek, dışadönük kişilerin ise kortikal uyarımlarının düşük olduğunu tespit etmiştir (akt. Burger, 2016). Bu nedenle, dışadönük kişiler heyecan ve uyarılma ihtiyacı içindedirler, içedönük kişiler de tam tersine heyecan ve uyarılmadan kaçınmaktadırlar. Bu bağlamda Nicolini (2016), içedönük çocukların çok fazla uyarıcıya maruz kaldıklarında, dinlenmek ve şarj olmak için zamana ihtiyaç duyduğundan bahsetmiştir. Yeniden şarj olmak için zaman sağlamak, içedönük kişilerin sosyal etkileşimlerde daha başarılı olmalarını sağlamaktadır. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, içedönük çocukların çok uyarıcı sosyal ortamlardan kaçınma ve dinlenme ihtiyacından dolayı saklambaç oynama düşüncesine yoğunlaştığı düşünülebilir.

İçedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması. *Dışsal değer yargıları* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonucun, ‘Söz hakkı almayı önemseme’ olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, içedönük kişilik ve eğitim durumları ile ilgili

araştırmalardan, içedönük öğrencilerin yalnız çalışmayı tercih ettiği, sınıfta konuşmadıkları ve düşünmek için zaman ayırdığı görülmüştür (Pantaleon 2016; Rosheim, 2018; Zafonte, 2018). Saban ve Sarıçelik'in (2018) çalışmasında, görsel okuma amacıyla sınıfta resimlerin yorumlanması, içedönük öğrencinin derse katılım göstererek kendini sözlü iletişime açmasını sağlamıştır. Pantaleon (2016), öğrencilerle çember zamanı etkinliği düzenlendiğinde, elden ele dolaşan oyuncak ayının, tüm öğrencilere sırayla konuşmaları için söz hakkı tanıdığına değinmiştir. Sırayla konuşulması, içedönük öğrencilere seslerini duyurma ve söz hakkı alma fırsatı verdiği için çember zamanı etkinliği tercih edilen bir öğretim yöntemi olmuştur. Bu sonuçlardan, çoğunlukla derste sessiz duruş sergileyen içedönük öğrencilerin, söz hakkı almayı önemseydiği ve uygun koşullar oluştuğunda derse katılım gösterebileceği söylenebilir.

Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonucun 'İkimiz yeter' olduğu görülmüştür. Bu sonuç, içedönük çocuklar için iki kişi zaman geçirmenin yeterliliği ile ilgilidir. Pantaleon'un (2016) çalışmasında, içedönük öğrenciler sınıfta arkadaşlarının önemini ifade etmiştir. İçedönük öğrenciler okul gününün çoğunluğunu bir veya iki arkadaşıyla etkileşime geçerek geçirmiş ve yakın arkadaşlarıyla sadakat, merhamet ve rahatlık duygusu göstermiştir. Buna göre, içedönük çocukların tercih ettiği sosyal etkileşim miktarının daha küçük boyutta olduğu söylenebilir.

Persona kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren 'Yetişkinlerle zaman geçirme isteği' adında bir biçimsel özellik olduğu sonucu elde edilmiştir. Araştırmalardan, üstün zekâlı öğrencilerin çoğunun içedönük olduğunu bilinmektedir (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017). Bu bağlamda, üstün zekâlı çocukların akran ilişkileri yerine, olgun ve bilgili olan yetişkin kişilerle zaman geçirmeyi daha tatmin edici bulabileceği düşünülebilir.

Nesneden özgürleşme kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonucun ‘Okula mesafeli yaklaşma’ olduğu görülmüştür. İçedönük öğrencilerin okula mesafeli yaklaşma nedenleriyle ilişkili olabilecek bazı çalışmalara değinebilir. Duygusal zekâ ve sosyal kontrolünün dışadönük öğrenciler kadar yüksek olmadığı bildirilen içedönük öğrencilerin (Cox, 2019; Tadjuddin ve diğerleri, 2020), sessizlikleri nedeniyle öğretmenler tarafından yanlış anlaşılması, başarısız görülmeleri ve dışadönük olmaya yöneltmelerinin kişilik gelişimlerini ve eğitim hayatını olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur (Jacobs, 2017; Sparks, 2012). Ely (2010), içedönüklüğü nedeniyle eleştirilen üstün zekâlı çocukların, güçlü bir benlik duygusu geliştirmekle mücadele edebileceği ve depresyona girebileceğini belirtmiştir. Öğretmenlerin olumsuz yaklaşımları, içedönük çocukları olumsuz etkileyerek, okula mesafeli yaklaşımlarına neden olabilir. Bu bakımdan Stewart (2019), eğitimcilerin içedönük öğrencilerin ihtiyaçlarını ve öğrenme stillerini karşılayabilecek dersler planlaması gerektiğini belirtmiştir.

İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerin tartışılması. *İrrasyonel temsiller* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Güneşli havada koyu bulutlar’ ve ‘Yetkisiz benlik’ olduğu görülmüştür. ‘Güneşli havada koyu bulutlar’, çocuğun iç dünyasındaki çelişkili bir duruma dikkat çekmektedir. ‘Yetkisiz benlik’ sonucu ise çocuğun bastırıldığı duygu ve düşüncelerin bilinçdışı ifadesidir. Bu bağlamda Aydemir (2011), şematik dönemde bulunan çocukların iç dünyalarını; kişiliklerini, arzularını, problemlerini, maruz kaldıkları bazı talihsiz durumları onları zorlamadan ve asla incitmeden, sanatın iyileştirici özelliklerinden faydalanılarak açığa çıkarmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Çelik’in (2018) çalışmasında, çocukların yaptığı resimlerin depresif düzeyleri, özsaygı dereceleri ve kaygı durumları gibi ruh sağlığı değişkenlerini yansıttığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlardan, çocukların resimlerinde olumlu ve olumsuz duygularının yanı sıra bilinç ve

bilinçaltı süreçleri yansıttığı görülebilmektedir. Bu sonuçlar, sosyal anlamda kapalı bir duruş sergileyen içedönük çocukları anlamada ayrıca bir önem taşımaktadır.

Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren, tartışmaya yönelik biçimsel özelliklerin; ‘Kurgusal iletişim ortamı’ ve ‘Simgelerle mutluluk ifadesi’ olduğu görülmüştür. İçedönük çocukların, duygu ve düşüncelerini iç dünyalarında yaşama eğiliminde oldukları için doğrudan iletişime geçmek konusunda pek girişken olmadığı söylenebilir. Bu nedenle, sıklıkla yansıtıcı çizim ve yazıma yönelmektedirler (Maidella, 2018; Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018). Cox (2019), üniversite düzeyi öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmasında, dışadönük kişilerin duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal ifade ve sosyal kontrolünün içedönük kişilerden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Moore (2016), içedönük yetişkinlerin düşüncelerini işlemek ve analiz etmek için zaman harcamayı tercih ettikleri zaman konuşmada zorlandığını belirtmiştir. Bu durumun, kelime dağarcığı geliştirmekte olan içedönük çocuklar için daha zorlayıcı olabileceği düşünülebilir. Bu nedenle, içedönük çocukların resimlerinde ‘Kurgusal iletişim ortamı yaratma’ sonucu, bastırılan duygu ve düşüncelerin dışavurumu ve iletişim ihtiyacının bir göstergesi olabilir. ‘Simgelerle mutluluk ifadesi’ sonucundan, içedönük çocukların dışarıdan belli olmasa dâhi kendi iç dünyasında mutlu çocuklar olduğu düşünülebilir. Ely (2010), içedönüklüğün beyin gelişimi ve aktivitesinden etkilenen kalıtsal bir özellik olmasına rağmen bir seçilmiş gibi kalıplaştığını ifade etmiştir. Bu kalıpyargı, olumsuz bir çağrışımdır ve özellikle üstün zekâlı içedönük çocukların üzerinde hiçbir kontrolü olmayan yıkıcı bir tanımlama etiketi oluşturmuştur. İçedönüklük bir rahatsızlık veya patolojik bir durum değildir, bu nedenle içedönük çocukların mutluluğu bu tarz olumsuz yargılar ile engellenmemelidir.

Bilinçdışı içeriğe yoğunlaşma kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde ‘Canlılık göstergesi mevsim’ adında bir biçimsel özellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan,

içedönük çocukların bilinçdışı bir yoldan canlılık göstergesi bir mevsime yöneldiği ve bu mevsimlerin çağrıştırdığı olumlu duygulara sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Aydemir (2011), çocuk resimlerinin içerdiği semboller, duygu elemanları ve görsel imgelerle çocuğun tanınmasına olanak sağladığı; klinik ortamlarda, okulda, terapi seansında ya da hastanede çocuğun kendini ifade etmesinde en sağlıklı yöntemlerden biri olduğu ifade etmiştir. Bu sonuçlardan, çocuk resimlerinin öncelikle çocuğun kendini ifade etme ihtiyacını karşıladığı ve bilinç ve bilinçdışındaki duygu ve düşünceleri hakkında bilgi verdiği söylenebilir.

Arketiplere yakınlık kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonuçların, ‘Daire çizmek isteme’ ve ‘Kareyi bağlantısal duyumsama’ olduğu görülmüştür. *Arketiplere yakınlık* kategorisinde, ‘Daire çizmek isteme’ sonucuyla ilgili bulgulardan, içedönük çocuklardan Arda’nın özlediği abileriyle bir araya gelme isteğini ifade ettiği ve resminde bir daire çizmeye yöneldiği görülmüştür. Jung (1997) psikolojisinde mandala ile ilişkilendirilen daire formu, hemen hemen her kültürde karşılaşılan bir bütünlük ve bölünmezlik simgesidir. Bu bağlamda Arda’nın resminde düzensiz bir dairesel form oluşturduğu ve bu formu boyamayı yarıda bıraktığı görülmüştür. Bu durumla ilgili olarak, Arda’nın sevdiği abileri ile ayrı oluşundan dolayı eksiklik hissettiği ve resminde tamamlanma isteğini bilinçdışı bir yolla kolektif olarak yansıttığı düşünülebilir. *Arketiplere yakınlık* kategorisinde, ‘Kareyi bağlantısal duyumsama’ sonucuyla ilgili olarak, içedönük çocuklardan Sena’nın diğer resimlerinde daire olarak yansıttığı kendi yüzünü kare biçiminde ifade ettiği, kareyi bağlantısal olarak duyumsadığı görülmüştür. Jung’un (2005) değindiği arketipler arasında, kare formu daire gibi bütünlüğü temsil etmekte, ancak daireden farklı olarak iki ters üçgenin bir araya gelmesiyle zıtlıkların birleşmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda, Sena’nın yüzünü kare formu ile ifade etmesinden, olumlu ve olumsuz olan zıt özellikleri karşısında, benliğinde bir bütünlük oluşturmaya başladığı ve bu durumu bilinçdışı bir yolla kolektif olarak ifade ettiği

düşünülebilir. ‘Kareyi bağlantısal duyumsama’ sonucuyla ilgili diğer bulgular arasında, içedönük çocuklardan Arda’nın ev ve okul ile kare arasında bağlantısal bir ilişki kurduğu görülmüştür. Bu durumla ilgili, Arda’nın ev ve okul olan iki farklı zıtlık döngüsü içerisinde bir tamamlanma veya bütünlük hissi oluşturduğu düşünülebilir.

Sanatçı yaklaşım kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren biçimsel özelliklerden tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Haz yaratma tutkusu’, ‘Estetik kaygı duyma’, ‘Perspektif yaratma kaygısı’ ve ‘Doğadan estetik amaçlı transferler’ olduğu görülmüştür. İlköğretim düzeyindeki içedönük öğrencilerin iletişim kurmada düşüncelerini işlemek, kendini ifade etmek için yansıtıcı çizim ve yazımı tercih ettikleri bilinmektedir (Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018). Buna ek olarak Jacobs (2017), içedönük öğrencilerin güçlü yanlarının ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünür olmaları olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların ayrıntılara ve yansıtmaya önem verdiği için resimlerinde haz yaratma tutkusu, estetik kaygı, perspektif yaratma kaygısı duyduğu ve doğadan estetik amaçlı transferlerde bulunduğu söylenebilir.

5.2.2.İçedönük çocukların resimlerinde psikolojik işlevleri gösteren içerik özelliklerinin tartışılması.

Bu bölümde, içedönük çocukların resimlerinde duyum, düşünme, duygu ve sezgi işlevini gösteren içerik özellikleri ilgili alanyazın ile tartışılmıştır. Tartışmaya yön veren başlıklar sırasıyla şunlardır: İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması, İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması, İçedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması, İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması.

İçedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması. *Benlik algısı* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini

gösteren içerik özelliklerinden tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Benmerkezci benlik’ ve ‘Benlik bilinci’ olduğu görülmüştür. ‘Benmerkezci benlik’ sonucu, Tadjuddin ve diğerleri (2020) yapılan araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Araştırmada, dışadönük kişiliği olan çocukların duygusal zekâsının, içedönük çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmış ve bunun nedeni olarak, içedönük kişilerin daha az konuşması ve benmerkezci olması ifade edilmiştir. *Benlik algısı* kategorisinde, ‘Benlik bilinci’ sonucu, Fall’ın (2017) araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Araştırmaya göre, içedönüklük aynı zamanda üstün zekâyı gösteren güçlü bir öz-kavram göstergesidir. İçedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyması, gözlemleyerek öğrenmesi, bir seferde bir etkinliği tercih ederek odaklanmasının öz-kavramı geliştirdiği düşünülmektedir. Öz-kavram, kişinin kendisini; psikolojik ve fiziksel özelliklerini, nitelik ve becerilerini tanımlama ve değerlendirme biçimini ifade etmektedir.

Yaşamsal algılar kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinden tartışmaya yönelik sonucun; ‘Temsil-gerçeklik farklılığını kavrama’ olduğu görülmüştür. Jacobs (2017), içedönük öğrencilerin ayrıntıcı gözlemci olmasının güçlü yönlerinden biri olduğuna değinmiş, Fall (2017) ise içedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyduğunu, gözlemleyerek öğrendiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların iyi birer gözlemci olduğu için temsil ve gerçeklik farklılığını kavradığı söylenebilir.

Duyuş hazzı kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinden tartışmaya yönelik sonucun; ‘Sürecin içinde olma’ olduğu görülmüştür. Fall (2017) içedönük çocukların, bir seferde bir etkinliği tercih ederek odaklandığından söz etmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların odaklanma becerisinin sürecin içinde olmalarını sağladığı söylenebilir.

Nesnelerden etkilenme kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinden tartışmaya yönelik sonucun, ‘Natüralist ifade kaygısı’ olduğu

görülmüştür. ‘Natüralist ifade kaygısı’ sonucu, içedönük çocukların ayrıntıcı gözlemci ve yansıtıcı düşünür olduğunu bildiren araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Jacobs, 2017; Fall, 2017).

Öznel duyumlar kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duyum işlevini gösteren içerik özelliklerinden tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Yalnızlığı duyumsama’ ve ‘Kişisel alan kullanma’ olduğu görülmüştür. *Öznel duyumlar* kategorisinde, ‘Yalnızlığı duyumsama’ sonucuyla örtüşen bazı araştırma sonuçları mevcuttur. Pantaleon’un (2016) çalışmasında, içedönük çocuklar yalnız veya daha küçük bir grupta çalışma tercihlerinde bulunmuşlardır. Zafonte (2018), içedönük üniversite öğrencilerinin yalnız çalışmayı tercih ettiği, sınıfta konuşmadıkları, sunum yapmadıkları ve düşünmek için zaman ayırdıkları sonucuna ulaşmıştır. Fall (2017), üstün zekâlı içedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. İçedönük kişiler için yalnızlık bir eğilim veya tercih olabileceği gibi, yalnızlığa sürükleyen nedenler de olabilir. Bu bağlamda Moore (2016), içedönük yetişkin kişilerin sadece içedönüklüğe özgü davranışları nedeniyle dışadönük bir toplulukta kendini değersiz hissettikleri, aidiyet sorunu yaşadıkları, toplumda yanlış anlaşıldıkları ve yaşadıkları hayal kırıklıklarının aşırı tepki vermelerine neden olduğunu dile getirmiştir. Yöyen’in (2017) çalışmasına göre, olumsuz duygular içedönüklüğü arttırdığı bilinen öfke ve düşmanlığa yol açtığında, sosyal uyumsuzluk ile yeniliğe kapalı olma durumları ortaya çıkmaktadır. *Öznel duyumlar* kategorisinde ‘Kişisel alan kullanma’ sonucuyla ilgili DeYoung ve Gray (2009), Eysenck (1990), Ryckman (2008) dışadönük kişilerin heyecan ve uyarılma ihtiyacı içinde olduğuna, içedönük kişilerin ise tam tersine heyecan ve uyarılmadan kaçındığına değinmiştir (akt. Demirtaş-Zorbaz, 2019). Bu bağlamda, içedönük kişilerin yüksek uyarınları sebebiyle, tanıdığı ve bildiği kişisel alanını daha az uyarıcı ve rahat bulduğu düşünülebilir.

İçedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması. *İçedönük düşünüş* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme

işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin ‘Mutlu olmayı düşünme’ olduğu görülmüştür. İçedönük çocukların okulda mutlu olmayı düşünmesinin nedenleriyle ilgili olabilecek bazı araştırma sonuçlarına değinilebilir. Yapılan araştırmalardan, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin çoğunlukla dışadönük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akdeniz, 2016; Burruss & Kaenzig, 1999; Gökçe, 2009). İlkokul ve ortaokuldaki sınıf ortamlarının dinamik yapısı düşünüldüğünde, öğretmenlerin dışadönük olması oldukça anlamlıdır. Ancak, dışadönük bir öğretmenin içedönük mizacı anlaması ve içedönük öğrencilerle etkili bir iletişim kurması zor olabilir. Bu durum, içedönük çocukları mutsuz edebilir ve sınıf ortamının kalabalık ve gürültülü yapısı da içedönük çocuklar için uyarıcı ve yorucu olabilir. Moore (2016), içedönük yetişkinlerin içedönüklüğe özgü davranışları nedeniyle, dışadönük bir toplulukta kendini değersiz hissettiği, aidiyet sorunu yaşadığı ve toplumda yanlış anlaşıldığı sonuçlarına ulaşmıştır. Bu sonuçlar, içedönük çocuklar için düşünüldüğünde, dışadönük bir sınıf ortamında değersiz hissedebilir, aidiyet sorunu yaşayabilir ve yanlış anlaşılabilirler. Bu nedenle, içedönük çocukların sıradan bir sınıf ortamında mutlu olmaları kolay olmadığı için mutluluğu düşündükleri söylenebilir. Bu durumla ilgili Rosheim (2018), öğretmenlerin bir öğrencinin sessiz olmasının nedenleri hakkında varsayımlarda bulunması yerine, dikkatli gözlem yoluyla, güvenli bir sınıf ortamı oluşturması ve güvene dayalı bir ilişki kurması gerektiğini belirtmiştir. Diğer taraftan Thomas (2011), içedönük yetişkinlerin mutluluğu; barış, huzur ve memnuniyet, bağımsızlık, yakın ilişkiler, öz-kabul ve toplumdaki dışa dönük baskılara rağmen gelişme becerisi olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmıştır. İçedönük çocukların bu değerlere ulaşmaları ve bu değerlerle mutlu olmaları belirli bir olgunluğa ulaşmaları gerekebileceği için zaman alabilir.

Rasyonellik kaygısı kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren içerik özelliklerinden tartışmaya yönelik sonuçların; ‘Genişlik ve dikdörtgen ilişkisi’, ‘Realiteye uygun düşünme’, ‘Mantık ilişkisi kurma’ ve ‘Tahmin yürütme’ olduğu

görülmüştür. İçedönüklük normal nüfusta azınlık, üstün zekâlı nüfusta ise çoğunluktur (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017). Üstün zekâlı olarak tanımlanan öğrencilerin genel özelliklerinden bazıları daha meraklı olmaları, düşünme becerilerini iyi kullanmaları, akıl yürütebilmeleri ve yaratıcı düşünebilmeleridir. Bu sonuçlar, bu araştırmadaki genişlik ve dikkörtgen ilişkisi kurma, realiteye uygun düşünme, mantık ilişkisi kurma ve tahmin yürütme sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Önemsiz dış dünya-dalgın profesör kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin, ‘Bilinç sahnelerini senaryolaştırma’ olduğu görülmüştür. Fall (2017), içedönük olmanın bir üstün zekâ göstergesi olabileceğini belirterek, içedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyduğu, gözlemleyerek öğrendiği, bir seferde bir etkinliği tercih ederek odaklandığından söz etmiştir. Geniş hayal ve imgelem gücü, ilişki kurma ve yoğunlaşma, üstün zekâlı çocukların genel özelliklerindedir. Bu sonuçlar, bu araştırmada elde edilen ‘Bilinç sahnelerini senaryolaştırma’ sonucuyla uyumlu görünmektedir.

Düşünsel nedenlere yoğunlaşmak kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin ‘Oyun yoluyla yakınlaştırma çabası’ olduğu görülmüştür. Cox (2019), üniversite düzeyi öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmasında, dışadönük kişilerin duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal ifade ve sosyal kontrolünün içedönük kişilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir şekilde Tadjuddin ve diğerlerinin (2020) çalışmasında, dışadönük kişiliği olan öğrencilerin duygusal zekâsının, içedönük öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların duygusal ifade konusunda zorlanabilmeleri nedeniyle, değer verdikleri kişileri oyun yoluyla yakınlaştırma çabasına girdikleri düşünülebilir.

Sert yargı kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren ‘Öz eleştiride bulunma’ adlı bir içerik özelliği bulunmaktadır. Bu araştırmadaki ‘Öz eleştiride bulunma’ sonucu Fall’ın (2017) çalışmasındaki içedönüklüğün üstün zekâyı gösteren güçlü bir öz-kavram göstergesi olduğu sonucuyla örtüşmektedir. Öz-kavram, kişinin kendisini; psikolojik ve fiziksel özelliklerini, nitelik ve becerilerini tanımlama ve değerlendirme biçimini ifade etmektedir.

Soğuk yargı kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde düşünme işlevini gösteren ‘İfadede zorlanma ve sıkılma’ adında bir içerik özelliği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçla ilgili olarak, Pantaleon’un (2016) çalışmasında, çizim ve yazımın içedönük öğrencilerin kendini sınıfta yansıtmaları ve ifade etmeleri için çıkış noktası olduğu görülmüştür. Sanatın, öğrencilerin sesini kullanmadan sınıfa katılmaları için etkili bir yöntem olduğu ifade edilmiştir. Yazımla ilgili olarak Rosheim (2018), korkular ve hayal kırıklıkları da dâhil olmak üzere, yansıtıcı yazımın önemli bir yaklaşım olduğu sonucuna ulaşılmıştır

İçedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması. *İçsel değer yargıları* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin; ‘Kendine yüksek güven’ olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar, üstün zekâlı çocukların çoğunun içedönük olduğunu göstermektedir (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017). Bu bağlamda Fall (2017), üstün zekâlı çocukların sık sık kendine güven duygusunu keşfetmeye yöneldiğini belirtmiştir.

Dışsal değer yargıları kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliklerinin; ‘Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık’ ve ‘Sanatsal beceri kazanma çabası’ olduğu görülmüştür. ‘Birlikte öğrenme olgusuna yakınlık’ sonucuyla bağlantılı bazı araştırma sonuçları mevcuttur. Bu bağlamda Pantaleon (2016), içedönük çocukların yalnız veya daha küçük bir grupta çalışma tercihinde bulunduğunu ve daha küçük gruplarda çalışırken büyük gruplara göre daha rahat hissettiklerini belirtmiştir.

Lawrence (2013), üniversite düzeyindeki içedönük yansıtıcı öğrencilerin öğrenme tercihlerinde ilk sırada öğretmen yönetiminde öğrenme, ikinci olarak seminer, üçüncü olarak grup çalışması, dördüncü tercih olarak ise yalnız çalışmak geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dışsal değer yargıları kategorisinde, ‘Sanatsal beceri kazanma çabası’ sonucuyla örtüşen bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu araştırmalardan, içedönük çocukların iletişim kurmada düşüncelerini işlemek, kendini ifade etmek için yansıtıcı çizim ve yazımı tercih ettiği bilinmektedir (Maidella, 2018; Pantaleon, 2016; Rosheim 2018; Saban & Sarıçelik 2018).

Pantaleon’un (2016) çalışmasında, içedönük çocuklar sanatın kendilerine düşünme ve yansıtma için yardımcı olduğu görüşünü paylaşmıştır. İçedönük çocukların sanatsal beceri kazanma çabasına yönelme nedenlerinden birinin bu olduğu söylenebilir.

Kabul edilen değerler kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliklerinin; ‘Tek arkadaşına sahip olma’ ve ‘Kitap okumayı sevme’ olduğu görülmüştür. ‘Tek arkadaşına sahip olma’ sonucuyla bağlantılı olarak, Pantaleon’un (2016) araştırma sonuçlarına değinilebilir. Çalışmada, içedönük çocukların okul gününün çoğunluğunu bir veya iki arkadaşıyla etkileşime geçerek geçirdiği görülmüştür. İçedönük öğrenciler, yakın arkadaşlarıyla sadakat, merhamet ve rahatlık duygusu göstermiştir.

Kabul edilen değerler kategorisinde, ‘Kitap okumayı sevme’ sonucuyla ilgili içedönük çocukların yalnızlığa olan ilgilerine ve üstün zekâlı olabilmeleri durumuna değinilebilir. Fall (2017), üstün zekâlı içedönük çocukların yalnız zamana ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Üstün zekâlı çocukların genellikle meraklı, öğrenmeye açık, kitaplara düşkün çocuklar olduğu bilinmektedir. Madiella (2018) üniversite düzeyindeki içedönük öğrencilerin keşfetmeye açık, bağımsız düşünce yapısına sahip, derin düşünürler olduğundan söz etmiştir.

Reddedilen değerler kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliklerinin; ‘Tekdüzelikten kaçınma’, ‘Olağanlıklardan uzaklaşma’ ve ‘Yakın arkadaş yokluğu’ olduğu görülmüştür. ‘Tekdüzelikten kaçınma’ ve

‘Olağanlıklardan uzaklaşma’ sonuçlarıyla ilgili içedönük çocukların daha yaratıcı ve üstün zekâlı olduğuna değinen araştırma sonuçları anlamlı görünmektedir. Bu bağlamda, Perveen ve Ramzan (2013) lise düzeyindeki öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmasında, içedönüklük ve yaratıcılık arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaratıcı bireyler, bir konu veya durumla ilgili yeni ve farklı bağlantılar kurabilmektedir. Yeni bağlantılar kurmak, genellikle tekdüzelikten kaçınmayı ve olağanlıklardan uzaklaşmayı gerektirmektedir. Çoğu içedönük olan üstün zekâlı çocuklar, genellikle keşfetmeye önem veren, yeni bağlantılar kurabilme eğiliminde çocuklardır (Baudson & Preckel, 2013; Ely, 2010; Fall, 2017).

Reddedilen değerler kategorisinde, ‘Yakın arkadaş yokluğu’ sonucuyla ilgili olarak, içedönük çocuklar okulda yakın arkadaşları olmadığını dile getirmiştir. Bu sonuç, Pantaleon’un (2016) içedönük çocukların sınıfta yakın arkadaşları olduğu ve yakın arkadaşlarıyla sadakat, merhamet ve rahatlık duygusu gösterdiğini belirttiği araştırma sonucuyla çelişmektedir.

Akıştan kaçış-derinleşmeye yönelme kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliklerinin; ‘Tek başıma daha rahatım’, ‘Görünmez olma sihri yapmak istiyorum’ ve ‘Saklanınca kendimi çok iyi hissediyorum’ olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, Bullock ve Gilliland (1993), Stelmack (1990), Swickert ve Gilliland (1998) tarafından içedönük kişilerin kortikal uyarımlarının yüksek, dışadönük kişilerin ise kortikal uyarımlarının düşük bulunduğu araştırma sonuçları ile örtüşmektedir (akt. Burger, 2016). Dışadönük kişiler heyecan ve uyarılma ihtiyacı içindedirler, içedönük kişiler de tam tersine heyecan ve uyarılmadan kaçınmaktadırlar. Bu bağlamda Nicolini (2016), içedönük çocukların çok fazla uyarıcıya maruz kaldıklarında, dinlenmek ve şarj olmak için zamana ihtiyaç duyduğuna değinmiştir.

Anlaşılması güç-derin duygular kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliklerinin; ‘Renk veya forma heyecanla yaklaşma’ ve ‘Uzaklık ve özlem ifadeleri’ olduğu görülmüştür. Cox (2019), üniversite düzeyi

öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmasında, dışadönük kişilerin duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal ifade ve sosyal kontrolünün içedönük kişilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir şekilde Tadjuddin ve diğerlerinin (2020) çalışmasında, dışadönük kişiliği olan öğrencilerin duygusal zekâsının, içedönük öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bunun nedeni olarak, içedönük kişilerin daha az konuşması ve ben merkezli olması ifade edilmiş, dışadönük kişilerin ise sosyalleşmesinin kolay olduğu için duygusal zekâlarını daha iyi kontrol edebileceği belirtilmiştir. Bu sonuçlardan, içedönük çocukların duygularını doğrudan ifade etmek konusunda zorlanabileceği, bu nedenle renk ve forma heyecanla yaklaştığı, uzaklık ve özlem ifadelerini resimlerinde yansıttıkları söylenebilir.

Persona kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde duygu işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin, ‘Hemcinsle iletişim tercihi’ olduğu görülmüştür. Bu sonuçtan, duygusal zekâsının ve sosyal kontrolünün yüksek olmadığı bildirilen içedönük öğrencilerin (Cox, 2019; Tadjuddin ve diğerleri, 2020), hemcinsleriyle yakınlık duyduğu ve daha rahat bir iletişim sağladığı düşünülebilir.

İçedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren içerik özelliklerinin tartışılması. *İrrasyonel temsiller* kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin ‘Özel alana sıkıştırma’ olduğu görülmüştür. Bu sonuçla ilgili olarak, DeYoung ve Gray (2009), Eysenck (1990), Ryckman (2008) tarafından elde edilen içedönük kişilerin heyecan ve uyarılmadan kaçındığı sonuçları dikkat çekmektedir (akt. Demirtaş-Zorbaz, 2019). Bu sonuçlardan, içedönük çocukların yorulmaları durumunda yeni ve uyarıcı ortamlardan kaçındığı, dinlenmek ve şarj olmak için tanıdığı ve bildiği özel bir alana yöneldiği düşünülebilir.

Bilinçdışı kaynaklar kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin ‘Sıkıntı ifadesi’ olduğu görülmüştür. Sıkıntı

ifadesinin nedenleriyle ilişkili olabilecek bazı araştırma sonuçları mevcuttur. Duygusal zekâ ve sosyal kontrolünün dışadönük kişiler kadar yüksek olmadığı bildirilen içedönük öğrencilerin (Cox, 2019; Tadjuddin ve diğerleri, 2020), sessizlikleri nedeniyle öğretmenler tarafından yanlış anlaşılması, başarısız görülmeleri ve dışadönük olmaya yönlendirilmelerinin kişilik gelişimlerini ve eğitim hayatını olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur (Jacobs, 2017; Sparks, 2012). Bu sonuçlar ve çok uyarıcı bir sınıf ortamı, içedönük çocukların sıkıntı yaşamasına neden olabilir. Moore (2016), içedönük yetişkinlerin durumlar ortaya çıktıkça yüzleşmek yerine, düşüncelerini ve duygularını daha iyi analiz etmek üzere bir kenara bıraktığına değinmiştir. Olaylar hemen ele alınmadığında hayal kırıklığı oluşmakta ve yaşanan hayal kırıklıklarının başkaları tarafından daha fazla yanlış anlaşılmaya yol açan öfke patlamalarına neden olma olasılığı yükselmektedir. Bu bağlamda, içedönük çocukların duygu ve düşüncelerini ifade edememesi ve düşünmek üzere ertelemeleri durumunda sıkılmaları ve hayal kırıklığına uğramaları olası görünmektedir.

Bağlantılara sezgisel yaklaşma kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin; ‘Sezgisel iletişim ihtiyacı’ olduğu görülmüştür. İçedönük çocukların ev ve okulda sessiz kaldıklarını bildiren araştırma sonuçları mevcuttur (Nicolini 2016; Pantaleon 2016; Rosheim, 2018; Zafonte, 2018). Buna ek olarak Moore (2016), içedönük yetişkinlerin de düşüncelerini işlemek ve analiz etmek için zaman harcamayı tercih ettiklerinde konuşmakta zorlandıklarını belirtmiştir. İçedönük çocukların sessiz yapısı ve derin düşünür olmaları, sosyal ilişkilerinde verim almalarını zorlaştırabilir. Bu nedenlerden dolayı, içedönük çocukların sezgisel iletişim ihtiyacı duyduğu düşünülebilir.

Arketiplere yakınlık kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren ‘Üçgen formuna yakınlık duyma’ adlı bir içerik özelliği bulunmaktadır. Bu sonuçla ilgili olarak, içedönük çocuklardan Arda ve Ece üçgen formuna yakınlık göstermiştir. Arda, abilerine olan özlemini dile getirmiş ve en çok üçgen formunu sevdiğini ifade etmiştir. Ece ise

okul çatısını anti-natüralist bir anlatımla büyük bir üçgen formu ile ifade etmiş, canlı bir renk olan turuncu ile renklendirmiştir. Jung'un (2005) değindiği arketipler arasında üçgen formu, kareyi çapraz bir çizgiyle iki eşit parçaya böldüğümüzde ortaya çıkan, üçlüğün dörtlükten türeyebildiği bir formdur. Dolayısıyla üçgen formunda yarımlik ve tamamlanma için diğer parçaya ihtiyaç söz konusudur. Bu sonuçlardan, Arda'nın abileriyle bir araya gelmek istediği için eksiklik duyduğu, Ece'nin de henüz okul ile bütünleşemediği düşünülebilir.

Kendini ifade etmede zorluk kategorisinde, içedönük çocukların resimlerinde sezgi işlevini gösteren tartışmaya yönelik içerik özelliğinin 'Gri arayışı' olduğu görülmüştür. Çocuğun sosyal gelişimiyle ilgili araştırmalardan, çocukların sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyerek içine kapanmasına neden olabilecek bazı ebeveyn davranışları olduğu görülmüştür. Bu araştırmalardan; annelerin aşırı kontrolcü davranışları arttıkça çocuklardaki anksiyete/depresyon, sosyal içedönüklük düzeyi ve düşünce sorunları ile içe yönelme düzeylerinin arttığı (Doksat ve diğerleri, 2018), narşist kişilik özellikleri olan annelerin çocuklarında sosyal yetkinliğin azaldığı, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklüğün arttığı (Güler, 2019), çocukların sürekli kaygıları arttıkça sosyal uyum ve becerilerinin olumsuz yönde etkilendiği (Solak, 2019), kaotik olmayan veya daha az kaotik bir ev ortamında yaşayan çocukların daha uyumlu sosyal beceriler gösterdiği görülmüştür (Öner, 2019). Bu durumun, çocukların olumlu veya olumsuz duygu ve düşüncelerini ifade etmesini zorlaştıracağı ve özellikle içedönük mizaçtaki bir çocuğun daha da içe dönmesine yol açarak, kendini sosyal olarak kapatmasına neden olabileceği düşünülebilir. Bu sonuçlardan, olumsuz ebeveyn davranışları karşısında içedönük çocukların kendini ifade etmede zorluk yaşayabileceği ve resimlerinde belirsizlik anlamı taşıyan gri arayışına girebileceği düşünülebilir. Bu bağlamda Saban ve Sarıçelik (2018), içedönük öğrencilerle ilgili süreçte okul-aile işbirliği bağlamında öğretmen-veli ilişkisinin sağlanmasının avantajlı olabileceğine değinmiştir.

5.3.Öneriler

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlar ve yapılan tartışmalar doğrultusunda; ailelere, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1.Ailelere yönelik öneriler.

- İçedönük çocukların enerjisini muhafaza edebilmeleri için ev ortamında kaostan kaçınmaları ve belirli bir rutin oluşturmaları.
- Uyarıcı ortamlardan ve yoğun sosyal etkileşimlerden sonra, içedönük çocuklara düşünme ve dinlenme için yalnız ve sessiz zaman tanımaları.
- İçedönük çocukların kendini rahat ve güvende hissedeceği, kişisel bir alan sağlamaları.
- İçedönük çocukları sanat konusunda desteklemeleri, çizim ve yazım için kendini ifade edebileceği çeşitli malzeme sağlamaları.
- İçedönük çocuklarla iletişimi kolaylaştırabilmek adına resim çalışmaları üzerinden konuşmaları.
- İçedönük çocukların üstün zekâlı olabileceklerini göz önünde bulundurmaları, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim almalarını sağlamaları.
- İçedönük çocukları arkadaşlık ve sosyalleşme konusunda motive etmeleri, desteklemeleri.
- İçedönük çocukların ilgi alanlarını tanımaları, bu alanlara yönelik kitap hediye etmeleri.
- İçedönüklüğün bir mizaç olduğunu unutmamaları ve içedönük çocukları dışadönük olmaya zorlamak yerine, kendini bulması konusunda yardımcı olmaları.

5.3.2.Öğretmenlere yönelik öneriler.

- İçedönük öğrencilere konuşmadan önce düşüncelerini işleme ve analiz etme için zaman tanımaları.
- Dışavurumcu sanat eğitimine önem vermeleri, çeşitli malzeme ve farklı çalışmalarla desteklemeleri.

- İçedönük öğrencileri anlamada resim çalışmalarındaki biçim ve içerik özelliklerinden yararlanmaları.
- İçedönük öğrencilerle iletişimi kolaylaştırabilmek adına resim çalışmaları üzerinden sohbet başlatmaları.
- Görsel sanatlar dersinin çocukların sıkıntılarının, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin izlendiği bir ders olduğunu unutmamaları.
- İçedönük öğrencileri daha iyi tanıyabilmek adına aileler ile görüşmeleri.
- İçedönük öğrencileri derin düşünme, detaylara yoğunlaşma, farklı bağlantılar kurma ve yansıtma gibi güçlü yönlerini sergileyebilecekleri etkinliklere yönlendirmeleri.
- İçedönük öğrencileri büyük grup etkinliklerine katılım için zorlamamaları ve bu öğrenciler için tercih edebilecekleri küçük grup etkinlikleri düzenlemeleri.
- İçedönük öğrencilerin üstün zekâlı olma ihtimalini göz önünde bulundurmaları ve üstün zekâlı olduğu belirlenen öğrencilerin uygun eğitimi almalarını sağlamak adına ailelerle görüşmeleri.
- İçedönük öğrencileri olduğu gibi kabul etmeleri, güçlü yanlarını takdir etmeleri ve dışadönük olmaları için baskı yapmamaları.
- Farklı mizaçtaki öğrencilerin ihtiyaçlarını ve öğrenme stillerini karşılayabilecek ders içi ve ders dışı etkinlikler planlamaları.

5.3.3.Araştırmacılara yönelik öneriler.

- Öğretmenlerin içedönük mizaç hakkındaki bilgi düzeyinin ve görüşlerinin incelenmesi.
- Öğretmenlerin içedönük çocuklara olan yaklaşım ve deneyimlerinin incelenmesi.
- İçedönük kişilerin iç dünyasını yakından tanımak adına olgubilim ve anlatı çalışmaları yapılması.
- Türkiye’de içedönüklük ve üstün zekâlılık arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- Ergenlik dönemindeki içedönük öğrencilerin dışavurumcu resimlerinin incelenmesi.

- Ergenlik dönemindeki içedönük öğrencilerin yansıtıcı yazım çalışmalarının incelenmesi.

Kaynakça

- Akdeniz, C. (2016). Myers briggs type indicator and a sample study: primary education teachers' MBTI profiles. *SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 67-83.
- Antmen, A. (2016). *20. yüzyıl batı sanatında akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Altan, H. Z. (2014). "İssiz adam" filmi üzerinden ıssızlığın açılımları. *İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(4), 123-138.
- Aristoteles, (2001). *Ruh üzerine* (Çev. Z. Özcan). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Artut, K. (2013). *Sanat eğitimi kuram ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Avşar-Karabaş, P. & Yıldız, G. (2016). Soyut dışavurumculuk akımı kapsamında renk alanı resimleriyle Mark Rothko. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2(2), 351-364.
- Aydemir, D. (2011). *Sanatın terapötik (tedavi edici) süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümleme yöntemlerine katkısı* (Yüksek lisans tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Aydın, A. (2019). *Yıldızların cinsiyeti: astrolojinin ve takvimin cinsiyetlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aytaç, S. (2009). *İnsanı anlama çabası: psikolojiye giriş*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Baran, B. & Kılıç E. (2015). Applying the CHAID algorithm to analyze how achievement is influenced by university students' demographics, study habits, and technology familiarity. *Educational Technology & Society*, 18(2), 323-335.
- Baudson, T. G. & Preckel, F. (2013). Teachers' implicit personality theories about the gifted: An experimental approach. *School Psychology Quarterly*, 28(1), 37-46.
- Batı, D. (2012). *(4-12 yaş) çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Bjercke, C. (2006), Personality preferences in students identified as gifted. *Understanding Our Gifted*, 19(1), 23-25.
- Bozkurt, G. (2018). *Çok değişkenli varyans analizi ile astroloji ve kişilik özelliklerinin uyumunun incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Burger, M. J. (2016). *Kişilik* (Çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burruss, J. D., & Kaenzig, L. (1999). Introversion: The often forgotten factor impacting the gifted. *Virginia Association for the Gifted Newsletter*, 21(1), 1-4.
- Cain, S. (2012). *Sakinler de kazanır, konuşmadan duramayan bir dünyada içedönüklerin gücü* (Çev. İ. Çetin). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Corcoran, D. W. J. (1964). The relation between introversion and salivation. *The American Journal of Psychology*, 77(2), 298–300. <https://doi.org/10.2307/1420140>
- Cox, Y. S. (2019). *A causal-comparative study on the difference in the use of communication skills between introverts and extraverts among college students* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Creswell, W. J. (2016-a). *Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. S. Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Creswell, W. J. (2016-b). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev. M. Bütün & S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, W. J. (2017). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri* (Çev. H. Özcan). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, Y. F. (2018). *9-12 yaş grubu çocukların çizdikleri resimlerle depresyon, kaygı ve özsaygı değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çeri, N. (2019). *5-6 yaş çocukların resimlerine akran ilişkilerinin yansımaları* (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Davis, L. T., & Johnson, P. J. (1983). An assessment of conscious content as related to introversion-extraversion. *Imagination, Cognition and Personality*, 3(2), 149-168. <https://doi.org/10.2190/13ME-7MTR-6DA8-75J4>
- Demir, Ü. & Altun, E. (2019). Üniversite öğrencilerinin eğitsel yazılım arayüz renk tasarımı seçimlerinde kişiliğin etkisinin incelenmesi. *SDÜ, ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 12(23), 43-64.
- Demirci, K. (1992). Burç. *Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi* (ss. 421-422). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demirtaş-Zorbaz, S. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Biyolojik Kuram: H. Eysenck* (ss. 556-574). Ankara: Pegem Akademi.
- Derin, S. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Analitik psikoloji: C. Jung* (ss.104-147). Ankara: Pegem Akademi.
- Dikmeer-Altınoğlu, İ. D. (1997). *Sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doksat, G. N., Ersoy, C., Sönmez Ö. A. & Doksat, M. K. (2018). Relationship between child rearing attitudes of mothers and behavioral problems in primary school children. *Çukurova Medical Journal*, 43(1), 180-185.
- Döşer, Ö. (2014). Burçlar hakkında herşey, on iki uzmandan on iki burç. M. Konu (Editör), *Geçmişten bugüne burçlar* (ss. 7-14). İstanbul: AstroArt Astroloji Okulu Yayınları.
- Döşer, Ö. (2014). Burçlar hakkında herşey, on iki uzmandan on iki burç. M. Konu (Editör), *Burçlar kuşağı zodyak* (ss. 15-48). İstanbul: AstroArt Astroloji Okulu Yayınları.

- Ejder, E. (2015). *Tragedya ve etik yaşam: Hölderlin, Hegel ve Heidegger'in tragedya yorumları üzerine bir inceleme* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ely, K. (2010). Understanding the stereotypes against gifted students: A look at the social and emotional struggles of stereotyped students. *Academic Leadership: The Online Journal*, 8(3), 1-11.
- Eysenck, H. J. (1990). Genetic and environmental contributions to individual differences: The three major dimensions of personality. *Journal of Personality*, 58(1), 245–261.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1990.tb00915.x>
- Fall, F. R. (2017). Partial least squares path modeling. In H. Latan & R. D. Noonan (Eds). *Personality, intellectual ability, and the self-concept of gifted children: An application of PLS-SEM* (pp. 299-310). <https://www.researchgate.net/publication/320835124>
- Flanagan, K. M. & Addy, H. (2019). Introverts are not disadvantaged in group-based active learning classrooms. *Journal of College Biology Teaching*, 45(1), 33-41.
- Fordham, F. (1996). *Jung psikolojisi* (Çev. A. Yalçinel). İstanbul: Say Yayınları.
- Gallagher, J. J. (1990). The public and professional perception of the emotional status of gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 13(3), 202–211.
- Gall, M. D., Barg, W. R., & Gall, J. P. (1996). *Educational research: an introduction*. New York: Longman
- Gençtanırım-Kurt, D. & Çetinkaya-Yıldız, E. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *İnsancıl kuram, benlik kuramı: Carl Rogers ve ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı: Abraham Maslow* (ss.436-481). Ankara: Pegem Akademi.
- Gerrig, J. R. & Zimbardo, G. P. (2012). *Psikoloji ve yaşam-psikolojiye giriş* (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (Çev. A. Ersoy & P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gombrich E. H. (2004). *Sanatın öyküsü* (Çev. E. Erduran & Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökalp, N. (2014). Kişi olmanın değeri ve değerlerin kişi olmadaki yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 123-134.
- Gökçe, F. (2009). İlköğretim okulu öğretmenlerinin takım rolleri (Öğretmenlerin Belbin'in takım rollerini algılama düzeyleri). *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 3-16.
- Göktaş, M.G. (2014). *Aile içi şiddeti algılama biçimlerinin çocuk resimlerine yansımaları* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güneri-Yöyen, E. (2017). şiddet türleri ve kişilik özellikleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1(1), 35-50.
- Güler, N. (2019). *Annelerin narsistik kişilik özellikleri ile çocukların sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Halmatov, S. (2015). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Harrington, R. & Loffredo D. A. (2010). MBTI personality type and other factors that relate to preference for online versus face-to-face instruction. *Internet and Higher Education*, 13(1) 89-95.
- Havuş, M. (1993). *Orta dereceli okullarda disiplin cezası almış öğrencilerin içe dönüklük - dışa dönüklük kişilik özelliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Hoehn, L. & Bireley, M. K. (1988). Mental processing preferences of gifted children. *Illinois Council or the Gifted Journal*, 7, 28-31.

- Holmes, A. J., Lee, P. H., Hollinshead, M. O., Bakst, L., Roffman, J. L., Smoller, J. W., & Buckner, R. L. (2012). Individual differences in amygdala-medial prefrontal anatomy link negative affect, impaired social functioning, and polygenic depression risk. *Journal of Neuroscience*, 32(50), 18087-18100.
- Jacobs, G. M. (2017). Introverts and cooperative learning. *IASCE Newsletter*, 36(1), 7-8.
Retrieved from <http://www.iasce.net/home/newsletters>
- Jalili, S. & Amiri-Mall, B. (2015). The difference between extrovert and introvert EFL teachers classroom management. *Theory and Practice in Language Studies*, 5(4), 826-836.
- Jung, C. G. (1997). *Analitik psikoloji* (Çev. E. Gürol). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Jung, C. G. (2005). *Dört arketip* (Çev. Z. Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C. G. (2009). *Anılar, düşler, düşünceler* (Çev. İ. Kandemir). İstanbul: Can Yayınları.
- Jung, C. G. (2015-a). *Kişiliğin gelişimi* (Çev. D. Olgaç). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2015-b). *Jung: Psikoterapi pratiği* (Çev. S. Türk). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Jung, C. G. (2019). *Psikolojide tipler* (Çev. N. Mirven). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Korkman, H. (2016). Antik felsefede psikolojinin artalanı. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 5(15), 363-382.
- Kunderewicz, L., Michener, S. & Chambliss, C. (2001). The educational impact of E-mail: extraverted versus introverted students. *Eric*,
<https://eric.ed.gov/?q=introverted&pg=9&id=ED449411>
- Laney, O. M. (2015). *İçedönük çocuklar* (Çev. D. Dalgakıran). İstanbul: Doğan Kitap.
- Lawrence, W. K. (2013). *The experience of contrasting learning styles, learning preferences, and personality types in the community college English classroom* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.

- Lynn, R. (1961). Introversion-ektroversion differences in judgments of time. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(2), 457-458.
- Lynton, N. (1991). *Modern sanatın öyküsü* (Çev. C. Çapan & S. Öziş). İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Madeilla, A. (2018). *Quiet students experiences with collaborative learning at the postsecondary level* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Malchiodi, A. C. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak* (Çev. T. Yurtbay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma, desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel akademik yayıncılık.
- Moore, Y. W. (2016). *A phenomenological study of introversion* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Morris, L.W. (1979). *Extroversion and introversion: An interactional perspective*. Washington, DC: Hemisphere Publishing Corporation.
- Myers G. D. & Dewall N. C. (2016). *Psikoloji* (Çev. A. Durak Batıgün) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Myers, I. B. (1962). *Manual: The Myers-briggs type indicator*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Nicolini M. K. (2016). *Navigating the noise: an examination of the relationship between introversion, family communication patterns, family satisfaction, and social self-efficacy* (Doctoral dissertation). The University of Wisconsin-Milwaukee.
- Nussbaum, E. M. (2002). How introverts versus extroverts approach small-group argumentative discussions. *The Elementary School Journal*, 102(3), 183-97.

- Oğuz-Duran, N. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Psikososyal gelişim kuramı: Eric H. Erikson* (ss. 192-230). Ankara: Pegem Akademi.
- Önal, G. D. (b.t.). Çağlar boyu batı dünyasında hümanizma, *Khas Bilgi Merkezi*, 22-24.
<https://panorama.khas.edu.tr/edergi-yazi-109#PDF/2-3>
- Öner, E. (2019). *Ev ortamındaki kaosun çocukların öz düzenleme ve sosyal becerilerine olan etkisi* (Yüksek lisans tezi). Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özeke-Kocabaş, E. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Davranışçı kuram: J. B. Watson ve B. F. Skinner* (ss. 354-380). Ankara: Pegem Akademi.
- Özen-Erberk, N. & Rezak, M. (2007). Prefrontal korteks: Bellek işlevi ve bunama ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 262-269.
- Özer, Z. (2015). *Divan şiirinde burçlar* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özlu, K. A. (2015). *Çocukların hastaneye yatmaya bağlı gelişen kaygı düzeylerinin resim çizme yöntemiyle incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pantaleon M. G. D. L. (2016). *I want to be heard: promoting communication skills for introverted students* (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. M. Bütün & S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Per, M. (2010). *Resim-iş öğretmenliği öğrencilerinin resimlerinde tercih ettikleri renkler ile kişilik yapıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Perveen, S. & Ramzan, S. İ. (2013). To study the relationship between creativity & personality among high school students. *Journal on Educational Psychology* 6(3), 50-55.
- Platon, (1989). *Phaidon* (Çev. S. K. Yetkin & H. R. Atademir). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Rammsayer, T. H. (2003). NMDA receptor activity and the transmission of sensory input into motor output in introverts and extraverts. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section B*, 56(2), 207-215.
- Rona, Z. (1998). *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayıncılık.
- Rosheim, C. K. (2018). *The quiet continuum: Listening and learning from quiet students in the classroom* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Saban, A. & Sarıçelik, S. (2018). İçedönük bir çocuğu anlamak: Bir anlatı araştırması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 6(1), 225-252. DOI:10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s10m
- San, İ. (1977). *Sanatsal yaratma ve çocukta yaratıcılık*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schmeck, R. R. & Lockhart, D. (1983). Introverts and extraverts require different learning environments. *Educational Leadership*, 40(5) 54-55.
- Schultz, D. P. & Schultz, S. E. (2009). *Theories of personality*. USA: Wadsworth Cengage Learning.
- Seçer, İ. (2019). Psikolojiye giriş. Ş. Işık (Editör), *Psikolojinin doğası* (ss. 3-23), Ankara: Pegem Akademi.
- Selvi, C. (2011). *Astrolojik kişilik ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

- Solak, Ö. (2019). *Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisi, çocuklarının eğitim öğretimine katılması, çocukların kaygısı, sosyal uyum becerileri ve akademik başarıları arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Sparks, S. D. (2012). Studies highlight classroom plight of quiet students, *Education Week*, 31(32), 1.
- Stewart, J. (2019). Supporting introverted students. *BU Journal of Graduate Studies in Education*, 11(1), 47-50.
- Stewart, C. J. & Cash, W. B. (1985). *Interviewing: Principles and practices*. Dubuque, IA: William C. Brown Publishers.
- Stevens, A. (2014). *Jung* (Çev. N. Öрге). Ankara: Dost Yayıncılık.
- Şahin, S. E. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Ayırıcı özellik kuramı: G. Allport, R. Cattell, P.T. Costa ve R.R. McCrae* (ss. 508-553). Ankara: Pegem Akademi.
- Tadjuddin, N., Robingatin, R., Meriyati, M., Hadiati, E., El-Fiah, R., Walid, A., & Widayanti, W. (2020). Emotional intelligence of elementary scholar: instructional strategy and personality tendency. *European Journal of Educational Research*, 9(1), 203-213. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.9.1.203>.
- Tagay, Ö. & Karataş, Z. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Özgürlükten kaçış kuramı hümanist psikanaliz: Erich Fromm* (ss. 296-325). Ankara: Pegem Akademi.
- Tanrikulu, İ. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Sosyal öğrenme kuramı: Albert Bandura* (ss. 382-406). Ankara: Pegem Akademi.

- Talu, E. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Varoluşçu kuram: Rollo May* (ss. 484-505). Ankara: Pegem Akademi.
- Thomas, E. L. (2011). *Introverted perspectives on happiness: A phenomenological inquiry* (Master thesis). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Thompson, J. (2014). *Modern resim nasıl okunur* (Çev. F. Candil Çulcu), İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Toma P. S. (2015). *How extraversion-introversion measures shape student involvement and satisfaction* (Doctoral dissertation). University of California, Los Angeles.
- Topçu-Kabasakal, Z. (2019). Psikolojiye giriş. Ş. Işık (Editör), *Kişilik* (ss. 273-198). Ankara: Pegem Akademi.
- Tuncalp, S. (2013). *Dışavurumculuğun ilköğretim 1. kademe sürecinde yeri ve önemi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, S. (2017). İstanbul'da yaşayan 18-60 yaş aralığındaki kişilerin Myers Briggs testi ile belirlenen kişilik tipleri ve SCL-90 değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turani, A. (1998). *Çağdaş sanat felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tutar, H. (2018). *Davranış bilimleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uyar, T. (2015). *Astrolojinin bilimle imtihanı*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Üçok B. & Öztemür, G. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler), *Psikanalitik Kuram: S. Freud* (ss. 66-101). Ankara: Pegem Akademi.
- Voorn J. J. R & Kommers, M. A. P. (2013). Social media and higher education: introversion and collaborative learning from the student's perspective, *Social Media and Interactive Learning Environments*, 1(1), 59-73.
- Wehr, G. (2012). *Carl gustav jung* (Çev. A. S. Dilek). İstanbul: Şule Yayınları.

Willis, A. (2017). *Introversion and attachment to companion animals* (Doctoral dissertation).

Available from ProQuest Dissertations and Theses database.

Wolf, N. (2005). *Dışavurumculuk (ekspresyonizm)* (Çev. M. T. Yalım). İstanbul: Remzi

Kitabevi.

Yalçın, İ. (2019). Kişilik kuramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Editörler).

Kişilik kuramlarına genel bakış (ss. 34-64). Ankara: Pegem Akademi.

Yavuzer H. (2016). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A.& Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara:

Seçkin Yayıncılık.

Yin, R. K. (2008). *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Zafonte, M. (2018). *A phenomenological investigation of introverted college students and*

collaborative (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and

Theses database.

EKLER

Ek 1: Yapılandırılmış Görüşme Formu

YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU
<p>Görüşmenin Zamanı: Tarih: Yer: Görüşmeci: Görüşülen Öğretmen:</p>
<p>Merhaba, adım Zeynep Hasırcı. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi A.B.D Resim-İş öğretmenliği dalında yüksek lisans öğrencisiyim. “İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler” adında bir araştırma yapmaktayım. İçedönük çocukların tespit edilmesi amaçlanan bu görüşmede, görüşleriniz büyük önem taşımaktadır.</p> <p>Görüşmeye geçmeden önce, görüşmemizin gizli olduğunu ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağını belirtmek isterim. Araştırma raporunda isminiz yer almayacak, bunun yerine kod isimler kullanılacaktır. Görüşme verilerinin düzenli ve sağlıklı bir şekilde kayda geçirilebilmesi amacıyla ses kaydı almak istiyorum. Eklemek istediğiniz herhangi bir görüşünüz olmayacaksa görüşmeye başlamak isterim. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ediyorum.</p> <p>Öncelikle, içedönüklük kavramına değinmek istiyorum. Alanyazından, İçedönüklüğün sıklıkla utangaçlıkla karıştırılan bir kavram olduğu bilinmektedir. Utangaç birey, kendini ifade ederken apaçık bir kaygı gösterirken, içedönük bireyde kaygı gözlenmez. İçedönüklük biyolojik temelli bir kişilik yapısı olup, bireyin ilgi ve eğilimlerinin iç dünyasına yönelmesi ve dışarıya karşı kapalı bir tutum göstermesi anlamına gelmektedir.</p> <p>Şimdi bahsedeceğim özellikleri dikkate alarak, sınıfınızda içedönük olabilecek çocukları düşünmenizi rica ediyorum.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sessiz ve sakindir. 2. Genellikle tek başına oynamayı tercih eder. 3. Arkadaş sayısı bir veya ikidir 4. Çoğu zaman derste söz hakkı almaktan kaçınır. 5. Yalnızlıktan hoşlanır. 6. Genellikle yeniliklere kapalıdır 7. Hayal gücü yüksektir. 8. Bireysel sohbetlerde ve küçük gruplarda sohbete daha açıktır. 9. Çoğunlukla duyguları belirsizlik gösterir. <p>Son olarak, bu özellikleri göz önünde bulundurduğunuzda sınıfınızda kaç içedönük çocuk bulunmaktadır ve kimlerdir?</p>

Ek 2: Yapılandırılmış Gözlem Formu

YAPILANDIRILMIŞ GÖZLEM FORMU	
Gözlem Zamanı:	
Tarih:	
Yer:	
Gözlemci:	
Gözlemlenen:	
<p>Gözlemin Amacı: içedönük çocukların öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla diyaloglarının, etkileşimlerinin ve öznel davranışlarının betimlenmesidir. Araştırmacı, gözlemler sırasında sürece yön vermeyen ve müdahale etmeyen katılımcı gözlemci rolündedir.</p>	
İçedönük Çocukların Öznel Davranışları	

İçedönük Çocukların Arkadaşlarıyla İletişimi	
a) Sözlü iletişimi:	b) Sözsüz iletişimi:

İçedönük Çocukların Öğretmeniyle İletişimi	
a) Sözlü iletişimi:	b) Sözsüz iletişimi:

Ek 3: Ürün Değerlendirme Formu

Ürün Değerlendirme Formu	
<p>Etkinlik Süresi: Tarih: Yer: Katılımcı:</p>	
<p>Bu araştırmanın doküman verilerini oluşturan içedönük çocuk resimlerinin incelenmesi için fiziki koşullar, süre, sanat malzemeleri ve öğrenci düzeyi düşünülerek, plastik kriterler ve anlam-biçim ilişkisi göstergeleri dikkate alınmış ve bir ürün değerlendirme formunun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Plastik kriterler, dışavurumcu sanatın tarih boyunca gözlemlenen plastik nitelikleri üzerinden tanımlanmıştır. Anlam-biçim ilişkisi göstergelerinin belirlenmesinde, çocuk resminin gelişim evrelerinde dışavurumcu eğilimleri gösteren özellikler dikkate alınmıştır. Çocuk sanatında 7-9 yaş aralığı, yaratıcılık bakımından altın çağ olarak bilinen şematik evreye denk gelmektedir. Çocukların zihinsel ve bedensel gelişimlerinin birbirinden farklılık gösterebilmesi nedeniyle, bu evrenin gerisindeki evrelerde kalma veya ilerisindeki evrelere geçme durumları söz konusu olabilmektedir. Bu araştırmanın katılımcıları olan 7-8 yaş aralığındaki içedönük çocukların sanat ürünlerinden, şema öncesi ve şematik evrede oldukları görülmüş ve bu evrelerde dışavurumcu eğilimleri gösteren özellikler üzerinde durulmuştur. Böylece, plastik kriterler ve anlam-biçim ilişkisi göstergeleri içedönük çocuk resimlerinin değerlendirilmesine yönelik olarak aşağıda maddeler halinde verilmiştir.</p>	
<p>A. Plastik Kriterler 1a) Çizginin primitif kullanımı 2a) Abartı 3a) Yoğun boya kullanımı 4a) Anti-natüralistik renk kullanımı 5a) Biçim bozma 6a) Sürüş etkileri 7a) Katmanlı plastik yapı 8a) Eylem göstergeleri 9a) Otomatizm</p>	<p>B. Anlam-Biçim İlişkisi Göstergeleri B.1.Şema öncesi evrede dışavurumu gösteren anlam-biçim ilişkisi göstergeleri 1b) Figür ve objelerin tanınabilir biçimde ifadesi 2b) Özgür ve cesur renk kullanımı 3b) Şeffaf resimlerin ortaya çıkması</p> <p>B.2.Şematik evrede dışavurumu gösteren anlam-biçim ilişkisi göstergeleri 4b) Figür ve objelerin şemalarla ifadesi 5b) Figür ve nesnelere arasında ilişki kurulması 6b) Geometrik formlar ve düzensiz şekillerin kullanımı 7b) Gerçek renk kullanımı 8b) Yer çizgisi veya gök çizgisi kullanımı 9b) Şeffaf resim özelliği 10b) Hiyerarşik abartma/vurgu</p>

Ek 4: Katılımcı Öğretmen İzin Formu

KATILIMCI ÖĞRETMEN İZİN FORMU

“İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler” adlı Yüksek Lisans tez çalışmasında, içedönük çocukların psikolojik işlevlerini, dışavurumcu resimlerinde yer alan biçim ve içerik özellikleri yoluyla keşfetmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, durum çalışması deseninin temel prensiplerinin benimsendiği nitel bir araştırma planlanmıştır. Araştırmada görüşme, gözlem ve doküman analizi olmak üzere nitel veri toplama teknikleri kullanılacaktır. Veri toplama süreci, hazırlık ve uygulama kısımlarından oluşmakta olup, hazırlık kısmı üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, araştırmacının sınıf öğretmenleri ile tanışmasını ve yapılandırılmış görüşme formu kullanarak içedönük çocukları tespit etmek için görüşme yapmasını içermektedir. İkinci aşama, araştırmacının içedönük çocukların sınıf ortamındaki davranışlarını gözlemlemek üzere yapılandırılmış gözlem yapmasını ve günlük tutmasını içermektedir. Üçüncü aşama araştırmacının, içedönük çocukların resimlerinde kendilerini etkili biçimde ifade edebilecekleri üç anahtar kavram belirlemek için uzman görüşü almasını içermektedir. Veri toplama sürecinin uygulama kısmı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, sınıf öğretmenlerinin sınıftaki tüm öğrencilere çeşitli öğretim yöntemleri ile anahtar kavramları aktarmasıdır. Bu aşamada araştırmacının, içedönük çocukların anahtar kavramlara yönelik davranışlarını yapılandırılmamış gözlem yapması planlanmıştır. İkinci aşama, içedönük çocukların anahtar kavramlara ilişkin yapmış olduğu resim çalışmalarının doküman incelemesi gerçekleştirilmek üzere, araştırmacının içedönük çocuklarla yapılandırılmamış görüşme yapmasını içermektedir. Araştırmanın amacına ve veri toplama sürecine yönelik sonuçlar elde edilmesi amacıyla, 2019 Eğitim-Öğretim yılı güz döneminde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Araştırmacı olarak, araştırma sırasında kurumsal ya da bireysel anlamda araştırmanın amaçları dışında başka herhangi bir amaçla veri toplanmayacağını, toplanan verilerin yazım aşamasına geçmeden katılımcılara sunulacağını ve onaylarının alınacağını taahhüt ederim. Bilimsel etik kuralları gereğince, yazım ve yayın aşamasında, verilerin toplanma amaçları dışında hiçbir farklı sebeple kullanılmayacağını, katılımcıların gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılacağını ve izinleri dışında görsellerinin kullanılmayacağını belirtmek isterim. Araştırmaya katılımınız zorunlu değildir. Dilediğiniz takdirde, hiçbir açıklama yapmadan ve gerekçe göstermeden araştırmadan çekilmeniz mümkündür. Katılımınız durumunda, bilimsel çalışmalara vermiş olduğunuz destek için şimdiden teşekkür ederim.

Zeynep HASIRCI (Araştırmacı)

Tarih:

İmza:

Ek 5: Veli İzin Formu

VELİ İZİN FORMU

“İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler” adlı Yüksek Lisans tez çalışmasında, içedönük çocukların psikolojik işlevlerini, dışavurumcu resimlerinde yer alan biçim ve içerik özellikleri yoluyla keşfetmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, durum çalışması deseninin temel prensiplerinin benimsendiği nitel bir araştırma planlanmıştır. Araştırmada görüşme, gözlem ve doküman analizi olmak üzere nitel veri toplama teknikleri kullanılacaktır. Veri toplama süreci, hazırlık ve uygulama kısımlarından oluşmakta olup, hazırlık kısmı üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, araştırmacının sınıf öğretmenleri ile tanışmasını ve yapılandırılmış görüşme formu kullanarak içedönük çocukları tespit etmek için görüşme yapmasını içermektedir. İkinci aşama, araştırmacının içedönük çocukların sınıf ortamındaki davranışlarını gözlemlemek üzere yapılandırılmış gözlem yapmasını ve günlük tutmasını içermektedir. Üçüncü aşama araştırmacının, içedönük çocukların resimlerinde kendilerini etkili biçimde ifade edebilecekleri üç anahtar kavram belirlemek için uzman görüşü almasını içermektedir. Veri toplama sürecinin uygulama kısmı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, sınıf öğretmenlerinin sınıftaki tüm öğrencilere çeşitli öğretim yöntemleri ile anahtar kavramları aktarmasıdır. Bu aşamada araştırmacının, içedönük çocukların anahtar kavramlara yönelik davranışlarını yapılandırılmamış gözlem yapması planlanmıştır. İkinci aşama, içedönük çocukların anahtar kavramlara ilişkin yapmış olduğu resim çalışmalarının doküman incelemesi gerçekleştirilmek üzere, araştırmacının içedönük çocuklarla yapılandırılmamış görüşme yapmasını içermektedir.

Araştırmacı olarak, araştırma sırasında kurumsal ya da bireysel anlamda araştırmanın amaçları dışında başka herhangi bir amaçla veri toplanmayacağını, toplanan verilerin yazım aşamasına geçmeden katılımcılara sunulacağını ve onaylarının alınacağını taahhüt ederim. Bilimsel etik kuralları gereğince, yazım ve yayın aşamasında toplanan verilerin belirtilen amaçlar dışında hiçbir farklı sebeple kullanılmayacağını, katılımcıların gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılacağını ve sanat ürünleri dışında herhangi bir görsel kullanılmayacağını belirtmek isterim. Araştırmaya katılımınız zorunlu değildir. Dilediğiniz takdirde, hiçbir açıklama yapmadan ve gerekçe göstermeden araştırmadan çekilmeniz mümkündür.

Bu araştırmanın çalışma grubunun bir parçası olan öğrencimizin bu çalışmaya katılımı araştırmaya önemli katkı sağlayacaktır. İzin vermeniz durumunda, bilimsel çalışmalara vermiş olduğunuz destek için şimdiden teşekkür ederim.

Zeynep HASIRCI (Araştırmacı)

Tarih:

İmza:

Ek 6: Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Kararı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
 (Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
25 Ekim 2019

OTURUM SAYISI
2019-08

KARAR NO 7: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zeynep HASIRCI'nın "İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zeynep HASIRCI'nın "İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Feriadan YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abanüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Deryan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Abdurrahman KURT
Üye

Prof. Gülşay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 7: Bursa Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86896125-605.01-E.24760179
Konu : Zeynep HASIRCI'nın Araştırma İzni

12.12.2019

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : Millî Eğitim Bakanlığının Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu
22/08/2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Zeynep HASIRCI'nın "İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler" konulu araştırma isteği Zeynep HASIRCI'nın 03/12/2019 tarihli ve 23999206 sayılı dilekçesi ile bildirilmektedir.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Zeynep HASIRCI'nın "İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler" konulu araştırmasını Osmangazi Uludağ İlkokulu ve Merinos İlkokullarında uygulama isteği ilimizde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma ile ilgili çalışmanın okul/kurumlardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, araştırma formlarının aslı okul müdürlüklerince görülerek ve gönüllülük esası ile okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda ilgi Genelge çerçevesinde uygulanması ayrıca araştırma sonuçlarının Müdürlüğümüz ile paylaşılması komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Makanlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ekrem KOZ
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
12.12.2019

Sabahattin DÜLGER
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres : Hocabaşın Mh. İlkbahar Cad. No:38
(Yeni Hükümet Konakı A Blok) 16050/Osmangazi/BURSA
Telefon No:(0224)445 16 00 Fax: 445 18 10
E-posta: arge16@meb.gov.tr İnternet Adresi: http://bursa.meb.gov.tr

İlgi İşin : Figen SEYMEN
AR-GE VİDEO
(0224) 215 25 39

ÖZ GEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Bursa- 08.09.1993

Öğr. Gördüğü Kurumlar	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2007	2011	Hürriyet Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Elektrik-Elektronik Teknolojisi
Lisans	2014	2018	Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans	2018	2021	Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi A.B.D. Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı

Kullandığı Burslar : Türk Eğitim Vakfı 2015-2018

Yayımlanan Çalışmalar :

Hasırcı, Z & Coşkun Onan, B. (2020). Anasanat atölye seçimleri ve tutumlar bağlamında temel tasarım dersini değerlendirmek. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 101-122. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/58553/638705>

Hasırcı, Z. & Coşkun Onan, B. (2020). Güzel sanatlarda akademik çalışmalar. H. B. Akdeniz (Ed.), *Kültürlerarası Bağlamda Türkiye'de Arazi Sanatı Uygulamaları* (pp.81-99), Lyon: Livre De Lyon. https://academicworks.livredelyon.com/art_sci/4

Hasırcı, Z. & Coşkun Onan B. (2019). Anasanat atölye seçimleri ve tutumlar bağlamında temel tasarım dersini değerlendirmek. G.S. Derman, B. Salderay, & P. Avşar-Karabaş (Editörler), 1. Uluslararası Bilim Kültür ve Sanat Kongresi (ss.74). İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları.

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar :

Hasırcı, Z. & Coşkun Onan B. (2019, Ekim). *Anasanat Atölye Seçimleri ve Tutumlar Bağlamında Temel Tasarım Dersini Değerlendirmek*, 1. Uluslararası Bilim Kültür ve Sanat Kongresi'nde sunulan bildiri, İstanbul/Türkiye.

Hasırcı, Z. (2019, Haziran). *Farklı kültürlerde arazi sanatı uygulamaları*. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi A.B.Dalı'nda sunulmuş seminer, Bursa.

Sanatsal Faaliyetler :

Tiyatro Oyunu

- 2014- Lukullus'un Mahkumiyeti- Bursa Tabip Odası Parantez Sahnesi Tiyatro Topluluğu, Uğur Mumcu Sahnesi, Nilüfer- Bursa

Kişisel Sergiler

- 2018- Zeynep Hasırcı, Resim Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi, G.S.E. Resim-İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa

Karma Sergiler

- 2018- Bursa Bellek, “Bir Şehir Kaç Hikâye Anlatır?”, Karma Resim Heykel Sergisi – Merinos AKKM Osmangazi Salonu Fuayesi, Osmangazi- Bursa
- 2018- Bursa Bellek, “Bir Şehir Kaç Hikâye Anlatır?”, Karma Resim Heykel Sergisi – Merinos Göç Tarihi Müzesi, Osmangazi- Bursa
- 2018- Atölye 117 Karma Resim Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2018- Mezunlar Sergisi – Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Osmangazi- Bursa
- 2018- Yorum, Fotoğraf Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2017- Öğretmenler Günü Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa

- 2016- Seramik Atölyesi Yıl Sonu Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi, G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2016- Seramik Atölyesi Tekrar Sergisi – Akeramos Sanat Merkezi, Mudanya- Bursa
- 2016- Atatürk'ü Anma ve Anlama Haftası, 10 Kasım Sergisi – Mete Cengiz Kültür Merkezi Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2016- 20 Kasım Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi, G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2015- Perspektif Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi, G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2015- Temel Tasarım Sergisi – B.U.Ü. Eğitim Fakültesi G.S.E. Resim İş Eğitimi A.B.D. Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa
- 2015- Mezunlar Sergisi – Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Osmangazi- Bursa
- 2015- 24 Kasım Sergisi – Mete Cengiz Kültür Merkezi Sergi Salonu, Görükle Kampüsü- Bursa

Katılım Belgeleri :

- 2018- Pebeo Boyaları Eğitim Semineri Katılım Belgesi

Aldığı Ödüller :

- TEV Başarı Ödül Belgesi
- TEV Başarı Ödül Belgesi
- Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Lisans Öğrenimi 2017-2018 Akademik Yılı Bölüm Üçüncülük Belgesi
- Bursa Uludağ Üniversitesi Yüksek Onur Belgesi 2015-2016 (Bahar)
- Bursa Uludağ Üniversitesi Yüksek Onur Belgesi 2016-2017 (Güz ve Bahar)
- Bursa Uludağ Üniversitesi Yüksek Onur Belgesi 2017-2018 (Güz ve Bahar)

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Zeynep Hasırcı
Tez Adı	İçedönük Çocukların Dışavurumcu Resimlerinde Psikolojik İşlevler
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi
Bilim Dalı	Resim-İş Eğitimi
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Berna Coşkun Onan
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum
Yayımlama İzni	Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikrî mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih: 01.02.2021

İmza: